BSB Bayerische StaatsBibliothek

Münchener DigitalisierungsZentrum
Digitale Bibliothek

Venantius <Fortunatus>

Venanti Honori Clementiani Fortunati presbyteri Italici opera pedestria

Berolini 1885

München, Monumenta Germaniae Historica -- 4 C 1 a (4,1.2.
urn:nbn:de:bvb:12-bsb00000791-9

Copyright

Das Copyright für alle Webdokumente, insbesondere für Bilder, liegt bei der Bayerischen Staatsbibliothek. Eine Folgeverwertung von Webdokumenten ist nur mit Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek bzw. des Autors möglich. Externe Links auf die Angebote sind ausdrücklich erwünscht. Eine unautorisierte Übernahme ganzer Seiten oder ganzer Beiträge oder Beitragsteile ist dagegen nicht zulässig. Für nicht-kommerzielle Ausbildungszwecke können einzelne Materialien kopiert werden, solange eindeutig die Urheberschaft der Autoren bzw. der Bayerischen Staatsbibliothek kenntlich gemacht wird.

Eine Verwertung von urheberrechtlich geschützten Beiträgen und Abbildungen der auf den Servern der Bayerischen Staatsbibliothek befindlichen Daten, insbesondere durch Vervielfältigung oder Verbreitung, ist ohne vorherige schriftliche Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig und strafbar, soweit sich aus dem Urheberrechtsgesetz nichts anderes ergibt. Insbesondere ist eine Einspeicherung oder Verarbeitung in Datensystemen ohne Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig.

The Bayerische Staatsbibliothek (BSB) owns the copyright for all web documents, in particular for all images. Any further use of the web documents is subject to the approval of the Bayerische Staatsbibliothek and/or the author. External links to the offer of the BSB are expressly welcome. However, it is illegal to copy whole pages or complete articles or parts of articles without prior authorisation. Some individual materials may be copied for non-commercial educational purposes, provided that the authorship of the author(s) or of the Bayerische Staatsbibliothek is indicated unambiguously.

Unless provided otherwise by the copyright law, it is illegal and may be prosecuted as a punishable offence to use copyrighted articles and representations of the data stored on the servers of the Bayerische Staatsbibliothek, in particular by copying or disseminating them, without the prior written approval of the Bayerische Staatsbibliothek. It is in particular illegal to store or process any data in data systems without the approval of the Bayerische Staatsbibliothek.

BSB

BSB

MONVMENTA

GERMANIAE

HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI IV PARS POSTERIOR

VENANTI FORTVNATI OPERA PEDESTRIA

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXV

BSB

VENANTI HONORI CLEMENTIANI

FORTVNATI

PRESBYTERI ITALICI

OPERA PEDESTRIA

RECENSVIT ET EMENDAVIT

BRVNO KRVSCH

BEROLINI

APVD WEIDMANNOS

MDCCCLXXXV

BSB

BSB

Huius voluminis quod Fortunati opera soluta oratione scripta comprehendit dimidiam fere partem spuria ut ita dicam opuscula occupant, cum nobis propositum esset quae Luchi in tomo II. collegerat scripta omnia repetere, ille autem vix quicquam praetermisisset, cuius stilum Fortunato 'non plane absimilem' esse hic ille conten-derat. Vnum tantum carmen de Phoenice, quod quin non sit Fortunati, iam nullus dubitat, omittendum esse duximus, quod ab Alexandro Riese [1]) et Aemilio Baehrens [2]) ad codices manuscriptos iam recensitum huic volumini adiungere supervacaneum fuisset. Genuina autem Fortunati opuscula soluta oratione edita omnia fere nostra viderunt tempora praeter unum, cuius Gregorius Turonensis in Gloria Conf. c. 44 mentionem fecit: Vitam, inquit, huius (Severini scilicet Burdegalensis episcopi), postquam haec scripsimus, a Fortunato presbitero conscriptam cognovimus. Quam Severini Vitam e codicibus erui adhuc non successit.

I. VITA S. HILARII.

Librum vitae S. Hilarii Fortunatus Pascentio Pictaviensi episcopo misit, 'qui ab ipsis cunabulis ante vestigia Hilarii quasi peculiaris vernula familiariter enutritus erat'. Vnde Pascentium S. Hilarii discipulum Fortunatumque alium ac poetam celeberrimum fuisse, quidam [3]) coniecerunt, sed erraverunt. Erat quidem Pascentius S. Hilarii alumnus, neque vivi, sed monasterii, quod ex ipso nomen traxit; cf. Reinkens, Hilarius p. XIX. Qui postquam S. Hilarii abbatis dignitate ornatus est, Pientio episcopo mortuo, Chariberthi regis iussu sedem episcopalem nactus est; cf. Greg., H. Fr. IV, 48:

1) Anthologia latina nr. 731, II, p. 188.
2) Poetae latini minores III, p. 247.
3) Viehhauser, Hilarius p. 5—9.

Denique cum Pientius episcopus ab hac luce migrasset, apud Parisius civitatem Pascentius, qui tunc abba erat basilicae sancti Helari, ei succedit ex iussu regis Chariberthi, clamante Austrapio sibi hunc redebere locum. Idem pietate commotus poetam urguere non destitit, ut 'de actibus sacratissimi viri' libellum componeret, id quod Fortunatus non renuit, etsi 'aequabilius fuerat, haec beato Ambrosio de fratre scribenda mandare, cui verba virtutibus coniuncta florebant'. Quem locum illi protulerunt, qui Vitae scriptorem poeta vetustiorem fuisse contenderunt, imperfecti *florebant* prorsus obliti, ex quo intellegitur, Fortunatum illum post Ambrosii mortem scripsisse. Neque 'pastorem antiquissimum' Hilarii discipulus praeceptorem appellare potuisset. Certe Vita S. Hilarii, ut Reinkens v. c. aliique recte statuerunt, a Venantio Fortunato composita est, eodem qui librum de virtutibus eiusdem sancti scripsit. Pleraque quae de S. Hilario retulit, e Sulpicio Severo hausit, alia epistola Hilarii suppositicia ad Abram filiam data suppeditasse videtur, 'quae tenetur Pictavis pro munere conservata'. Haec quidem periit, sed altera exstat, in codicibus libellis Fortunati subiuncta, quam quin ipse opusculo suo adiecerit, dubium non est[4]). Praeter fabulas Fortunatus nihil novi de S. Hilario memoriae tradidit; operibus eius, quae historiae ecclesiasticae fructum magnum ferunt, studium nullum navavit, ne eam quidem quam Hieronymus, De viris ill. c. 100 Vitam Hilarii scripsit novisse videtur. Itaque quae exstat Vita e Sulpicio, epistolis fictis fabulisque consarcinata multum abest quin Fortunati laudem extollere possit.

Liber de virtutibus, qui in codicibus Vitam sequitur, poetae esse una fere opinio est. Prologum qui praecedit Fortunatus iterum Pascentio papae ecclesiacque (Pictaviensis scil.) habitatoribus dicavit. In quo libri prioris quidem mentionem nullam fecit, nec sane facere potuit, cum de re prorsus alia ageretur. Nam in libro Vitae 'de actibus' S. Hilarii scripsit, in posteriore 'quae praesenti tempore miracula misericors praebuit cupivit indigenti memoriae non fraudare'. Vterque quidem liber de eodem S. Hilario conscriptus est, sed alter res saec. IV, alter saec. VI gestas continet. Itaque quod scriptores hist. litt. Franc. I, 301, librum Vitae propterea a Venantio Fortunato abiudicaverunt, quod eius in Miraculis ratio nulla habita sit, stare minime potest. Cum vetustissimum quod Fortunatus retulit miraculum Chlodovechi tempore contigerit, 'praesentis temporis' limites aliquo modo transgressus est.

Eandem rem ex hoc libro Gregorius Turonensis, H. Fr. II, 37 repetivisse videtur, qui etiam in Glor. Conf. c. 2 librum de virtutibus laudavit: *Ad cuius*, inquit, *beatum sepulchrum multae quidem virtutes ostensae narrantur, quas liber vitae eius contenet. Sed tamen duo leprosi in eodem loco mundati sunt* (Fortunatus c. IV). Mirum est, quod librum, quem amicus composuit, sine auctoris nomine adlegavit, sed procul dubio Gregorii neglegentiae vitio dandum est, praesertim cum librum 'vitae' laudaverit, illum 'de virtutibus' intellexerit.

Sermonem postquam Bollandus, AA. SS. Ian. I, p. 785, Browerum secutus, diversum a Miraculis in Vita deprehendisse sibi visus est, non defuerunt, qui hoc argumento niterentur. Is quidem statuit Fortunatum poetam Vitam a Iusto quodam pres-

---

4) Alii Fortunatum ipsum epistolam finxisse contenderunt, ut Gillotius, Scultetus.

BSB

bytero in archivis ecclesiae Pictaviensis repertam denuo recensuisse Miraculaque addidisse. Tillemont autem, 'Mém. pour servir à l'histoire ecclés.' (1706) VII, 746 Fortunatum quendam poeta paulo vetustiorem, quem ante S. Germanum Parisiensem decessisse voluit, e Molano (d. 18. Iun.) erutum Vitae scriptorem habuit, cui etiam Vitam S. Marcelli attribuit. Quocum auctores Historiae litt. Francogall. I, 301 fere convenerunt. Sed cum Vitam Marcelli constet esse Fortunati poetae, ille Tillemontii Fortunatus hic locum non habet. De sermone autem egregios Maurinos testes proferre libet (*Migne* IX, 185): *Addere potuisset* (Bollandus scil.) *et proprias quasdam Venantii locutiones in eo opere indidem deprehendi.* Similiter in V. S. Germani Fortunatum locutum esse, illi iam perspexerunt.

De tempore quo Fortunatus de S. Hilario scripserit pauca sunt quae addam. Quod haud multo postquam a. 565 in Gallias venit factum esse, eo intellegitur quod Pascentius cui uterque liber dicatus est Sigiberto rege vivo diem obiit. Huius enim tempore iam Maroveus Pictaviensis episcopus erat; cf. Greg., H. Fr. IX, 40. Cum autem Sigibertus a. 575 mortuus sit, inter a. 565 et 575 Fortunatus scripserit necesse est. Huc accedit, quod Probianus puer, qui per S. Hilarium bonam valetudinem recuperavit, cum Fortunatus librum de virtutibus (c. III) contexuit, etiam tum vivebat. *Qui*, inquit, *Probianus civitatis apicem meruit obtinere pontificis et usque in hodiernum diem ad luminaria sui medici singulis annis vitae debitor tributa dissolvit.* Is est, ut Bouchetus primus vidit, Probianus Biturigensis episcopus, qui conciliis Parisiensibus II a. 552 et III a. 557 interfuit. Cum quarto concilio a. 573 acto iam Felix Biturigensis subscripserit, antea S. Hilarii virtutes Fortunatum descripsisse certum est.

S. Hilarii Acta in legendario fere nullo desiderantur. Itaque codices sunt innumeri, sed pauci qui saeculum decimum superant. Mihi quidem praesto fuerunt hi:

G Codex Sangallensis nr. 567, saec. IX, fol. 112—128. Contulit Jacobi. Ex quo fluxit

H Codex Sangallensis nr. 577, saec. IX/X, fol. 137—155. Inspexit Jacobi. Ex hoc descriptus est

B Codex Bruxellensis nr. 7668, saec. X, fol. 98—106′. Contulit W. Arndt.

V Codex Vaticanus nr. 1197, saec. IX, fol. 105, litteris Langobardicis scriptus, iam mutilus est, cum quaternio O p. 8, 30 in *singulis annis* desinat. Etiam Vitae quae sequitur S. Sebastiani initium periit. Incipit enim: *consentiunt et metuunt, ne similis eos pęna concludat.* Prologus libri de virtutibus iam ex exemplari, unde V fluxit, fere totus exciderat. Contulit Leo.

A Codex Vaticanus nr. 1193, saec. XIII, fol. 1 praecedenti persimilis sed multo deterior est. Primi ternionis altera pars desideratur, ita ut textus a p. 5, 14: *bestiali pugna* ad p. 8, 35: *sibi talem* (inter fol. 3 et 4) hiet. Contulit Leo. Cui Gemeticensis, quo Maurini usi sunt, affinis est: uterque p. 9, 39 pro *Halaricum — Hilarium*, p. 9, 40 pro *redire — rediisse* praebet.

In GHA librum de virtutibus S. Hilarii epistola ad Abram filiam suam data sequitur. Qui sequuntur interpolati auctoritatem nullam habent.

X Codex Bruxellensis nr. 7802, saec. X. Pauca W. Arndt exscripsit. Incipit: *Prologus ex gestis sancti Hilarii Pictaviensis episcopi, qui est idus Ianuarii.* Sequitur prologus alius atque in melioribus libris, idem multo brevior. Eundem praebet

BSB

Y Codex Compendiensis, quem Maurini adhibuerunt.

Z Codices Ottobonianus, S. Germani, Colbertinus, in quibus, ut monachi S. Mauri adnotaverunt, S. Hilarii decessus p. 7, 9 fusior explicatus est. Hunc locum Reinkens p. XXI ut genuinum defendit et p. 319 fabulam in narrationem contexuit. Sed libris mendis pessimis aspersis fides nulla tribuenda est. Historiolam eandem Vincentius Bellovacensis, Speculum historiale XIV, 51 narravit.

Praeterea e codicibus Parisiensibus nr. 196, olim S. Martialis Lemovicensis, saec. XI in. 8, fol. 61 — nr. 14654, olim S. Victoris 723, saec. XII, fol. 2 in 8⁰ — nr. 14460, olim S. Victoris 108 et 229, saec. XII in 2⁰ fol. 178 Peiper pauca enotavit. Hi quidem in plerisque mendis conveniunt, ut p. 1, 12 *complexa* omittunt, sed codices 14654 et 14460 aliquantulum deteriores sunt, quam codex 196.

Cum H ex G, B ex H derivatus sit — ut pauca saltem argumenta proferam, p. 4, 29 *pene* G¹, *p⁰ene* G², *poene* HB praebent; p. 9, 36 post *lampadis* H² *vox* suprascripsit, quod B in textum admisit, reliqui autem libri omittunt —, codices H et B seposui. Ex VA eas tantum corruptelas adnotavi, in quibus conveniunt. Consentientes libros GV ubique secutus sum, discrepantibus iis G plerumque anteposui. Orthographica nulla notis adscripsi. Recepi quae GV communia praebent, praeterea ex G ea tantum quae e carminibus probantur, admisi.

Quae suppressi talia sunt:

G *caelares*, *caera*, *hereticus*, *volubiles* (sing.), *papiro*, *sinodo*, *tantu*, *alius* (acc.), *sotialiter*, *peccanti* (*-di*), *groria*, *exhorcista*, *çclesię*, *eclesiasticę*, *literaturam*, *ammonet*, *ammonitionem*

VA *devertentes*, *siccus* (acc.), *propagare* (pass.)

V *quatinus*, *acervum* (*-bum*), *cladios*, *incolumen*, *tandiu*, *fraglaret*, *michi*, *nichil*, *aborruit*, *Ieronimi*, *surripere*.

Vita et miracula in Actis Sanctorum, inter opera Hilarii Fortunatique edita sunt.

Mombritius, *Sanctuarium*, *Mediolani* s. a. (1475?) II, p. IIII editionem principem paravit. Is prologum resecuit, ita ut liber a verbis (p. 2, 7) *Beatus Hilarius Pict. episcopus* incipiat. Cum locus p. 7, 11 ad p. 8, 8 desideretur — finem enim libri primi *terra plorante*, *caelo gaudente* sequuntur verba: *Gaudeat plane et sublimiter terra exultat, quia quamvis plura vivens in corpore* etc. —, manifestum est, codicem V a Mombritio adhibitum esse.

Surius, *De probatis sanctorum historiis*, *Coloniae 1570*, I, 264 primus Fortunati prologos adiecit. Codicem habuisse videtur G similem, cum *olim mysteriis deputatus* (p. 2, 30), *quoddam castellum dum adisset* (p. 3, 32) scripserit, sed hic illic textum interpolavit, quippe qui locos *immo prudens iuxta Domini vocem* (p. 6, 39) et *praestante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre et spiritu sancto* etc. (p. 7, 10) inseruerit.

Bollandus, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1643*, Ian. I, 790, textum Surii cum codicibus S. Maximini et Ripatensi contulit.

Inter Hilarii opera post Gillotium (Parisiis 1572), qui Surium exscripsit, monachi e congr. S. Mauri (Parisiis 1693) vitam ediderunt, codicibus nonnullis inferioris notae adhibitis, i. e. Colbertinis, Compendiensi, Gemeticensi, Germanensi, Ottoboniano. Quorum editionem Luchi ad verbum repetivit: et Maurinorum et Luchianum exemplar *Migne*, *Patrologia latina* IX, p. 184 et LXXXVIII, p. 439 admisit.

BSB

II. VITA S. GERMANI.

Vitam S. Germani Parisiorum episcopi a Fortunato conscriptam esse Gregorius Tur., H. Fr. V, 8 testis est: *Quis*, inquit, *strenuus virtutes illius, quas in corpore fecit, sollicite vult inquirere, librum vitae illius, qui a Fortunato presbitero conpositus est, legens cuncta repperiet.* Neque dubitandum est, quin quae exstat Vita Germani ea ipsa sit, quam Fortunatus confecit, cum et sermo congruat et quae in Vita c. VII de Germano 'in figura Moysi' incedente relata sunt cum Carm. II, 9, 72 optime conveniant: *Moyses, tende manus et tua castra iuvas.* Poeta nonnulla miracula ipse vidit[5]), sive Parisiis constitutum Germanum adiit[6]), sive illum Pictavis convenit. Obiit autem sanctus d. 28. Mai. a. 576, post cuius mortem Fortunatus memoriam vitae composuit.

Codices manu scripti permulti supersunt.

P Codex Petropolitanus F. Otd. I. nr. 12 olim Corbeiensis, tunc Sangermanensis a Petro Dubrowsky acquisitus et Petropolim translatus. Vitas sanctorum saec. VII—IX manu scriptas continet[7]), e quibus Vita S. Germani fol. 69—98, duobus quaternionibus (I. II), quinione (III), binione (IV) olim separatim ligatis, scripta est saec. IX satis neglegenter, emendata deinde saec. X ad aliud exemplar[8]). — Codicem Berolinum transmissum W. Arndt a. 1866 contulit.

Q Codex Parisiensis[9]) Latinus nr. 5365, saec. XII, formae maximae, antea S. Martialis Lemovicensis. Continet fol. 19 Vitam S. Germani — desunt autem capita 33—68 a p. 18, 32 *et qui prius* ad p. 25, 34 *gratiam* —, et translationem eiusdem ab interpolationibus immunem; ea fol. 24 in verbis *ut fugitivum nuper elapsum se prosequentem* (Mabillon, Saec. III, 2, p. 100) abrupte desinit. — Codex mendis refertus a librario neglegenter scriptus est, omissis non solum verbis sed etiam sententiis. — Waitz nonnulla enotavit.

G Codex Parisiensis Latinus S. Germani nr. 507, saec. X, formae quadratae, tam eleganter quam accurate scriptus S. Germano patrono totus dicatus est. Continet fol. 1 Vitam S. Germani, fol. 52 Translationem corporis S. Germani episcopi et confessoris, fol. 87 Aimoini historiam miraculorum S. Germani. Codex emendatus est bis, primum manu saec. X/XI, quae textum sincerum ita adulteravit, ut scriptura prior vix discerni possit, iterum manu saec. XV. — Waitz contulit.

H Codex Parisiensis Latinus nr. 3801, formae magnae, saec. XII scriptus, fol. 55 Vitam S. Germani continet, quam Translatio sequitur. Capita 35—72 desiderantur. Codex ex G, postquam emendatus est, exscriptus videtur esse. — Waitz nonnulla enotavit.

I Codex Parisiensis Latinus nr. 5296, formae maximae, saec. XIII, cum H consentit, sed minus accurate scriptus est. Translatio desideratur. — Waitz librum inspexit.

---

5) Cf. § 113: *Sed haec in cubiculo praesente me gesta sunt.*

6) Cf. c. LXV: *Itidem cum Parisius ad basilicam sanctorum Gervasi et Protasi orandi causa procederet — — — Haec quoque veneranda praesente me gesta sunt.*

7) Cf. Neues Archiv V, p. 248.

8) Verba *quisquis fideliter abstulit* a librario omissa emendator margini adscripsit; cf. infra p. 21, 20.

9) De codicibus qui sequuntur cf. Archiv XI, p. 256 sqq.

K Codex Parisiensis Latinus nr. 5568, formae quadratae, saec. X scriptus, *Bibliothecae sancti Amandi in Pabula*, tunc Telleriano-Remensis nr. 263 erat. Fol. 78 Vita Germani, fol. 101 Translatio lemmate nullo ornata, fol. 117′ Aimoini opusculum de S. Germano exstat. Codex nitide quidem et eleganter exaratus est, sed textus valde mutatus et depravatus cum G iam emendato saepe convenit. — Waitz priora capita speciminis causa contulit.

L Codex Parisiensis Latinus S. Germani nr. 1049[2], formae quadratae, saec. XI accurate scriptus nihil nisi Vitam et Miracula patroni continet, sed eundem textum interpolatum ac K, postea a librario quodam emendatum. Vitam fol. 40 Translatio sequitur, quae miracula omnia libro G postea addita continet; fol. 72′ Aimoini opusculum occupat. — Waitz pauca enotavit.

X Codex Bonifontis a Bollando laudatus.

Accedunt complures libri inferioris aetatis, ut Parisienses [10]) Latini nr. 5287, saec. XIII — nr. 5323, saec. XIII — nr. 5346, saec. XIV — S. Germani nr. 506, saec. XV; Bruxellenses nr. 207—208, fol. 250 [11]) — nr. 7487, fol. 111 [12]); Namurcensis nr. 53, saec. XII [13]).

Ex his libris duos PG selegi, ad quos Vitae Germani textum recenserem, cum reliqui aut ex his fluxerint, aut certe nihil bonum contineant, quod in PG non reperiatur. Primum Q cum P semper convenit, ut p. 15, 37 *residere* uterque, deinde HI et G² consentiunt, ut p. 16, 15 *interdictum* pro *pretio* G²HI, p. 16, 39 *uigori pristino sine cunctatione restituitur. ac uelut* G²HI pro *uigore pristino restituto, sine cunctatione uelut*. Itaque cum G² contulerimus, lectiones HI addere supervacaneum erat. KL ut eiusdem familiae sunt, ita e P et G² codicibus lectio eorum videtur contaminata esse, nam p. 20, 16 *quem inquirens, de quanam uilla praeteriret, ille se solum* (*ex ea* add. K) *incolumem esse respondit* cum habeant KL, verba *praeteriret* et *respondit* ex P hausta sunt, p. 22, 20 *ab eo unguine* pro *perunguine* ex G² fluxerunt. Praeterea p. 12, 1 post *erat* in G²K *sane*, p. 12, 7 ante *mutat* in utroque *pariter* interpolatum est; quae in L his locis scripta sunt, non comperi. Denique X, unde Bollandiani textum corruperunt, quomodo interpolatus sit, e loco intellegitur, quem p. 12, 2 adnotavi. Restant igitur PG, e quibus P eo praestat, quod quae in G erasa aut emendata sunt, integra servat. Dolendum autem est, quod in P glossae quaedam inrepserunt, ut p. 19, 34 verba *per triduum uoce, manu, uestigio, stupore concutitur, rumor in partes tollitur, gratias creatori referentes hominem a quo morbis iugiter et mortibus imperetur* e sequentibus repetita sunt. Aliquoties licet consentientibus libris PG eorum auctoritatem neglegere debui, ut p. 23, 7 *britannum* (*britanum* P) *presbiterum* PG requiritur nominativus, p. 27, 20 *sed nescientibus quinto kalendas iunias omnibus* id quod scripsi *quinto kalendas iunias, sed nescientibus omnibus*.

Ratio scribendi in utroque libro admodum diversa est, cum alter orthographiam Merovingicam, alter eam fere quae saec. X usitata erat, prae se ferat. Neque vero

---

10) De quibus Waitz, Archiv XI, p. 259. 260 egit. Depravati atque decurtati ut sunt, auctoritate nulla pollent.

11) Cf. Neues Archiv II, p. 244, Analecta Bollandiana III, p. 153.

12) Cf. Neues Archiv II, p. 249.

13) Cf. Neues Archiv II, p. 265.

desunt in quibus conveniunt. Quae cum ita sint, quae Carminibus confirmantur admisi, reliqua mutavi, neque tamen textui ea subieci. Sunt autem quae suppressi orthographica haecce.

Codex P.

e pro *ae*: *bace*, *cecitas*.
ae pro *e*: *aelymosina*; *depraehendit*, *expraessit*, *praecante*; *seuirae* (= *sauire*).
oe pro *ae*: *doemon*.
i pro *e*: in abl. *cessanti sacerdoti*, *iacenti*, *ingredienti*, *ultioni praesenti*; *uellis*, *uellit*, *diuerterit*, *accepissit*, *teneris*, *torquitur*; *acciderent*, *medilla*, *quatinus*, *segitem*, *uina*.
e pro *i*: *lustre*; in dat. *carcere*, *germine*, *portitore*; in ind. praes. pass. *distendetur*, *excutetur*, *perducetur*, *prosequetur*, *reddetur*, *reducetur*; *agmena*, *basilęcam*, *besteas*, *contradedit*, *dedicit*, *resepescunt*, *Seluester*, *soledus*, *trea*, *uer*.
u pro *o*: *obstinatu*, acc. *famulus*; *agnusci*, *cummuniter*, *insulens*, *oraturio*, *prumpti*.
o pro *u*: in abl. *anhelito*, *gusto*, *ingresso*, *portico*, *uiso*; *doorum*, *postolat*, *roborem*.
i pro *y*: *misterii*.
aspirata desideratur: *Aelarium*, *ora*.
c desideratur: *Netario*, *oblutabatur*.
qu pro *c*: *quur*.
c (*g*) pro *qu*: *licore*, *ligor*.
s pro *c*: *adsiscitur*.
d insertum: *ad circumstantibus*, *admisit*.
g insertum: *eoglogias*.
n pro *m*: *menbra*.
ns pro *ss*: *consensu*.
d pro *t*: *capud*, *reliquid*, *uelud*; *idem*.
t desideratur: *posponitur*.
ci pro *ti*: *diucius*, *palacium*.
ti pro *ci*: *iuditio*, *malefitio*, *offitio*, *supplitio*.
v pro *f*: *praeuocatur*.
consonans simplex pro duplici: *dificilis*, *difunditur*, *efulsit*; *inbecilis*, *police*; *consumauit*; *misa*, *sanctisimus*.
duplex pro simplici: *tollerare*, *ullulatu*; *digittos*.

Praeterea *tantomodo*, *quodadmodum* P scripsit. Addam, quod accusativus et ablativus in P saepissime confusi sunt:

ablativus pro accusativo: *ad Vico Nouo*, *ad Agustiduno*, *ante palacio*, *circa noctis medio*, *per Belsa*, *per biduo*, *per Muruinno*, *post funereo pallore*; *cunctis amplectitur*, *gratia praedicarent*, *uiro — — undique obuoluto conponit*.

accusativus pro ablativo: *de domum*, *de saeculum*, *de soledos*, *de subscriptionem*, *de uestem*; *relegiosum exceptus obsequium*; et in abl. abs., cf. p. 12, 21. 13, 11. 16, 38. 18, 15.

Haec tamen et reliqua ad ipsum sermonem mutatum pertinentia adnotare non neglexi.

Codex G.

e pro *ae*: *languide*.
ae pro *e*: *aequus*, *paecuniam*.
ae pro *oe*: *caepit*.
i pro *e*: *decidente*, *ditergens*, *uiniola*.
e pro *i*: *messoria*.
o pro *u*: *tonica*.
i pro *y*: *tipo*.
y pro *i*: *partym*.
h desideratur: *anelitum*.
h insertum: *hostium*, *marthyris*.
t pro *d*: *aput*.
ci pro *ti*: *insaciata*, *uicio*.
cx pro *x*: *extincxisse*, *restincxit*, *retecxitur*.
consonans duplex pro simplici: *circinnasset*.

Nonnulla quoque utrique libro communia sprevi ut

aecclesia, *aegenis*, *aequus*, *inaediis*, *depraecari*, *praeces*, *praesbiter*, *praemere*, *praetiosa*, *praetium* vel *praecium* fere, *quaerellas*, — *adpropinquanti* (abl.), *conquirens*, *conquiritur*, — *paraliticus*, — *cybi*, *ymber*, — *langor*, — *ydropis*, — *fallatia*, *mendatium*.

Denique *Synphorianus* pro *Synforianus*, *Augustidunum* pro *Agustidunum* et *Childebercthus* pro *Childeberto* semper scripsi, cum nomina in Carminibus ita tradita sint.

Vita S. Germani et in Actis Sanctorum et inter Scriptores rerum Francicarum et inter Opera Fortunati edita est.

Surius, *De probatis sanctorum historiis*, *Coloniae 1572*, III, 410, editionem principem e codice interpolato paravit; cf. infra p. 12, 24 n. In eo libro *ab eo unguine* pro *perunguine* (= G^2, infra p. 22, 20) et *Referatur parvum et huic simile miraculum. Mulier quaedam*, *Maoberta nomine*, *apud eandem urbem inflationis pustulam* pro verbis *Moverta quaedam Parisius pustulam* (infra p. 25, 35) scripta erant.

Mabillon, *Acta sanctorum ordinis S. Benedicti*, *Parisiis 1668*, Saec. I, p. 234 primus textum integrum edidit, praestantissimo codice P usus, unde interpolationem (infra p. 19, 34), de qua supra p. X egi, in notis protulit.

Bollandus, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1688*, Mai. VI, 778 textum e Surio (cf. infra p. 12, 24) et codice X interpolatum edidit. Adhibuit etiam Antverpiensem quendam codicem.

Bouquet, *Recueil des historiens des Gaules*, *Parisiis 1741*, III, 443, particulas e Mabillonio excerpsit.

Luchi p. 26 (= *Migne* LXXXVIII, p. 453), Mabillonii editionem repetendam curavit et notas addidit, quas Bollandus textui subiecerat.

III. VITA S. ALBINI.

Fortunatus in Tincillacense monasterium profectus, ubi S. Albinus Andegavorum episcopus educatus erat, a Domitiano eiusdem successore ad Andegavorum urbem visendam invitatus est; cf. Carm. XI, 25, 7—10:

hinc citus excurrens Cariacae devehor aulae;
Tincillacensi perferor inde loco.
hinc sacer antistes rapuit me Domitianus,
ad sancti Albini gaudia festa trahens.

Tunc 'inter[14]) reliqua maturitatis consulta de sacratissimo viro Albino antistite Domitianus fecit tenuiter mentionem, ut eius vita impressa libellis ad aedificationem plebis humanis fixa conderetur in chartis'. *Huius*, inquit[15]), *rei inpulsor quidam postmodum mandata vestrae beatitudinis exequens a me si quidem annuerem inconperendinatim id fieri flagitavit. Illud vero adiciens, ut quae ipse de gestis sancti viri Albini iuxta fidem conpererat, eo insinuante indubitabiliter propalarem.* Scripsit igitur Vitam Albini. Domitiano autem papae eum eam inscripsisse ex exordio epistolae dedicatoriae, quod

14) Cf. V. Albini c. I.
15) ib. c. II.

BSB

e codice Escorialensi primus adieci, intellegitur: *Domino sancto et apostolicis meritis reverentissime praeconando domno Domitiano papae Fortunatus vester.* Domitianus, quem a. 569 diem obiisse ferunt, conciliis Parisiensi III post a. 556 et Turonensi II a. 567 interfuit.

Vitae Albini Gregorius Turonensis in Gloria Conf. c. 94 his verbis mentionem fecit: *Albinus autem confessor, cuius nuper vitae liber a Fortunato est conscriptus presbitero, obtenet et ipse, inpertiente merito, suum ostendi miracula ad sepulchrum.* Liber cum scriptus sit a. 587, post annum autem 590 ab auctore hic illic suppletus[16]), tempus quo Vita composita est accurate quidem circumscribi non potest, sed primam eam a Fortunato conditam esse, e prologo intellegitur (infra p. 28, 31): *quem ad scribendi seriem nec natura profluum nec litteratura facundum nec ipse usquequaque usus reddit expeditum*; cf. Ebert, Geschichte der christlich-lateinischen Literatur I, 515.

Gregorium Turonicae ecclesiae episcopum Vitam Albini, quam Fortunatus composuit, 'scriptorum vitiis iam paene depravatam suae auctoritatis peritia correxisse' in epistola Germano Parisiorum episcopo data legitur quidem[17]), sed ea iam nullus dubitat quin ficta sit ab Archanaldo, qui a. 905 iussu Rainonis Andegavensis episcopi Vitam Maurilii a Magnobodo compositam recognovit. Idem fortasse Vitam Albini expolivit, nam codex Patriciacensis, cuius Ruinart, Gregorii Opp. Praef. nr. 80 mentionem fecit, in verbis desinit: *Explicit vita beati Albini composita a beato Gregorio Turonicae urbis episcopo.*

Codex unicus, qui librum integrum continet, est

E Escorialensis[18]) & III 26, formae octavae, saec. X scriptura vulgari, non Wisigothica exaratus, qui folia 132 continet. Insunt Vitae et Miracula Nicolai Myrensis (fol. 2′—42), Magnobodi Andegavensis (fol. 42—62), Maurilii a Magnobodo composita (fol. 77—89), Albini (fol. 89—99′).

Vitam Albini fol. 100—104 Miracula excipiunt, quorum initium, cum ineditum sit, prooemio inserendum esse duxi.

INCIPIVNT MIRACVLA POST OBITVM EIVS PATRATA.

SANCTVS CONFESSOR ALBINVS Andecavensium pontifex egregius, cuius nobiles f. 100
actus doctiloquo prosequitur stilo Fortunatus, suis magnis obtinet meritis ad roborandam fidem populorum crebras ad suum virtutes ostendi sepulchrum. Adveniente igitur solemnitatis eius die, quae celebratur estivo tempore, sancti confessoris locum plurimae fidelium frequentaverunt turmae, multi etiam diversos languores habentes, fama virtutum eius audita, salutis suae convenerunt causa. Inter quos quidam qui longo tempore lecto decubans languerat paralyticus, perdito omnium membrorum ministerio, vehiculo affuit allatus. Qui totam noctem ducens insomnem sancti patroni, ut sui misereretur seque ab hoc miserabili languore suis sanctis meritis liberaret, cum magna cordis contritione pietatem exorabat. Cui post vigilias noctis foris iacenti sub fenestra quae sacro super-
eminet tumulo et sopori dedito in ipso diei crepusculo vir | vultu habituque clarus asti- f. 100′
tisse visus est, dicens ei: Miser, quare tam diu dormitas? Vt quid vitae tuae curam negligis? Persevera in prece et non frustraberis salutis munere. Qui enim petit accipit[19]),

16) Cf. Script. Rer. Merov. I, p. 455.
17) Cf. infra p. 82.
18) Cf. Neues Archiv VI, p. 251.
19) Matth. VII, 8.

BSB

et qui quaerit invenit et pulsanti aperietur. Cui eger respondit: Vtinam, honorabilis pater, salutem consequi merear. Ipse vero addidit: Adiutorium quo in monasterium deporteris require, et cum horae terciae signum intonuerit, presens assiste deumque cum fiducia deprecare et ab hac qua detineris sanaberis infirmitate. Advenientes enim ea ipsa hora gloriosi sacerdotes Christi, beatus videlicet Albinus atque domnus Martinus Turonensis archipresul, hanc ingressuri sunt basilicam, dataque hoc in loco benedictione, ad solemnitatem translationis et ordinationis eiusdem beati Martini simul Turonis acce-
dere debent. Tu ergo tantum crede, et in eorum adventu si presens fueris, salvus eris.
f. 101 *Expergefactus autem debilis sine mora se ad tumbam deferri qua sacra | condita sunt membra festinavit. Deinde dum hora tercia divinas clerici canerent laudes, miri odoris fraglantia omnia superexcellens aromata per totum populum qui in ecclesia aderat est respersa. Qua suavitate repletus ita se incolumem sensit languidus, ac si nulla infirmitate fuisset detentus, et qui alienis manibus paulo ante ad sancti confessoris sepulchrum fuerat deportatus, propriis protinus gradiens pedibus debitas cum omni populo almo presuli ALBINO rependit laudes. Hoc non a paucis sed visum a multis tota regio testatur Andecavensis.*

Non ille quidem solummodo locus quo sacri corporis beati Albini reliquiae continentur crebris illustratur miraculis, verum etiam ubicunque eius nomen cum fide recta invocatum fuerit, operante Christo pro confessoris sui meritis, quod fideles postulant impetrant, ut veritatis sententia impleatur, que dicit: Pater[20] *meus usque modo operatur*
f. 101' *et ego operor. | Et iterum: Opera*[21] *quae ego facio et ipsi qui in me credunt facient. Nam apud Croviensem vicum quaedam mulier extitit, quam a nativitate caecam natura disponente deo in hanc vitam profuderat. Quae a multis audiens, quod sancti pontificis virtute leprosi mundarentur, sanarentur paralytici, visum recuperarent caeci, plurimi a vita desperati infirmi ab ipsis, ut ita dicam, mortis faucibus erepti essent atque ad vitam redditi, nocte ac die totis cordis medullis sanctum fiducialiter invocabat ALBINVM, ut suae miseriae assuetum conferret auxilium et caeli videre concederet lumen sua intercessione sancta, quod sibi denegaverat natura. Nec a precum cessavit improbitate, donec impetraret quod petebat a sancto confessore. Eodem namque die quo sanatus est paralyticus, de quo supra diximus, in monasterio illuminata est et haec mulier in vico praedicto, praestante domino nostro Iesu Christo, qui vivit et regnat deus per omnia secula seculorum. Amen.*

Sequitur Miraculorum eorum quae Bollandiani 'ex MS. Nicolai Belfortii' in AA. SS. Mart. I, 60 ediderunt caput I[22] (*In territorio igitur — semiusto pede*)**, cui capitis II initium alia manu saec. X subiectum est:**

(M)ichi videtur pagine inserendum quoddam clarissimum miraculum, quod ad beati pontificis mausoleum in hoc nostro tempore constat esse patratum. Et precipue futuris
f. 104' *estimo fidelibus | scripto propalandum, quia presentibus visu scio notissimum. Et ideo quorum hoc quod narraturus sum didicerim relatione non magnopere curavi nominatim depromere, quia omnes Andecavenses.*

Cum autem librarius inceptum non perfecerit, particulam scriptam alia manus expunxit. Liber qui in ipsa Andegavensi urbe scriptus videtur esse ita super reliquos eminet, ut lectio vulgata Vitae Albini ex eo centies suppleri atque emendari potuerit.

---

20) Ioh. V, 17.
21) Ioh. V, 36.
22) Ex Escorialensi editio Bollandiana emendanda est.

BSB

A Paulo Ewald collatus est.

V Codex Vaticanus Reg. Christinae nr. 465 Vitas Maurilii, Licinii, Magnobodi, Samsonis, Albini et nomina episcoporum Andegavensium, Senonensium, Aurelianensium, Cenomanensium continet. Vitae Albini prologus deest; incipit enim: *Incipit uita sc̄i ac beatissimi albini ep̄i et conf̄. Religiosorum uita uirorum.* — Mau pauca exscripsit.

P Codices quoque Parisienses Latini nr. 3788 (fol. 171′—175′), saec. XII — nr. 5280 (fol. 132′), saec. XIII — nr. 5318 (fol. 225′—226′), saec. XIII — nr. 5324, prologo omisso, in *Religiosorum* incipiunt. Eos Leo inspexit.

X Codex S. Audomari, quem prologo caruisse Bollandiani testantur, et

Y Codex S. Maximini Treverensis, quo iidem usi sunt, mendis scatebant.

Neque melior Bruxellensis nr. 207—208, saec. XIII est, quem Bollandiani, Analecta III, 144 nuper fusius descripserunt. Foliis 129 et 130 excisis in verbis *Itaque occurrente* (infra p. 31, 11) desinit.

Surius, *De probatis sanctorum historiis*, *Coloniae 1571*, II, 1, codice usus est E simili, unde prologum in plerisque libris manu scriptis omissum hausit, praescriptione tamen carentem.

Mabillon, *Acta sanctorum ordinis S. Benedicti*, *Parisiis 1668*, Saec. I, 108, textum Surianum repetivit, quem hic illic ‘e duobus veteribus mss.’ male mutavit.

Bollandiani, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1668*, Mart. I, 57 item Surii exemplar repetiverunt, quod cum duobus codicibus contulerunt; cf. l. l. p. 55: *quam dein Rosweydus cum uno Ms. codice, nos cum duobus aliis contulimus, uno ecclesiae S. Audomari* (= X), *altero monasterii S. Maximini Treviris* (= Y). Rosweydo autem Escorialensis notus erat.

Bouquet, *Recueil des historiens des Gaules*, *Parisiis 1741*, III, 421 e Mabillonio particulas excerpsit.

Luchi p. 54 (= *Migne* LXXXVIII, p. 479) Vitam se edere scripsit, ‘ut extat saeculo I Bened.’, sed Surium quoque consuluit.

Nos codicem E ducem praestantissimum secuti sumus, collatum cum Surio et Mabillonio. In orthographicis cum liber saec. X exaratus auctoritate destitutus sit, et *michi*, *nichil* aliaque huiusmodi quam maxime a Fortunato abhorreant, ad Carmina fere scripturam formavi, e quibus etiam *Childeberctho* restitui.

IV. VITA S. PATERNI.

Vt Vitam S. Paterni Abrincensis episcopi, qui concilio Parisiensi III post a. 556 celebrato interfuit, Fortunatus scriberet, Martianus abbas, quem monasterio cuidam ab ipso sancto condito praefuisse Bollandiani probabiliter coniecerunt, ei iniunxit, neque, quin quae exstat Vita Paterni ea ipsa sit, quam poeta contexuit, dubium est, postquam Mabillonius prologum e codice Herovalliano eruit.

P Codex Parisiensis Latinus nr. 5666, saec. XIII, ubi fol. 54 Vita Paterni exstat. A. Schoene eum contulit.

E codicibus, quibus Bollandiani usi sunt, RX prologum habent, VY a verbis *Religiosorum hominum* (infra p. 33, 28) demum incipiunt.

R Codex Vaticanus bibliothecae reginae Christinae.

X Codex Divionensis.
V Codex Treverensis.
Y Codex Bodecensis pessime depravatus; cf. infra p. 34, 2. 35, 33.
Z Codex Rotomagensis.

Cum Y codex Bruxellensis nr. 206, saec. XIII, fol. 93—94′, quem Bollandiani, Analecta III, 113 nuper descripserunt, fere convenit.

Textus Vitae Paterni in plerisque editionibus pessime interpolatus ac immutatus est.

Surius, *De probatis sanctorum historiis*, *Coloniae 1571*, II, 654, codice usus est, cui prologus deerat. Hunc cum in gratiam lectoris 'oratione aliquanto Latiniori' transcripserit, quod edidit Vitae quasi compendium a Luchio recte appellatum est.

Mabillon, *Acta sanctorum ordinis S. Benedicti*, *Parisiis 1668*, primum Saec. I, 152, Vitam e codice quodam decurtato, ut VY, edidit (Mab. 1), deinde, postquam in schedas incidit, quas d'Achery olim a v. c. d'Herouval acceperat, integrum textum in Appendice Saec. II, 1100 imprimendum curavit (Mab. 2). Codex autem Herovallii libro P persimilis fuit.

Henschenius, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1675*, Apr. II, 425, Vitam ad codices RXVYZ recensuit, vel potius depravavit atque praecipue ex Y interpolavit, ut textus ab eo editus totus abiciendus fuerit. Quomodo eum confecerit locus p. 36, 25 luculentissimum praebet exemplum, ubi e textu integro *mantela uico quidam puer* et e Suriano *cumque mileuico puer* nomen pueri ita formavit: *mantela uico quidam puer mileuo nomine*.

Bouquet, *Recueil des historiens des Gaules*, *Parisiis 1741*, III, 424 particulas ex altera Mabillonii editione excerpsit.

Henschenii exemplar *Luchi* p. 65 (= *Migne* LXXXVIII, p. 487) repetivit, quod cum Mab. 2 contulit, *ut*, ut ait, *utrumque proinde exemplar a nobis hic editum dici possit*. Rectius dixisset meliorem Mabillonii textum in ima pagina reperiri.

Quae cum ita sint, nos Surium Henscheniumque vix curantes codicem P accurate expressimus, quem cum utraque Mabillonii editione contulimus. Quod ad orthographiam pertinet, eandem rationem ac in Vita Albini recensenda secuti sumus.

V. VITA S. RADEGVNDIS.

Vita Radegundis reginae, quam post mortem[23]) sanctae (a. 587) a Fortunato compositam esse certum est, inter opuscula quae poeta reliquit hagiographica sine dubio primum locum obtinet. Agitur de regina Thoringorum, a Chlothario I rege Francorum capta atque in matrimonium ducta, quae postquam saeculo renuntians in Pictaviense S. Crucis monasterium se recepit, ibi Fortunato familiariter usa est. Eum scriptorem Vitae illius Baudonivia Pictaviensis monialis, quae iussu 'Dedimiae abbatissae vel omnis congregationis' librum secundum Vitae Radegundis paulo post a. 600[24]) adiecit,

23) Cf. infra p. 48, 22: *die qua sanctissima migravit de saeculo.*
24) Cf. Script. Rer. Meroving. I, 2, p. 461.

his verbis laudavit[25]): *Non ea quae vir apostolicus Fortunatus epiſcopus de beatae vita composuit iteramus, sed ea quae prolixitate praetermisit, sicut ipse in libro suo disseruit cum diceret: De beatae virtutibus sufficiat exiguitas, ne fastidiatur ubertas, nec reputetur brevissimum, ubi de paucis agnoscitur amplitudo.* Locus quem e libro Fortunati protulit infra p. 49, 3 legitur. Itaque Pictaviensibus monialibus iam brevi tempore postquam Fortunatus scripsit, eius Vita minime suffecisse videtur, cum Baudoniviae eam iterum tractandam mandarent. Vere multa sunt quae historiam mulieris magis quam poetae miracula commendent.

Fortunati liber et Baudoniviae in plerisque codicibus coniuncti sunt, ita ut hic illum ut secundus excipiat. Codices[26]) autem fere innumeri sunt.

P Codex Parisiensis Latinus nr. 5275, olim Colbertinus nr. 3291, formae maximae, sed diversae, scilicet in singulis quaternionibus modo maioris, modo minoris, saec. XI in. scriptus, fol. 14′ Vitas Radegundis continet, quas fol. 30′ Vita Disciolae[27]) sequitur. — Waitz contulit.

M Codex Monacensis Latinus nr. 3810, olim Aug. eccl. nr. 110, membranaceus formae maximae, saec. X, fol. 171—181′ librum Fortunati continet, quem Baudonivianus excipit: *Incipit prologus Baudoniviae de miraculis sc̄ae Radegundis virḡ.* — Jacobi contulit.

G Codex Parisiensis Latinus nr. 13761, olim S. Germani a Pratis nr. 475 vel 1404, saec. X, formae quadratae a pluribus librariis per quaterniones alternantibus exaratus est. Fol. 81—103′ Vitae Radegundis exstant, sed prologi et index libri secundi desiderantur. Huic titulus praefixus est: *Item de vita beatae Radegundis composita ab una ex sanctis monialibus iugiter cum ea conversantibus.* — Codicem Waitz contulit.

L Codex Londoniensis Musei Britannici nr. 11880, saec. IX in., fol. 71′ Vitam Radegundis continet. Inest etiam Vita Corbiniani. — Pertz contulit.

E Codex Monacensis Latinus nr. 14095, olim S. Emmerammi nr. 95, saec. XI/XII scriptus praeter Heinrici IV (fol. 1) Vitam quoque Radegundis (fol. 159) continet, sed Baudoniviae liber desideratur. Quattuor folia excisa sunt; cf. infra p. 39, 15. — Wattenbach contulit.

W Codex Monacensis Latinus nr. 22242, olim S. Mariae Windbergensis nr. 42, formae maximae, fol. 162, iussu Hebitardi abbatis (1141—1191) scriptus est. Fol. 152—157′ Fortunati liber occupat, quem Vita Wigberti praecedit, Eusebii Vita sequitur. — Codicem Berolinum transmissum ipse inspexi.

Q Codex Parisiensis Latinus nr. 9742, saec. XII, p. 134 in iisdem verbis ac EW desinit.

T Codex Trecensis nr. 1248, formae quadratae, saec. X vel XI a pluribus librariis scriptus olim bibliothecae Boherianae (D. 65) erat. Insunt libri Fortunati et Baudoniviae (*Incipit praefatio sequentis libri*), quibus appendix a Mabillonio, Saec. I, p. 334 commemorata subiecta est: *Incipit de puella Distiola*[27]. — — *Incipit item de alia eiusdem monasterii puella.* — — — *Epistola Caesariae incipit. Dominabus sanctis Richildae et Radegundi Caesaria exigua.* Praeterea Vitam S. Fulgentii et Passionem quattuor coronatorum continet. — Arndt a. 1868 contulit.

---

25) Mabillon, Saec. I, p. 326.
26) De quibus v. Archiv XI, p. 260.
27) V. Greg. Tur., Hist. Franc. VI, 29.

BSB

H Codex Londoniensis Musei Britannici Harleianus nr. 649 post Bedae opera complura saec. XI exarata, Fortunati librum saec. XII scriptum exhibet. Prologo omisso a verbis: *Beatissima igitur Radegundis* incipit; eodem modo ac XY desinit. — Pertz pauca exscripsit.

X^1 Codex Parisiensis Latinus nr. 5351, formae magnae, saec. XI scriptus, fol. 6—19 Vitas Radegundis continet. Libro I clausula adiecta est, quae a melioribus codicibus abest; prologus secundi adest, sed index capitum desideratur. Textum librarius suo arbitratu mutavit. — Waitz inspexit.

X^2 Codex Parisiensis Latinus nr. 16734, olim S. Martini Campensis ('S. Martin des Champs') saec. XII, fol. 111′ eodem fine terminatur. — Molinier inspexit.

Y^1 Codex Parisiensis Latinus nr. 5343 (de la Mare nr. 384), saec. XI scriptus diversa opuscula in unum volumen colligata continet. Libro I eadem clausula ac X subiecta est; prologus et index libri II adsunt. Is in verbis c. 29: *sunt redditi sanitati* desinit. Textus ad lectionem ecclesiasticam aptatus est. — Waitz inspexit.

Y^2 Codex Parisiensis Latinus nr. 17005, olim monasterii Fuliensis Parisiis constituti, saec. XII, fol. 110′ utrumque librum continet; primo clausula addita est. — Molinier inspexit.

Z Codex Parisiensis Latinus nr. 5323, saec. XIII, qui fol. 189—191 Vitas Radegundis continet, cum Y^1 convenit, sed integer est. — Waitz inspexit.

Inter tot codices PMG tantum ab interpolatione immunes sunt, duo autem illi tam arte inter se coniuncti, ut pro uno fere exemplari sint. Exempli gratia infra p. 39, 13 *praemitteret* PM exhibent pro *permitteret*, p. 42, 13 *conditum* P^1M pro *Condate*, p. 46, 27 *qui dicitur* PM pro *quidam*. Nonnumquam P^2 cum M convenit, ut p. 41, 33 *blattis* recte P^1, *ablatis* M, *oblatis* P^2, p. 46, 9 *in populum* recte P^1, *vel in puplicum* P^2, *in publicum* M, p. 47, 9 *merito* P^2M pro *marito* P^1. Itaque P e codice M simili et exscriptus et emendatus videtur esse. His codex G accedit, qui infra p. 44, 26 verbum ab ipso Fortunato omissum de suo adiecit. Horum trium librorum (PMG) consensum ubique secutus sum. Interpolatos in tres classes distribui has: LEW — TH — XYZ:

p. 38, 21 *Quae puella inter alia opera quae sexui eius congruebant litteris est erudita*] *puella nata laboribus quae conveniunt sexui inter opera reliqua* (*reliqua opera* W) *fit barbaris litterata* LEW

p. 39, 1 *Iam tunc id agens infantula, quidquid sibi remansisset in mensa, collectis parvulis, lavans capita singulis, conpositis sellulis, porrigens aquam manibus*] *sed iam tunc tenerae aetatis adhuc* (*adhuc aetatis* H) *adulta, id agere studii habebat, ut quicquid sibi* (*residui* add. H) *remansisset edulii, collectis parvulis eorumque capitibus* (*singulorum* add. H) *mundatis* TH

p. 49, 6 *prosequantur*] add. TH *humanae eloquentiae modus ammirando attonitus viribus explicare minime valet* — add. XY *humanae eloquentiae modus admirando attonitus pre viribus explicare minime valet. Sit tamen illi qui dedit gloria, laus et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

Propterea ex LE ea tantum adnotavi, in quibus aut inter se aut cum alio codice conveniunt. Codex E nonnullis locis alteri L praeferendus est, cuius lacunam (infra p. 42, 20) explet. Vterque Fortunati sermonem nonnumquam melius quam reliqui libri (ut *quo* pro *ubi* p. 39, 24) servasse videtur. Libri TH cum LE vinculo nullo coniuncti sunt, sed XY procul dubio e TH fluxerunt, cum textum eundem sed magis interpolatum habere videantur.

BSB

Orthographica quae suppressi haec sunt:

P *aescas*, *acciperat*, *diliciis*, *comulent*, *curso*, *misterio*, *cybaria*, *cybum*, *paradyso*, *chytaras*, *dequoquere*, *quoquinam*, *capud*, *diviciis*, *insaciata*, *molliciem*, *crutiatum*, *tollerabat*, *commitante*, *lamminam*.

M *adminuculae*, *sugnaculo*, *cumputrescens*, *postulae*, *combaiolat*, *pascales*, *menbra*, *lebrosi*, *cilitium*, *Frantia*, *saciaretur*, *euuangelico*, *inbeciles*, *literis*.

PM *territurio*, *malbis*, *erba*, *ora*, *orret*, *aborrebat*, *perorrescit*, *oste*, *sicata*, *panosos*, *optento*, *auferre* pro *offerre*.

G *aelemosinae*, *discendere*, *dispecto*, *cybaria*, *cybus*, *cultus* (acc. pl.), *lectu*, *tonithruo*, *nichil*, *succinta*, *commertia*, *delitiis*, *postitio*, *aquammanile*, *consumaret*.

L *deficato*, *dispecto*, *disperaret*, *licumine*, *putridines*, abl. *minori*, *accederit*, nom. *exanimes*, dat. *coniuge*, pass. *deportare* et *removere*, *elymosinae*, *quadriduana*.

T *cathena*, *amministrare*, *illuxit*, *summergeret*, *nil* pro *nihil* alia.

Vita Radegundis inter Acta Sanctorum ter edita est.

Surius, *De probatis sanctorum historiis*, *Coloniae 1573*, IV, p. 629, codice quodam eiusdem generis ac LE usus est, cum *puella data laboribus quae conveniunt sexui inter opera reliqua fit ex barbaris literata* (infra p. 38, 22) scripserit. Ceterum c. 22 post *corpusculum* (infra p. 44, 20) locum e libro Baudoniviae c. 8 desumptum adiecit: *Non illam aliquando mellis pluma fulcivit neque linteaminis nitor instruxit. Manicam qua brachium indueret non habebat, nisi quod de caliga sua sibi duas fecit manicas, sed ita se tractabat, ut haec nec abbatissa sentiret.*

Mabillon, *Acta sanctorum ordinis S. Benedicti*, *Parisiis 1668*, Saec. I, 319 Vitam 'ad Mss. cod. S. Germani Pratensis et Conchensis Monast. et D. d'Herouval' recensuit. Cum pro *recentaret* scripserit *recrearet* (sic G^2, infra p. 39, 27), dubium non est, quin codex S. Germani idem sit ac G. Praeterea codicem T similem habuisse videtur, cum *relaxans* (pro *relaxatius*, infra p. 44, 22), *scopans* (pro *occupans*, infra p. 44, 29) margini addiderit.

Bollandiani, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1737*, Aug. III, 67, apographis Gamansii e Soc. Iesu et Petri Francisci Chiffletii usi sunt. Ille apographum, 'quod[28]) cum editione Suriana maxime convenit, et in quo videtur amanuensis liberius stylum mutasse', aliudque 'ex Passionali Ms. pergameno monasterii Bodecensis in dioecesi Paderbornensi desumptum, cuius stylus ab aliis manuscriptis et excusis exemplaribus discrepat'[29]) cum Bollandianis communicavit. Chiffletius autem Vitam e manu scripto codice Vallis lucentis describendam curaverat, qui 'in constructione periodorum ab editione Mabilloniana differebat, tamen in substantia plerumque cum illa concordabat' et id apographum Bollandianis transmisit cum aliis Mss. (ut Divionensi) diligenter collatum.

Bouquet, *Recueil des historiens des Gaules*, *Parisiis 1741*, III, 456 locos quosdam e Mabillonio excerpsit.

Luchi p. 78 (= *Migne* LXXXVIII, p. 497) Mabillonii editionem repetivit, cui notas Bollandianorum adiecit.

---

28) Bollandiani l. l. p. 48 apographum anonymum vocaverunt. Infra p. 41, 33 *oblatis* pro *blattis* (= P^2) scriptum erat.

29) Prologus quem speciminis causa l. l. p. 68 ediderunt totus diversus est.

BSB

VI. VITA S. MARCELLI.

Cum Vitam Marcelli Fortunatus iussu Germani Parisiorum episcopi, cui eam dedicavit, scripserit, ante a. 576, Mai. 28, quo Germanus obiit, eam compositam esse necesse est. Vel eo tempore actus S. Marcelli 'temporum vetustate subrepti erant' atque 'pauca de eius gestis felicibus erant ad ea tempora relatione vivente perducta'. Vitam Marcelli Fortunatus Radegundi absens misit, his versibus additis (Fort. Opp. I, 1, p. 287, App. c. XXII, v. 15):

hinc tibi nunc absens Marcelli munera misi,
cui dedit excelsum vita beata locum,
et si displiceant indigno verba relatu,
conplaceant animo signa superna tuo.

Etiam Gregorius in Glor. Conf. c. 87 his verbis eius mentionem fecit: *Marcellus vero Parisiacae urbis episcopus, qui quondam, ut in eius vita legitur, serpentem inmensum hoc depellit ab oppido.* Libellum a Radegunde in bibliotheca monasterii S. Crucis Pictaviensis collocatum paulo post Baudonivia legit, et cum prooemium ornato sermone componere ipsa nesciret, inde potissimum Fortunati 'sermonum flores' furata est:

Prol. V. Marcelli	Prol. Baudoniviae
quin habentes intra se fontes eloquentiae de ipso sicco themate didicerunt undas haurire.	*qui habentes intra se fontem eloquentiae,*
Vnde quidquid illis iniungitur carmine inriguo copiosius explicatur. Verum econtra quicumque angustae intellegentiae ariditate torrentur nec habent affluentiam inundantis eloquii, per quam vel alios reficere vel suae siccitatis possint inopiam temperare, tales non solum aliqua non (non om. P) *per se dicere appetunt, verum etiam si quid eis iniunctum fuerit perhorrescunt, quoniam quantum doctis proloqui tantum indoctis utile fit tacere. Nam illi de parvis magna disserere, isti de magnis nesciunt vel parva proferre, et ideo quod ab aliis quaeritur ab aliis formidatur.*	*unde quidquid illis iniungitur carmine irriguo copiosius explicatur. Verum econtra quicumque angustae intellegentiae sunt nec habent affluentiam eloquii, per quam vel alios reficere vel suae siccitatis possint inopiam temperare, tales non solum per se aliquid dicere appetunt, verum etiam si quid eis iniunctum fuerit pertimescunt, — — — quoniam quantum doctis proloqui tantum indoctis utile fit tacere. Nam illi sciunt de parvis magna disserere, isti de magnis nesciunt vel parva proferre, et ideo quod ab aliis quaeritur ab aliis formidatur.*

Adiecit Baudonivia locum e prologo Vitae Hilarii petitum. Marcelli vitam Tillemont, Mém. h. e. (1705) X, 416 et auctores hist. litt. Francogall. (1735) III, 483 Fortunato Vercellensi attribuerunt, poetae esse negantes propter quattuor causas, scilicet titulum *episcopum* Fortunato in M additum, stilum simpliciorem, Germanum vivum, Gregorii de Fortunato auctore silentium. At lemma codici M postea adiectum est. Sermo autem tam simplex quam in reliquis Fortunati scriptis hagiographicis. Item Martini[30]) quoque Vitam Germano vivo Fortunatus edidit. Denique etiam in Vita Hilarii Gregorius auctorem Fortunatum reticuit. Neque Luchio p. 129 'momenta et coniecturae tanti esse videbantur, quamobrem ita se habere rem iudicaret' neque Ebert, Geschichte der

30) Cf. Script. Rer. Merov. I, 2, p. 452.

christlich-lateinischen Literatur I, 515 ab alio ac poeta Vitam compositam esse voluit. Re vera 'Itala Patavinitas' quae laudatur (infra p. 50, 5) Fortunati poetae patriam luce clarius indicat, et quae supra de libello in monasterium Radegundis misso ibique a Baudonivia adhibito diximus non Vercellensi sed Pictaviensi scriptori apta sunt.

Codices Vitae Marcelli pauci supersunt.

P Codex Parisiensis Latinus nr. 5275, saec. X, initio prologi omisso a *Facundissima* incipit. Prologo index capitum subiectus est. — A. Schoene contulit.

F Codex Farfensis (hodie Romae in bibl. Vict. Eman.) F, membranaceus formae maximae, saec. IX scriptus post Vitam Genovefae fol. 173′—177 librum Fortunati continet, sed prologus Vitae desideratur. — Mau contulit.

M Codex Parisiensis Latinus nr. 11552, saec. XIII, formae maximae, fol. 184, S. Mauri Fossatensis (nr. 29, olim 1031) erat. — R. Peiper initium prologi contulit.

Libellus bis editus est.

Surius, *De probatis sanctorum historiis*, *Coloniae 1575*, VI, 14, alio ac PF codice usus est, cum *denegat* (infra p. 52, 25) ab ipso abesset.

Cuius editionem *Luchi* p. 131 (= *Migne* LXXXVIII, p. 541) repetivit.

Cum codicis F librarius textum ad arbitrium suum totum immutaverit, codici P magis me applicui neque quae apud Surium discrepant adnotare neglexi. Orthographica ea suppressi quae a Fortunato abhorrent.

VII. VITA S. AMANTII.

'Opuscula Fortunato male attributa' pleraque ea tantum causa a Luchio inter eius opera recepta sunt, quod Surius vel quisquis edidit coniectura sua ea ad Fortunatum retulissent. Sed eae opinationes cum aut falsae sint aut certe temerariae, nos in his pro ratione scribendi Fortunatiana traditam in libris retinuimus. Itaque hac in re huius voluminis posterioris partis Vitae inter se minime concordant neque debent, cum aliae VI vel VII, aliae X demum saeculo scriptae sint.

Amantii Rutenensis episcopi Vitae scriptorem Fortunatum esse Surius tom. VI, p. 78, primus coniecit: *Vita*, inquit, *S. Amantii episcopi Rutenensis, cuius authorem necdum reperi. Videtur mihi esse Fortunatus, idque plane sentio. Stylus enim a Fortunati dictione non abhorret. Extat in MS. codicibus.* Quem Labbe, Nova Bibliotheca II, 474 secutus est. At solum quod Surius protulit indicium re vera nullum esse, cum sermo a Fortunatiano ita distet, ut de illo auctore ne cogitari quidem possit, iam Luchi contendit. Formae enim loquendi plane poesim sapiunt Vergilianasque et Ovidianas elocutiones Vitae scriptor tot adhibuit, quot in genuinis Fortunati scriptis omnibus vix reperias. Vitam autem ante saec. VIII compositam esse haud putarim.

Cum codex integer nullus nobis praesto esset, Labbeana editione pro codice usi sumus.

L *Labbe*, *Novae bibliothecae manuscript. librorum*, *tom. II*, *Parisiis 1657*, p. 474 primus Vitam integram publici iuris fecit, quam in Appendice cum

M codice Moyssiacensi contulit. *Exierant*, inquit, *e praelo priores duo Tomi nostrae Bibliothecae MSS. librorum, cum pridem exoptatus Coenobii Moyssiacensis*

BSB

codex Tolosa in hanc urbem (Biturigas) *delatus venit in manus meas beneficio V. C. Claudii Iolii, Ecclesiae Parisiacensis Canonici, eruditione atque in eruditos omnes humanitate praestantissimi.* Moyssiacensis quoque integer erat.

Codex qui sequitur et Suriana editio textum decurtatum continent.

B Codex Bruxellensis nr. 9289, saec. XI, fol. 74—75. Prologus et miracula desiderantur; complura quoque ex ipsa vita exciderunt. Desinit in verbo: *viventis* (infra p. 60, 29). — Vogel contulit.

S *Surius, De probatis sanctorum historiis, Coloniae 1575*, VI, 78, eadem edidit quae B continet.

Luchi p. 96 (= *Migne* LXXXVIII, p. 513) textum Labbeanum repetivit, quem cum Surio contulit.

Nos postquam L ex B emendavimus, in M incidimus, unde nonnulla quae ex B iam receperamus confirmabantur, ut infra p. 58, 19 *biiuges* BM, *bigae hominis illius animalia* L. Dolendum autem est, quod Labbe perpauca tantum ex M appendici inseruit. Libri S ea fere sola adscripsi, quae cum L vel M conveniunt aut a B dissentiunt. Neque vero omnia admittenda esse duxi, in quibus S et L concordant, cum Labbe nonnumquam textum immutatum S retinuisse videatur.

Raynouard, Choix des poésies originales des troubadours, Paris 1817, II, p. CXLVIII fragmenta carminis de beato Amantio saec. XI vel XII versibus rhythmicis linguaque Romana conscripti indicavit.

VIII. VITA S. REMEDII.

De origine Vitae brevis Remedii Remensium episcopi fabulam satis ingeniosam Hincmarus notus falsarius[31]) excogitavit credulisque fidelibus obtulit. Scilicet cum vitam Remedii ipse composuisset et in ea complura posuisset a vetere biographia aliena, ea ut aliqua auctoritate defenderet, 'librum maximae quantitatis manu antiquaria scriptum de ortu ac vita et virtutibus atque obitu beati Remigii' finxit a Fortunato iussu Egidii episcopi in compendium redactum. Quo facto ampliorem illam Vitam ita oblivioni datam esse, ut perpauca tantum folia iniuriam saeculi tulissent. Sed falsarium ipsum audire libet.

Sicut, inquit[32]), *a senibus etiam aetatis provectae viris religiosis, qui de tempore Tilpini urbis huius praesulis adhuc vivebant, quando in servitium istius sanctae aecclesiae auctore deo fui electus atque provectus, et postea per aliquot annos vixerunt, fideli relatione didici, a suis maioribus audierunt narrari eos vidisse librum maximae quantitatis manu antiquaria scriptum de ortu ac vita et virtutibus atque obitu beati Remigii sanctissimi patroni nostri. Qui hac occasione deperiit, quoniam Egidius post beatum Remigium quartus istius civitatis episcopus quendam virum religiosum nomine Fortunatum metricis versibus insignem, qui a multis potentibus et honorabilibus in his Gallicis et Belgicis regionibus per diversa loca tunc vitae ac scientiae suae merito invitabatur, petiit de eodem libro coturno Gallicano dictato aperto sermone aliqua miracula quae in populo recitarentur excipere,*

---

31) Cf. Roth, Die Fälschungen Hincmars von Rheims in opere quod inscripsit Geschichte des Beneficialwesens p. 461.

32) Hincmari prol. Vitae Remigii, AA. SS. 1. Oct. I, 131.

quatinus ea sine taedio audire et mente recondere atque per ea ad amorem et honorem atque devotionem dei et ipsius protectoris sui idem populus excitari valeret. Quod et in eadem exceptione lector potest advertere, ubi scriptum est: 'Studeamus pauca disserere; plurima praeterire' (infra p. 65, 8). *Et cum ipsa exceptio coepit lectione in populo frequentari et a multis propter brevitatis suae facilitatem transscribi, ipse magnus codex a neglegentibus neglegentius coepit haberi usque dum tempore Karli principis, quando propter discordiam et contentionem de principatu inter eum et Ragamfredum et frequentia ac civilia immo plus quam civilia quia intestina et parricidalia bella in Germanicis et Belgicis ac Gallicanis provinciis religio christianitatis pene fuit abolita, ita ut episcopis in paucis locis residuis episcopia laicis donata et per eos divisa rebus extiterint; adeo ut Milo quidam tonsura clericus, moribus habitu et actu inreligiosus laicus, episcopia Remorum ac Trevirorum usurpans insimul per quadraginta circiter annos pessumdederit. Cuius infelici tempore de ista Remensi aecclesia non solum pretiosa quaeque ablata fuerunt, sed et aecclesiae atque domus religiosorum destructae et res ab episcopio fuere divisae. Illi quoque pauci qui erant residui clerici negotio victum quaerebant et denarios quos mercimonio conquirebant in cartis et librorum foliis interdum ligabant. Sicque praefatus liber cum aliis partim stillicidio putrefactus, partim soricibus conrosus, partim foliorum abscisione divisus, in tantum deperiit, ut pauca et dispersa inde folia reperta fuerint.*

Qui nuper hac de re scripserunt Schroers, Hinkmar Erzbischof von Reims p. 446 et Schubert, Die Unterwerfung der Alamannen unter die Franken p. 135 sqq., alter historiola accuratius non examinata Fortunati fidem tuebatur, alter negabat. Codicibus adhibitis controversia iam facile diiudicatur. Cum in nullo quem videre licuit libro manu scripto Fortunatus vitae Remedii scriptor laudatus sit, sermo autem tam dissimilis sit, ut de eo auctore ne cogitari quidem possit, relatio fidelis virorum religiosorum provectae aetatis, ad quam Hincmarus provocat, reprobatur. Locus autem quo eum uti modo vidimus ut Vitam brevem ex ampliore excerptam esse probaret, contrarium potius demonstrat, cum verbis: *Studiamus*[33] *ergo pauca deserere, plurima praeterire*, haec adiecta sint: *nam si tanta virtutum suarum insignia aut ariditas nostri sermonis posset excolere aut memoria retinere, prius habere poterat terminum lux hodierna quam pagina.* Haec Hincmarus caute suppressit, cum auctori anonymo fontes scriptos nullos praesto fuisse probent. Post Hincmarum Flodoardus, Hist. Rem. I, 10 (Script. XIII, 421), Vitam Fortunato poetae his verbis attribuit: *ut Fortunatus quoque poeta noster asserit.*

Est autem Vita Remedii haud multo post mortem sancti composita, cum Gregorio Tur. iam nota fuerit. *Est*, inquit[34], *nunc liber vitae eius, qui eum narrat mortuum suscitasse*, et in Glor. Conf. c. 78: *et oratione sua defunctae cadaver puellae obtenuit suscitari.* Agitur de miraculo quod in Vita c. 6—8 narratum est.

Codices quos Waitz, Archiv XI, 251 recensuit permulti supersunt iique vetusti.

G Codex Parisiensis Latinus nr. 12598, membranaceus formae magnae, saec. VIII, erat Corbeiensis, tunc Sangermanensis (nr. 1045 vel 1040?) monasterii. Initio et fine mutilus eorum tantum sanctorum Vitas continet, qui mensibus Novembre et Decembre coluntur. In medio textu Vitae Martini incipit, fol. 23—25′ Vitam Remedii saec. IX/X librarius quidam exemplari nullo adhibito emendavit, cuius emendationis ratio nulla habita est. Fol. 25′ ex.

33) Infra p. 65, 8.
34) Hist. Franc. II, 31.

clausula: *Explicit******* rasa videtur esse. Insunt praeterea Vitae fol. 25′ Medardi, fol. 28′ Vedasti antiquissima, fol. 49 Servatii, fol. 50 Landiberti. — Waitz contulit.

D Codex S. Benigni Divionensis, quo Bollandiani usi sunt.

E Codex Chiffletianus ab iisdem adhibitus.

C Codex Parisiensis Latinus nr. 5596, olim Colbertinus nr. 5432, membranaceus formae octavae, saec. IX scriptus fol. 1′—7 Vitam Remedii continet, quam librarius posterior ad aliud exemplar (C^2) emendavit. Fol. 7 partim laceratum liber Historiae Francorum sequitur (= 1^b). Orthographica quae suppressi sunt haec: *vaesani*, *filicissimum*, *deceperet*, *vertutem*, *volvetur* (praes.), *volocitate*, *certatym*, *victo* pro *victu*, *iniquos* (nom.), *adhuliscens*, *adhuliscente*, *helimosinis*, *hos* pro *os*, *ostis*, *contullerit*, *rapptus*, *fuise*, *prolisitate*, *qod*. — Waitz contulit.

B Codex Bruxellensis nr. 7882, membranaceus saec. XI in. scriptus idem est ac Bollandianorum codex P. Ms. 9, quem 'nostrum' appellant. *Corpore* enim pro *corde*, quod infra p. 64, 22 in textum receperunt, in nullo libro nisi in B legitur. — Arndt initium exscripsit.

W Codex Wirziburgensis Mp. Th. f. 34, membranaceus formae quadratae, saec. X in monasterio Weissenburgensi scriptus (fol. 2′ verba *Liber monasterii S. Petri in Wissenburg* adscripta sunt) fol. 36′—40 Vitam Remedii continet, quam V. Goaris praecedit, Nazarii sequitur. Capitum numeri postea additi sunt. — Librum Berolinum benevole transmissum ipse contuli.

X Codex Bruxellensis nr. 9636—9637, saec. XI scriptus fol. 54 Vitam Remedii continet, quae in verbis: *Det etiam deprecatio eius generaliter in hoc mundo pacis tempora, qui promittit iustis aeterna. Amen* desinit. Sequuntur: *Qualiter obitus sui diem ei dominus revelavit* aliaque e libro Hincmari petita. — Arndt codicem inspexit.

Inter codices cum GC et aetate emineant et nullo vinculo inter se coniungantur, consensu eorum res decisa est. Vbi inter utrumque disceptandum erat, quamquam G pluris aestimavi, quippe qui verum nonnumquam solus servaverit, ut infra p. 65, 6 *exeri*, tamen non omnia quae in eo contra grammaticam peccant admittenda esse duxi (ut praes. *desistet*, *petetur*, nom. *antiquos*, *facinos*, *tramquilla*, *sollennitatis*), praesertim cum hic illic textus G sine dubio temere mutatus sit. Exempli gratia contra auctoritatem reliquorum librorum saepissime pro Remedio *ille* scripsit. DE consentientes pessime depravati sunt; E nonnumquam cum C convenit. Codices C^1B eodem loco hiant (cf. infra p. 66, 2); alias C^1 cum W convenit, dum C^2 infra p. 66, 9 cum E verba *nomine benedictus* supplet.

Mombritius, *Sanctuarium*, *Mediolani* (*1475?*), II, 240 editionem principem ad codicem C similem recensuit.

Surius, *De probatis sanctorum historiis*, *Coloniae 1574*, V, 489, textum Mombritianum nonnullis locis mutavit.

Bollandiani, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1765*, 1. Oct. I, 128 codicibus DEB usi, textum magis corruperunt quam emendaverunt.

Ghesquière, *Acta sanctorum Belgii*, *Bruxellis 1783*, I, 501 et *Luchi* p. 113 (= *Migne* LXXXVIII, p. 527) textum Bollandianorum repetiverunt.

BSB

IX. VITA S. MEDARDI.

Vita S. Medardi Veromandensis episcopi quo iure Fortunato attribuatur, quaeritur. Codici vetustissimo Monacensi clausula subiecta est haecce: *Fortunatus praesbiter conposuit haec vita vel actus sancti Medardi*, quam Fortunati carmen II, 16 quod est de sancto Medardo sequitur. Huc accedit, quod Suessionensis quidam saec. IX (AA. SS. 8. Iun. II, 82) Vitam Medardi a Fortunato conditam esse his verbis testatur: *Fortunatus natione Italus presbyter Ravennensis suo tempore eruditissimus ex Ravenna progrediens, Galliarum fines peregre adiens, Pictavensi rure commodam sibi delegit habere stationem — — —. Denique rogatus ab eodem venerabili pontifice* [Gregorio scilicet Tur.] *edidit perplura opuscula maxime metro ludens de vita et virtutibus sanctorum, inter quae et vitam gloriosi et cum omni reverentia nominandi domini nostri Medardi succincte quidem tam prosa quam versibus sed tamen luculento sermone perstrinxit.* Idem alter monachus Suessionensis tradidit (du Bois, Bibl. Floriac. p. 150): *eiusdem*, inquit, *patris vitam metro et artissima edidit oratione Fortunatus.* Propter haec testimonia cum plerique Vitam Medardi a Fortunato compositam esse contendant, mihi quaestionem iterum tractanti res aliter se habere videtur. Fortunati carmen II, 16 si cum Vita comparaveris, intelleges complura ibi fusius relata hic tantummodo perstringi, ut compedibus vincti, debiles, caeci in Vita § 33—35 versus paucos occupant, in carmine II, 16, 77—156 multis verbis enarrantur. In sepultura sancti quod Fortunatus caecum, Vitae scriptor surdum sanatum esse asseruit:

Fortun. carm. II, 16, 67.	Vita c. 13.
cum pia composito veherentur membra feretro, *substratus meruit caecus habere diem.*	*tunc obviam habiit sancto damnatis aurium dudum aditibus surdus quidam occurrens.*

explicari vix posset, si unus idemque utrumque scripsisset. Insunt quidem in Vita complura quae in carmine non reperiuntur, sed ipso scriptor Vitae iam usus est:

Fortun. carm. II, 16, 161.	Vita c. 15.
en tua templa colit nimio Sigebercthus amore, *insistens operi promptus amore tui.* *culmina custodi qui templum in culmine duxit,* *protege pro meritis qui tibi tecta dedit.*	*et clementissimi Sigeberthi quondam regis sempiternam requiem praestare dignaretur, quatenus qui templi eius spatia devotus extendens ad excelsa fastigii tigmena sumptuoso decore perduxit, eodem intercedente, servato culmine regii deadematis, praetendantur sceptra regiae potestatis.*

Lectionem *requiem prestare* pro *culmina custodi* e Ba Leo attulit neque aliud hagiographus in codice carminum quo usus est reperisse videtur. Est autem Ba pessime depravatus atque interpolatus. Idem carminis textus in vetustissimo Monacensi Vitam sequitur, unde eo magis intellegitur, ipsum a scriptore Vitae adhibitum esse. Clausulae autem, in qua Fortunatus presbyter 'haec vita vel actus sancti Medardi' composuisse dicitur, cave ne nimium tribuas: auctor enim ex ultimis Fortunati versibus eam transcripsit:

haec, pie, pauca ferens ego Fortunatus amore
auxilium posco: da mihi vota, precor.

Accedit aliud argumentum non spernendum. *Cuius*, inquit [35]), *piam maiestatem fusis indesinenter praecibus exoremus, ut clementissimi Theodoberti regis nostri felicitatem crebris successibus dilatatam vel in externis gentibus iusto dominandi iure procul extensam pro sua pietate longaevet.* Theodoberthus II, quo regnante Vita Medardi condita est, a. 595—612 regnum tenuit; exterae autem gentes, quas debellavit, Vascones sunt superati a. demum 602; cf. Fredegarii chron. c. 21. Vita igitur saec. VII in. scripta est, sed Fortunatum haec tempora vidisse neque e scriptis eiusdem neque aliunde probari potest. Quare cum Luchius p. 121 'postrema illa verba, quibus vota pro Regibus continentur, malit credere, a quopiam adiecta fuisse Vitae', nos praeter ea inesse in vita plura quae alium ac Fortunatum scriptorem prodant iam demonstravimus.

Sermone Vita scripta est tam barbaro, ut poetae elegantissimo vel ob eam causam abiudicanda sit. Epitheta quoque ornantia, quae regibus in Vita (c. XII *praecellentissimi*, c. XV *clementissimi* bis) tribuuntur, a Fortunati consuetudine abhorrent.

Neque tamen negem, vetustiorem Medardi Vitam saeculo VI extitisse. Cuius rei Gregorius Tur. in Gloria Conf. c. 93 gravis testis est: *Medardus*, inquit, *gloriosus confessor iuxta urbem Sessionas quiescit, ad cuius sepulchrum saepe conpedes miserorum confractos aspeximus. Post scriptum de mirabilibus eius librum mulier manu debilis devote expetiit beati praesidia sacerdotis.* Idem miraculum Fortunatus carm. II, 16, 105—122 retulit, quos versus Vitae scriptor c. 14 ita excerpsit: *Multos igitur promiscui sexus, quos membrorum debilitas miseranda contraxerat, usibus restitutis, virtus medica indiscrite solvebat.*

Librum quem Gregorius novit de mirabilibus sancti Medardi ante a. 593, quo Turonensis obiit, compositum esse necesse est, cum quae exstat Vita Medardi post a. demum 602 scripta sit. Neque auctor huius libri miraculum illud compertum habuerat, quod et Fortunato et Gregorio notum erat. Cum autem Vita complura contineat non ex carmine desumpta, verisimile est, scriptori quoque illius librum de mirabilibus Medardi praesto fuisse. Is autem utrum Fortunati fuerit annon quaestio inanis est.

Inter codices reliquis praestat

M Monacensis [36]) Latinus nr. 3514, formae oblongae, pag. 306, olim Augustae civ. nr. 14, saec. VII litteris uncialibus scriptus, sed folia prima ultimaque saec. IX/X demum suppleta sunt. Idem est ac codex Velseri, quo Bollandiani, AA. SS. 8. Iun. II, 72 usi sunt. Tegumento enim interiori haec inscripta sunt: *27. die Feb. an. 1608. Marcus Velserus hunc codicem Augusta Antverpiam mittit R^do^ domino P. Heriberto Rosweido Societatis Iesu sacerdoti utendum hac lege, ut via Francofortensi Augustam remittatur, vel nundinis proximis autumnalibus, vel certe sequentibus vernalibus.* Pag. 232—239 Vita Medardi, cuius textus folio exciso a c. I *per(spicuum)* ad c. III *ui(ciorum)* hiat, pag. 239—244 Fortunati carmen II, 16 occupat. Sermonem rusticum manus posterior emendare conatus est. — Vitam a Jacobi iam collatam et carmen cum codice Berolinum benevole transmisso contendi.

---

35) Vita Medardi § 37.

36) De quo v. Mon. Germ. SS. rer. Meroving. I, p. 878.

BSB

N Codex Namurcensis bibliothecae publicae nr. 53, saec. XII, fol. 1 Vitam Medardi continet, sed initium ad cap. 3 med. et extremum caput desiderantur. Vitae clausula subiecta est: *Fortunatus presbyter composuit hanc vitam vel actus sancti Medardi episcopi;* cf. Analecta Bollandiana I, 512. Codex ex M exscriptus videtur esse.

Q Codex Parisiensis Latinus nr. 12598, olim Sangermanensis nr. 1045, saec. VIII, de quo in Vita Remedii (G) disserui, fol. 25′—28′ Vitam Medardi continet. Librarius textum ad arbitrium suum mutavit et admodum decurtavit. — A. Schoene codicem contulit.

B Codex Bruxellensis [37]) nr. 9637, saec. XII, fol. 205 textum eundem Vitae Medardi continet ac M, sed pessime depravatum. — Arndt contulit.

P Codex Parisiensis Latinus nr. 13345, olim Sangermanensis nr. 860, saec. XIII, post Vitam Gregorii papae urbis Romae fol. 131′—135 textum vulgatum Vitae Medardi continet. — A. Schoene contulit.

R Codex Parisiensis Latinus nr. 5301, olim S. Martialis Lemovicensis, saec. X, fol. 82—85 textum eundem ac P continet, quocum ad litteram fere convenit. Vitam passio sanctorum Gervasii et Protasii martyrum excipit. — Molinier contulit.

I Codex Illerdensis saec. XIV Vitam Medardi continet in tres lectiones divisam, sed iam in verbis *triumphalis ascendit* (infra p. 71, 12) desinit. De quo vide Villanueva, Viage literario a las iglesias de España. Madritae 1851, tom. XV, p. 313.

Vitam antiquam S. Medardi rustico sermone conscriptam Radbodus Noviomensis, quem secundum huius nominis († 1048) fuisse putant, recognosci iussit. Quod multo recentioris aevi opusculum pro Fortunati fetu vendidit

Surius, *De probatis sanctorum historiis*, *Coloniae 1572*, III, 553. Neque textum, quem *du Bois*, *Floriacensis vet. bibliotheca* (*1605*) II, 111 edendum curavit, saeculo XIII antiquiorem esse, Bollandiani censuerunt. Genuinam autem S. Medardi Vitam publici iuris fecerunt hi:

d'Achery, *Veterum aliquot scriptorum spicilegium*, *Parisiis 1668*, VIII, 391 (ed. altera II, 71) codicibus S. Germani a Pratis, Claudii Ioly canon. Paris., domini d'Herouval, Corbeiensi et Resbacensi usus est, e quibus Herovallianus in verbis *Explicit Vita S. Medardi Episcopi a Fortunato Presbytero composita* (= M), Corbeiensis et Resbacensis in iisdem verbis quae infra p. 73, 6 e PR exscripsi desinebant. Quam margini adscripsit discrepantiam 'al. Ms.', ea partim cum M (ut *fuco varicante*, p. 69, 1), partim cum B (ut *porcorum* post *gregem* add., p. 68, 12) convenit.

Bollandiani, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1698*, Iun. II, 79 pretiosissimum manuscriptum Velseri (M) et complures codices deteriores adhibuerunt, id est Audomaripolitanum, Belfortii, Caesaris insulae, cui cap. 14. 15 deerant, S. Maximini Treverensis, cui cap. 7 (= Q) deerat, Noviomensem.

Ghesquière, *Acta sanctorum Belgii selecta*, *Bruxellis 1784*, II, 125, et *Luchi* p. 122 (= *Migne* LXXXVIII, p. 533) Bollandianorum editionem repetiverunt, quam hic commentario instruxit.

Particulas *Duchesne*, *Historiae Francorum scriptores coaetanei*, *Parisiis 1636*, I, 545 et *Bouquet*, *Recueil des historiens des Gaules*, *Parisiis 1741*, III, 451 (e Dacherio) ediderunt.

37) Cf. Neues Archiv II, p. 257.

Codicum duo genera distinguuntur, quorum alteri libros MNQB, alteri PR tribui. N ex ipso M forte exscriptum esse, iam supra dixi; item Q et B cum M conveniunt, ut infra p. 70, 7 *incesti vomens* M, *ingesta evomens* Q pro *ingenti vomens*, p. 70, 4 *servata* MB pro *serata*, p. 69, 19 *ditante sopore* M, *ditante soporem* Q, *ditantes sapore* B pro *ditantes opere*. Neque vero Q neque B ex M fluxit, quippe qui infra p. 72, 6 solus hiet. Codicem B pessime depravatum atque interpolatum, cum bonae frugis nihil habeat, non curavi, nisi quod locum qui in M desideratur cum eo contuli. Inter M et Q vix disceptandum erat, cum M et antiquitate praestet et multo accuratius scriptus sit. Qui restant libri PR textum vulgatum continent, scilicet male expolitum. Ibi Medardi pater Nectardus, mater Protagia appellatur, quin immo finis libelli totus diversus est. Neque vero id codicum genus plane neglegendum erat, cum locis nonnullis MQB manifesto corrupti essent. Ex R perpauca tantum exscripsi, cum schedae Parisienses, postquam plagulae typis iam expressae sunt, mihi offerrentur. Itaque in notis textui subiectis post litteram P semper R addas. Rationem autem scribendi vetustissimi codicis M secutus sum, quippe quae ab usu saeculi VII in. haud multum distet.

X. VITA S. LEOBINI.

Vitam Leobini Carnotensis episcopi ut Fortunato tribueret, ea sola, opinor, causa Valesius commotus est, quod sermo Fortunatiani 'non plane absimilis videtur'; in libris autem manu scriptis auctor nullus laudatur. Itaque iam scriptores historiae litt. Francogallicae III, 357 reiecta Valesii coniectura non satis fundata Vitae scriptorem Carnotensi ecclesiae adscriptum fuisse probabiliter coniecerunt. Cum capita nonnulla (infra p. 75—77) cum Vita Aviti Miciacensis abbatis conveniant, Bollandiani utramque ab eodem scriptum esse statuerunt. Equidem nullus dubito, quin scriptor Vitae Aviti, quem ferme coaevum fuisse Bollandiani male crediderunt, ex Vita Leobini hauserit, ut Gregorii quoque libro in Gloria Conf. c. 97 usus est.

P Codex Parisiensis Latinus nr. 5280, fol. 145—151, saec. XII Vitam Leobini integram continet, quam Vita Focae sequitur. — Molinier contulit.

Q Codex Parisiensis Latinus nr. 15437, fol. 178—180′, saec. XI, textum mutilum continet, cum cap. 10. 11. 17. 18. 20—23 desiderentur. — A. Schoene contulit.

Praeterea codices Carnotenses nr. 150 et 193, saec. XI in Archiv VIII, p. 388 sq. et Parisiensis bibliothecae Arsenal nr. 43 in Archiv VIII, p. 358 commemorantur.

Duchesne, *Historiae Francorum scriptores coaetanei*, *Parisiis 1636*, I, 537 locos quosdam 'ex Vita Ms. sancti Leobini episcopi Carnotensis' edidit. Codice integro ut P usus est.

Labbe, *Nova bibliotheca manuscriptorum*, *Parisiis 1657*, II, 582 primus Vitam integram publici iuris fecit.

Bollandus, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1668*, Mart. II, 350, 'ex vetustis mss. erutam ab Andrea du Chesne', qui illi schedas suas transmiserat, Vitam edidit.

Mabillon, *Acta sanctorum ordinis S. Benedicti*, *Parisiis 1668*, Saec. I, 123 ad codices Vindocinensem et Conchensem textum recensuit.

Bouquet, Recueil des historiens des Gaules, Parisiis 1741, III, p. 430 particulas a Chesnio collectas, *Luchi* p. 140 (= *Migne* LXXXVIII, p. 549) Mabillonii editionem repetivit.

Librum P ut meliorem fere ubique anteposuimus.

XI. VITA S. MAVRILII.

Vitam Maurilii Andegavorum episcopi a. 36 Chlotharii, i. e. 619/620 p. Chr., Magnobodus eiusdem ecclesiae episcopus composuit atque praefationem praemisit, quam a Paulo Ewald e codice Escorialensi III & 26 exscriptam his prolegomenis inserendam esse duxi[38]):

INCIPIT PRAEFATIO VITAE SANCTI MAVRILII EPISCOPI.

In Christi nomine ego Magnobodus episcopus ac si peccator ecclesiae Andecavae secundum titulos Iusti presbyteri vitam sancti Maurilii episcopi et confessoris, ut rusticitas mea compos fuit, simpliciter planeque quantum potui explicavi in anno decimo ordinationis suae et in anno XXX^mo^ VI^to^ principis nostri domni Clotharii regis filii Chilperici regis cum felicitate paterna et amore paterno.

EXPLICIT PRAEFATIO

Magnobodi opusculum Archanaldus diaconus iussu Rainonis Andegavorum episcopi a. 905 retractans fraude Fortunatum pro scriptore Vitae vendidit. Nam cum Renati ficticii eiusdem ecclesiae episcopi historiolam Magnobodus non habeat, Archanaldus de suo eam adiecit, his verbis praemissis: *licet*, inquit[39]), *illud miraculum beatus Fortunatus propter minus credentes omiserit, immo quia verum est et res digna memoria, non tacebimus*, et infra (p. 92, 19): *Quantum vero miraculum super eundem puerum post septimum depositionis ipsius annum per pretiosissimum antistitem suum Maurilium dominus operari dignatus est, quanquam uti iam diximus illud Fortunatus omiserit, nos tamen minime reticebimus.* Miraculum aliud quod scriptor testatus est a Fortunato relatum esse (p. 95, 4: *quod et Fortunatus edidit adnectemus*), vere sumpsit ex libello Magnobodi c. 16. Vitam ab Archanaldo conscriptam epistola 'Gregorii Turonicae metropolis humilis episcopi' Germano Parisiorum episcopo data praecedit, in qua Gregorius ille tradit Germanum a se expetivisse, ut Vitas Maurilii atque Albini, 'quas Fortunatus presbyter luculento sermone descripserat, scriptorum vitiis iam paene depravatas' corrigeret. Vnde post Trithemium Surius, Vitae sanctorum (1574) V, 196, Vitam Maurilii a Fortunato compositam esse opinatus est: *Vita*, inquit, *S. Maurilii Episcopi Andegavensis, cuius Authorem duo ms. codices non habebant sed cum constet ex Trithemio, Fortunatum eius beati viri vitam scripsisse, et stylus consentiat, Fortunatum esse Authorem, non facile quisquam negaverit.* Hanc vanam opinionem, cui Vossius, De historicis Latinis Lugd. Batav. 1651, p. 250, accessit, primus J. Delaunoy, ut erat homo acutissimus, gravissimis argumentis in opusculo confutavit, quod ita inscripsit: *Dissertatio duplex: Vna continens iudicium de Auctore vitae Sancti Maurilii Andegavensis*

---

38) Bollandiani in Actis sanctorum 13. Sept. IV, 72 'ex impressis' Vitam a Magnobodo compositam ediderunt.

39) Infra p. 87, 25.

Episcopi, ex MS. Andegavensi erutae. Altera Renati Andegavensis Episcopi historiam attingens. Editio secunda auctior et qua passim cuidam pro S. Renato Apologiae respondetur. Parisiis 1650. Postquam prologum Pseudo-Gregorii, quem e codice V. Cl. Claud. Menardi primus publici iuris fecit, fictum esse demonstravit, Vitam ipsam, in qua Gregorii Magni homilia (cf. infra p. 93, 2) laudatur, esse opus Rainonis vel Archanaldi non sine ratione coniecit, 'qui Vitam sub nomine Gregorii digesserunt et a maioribus acceptam interpolarunt et ea quae Magnobodus non habet addiderunt'. Fraudes ex verbis indici capitum subiectis (cf. infra p. 84, 23) iam facile deprehenduntur. Saeculo XII Marbodus Redonensis episcopus († 1123) Vitam oratione poetica enarravit.

Cum Archanaldi tantum libellus cum Fortunati nomine aliquo vinculo coniunctus sit, hunc solum edendum curavimus. Codicibus autem quibus usi sumus sunt hi:

G Codex Parisiensis Latinus nr. 12600, olim Sangermanensis nr. 1044, saec. XI, fol. 49 Vitam Maurilii continet. Rainonis vel Archanaldi testimonium indici capitum subiectum notae Tironianae sequuntur hae:

Molinier contulit.

P Codex Parisiensis Latinus nr. 13758, olim Sangermanensis nr. 1049, saec. XI, fol. 116 Vitam Maurilii continet. Liber, quem circa a. 1070 scriptum esse Delisle, Cabinet des manuscrits III, p. 283 docuit, verba quoque Rainonis vel Archanaldi exhibet, sed prologum praecedunt. Est idem codex S. Germani a Pratis, unde Ruinart, Gregorii Tur. Opera, Praef. nr. 80 lectionem *XXXV* pro *XXXIII* (infra p. 84, 24) eruit. — Molinier contulit.

R Codex Vaticanus bibliothecae reginae Christinae nr. 465 inter cetera Vitas Maurilii et Albini continet. — Mau initium et finem contulit.

A Codex Andegavensis, de quo Delaunoy l. l. p. 1: *Extat Andegavi penes V. Cl. Claud. Menardum manuscripta quaedam S. Maurilii vita, quae Gregorio Turonensi Episcopo tribuitur.*

V Codex Vindocinensis monasterii Ruinartio (Praef. nr. 80) teste ab annis 600 circiter exaratus.

Libri GP iisdem mendis laborant, ut in indice et totus titulus XX in utroque desideratur et alii loci (cf. p. 84, 8) pari corruptela laborant, sed cum G paulo accuratius quam P scriptus sit, illum anteposui.

Vita Maurilii saepius edita est, sed textu in plurisque editionibus quam maxime decurtato atque depravato.

Mombritius, Sanctuarium, Mediolani (1475?), II, p. 150 prologo et indice capitum omissis Vitam decurtatam edidit, sed textus Suriano emendatior est.

Surius, Vitae sanctorum, Coloniae 1574, V, 196, item prologum indicemque abscidit, praeterea textum totum immutavit.

Ruinart, Gregorii Tur. Opera, Parisiis 1699, p. 1281 epistolam Pseudo-Gregorii edendam curavit.

Luchi p. 156 (= *Migne* LXXXVIII, p. 563) Surianam editionem repetivit, commentarioque instruxit.

BSB

Bordier, *Les livres des miracles et autres opuscules de Georges Florent Grégoire*, *Paris 1864*, tom. IV primus Vitam integram cum prologo publici iuris fecit, sed testimonium Rainonis vel Archanaldi desideratur. Indice praetermisso singulis capitibus titulos inscripsit. Codice P usus videtur esse, cum infra p. 97, 31 *subvectio* pro *subvectione* scripserit, sed ne manifesta quidem menda sustulit ut *eo adunare* pro *coadunare*.

XII. PASSIO SS. DIONYSII, RVSTICI ET ELEVTHERII.

Passionem Dionysii, Rustici et Eleutherii ut a Fortunato conditam esse coniceret, Valesius epistola Petri de Marca inductus est, quam ante ecclesiasticam Eusebii historiam imprimendam curavit. Is enim nomen scriptoris e codice quodam Turonensi eruisse sibi visus erat. *Nomen*, inquit, *auctoris illius Vitae deprehendi in codice MS. Turonensis ecclesiae, qui complectitur Vitas Sanctorum aliquot a Fortunato descriptas et inter ceteras*, *Dionysii Parisiensis illam*. Quem hac in re falli quaestione accuratius examinata Delaunoy probavit, cuius argumentis Bollandiani quoque accesserunt. Luchi autem rem in dubio reliquit.

In codicibus manu scriptis quibus usus sum scriptor nullus laudatur. Sunt autem hi:

P Codex Petropolitanus F. Otd. I, nr. 12; idem qui Vitam Germani continet, fol. 63—69 Passionem saec. IX scriptam exhibet. Erat Petri Dubrowsky. — W. Arndt a. 1866 contulit.

Q Codex Parisiensis Latinus nr. 5301, saec. X, fol. 213—216 eandem Passionem continet, cuius primos et ultimos versus Leo contulit.

M Codex Monacensis Latinus nr. 4585, olim Benedictoburanus nr. 85, saec. IX—XI, fol. 55—58′ prologum non habet. — Jacobi contulit.

N Codex Parisiensis Latinus nr. 5308, saec. XIII, fol. 163—164 item prologo caret. — Leo codicem inspexit.

PM iisdem mendis inquinati sunt, ut infra p. 104, 21 verba *mente monstrabat et opere* in utroque desiderantur; sed P prae M praestat, quippe qui Catullae nomen (infra p. 104, 20) solus servaverit testimonio Symeonis Metaphrastis (Migne, Patrol. Graeca IV, p. 605) confirmatum: ὄνομα Κατούλα τῇ γυναικί. Rationem scribendi eam admisi, quam P praebuit.

Bosquetus, *Gallicanae ecclesiae historia 1636*, II, p. 68 passionem e quinque codicibus edidit.

Félibien, *Histoire de l'abbaye royale de Saint-Denis en France*, *Paris 1706*, p. 163 passionem ad codicem Cl. Iolii recensuit.

Bollandiani, *Acta sanctorum*, *Antverpiae 1780*, Oct. IV, p. 925 editionem Felibianam repetiverunt.

Luchi p. 175 (= *Migne* LXXXVIII, p. 577) Bosquetianam iteravit, quam notis illustravit.

XIII. SYMBOLVM ATHANASIANVM.

Symbolum Athanasianum a Fortunato compositum esse solus Muratorius, Anecdota Latina II, p. 222 coniecit temere, ut ait symbolorum peritissimus vir Koellnerus, Symbolik der lutherischen Kirche I, p. 82. Nihilominus nos Luchii exemplum secuti

BSB

Symbolum inter Fortunati opera recepimus neque vero alium codicem adhibuimus praeter Bobiensem Muratorii.

A Codex Ambrosianus O. 212 Sup. membranaceus, formae octavae, saec. VIII, fol. 14—15 Symbolum quod dicitur Athanasianum continet; cf. Reifferscheid, Bibliotheca patrum Latinorum p. 37. Librum Muratorius l. l. p. 224 his verbis descripsit: *nos in Ambrosiana Bibliotheca non minoris praestantiae Codicem MS. servamus e celebri Bibliotheca Bobiensi in nostram illatum, in quo Symbolum legas omni tamen inscriptione destitutum.* Codicem summa liberalitate neque sine bono fructu — inter alia verba enim p. 106, 9 *resurgere habent in corporibus suis et* a Muratorio praetermissa e codice addere potuimus — petentibus nobis Ceriani v. cl. bibliothecae praefectus contulit.

Symbolum Athanasianum cum centies editum sit, nos Muratorianam tantum editionem laudamus:

Muratori, Anecdota ex Ambrosianae bibliothecae codicibus nunc primum eruta, Mediolani 1698, II, 225, quam *Luchi* p. 184 (= *Migne* LXXXVIII, p. 585) repetivit. Reliquas qui scire vult legat libros praestantissimos:

Hahn, Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche, Breslau 1877 (ed. alt.),

Schaff, The creeds of christendom, New York 1877, II, 66.

XIV. EXPOSITIO FIDEI CATHOLICAE.

Expositionem fidei catholicae Muratorius, Ambrosiani codicis testimonio nisus inscripti: *Item expositio fidei catholicae Fortunati*, Fortunato tribuit. Cum autem in codice fol. 26′ genuina Fortunati expositio symboli apostolici (Fortunati Opera I, p. 253) praecedat: *Incipit expositio a Fortunato presbitero conscripta*, facile fieri potest, ut e coniectura tantum librarius hanc quoque fidei catholicae expositionem Fortunati nomine ornaverit. Luchi sane hoc opusculum a Fortunato abiudicavit: *quorum*[40]), inquit, *sententiae ut meam adiungam, facit stylus nitidior et cultior, quae in illa Exposit. apparet, quam qui fere erat familiaris Fortunato.* Gieseler quoque, Kirchengeschichte II § 12, quaestione dogmatica examinata, expositionem post Fortunatum conscriptam esse statuit, propterea quod auctor de Symbolo Athanasiano quasi ab universa iam ecclesia recepto egit et verba *filioque* defendere conatus est. Vnum constat, Expositionem ante a. 799 elaboratam esse, quo sextum mundi miliarium impletum est[41]); cf. infra p. 109, 1: *id est in isto sexto miliario, in quo nunc sumus.*

E libris manu scriptis quos novimus unus integer est

A Codex Ambrosianus M. 79 Sup. (olim Q. 98) saec. XI/XII, qui inter cetera haec continet: fol. 26′—28′ Expositionem Symboli, quam Leo, Fortunati Opp. I, p. 253 edidit, fol. 28′—29 *Item alia expositio simb. Simbolum grece latinę inditium — fideliter sive firmiter*, fol. 29—30 *Item alia expositio simboli. Tradunt maiores nostri — ad vitam aeternam per Iesum Christum dominum nostrum*, fol. 30′ *Expositio orationis dominicae. Dominus noster qui orantes*

40) Auctorum scil. hist. litt. Francogallicae, sed locum non reperi.

41) Cf. Neues Archiv IX, p. 136.

se exaudire consuevit — amorem proximi docent, fol. 32 *Item alia expositio. Pater noster qui es in caelis — servitute mea. Item alia expositio. Oratio dominica dicitur — cum illo mereamur esse*, fol. 33 *Expositio fidei catholicae. Quicumque homo vult salvus esse, ante omnia id est super omnia opus est*, fol. 36. Expositionem de qua agimus. — Waitz contulit.

M Codex Monacensis Latinus nr. 19417, olim Tegernseensis nr. 1417, saec. IX, formae octavae, fol. 14—24′ textum Expositionis decurtatum continet. Fortunati nomen hic libellus non habet. — Jacobi contulit.

F Codex Florentinus bibliothecae Soc. Iesu, chartaceus, saec. XIV, quem *F. A. Zachariae, Excursus litterarii per Italiam Vol. I, p. 307, Venetiis 1754*, contulit, textum eundem ac M exhibet.

Quamquam MF iisdem mendis inquinati sunt eodemque modo hiant, tamen nonnullis locis ita praestant, ut a codice A recedendum mihi esset; cf. infra p. 107, 34. 109, 1. Qua in re cum Zacharia convenio, qui de codice F (ad p. 109, 1) haec scripsit: *Omittit noster Codex, nec iniuria; glossema enim videtur inepte in gravem hanc fidei expositionem intrusum. Addit porro haec, quae in Muratoriano exemplo desiderantur.*

Expositio fidei catholicae ter edita est.

Muratori, Anecdota ex Ambrosianae bibliothecae codicibus nunc primum eruta, Mediolani 1698, II, p. 212 codice A usus est.

Waterland, A critical history of the Athanasian creed, Cambridge 1728 (ed. alt.), p. 297 Muratoriana editione et codice Oxoniensi e bibliotheca Francisci Iunii, saec. X scripto, usus est. Is eiusdem generis ac MF erat, cum infra p. 106, 15, pro verbis *quam — Christi* scripta essent: *Fides dicitur credulitas sive credentia.*

Luchi p. 186 (= *Migne* LXXXVIII, p. 585) textum Muratorianum repetivit, quem cum Zacharia (F) contulit.

Denique huic volumini indices duo adiecti sunt historicus et geographicus ad utrumque volumen pervenientes.

Berolini VIII kal. Feb. 1885.

Bruno Krusch.

BSB

INDEX LIBRORVM

adhibitorum ad Vitam Hilarii:

G cod. Sangallensis nr. 567 (prooem. p. VII).
H cod. Sangallensis nr. 577 (prooem. p. VII).
B cod. Bruxellensis nr. 7668 (prooem. p. VII).
V cod. Vaticanus nr. 1197 (prooem. p. VII).
A cod. Vaticanus nr. 1193 (prooem. p. VII).
X cod. Bruxellensis nr. 7802 (prooem. p. VII).
Y cod. Compendiensis (prooem. p. VIII).
Z codd. Ottobonianus, S. Germani, Colbertinus (prooem. p. VIII).

adhibitorum ad Vitam Germani:

P cod. Petropolitanus F. Otd. I, nr. 12 (prooem. p. IX).
Q cod. Parisiensis lat. nr. 5365 (prooem. p. IX).
G cod. Parisiensis lat. S. Germani nr. 507 (prooem. p. IX).
H cod. Parisiensis lat. nr. 3801 (prooem. p. IX).
I cod. Parisiensis lat. nr. 5296 (prooem. p. IX).
K cod. Parisiensis lat. nr. 5568 (prooem. p. X).
L cod. Parisiensis lat. S. Germani nr. 10492 (prooem. p. X).
X cod. Bonifontis (prooem. p. X).

adhibitorum ad Vitam Albini:

E cod. Escorialensis & III nr. 26 (prooem. p. XIII).
V cod. Vaticanus reg. Christ. nr. 465 (prooem. p. XV).
P codd. Parisienses lat. nr. 3788, 5280, 5318, 5324 (prooem. p. XV).
X cod. S. Audomari (prooem. p. XV).
Y cod. S. Maximini Treverensis (prooem. p. XV).

adhibitorum ad Vitam Paterni:

P cod. Parisiensis lat. nr. 5666 (prooem. p. XV).
R cod. Vaticanus reg. Christ. (prooem. p. XV).
X cod. Divionensis (prooem. p. XVI).
V cod. Treverensis (prooem. p. XVI).
Y cod. Bodecensis (prooem. p. XVI).
Z cod. Rotomagensis (prooem. p. XVI).
*Mab.*1 ed. Mabillonii prior (prooem. p. XVI).
*Mab.*2 ed. Mabillonii posterior (prooem. p. XVI).

adhibitorum ad Vitam Radegundis:

P cod. Parisiensis lat. nr. 5275 (prooem. p. XVII).
M cod. Monacensis lat. nr. 3810 (prooem. p. XVII).
G cod. Parisiensis lat. nr. 13761 (prooem. p. XVII).
L cod. Londoniensis Mus. Britann. nr. 11880 (prooem. p. XVII).
E cod. Monacensis lat. nr. 14095 (prooem. p. XVII).
W cod. Monacensis lat. nr. 22242 (prooem. p. XVII).
Q cod. Parisiensis lat. nr. 9742 (prooem. p. XVII).
T cod. Trecensis nr. 1248 (prooem. p. XVII).
H cod. Londoniensis Mus. Britann. Harlei. nr. 649 (prooem. p. XVIII).
*X*1 cod. Parisiensis lat. nr. 5351 (prooem. p. XVIII).
*X*2 cod. Parisiensis lat. nr. 16734 (prooem. p. XVIII).
*Y*1 cod. Parisiensis lat. nr. 5343 (prooem. p. XVIII).
*Y*2 cod. Parisiensis lat. nr. 17005 (prooem. p. XVIII).
Z cod. Parisiensis lat. nr. 5323 (prooem. p. XVIII).

adhibitorum ad Vitam Marcelli:

P cod. Parisiensis lat. nr. 5275 (prooem. p. XXI).
F cod. Farfensis (Vict. Eman.) F (prooem. p. XXI).
M cod. Parisiensis lat. nr. 11552 (prooem. p. XXI).

adhibitorum ad Vitam Amantii:

L ed. Labbeana (prooem. p. XXI).
M cod. Moyssiacensis (prooem. p. XXI).
B cod. Bruxellensis nr. 9289 (prooem. p. XXII).
S ed. Suriana (prooem. p. XXII).

adhibitorum ad Vitam Remedii:

G cod. Parisiensis lat. nr. 12598 (prooem. p. XXIII).
D cod. Divionensis (prooem. p. XXIV).
E cod. Chifletianus (prooem. p. XXIV).
C cod. Parisiensis lat. nr. 5596 (prooem. p. XXIV).
B cod. Bruxellensis nr. 7882 (prooem. p. XXIV).
W cod. Wirziburgensis Mp. Th. f. 34 (prooem. p. XXIV).
X cod. Bruxellensis nr. 9636—9637 (prooem. p. XXIV).

adhibitorum ad Vitam Medardi:

M cod. Monacensis lat. nr. 3514 (prooem. p. XXVI).
N cod. Namurcensis nr. 53 (prooem. p. XXVII).
Q cod. Parisiensis lat. nr. 12598 (prooem. p. XXVII).
B cod. Bruxellensis nr. 9637 (prooem. p. XXVII).
P cod. Parisiensis lat. nr. 13345 (prooem. p. XXVII).
R cod. Parisiensis lat. nr. 5301 (prooem. p. XXVII).
I cod. Illerdensis (prooem. p. XXVII).

adhibitorum ad Vitam Leobini:

P cod. Parisiensis lat. nr. 5280 (prooem. p. XXVIII).
Q cod. Parisiensis lat. nr. 15437 (prooem. p. XXVIII).

adhibitorum ad Vitam Maurilii:

G cod. Parisiensis lat. nr. 12600 (prooem. p. XXX).
P cod. Parisiensis lat. nr. 13758 (prooem. p. XXX).
R cod. Vaticanus reg. Christ. nr. 465 (prooem. p. XXX).
A cod. Andegavensis (prooem. p. XXX).
V cod. Vindocinensis (prooem. p. XXX).

adhibitorum ad Passionem Dionysii, Rustici et Eleutherii:

P cod. Petropolitanus F. Otd. I, nr. 12 (prooem. p. XXXI).
Q cod. Parisiensis lat. nr. 5301 (prooem. p. XXXI).
M cod. Monacensis lat. nr 4585 (prooem. p. XXXI).
N cod. Parisiensis lat. nr. 5308 (prooem. p. XXXI).

adhibiti ad Symbolum Athanasianum:

A cod. Ambrosianus O. 212 Sup. (prooem. p. XXXII).

adhibitorum ad Expositionem fidei catholicae:

A cod. Ambrosianus M. 79 Sup. (prooem. p. XXXII).
M cod. Monacensis lat. nr. 19417 (prooem. p. XXXIII).
F cod. Florentinus (prooem. p. XXXIII).

BSB

VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI

VITAE SANCTORVM.

VITA SANCTI HILARII.

(1) DOMINO SANCTO ET MERITIS BEATISSIMO PATRI PASCENTIO PAPAE FORTVNATVS. I Religiosi pectoris studio sollicitante commonitus, quo, papa beatissime, divinis in actibus sacri conversatione propositi iugiter exercitaris intentus et intendis exertus, ut facile sit perspicuum ad culturam ecclesiasticae disciplinae et fuisse te genitum et esse provectum: inrefragabiliter veteris dispositionis ac catholici dogmatis fundamentum custos observans et ad aedificationem plebis amantissimae veluti bonus instructor adiciendo aliquid culmen fabricae continuare festinans non sine timore divino. (2) Cuius operis amore praeventus eo usque me dignatus es perurguere, quo de actibus sacratissimi viri Hilarii confessoris, qui te ab ipsis cunabulis ante sua vestigia quasi peculiarem vernulam familiariter enutrivit, ut impensi muneris vel verba rependeres, ideo etsi non plena vel ex parte complexa perstringerem: quatinus dum sui gregis auribus vox quodam modo et vita pastoris antiquissimi resonaret, et ille probaret ministerium et ipse non celares affectum. (3) Sed cum mei ingenii brevitatem mensuro, adeo beati Hilarii II immensitatem fortem cognosco, ut pene mihi videatur aequale tam istud posse dicere quam digito caelum tangere, praesertim quod etiam ut audio beati Hieronymi torrens illud eloquium recusaverit attemptare, qui materiae eius se imparem eatenus iudicaverit, ut taceret. (4) Ego vero cui nullius scientiae inrigua fluenta succurrunt, quem vix stillicidii pauperis attenuata gutta perfudit, nihil proprio de fonte respirans, qua temeritate inter ingentia flumina Eufraten Hilarii et Nilum Hieronymi siccos velim cursus extendere, cum de illo etiam doctissimi viri quicquid dicere potuerunt, minus

---

1 IN CHRISTI NOMINE INCIPIT VITA SANCTI AC BEATISSIMI HELARII EPISCOPI ET CONFESSORIS COMPOSITA A SANCTO FORTVNATO PRESBYTERO *G*, INCIPIT PROLOGVS IN VITAM SANCTI HYLARII EPISCOPI ET CONFESSORIS *V*, *lemma om. A* *prologum alium eumque breviorem habent XY:* Incipit prologus ex gestis sancti hilarii pictauiensis episcopi (et confessoris *add. Y*), quod est (q. e. *om. Y*) idus ianuarii. beatissimi hilarii confessoris (confratres *X*) uitam uel opera non unius sed multorum patrum (p. *om. Y*) relatione comperimus in laude domini nostri iesu christi memoriae traditam et bellatorem christi eorum opusculis contra arrii perfidiam luculentissime flore defloratum, et in multiplicia (multiplicem X^1, multiplice X^2) in (in *ras. X*) eius (eis ad *Y*) uere fidei confessionem texere gesta (ere gesta *ras. X*). huiuscemodi (re *add. Y*) beatus hieronimus maximus stipulator enitet. qualiter uel quomodo in synodo ariminensi temporibus constantii principis sub tauro praefecto miles christi dimicarit (dimicauit *X*) exiliumque pertulerit frigiae lustrumque exulauerit, omnibus rectae piaeque fidei sequacibus notum habetur . 2 B. P. P. P.] *VA*, *cf. infra p. 7, l. 12*, beato patri Pascentio *G* 4 exertus] G^1A, exercitatus *V*, *cf. carm. X, 12c, 1* 6 esse te perfectum *G* inrefragabiliter — obseruans — festinans] *G*, cum irrefr. — obseruas — festinas *VA* ac] *om. VA* fundamenta *VA* 8 adhibendo *VA* 9 eo usque] *G*, *om. V*, eiusque *A* 10 helarii G^1, hylarii *ut solent VA* 11 uernaculum *VA* 11 ideo] ego *V*, id ego *A* 12 plena] G^1V gregis auribus] *VA*, gregibus, *in litura* gregi *G* 13 misterium G^1A 15 forte *G* 16 digito] *om. G* beati ut audio *VA* 17 materiae eius] materiei *VA* 20 hilarii] beati hil. *VA* siccus *VA* 21 uiri] *om. VA*

est quam meretur, et virum sanctissimum consultius mihi sit mirari quam loqui? Aequabilius fuerat haec beato Ambrosio de fratre scribenda mandare, cui verba virtutibus coniuncta florebant. (5) Sed ne protracta pagina fastidium potius generet quam provocet auditorem, etsi cum mea verecundia vobis quidem oboedientiam et illi impendo de quo non digne loquor iniuriam, sed concedi veniam credimus quod devotione peccamus. Nunc de eius vita proponamus.

III (6) Igitur beatus Hilarius Pictavorum urbis episcopus regionis Aquitaniae oriundus, quae ab oceano Britannico fere milia nonaginta seiungitur, apud Gallicanas familias nobilitatis lampade non obscurus, immo magis prae ceteris gratia generositatis ornatus, nitore pectoris addito, quasi refulgens lucifer inter astra processit. (7) Cuius a cunabulis tanta sapientia primitiva lactabatur infantia, ut iam tunc potuisset intellegi, Christum in suis causis pro obtinenda victoria necessarium sibi iussisse militem propagari.

(8) Denique coniugem habens et filiam ita plenitudine domini venerabiles animos ecclesiasticae regulae tradidit informandos, ut adhuc in laicali proposito constitutus divino nutu pontificis gratiam possideret: ita se ipsum propria disciplina cohercebat intentus quasi futuram speciem indicans, ut inreprehensibilis in templo Christi praepararetur sacerdos. (9) Nam quod inter mortales valde videtur difficile, tam cautum esse, qui se a Iudaeis vel haereticis cibo suspendat, adeo vir sanctissimus hostes catholicae religionis abhorruit, ut non dicam convivium sed neque salutatio fuerit cum his praetereunti communis. Vitabat haec Davitico suffultus exemplo, ne cum haereticis mensae participando fieret illi in scandalum. (10) O quam perfectissimum laicum, cuius imitatores ipsi esse desiderant sacerdotes, cui non fuit aliud vivere nisi Christum cum dilectione timere et cum timore diligere, quem sequentes currunt ad gloriam divertentes ad poenam, credenti succedunt praemia recusanti tormenta! (11) Qui tamen nunc illos de pio religionis opere commonens, nunc alios de confessione inaestimabilis sanctae trinitatis informans, nunc reliquos promissione regni caelestis invitans, non
IV cessabat in plebe verba veritatis fructu fidei redundantia seminare. (12) Quo cognito de sancto Hilario, quoniam tantum lumen etsi voluisset latere non posset, quippe necessarius, ut alienas tenebras in lucem transferret, concordante favore populi aut potius dei spiritu proclamante, vir olim mysteriis deputatus aliquando sacris altaribus sacerdos electus est. (13) Crescebat in eo cotidie opinio famulatrix virtutum nec erat eius fama contenta circumiectas tantum Gallias inlustrare sed exteras nationes et regiones implebat. Meritorum gratia percurrente id actum est, ut toto orbe velociter beati pontificis gloria militaret.

V (14) Igitur Constantii imperatoris tempore cum Arriana haeresis venenata de radice flore toxico pullularet, tunc vir sanctissimus timore nudus fidei fervore vestitus quasi signifer belligerator per medias acies inter hostiles fremitus inter haereticos gladios se ingerebat, Christi caritate securus, nihil de sua morte formidans, illud solum metuens, quod absit, praeiudicio religionis inlato ne viveret. (15) Hinc a Valente et

---

39 *sq. Sulpic. Sev. Chron. II, 39, 4* tum Eusebius Vercellensium et Lucifer a Carali Sardiniae epi-

5 concede^{t} *G* 6 EXPLICIT PROLOGVS INCIPIT TEXTVS G^1, VITAE SANCTI HILARII CONFESSORIS *add.* G^2, EXPLICIT PROLOGVS *V*, INCIPIT VITA *add. A* 7 aquitaniae] partibus *X:* Pictauis *carm. VIII, 1, 13* 8 britanico *G*, brittanico *A*, *cf. carm. III, 26, 5 et passim* fere milia nonaginta] octoginta (octuaginta *Y*) ferme m. *XY* 11 tantae sapientae — iact. *VA* 12 propagare *VA* 13 uenerabilis animum — informandum *VA*, animum eius exsequebatur atque ut informando uitae nitorem propositum sanctae religionis imbueret atque diuino nutu sublaicali habitu pontificalem gratiam iam possideret *X* 18 iudaei uel haeretici *VA* 20 mensam *VA* 27 in plebe] implere *VA* fidei] corde (corda *A*) *add. VA* 28 quoniam — posset] quod — potuit *VA* 30 ministeriis (saecularibus *add. V*) *VA* 36 toxico] *cf. carm. IX, 9, 16*

BSB

Vrsatio, qui prava credulitate ecclesiam dei turbare pertinaciter insistebant, imperatori persuasum est, ut virum eruditissimum de quo loquimur et Dionysium Mediolanensem et Eusebium Vercellensem exilio condemnaret. Nihil enim poterat ante insuperabilem sancti Hilarii facundiam haereticus obtinere. (16) Sperans hostis fidei aliquas se nebulas splendori catholico posse praetendere, si retrusus exilio talis vir a certamine defuisset: quoniam, ut dictum est, quis perversus voluit confligere ac si mutus et claudus nec verba poterat proferre nec currere, sed quasi natans in pelagis ante fluctum eius eloquentiae mergebatur. (17) Itaque in Frigia Asiae regione missus exilio ad virtutis augmentum gratias egit, quia quantum pro nomine Christi longius discedebat de solo proprio tantum merebatur fieri vicinior caelo. Qui dum ad locum pervenisset opta- VI
bilem, nobis tacendum non est quod illi concessum est. (18) Nam et eo tempore sancto sibi spiritu revelante cognovit, eo quod beatissimam Abram filiam suam, quam cum matre Pictavis reliquerat, quidam iuvenis nobilissimus praedives pulcherrimus coniugii vinculo sibi quaereret annectendam. Sed ipse interventu orationis assiduae caelestem illi sponsum sine contaminatione providerat. (19) Mox oportunitate reperta manu propria subscriptam filiae direxit epistolam, sufficienti sale conditam et velut aromaticis unguentis infusam, quae tenetur Pictavis pro munere conservata: indicans ei, eo quod talem sponsum pater anxius providisset, cuius nobilitas caelos ascenderet, pulchritudo rosarum et lilii comparationem praecederet, oculi gemmarum lumina luminarent, vestis candorem nivis opprimeret, ornamenta inaestimabili fulgore vernarent, divitiae intra se regna concluderent, sapientia incomprehensibilis emineret, dulcedo favi mella postponeret, pudicitia incontaminata persisteret, odor suavitate flagraret, thesauri sine defectione constarent. (20) Addens ergo monitis, ut filia nulli se prius male divisa coniungeret, quam ut patrem exspectaret pollicentem et sponsum pariter cum promissione venturum. Quod Abra dulciter excipiens et quasi sponsum futurum in epistola patris complectens admonitionem secuta est, nulli in coniugio se resolvens. Sed qualiter ad illum sponsum pervenerit, locus in sequenti servatur.

(21) Interea cum toto orbe Arrianae haeresis perversitas pullularet, dato generaliter VII
imperatoris edicto, ut omnes orientales episcopi apud Seleuciam Isauriae oppidum convenirent disceptaturi, quid sentirent de fidei veritate, tunc inter reliquos quarto iam exilii anno de Frigia sanctus Hilarius in praedicto loco data evectione ad synodum venire compellitur. (22) Qui quoddam castellum dum adisset, die dominico ingressus est templum: mox Florentia puella gentilis inrumpens multitudinem populi voce magna servum dei advenisse testata est et ad pedes eius occurrens non cessavit petere, nisi signum crucis ab ipso sibi fieri fideliter impetrasset. (23) Quam Florentius pater secutus

---

scopi relegati — — — sed Valens et Vrsatius — — intra palatium congregantur. (6) Dionysius, quia non esset assensus, urbe pellitur — — Liberius quoque urbis Romae et Hilarius Pictavorum episcopi dantur exilio.

8 *Sulpic. II, 42, 2* Hilarius quartum iam exilii annum in Phrygia agens.

28 *Sulpic. Sev. V. Mart. 6, 4* Dehinc cum haeresis Arriana per totum orbem et maxime intra Illyricum pullulasset.

29—32 *Sulpic. Sev. Chron. II, 42, § 1. 2* Interim in Oriente exemplo Occidentalium imperator iubet cunctos fere episcopos apud Seleuciam Isauriae oppidum congregari. qua tempestate Hilarius, quartum iam exilii annum in Phrygia agens, inter reliquos episcopos, per vicarium ac praesidem data evectionis copia, adesse compellitur.

---

1 ursacio *fere VA* crudelitate *VA* 6 quis] ^{si} quis *GA*, quisquis *V* uoluit] cum illo *add. VA* 12 apram *VA*, *cf. infra p. 6, l. 15* 16 subscriptam] suae scriptam *V*, suae f. scr. *A* 19 lumine radiarent *A*, lumen obnubilarent *vulg.* 21 emanaret *VA* 23 ergo] *om. V*, etiam *A* mala *V*, *om. A* 24 pollicitum *VA* 26 amplectens *VA* coniugium *VA* 31 uectione *G*: data euectionis copia *Sulpic. Sev. Chron. II, 42, 3* 32 quodam castello dum adesset *VA* 35 fieri] *om. VA*

BSB

et cuncta familia in nomine domini meruerunt pariter baptizari. Quae Florentia relictis parentibus vestigiis eius inhaerens usque Pictavis perducta est: patrem se ha-
VIII bere non a quo generata est, sed per quem regenerata est, praedicabat. (24) Cum vero Seleuciam pervenisset, magno favore a cunctis exceptus est, eo quod divina misericordia talem virum prudentissimum et singulari eruditione compertum in spectaculo mundi produceret, ubi erat de fide censendum. (25) Hinc post examinationem agnitis hostibus et oppressis, decretis in scriptura conditis, prospera gerens synodi dirigitur ad imperatorem legatio: cum qua perrexit sanctus Hilarius, quamvis ei non fuisset iunctum, metuens ne adhuc contra religionis dogmata respiraret damnata perfidia. (26) Sed disserere longum est, qualiter Ariminensi synodo composita mentione aliud ex alio referens fraus haeretica serpentino lapsu subripuit et postea legatis Seleuciensibus per imperatoris iniquitatem ipsa est inlata calumnia. (27) Quod tamen beatus athleta Christi Hilarius agnoscens graviter apud Ariminum diaboli praevaluisse mendacium, in tantum ut et orientales partes similiter composito fuco inficeret, imperatori tribus libellis oblatis preces effudit, ut in eius conspectu collectis adversariis esset ei contra haereticos disceptandi de religione licentia, ne veritatem falsitas obumbraret, ne aequitati iniquitas praevaleret, ne imperator Deo resisteret, ne fidei perfidia rebellaret. (28) Vnde Valens et Vrsatius conscientiae reatu perterriti, quoniam si daretur facultas certandi, mox se recognoscebant Hilarii contentione prosterni, sollicitant imperatoris animum tantum in maligna parte captivum, ut ipsum beatissimum redire ad Gallias perurgueret, dicentes illo praesente haeretica non posse machinamenta proficere. (29) Quo obtentu ad Gallias compulsus revertitur, putans magis amplius se pati exilium, quod illuc perturbationem ecclesiae relinquebat termino non secuto. (30) O beatum pontificem, qui in summo discrimine inimici iudicis adiit tribunal imperii sine timore tormenti! Vere totis visceribus diligebat Christi regnum, qui non formidabat in principatu Constantium. Nam quod se pro domino sic ingerebat aperto periculo, optabat martyrium, si non defuisset percussor: et tamen animus sumpsit gloriam, etsi tempus non intulit poenam. (31) Sed hunc ipsum divino nutu servatum testificor pro correctione cunctorum. Nam pene totum mundum gravi errore confusum factis saepius in Gallia synodis per Hilarium fuisse ad viam veritatis adductum confitetur lingua multorum. (32) Quid autem sibi interest, vel pro vita aeterna factum fuisse martyrem, vel amplius vixisse, ne

---

3—21 *Sulpic. Sev. Chron. II, 42, § 4* is ubi Seleuciam venit, magno cum favore exceptus omnium in se animos et studia converterat. (*5*) agi deinde coeptum, repertique pravae haeresis auctores atque ab ecclesiae corpore avulsi. (*6*) sed confecta synodo decreta ad imperatorem legatio, quae gesta insinuaret. (*45, 3*) aderat ibi tum Hilarius, a Seleucia legatus secutus. (*43, 1*) interea legatis Ariminensis concilii — — — conscriptis ab improbis fidem tradit, verbis fallentibus involutam. (*2*) sed interius aderat fraus parata, ut esset similis, non esset aequalis. (*45, 1*) ibi repertos Seleuciensis synodi legatos vi regia compellunt, exemplo Occidentalium pravam illam fidem recipere. (*3*) is ubi extremum fidei periculum animadvertit, Occidentalibus deceptis Orientales per scelus vinci, tribus libellis publice datis audientiam regis poposcit, ut de fide coram adversariis disceptaret. (*4*) id vero Arriani maximo opere abnuere, postremo quasi discordiae seminarium et perturbator Orientis redire ad Gallias iubetur, absque exilii indulgentia.

29. 30 *Sulpic. Sev. Chron. II, 45, § 7* illud apud omnes constitit unius Hilari beneficio Gallias nostras piaculo haeresis liberatas. nam *e. q. s.* (*5*) frequentibus intra Gallias conciliis, atque omnibus fere episcopis de errore profitentibus, apud Ariminum gesta condemnat et in statum pristinum ecclesiarum fidem reformat.

---

7 scripto *V*, in scripto conditis *om. A* 10 mentione] *codd.*, mentitione *Maurini emendaverunt* 12 athleta christi beatus *VA* 14 et] *om. VA* infecerit *V*, inficerent *A* 20 tantum in maligna parte] tam maligna ligare arte *V*, tam maligna re in parte *A*, tam maligna re per artem *Colb.* 23 illuc] *G, cf. partem I, p. 403* 24 inimi*** G^1, inimicis *V* 28 correptione *VA* 31 sibi] *om. VA* reliqui ne *VA*

BSB

reliqui perirent? Igitur sanctissimam animam etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyris non amisit.

(33) Itaque dum regrederetur ad propria, tunc beatus Martinus aeque meritorum IX lumen non absconsum, qui ab Hilario exorcista est postea institutus, cognito adventu eius, Romam festinanter occurrit. Quem cum praeterisse cognosceret est usque Gallias consecutus. (34) Neque enim Martinus, qui adhuc cathecuminus Christum clamyde sua tectum videre meruit, illi devotus occurreret, nisi per omnia mysteriis plenum in eo spiritum praevidisset. Nec mirum si ille qui deum prius vidit in paupere, postea ipsum habitare cognosceret in doctore.

(35) Illud etiam nobis non convenit tam nobile praeterire miraculum. Nam cum X circa Gallinariam insulam propinquaret, relatione vicinorum agnovit ibidem ingentia serpentium volumina sine numero pervagari, et ob hoc quamvis illis videretur vicina propter inaccessibilem locum longius illis videbatur esse quam Africa. (36) Quo audito vir dei sentiens sibi de bestiali pugna venire victoriam, in nomine domini praecedente crucis auxilio descendit in insulam: eo viso serpentes in fugam conversi sunt, non tolerantes eius aspectum. (37) Tunc baculum figens in terram quasi metam quo usque deberent excurrere virtutis potentia designavit: nec amplius est illis libertas occupare quod vetuit, tamquam pars insulae non sit terra sed pelagus. Qui dum semper illam partem verentur attingere, facilius erat illis mare transire quam vocem. (38) O immutabilem terminum de sermone plantatum! apparet quantum est melior Adam secundus antiquo. Ille serpenti paruit, iste servos habet, qui possunt serpentibus imperare. Ille per bestiam de sede paradysi proiectus est, iste de suis cubilibus serpentes exclusit. Deposuit anguis antiquum mendacium qui didicit implere mandatum. (39) O Hilarii dulcedo, medicamentum et meritum, ante quem sine mora venena fugata sunt! Addidit terram hominibus, quia in loco beluae incola transmigravit. Sed revertamur ad ordinem.

(40) Cum de exilio regressus introivit Pictavis, summo favore plaudebant omnes XI pariter, eo quod ecclesia recepisset pontificem, grex pastorem: et ac si omnes cum ipso tunc redissent ad patriam, ita sine illo se exules fuisse deflebant.

(41) Itaque beatum Martinum in vico Locoteiaco dum praecepisset consistere, vir- XII tute divina meruit ibi mortuum suscitare. (42) Post aliquot dies infans sine baptismi regeneratione defunctus est: duplici morte damnatus praesentem lucem amiserat et poena futuri saeculi non carebat. (43) Tunc mater extincti, quae iam mater non erat, dum

---

4 *Sulpic. Sev. V. Mart. 5, 2* itaque exorcistam eum esse praecepit.

5. 6 *ib. 6, 7* nec multo post, cum sancto Hilario comperisset regis paenitentia potestatem indultam fuisse redeundi, Romae ei temptavit occurrere profectusque ad urbem est. *(7, 1)* cum iam Hilarius praeterisset, ita eum est vestigiis prosecutus.

27 *Hieron. dial. contra Lucif.:* tunc Hilarium suum de proelio revertentem Galliarum ecclesia complexa.

30. 31 *sq. Sulpic. Sev. V. Mart. 7, 1* cumque ab eo gratissime fuisset susceptus, haud longe sibi ab oppido monasterium conlocavit, quo tempore se ei quidam catechumenus iunxit *e. q. s.*

---

1 persecutionis *VA* 4 lumine non absconsus *VA* postea] *male: ante exsilium exorcista institutus erat, cf. Sulpic. Sev. V. Mart. 5, 2* 8 spiritum] sanctum *add. VA* si] *om. G* uidit deum prius *VA* pauperem — doctorem *VA*, *cf. Sulpic. Sev. V. Mart. 3, 1* 11 gallinariam] diues galliarum *codd. recentiores Maur., cf. Sulpic. Sev. V. Mart. 6, 5* 14 de] *verba quae sequuntur usque ad p. 8, l. 35* talem *desunt A* 17 potentiam *V* libertas est illis *V* 19 quam uocem] quam transgredi eius signaculum *V*, quam huc esse *Colb.* 22 excludit *V* 27 introiret *V* 30 beato martino *G* locoteiaco] *G cum cod. Casalis Bened.*, loco telaco (teiaco V^2) *V*, toteiaco *B*, locodiaco *Y*, locoiaco *Colb.:* monasterium locotigiacensim *Gregorius Tur., M. S. Mart. IV, 30* consurgere *V* 31 aliquantos *V*

filium non habebat, provoluta ad pedes sancti Hilarii praecedentibus lacrimis nati sui corpus effudit exclamans: Martinus adhuc incipiens cathecuminum mortuum revocavit, tu pontifex redde, rogo, filium aut mihi aut baptismo: qui populi pater agnosceris, ut mater ego vocer obtineas. (44) Sic illa plus lacrimis petente quam verbis commotus vir dei spectante populo ad consueta arma recurrens in terram prosternitur. Mox paulatim defuncti pallor in ruborem convertitur, frigida membra revocato spiritu intepescunt, oculi apertis palpebrae ianuis peregrinum lumen agnoscunt, vox adducto aere de pectoris domicilio conflata profertur, gressus suis vestigiis redivivus extenditur, in anteriore fundamento tota fabrica renovatur. (45) Quid plura? Tamdiu iacuit sacerdos in pulvere, donec pariter surgerent, senex de oratione infans de morte. Ecce vita laudabilis, quae de alterius corpore necem precibus effugavit, spoliavit tartarum, spem habens de Christo. Mors ibi iura non tenuit ubi Hilarius vim orationis est ingressus. Sed tanta res non potest nostris verbis plus ornari quam meritis. Nunc vero memorandum est quod supra promisimus, qualiter miracula reliqua hoc miraculo cumulavit.

XIII (46) Denique cum beatissimam Abram filiam suam, ad quam de exilio destinavit epistolam, incolomem invenisset, alloquitur quomodo poterat dulcedo patris et facundia oratoris. Quid dicam? alloquitur Hilarius, cuius eloquentiae post ipsum comparare aliquem vix audemus nisi qui fuit spiritu divino repletus; temptans eius animum, si velit sponsum attingere, quem patris gratia provideret. (47) Tunc libenter desideranterque ut celeriter ei iungeretur optabat. Quam voluntatem pater pius agnoscens, intentus orationibus non cessavit, donec sine dolore, sine contagio de praesenti filia mundi ludibrio migraret ad Christum: quam propriis manibus, ut decuit, venerandae tradidit sepulturae. (48) O funeris gloria, quae melior habetur quam vita, quia quod terrae subripuit, in caelo transmisit! Vere, ut ego considero, plus fuit quam resuscitari, sic mori. Certa enim salus est non contaminari peccatis. Quanti cuperent, rebus cum vita traditis, talem transitum comparare, si mercatorem forsitan invenirent? Quid distat inter vivificati infantis et filiae mortificatae mysterium? Illum resuscitavit ad baptismum, hanc praedestinavit ad regnum, nisi quod in illo adhuc spes peccandi restabat, haec immaculata finierat. (49) Quod cum vidisset mater beatae Abrae a pontifice postulat, ut et ipsa si mereretur erepta de mundi crimine cum filia praesentaretur ad regnum. Cuius vota considerans assidua oratione et ipsam ante se transmisit ad gloriam. (50) Quis aestimaturus est, talem virum ita dilexisse dominum, coniugis et filiae affectu contempto? Tamen in hoc magis illas amasse cognoscitur, cum per ipsum lumini per-

XIV petuo transferuntur. Quis vero abundantiam rigantis ingenii contendat evolvere, aut eius verba verbis valeat exaequare? Qualiter ille indivisae trinitatis libros stilo tumente contexuit, aut scripturam Davitici carminis sermone coturnato per singula reseravit? (51) Quam fuit in dissertione providus, in tractatu profundus, per litteraturam eloquens, per virtutem mirabilis, in complexionibus multiplex, in resolutione subtilis, astutus iuxta prophetam ut serpens, columbae simplicis gratiam non amittens, conditi sal ingenii, fons loquendi, thesaurus scientiae, lux doctrinae, defensor ecclesiae,

---

2 cathecuminus *V* 3 filium] meum *add. V* 5 expentante *V* terra *V* 6 rubore *V* 8 suis] *om. V* ostenditur *V* 12 de] in *V* est ingressus] ingessit (*V*) 13 uerbis nostris *V* 14 miraculum *V* 15 apram *plerumque V* 18 fuerit (*V*) diuino] sancto *V* 19 uellet (*V*) prouidebat *V* 21 de praesenti filia] se praesente filia de mundi (*V*) praesenti] G^1 22 ludibriis *V* 24 caelo] *G* sic mori quam resuscitare *V* 26 inuenissent *V* 29 a pontifice] pontificem *V* 30 si mereretur] sic *V* 33 lumini perpetuo] ad lumen perpetuum *V* 34 irrigantis *V* 35 qualiter — 37 prouidus] qualiter ille libros contra arii perfidiam promulgauit, quomodo librum psalmorum per singula cothurnato sermone reseruauit, in hymnorum etiam fuerit dissertione paratus *Y* 35 ille] *om. V* 36 scripta (*V*) coturnano *V* 39 prophetam] immo prudens iuxta domini uocem *add. vulg.*; *cf. Matth. 10, 16:* prudentes sicut serpentes

hostium propugnator. Cuius dicta qui legerit non credit dicere sed tonare. Hoc fuit ultra homines sapere tam caute de religione censere. (52) Sed qui vult ipsum agnoscere XV eius exilia memoret, merita respiciat, volumina relegat, dicta perpendat, signa cotidiana percenseat. Qui dum superstis fuit in saeculo aut scripsit ecclesiasticae fidei documenta, aut pugnando calcavit haeretica crimina, aut petenti tribuit miraculorum suffragia: quae volente domino usque in hodiernum diem eius orationibus perseverant. (53) Sed mea lingua non sufficit singula de sancto spiritu qui per eum et operatus est et locutus, sicut illi dignum est, cuncta proferre. Det mihi pius veniam, quia multa XVI praeterii qui vix pauca conscripsi. (54) Ita beatissimus Hilarius de praesentis saeculi vita cum gloria migravit ad Christum terra plorante, caelo gaudente.

LIBER DE VIRTVTIBVS SANCTI HILARII.

(1) Domino sancto et meritis beatissimo patri Pascentio papae et in Christo I florigera perenniter caritate vernantibvs ecclesiae habitatoribvs Fortvnatvs. Cum veteres et infidelium conditores voluminum eloquentiae suae pompam cunctis ostendere causa provocaverit opinionis inflatae: dum regum vota seu funera, id est prospera vel adversa, confuso vocis ordine quodam modo visi sunt cantare pariter et plorare, ut tam qui dixerunt vel de quibus locuti sunt saltim in libris viverent, etsi vacuis actibus inaniter defecissent: cur ego melioris spei sollicitatus instinctu patiar reticeri de summi confessoris viventibus meritis et victoriis? (2) non sine, quod absit, vindictae caelestis incursu, cum vix debita solverem, si de beati Hilarii indeficientis lampadis splendore infatigabili voce die continuata cum nocte pariter decantarem. (3) Qua vero vel inretitus inscientia vel inpulsus offensa, in ea voluntate gravi torpore persisterem, ut cum illi plurimo decepti tractatu de resoluta umbrarum imagine nonnulla conficerent et in pulverem redacta cadavera falsis quasi laudibus animarent,

---

1 dicta] doctrina *V* tonare — 10 gaudente] obiit autem praefatus pontifex hilarius die iduum ianuariarum. reliquiae eius pictauis sunt conditae, in quo loco hactenus diuina beneficia operantur, ipso praestante, qui uiuit et regnat deus in saecula saeculorum. amen *Y* 2 hominem (*V*) cognoscere (*V*) 8 mihi] *om.* *V* 9 praeteriui *V* conscripsi] ne ergo pagina cum stili rusticitate nec non et loquendi nimietate prolixius extensa uilescat, scribendi iam debemus construere metas. est tamen dignum iuueritque hoc unum tantum referre, quomodo huius sancti uiri anima diuini luminis fulgore migrauit excepta. tantum namque lumen ecclesiae dum infirmando obscurari coepisset, uenerabilem uirum leonium eiusdem ciuitatis presbyterum quadam die secretius sibi accersiri mandauit; ei autem idem sacerdos credulus et dilectissimus habebatur. cumque imminentibus noctis tenebris eum exire et si quid foris audiret sibi renuntiari iussisset, ipse uoces tumultuantis adhuc populi ciuitatis se audisse reuertens exposuit. persistebat itaque uigilans iustique finem expectans, animum nouissimis eius et carissimis exhortationibus reficiens. deinde tempesta iam nocte rursus a sancto rogatur exire quidque auditu percipere posset sibi iacenti ad lectum referre. qui dum nullius sonitum uel mussitationem se sensisse renuntiat, mox splendor inaestimabilis claritatis, quem leonius se non potuisse ferre fatebatur, per fenestram a parte altaris eiusdem basilicae, in qua sanissimus decubabat infirmus (infirmum *male Reinkens p. 319*), ingreditur. secundum namque apostolum infirmatus carne spiritu potentior erat, cuius anima non qualiscunque sed beatissima corporalibus soluta uinculis, egressa eo ipso, ut credimus, diuinae claritatis lumine suscepta et in paradisi migrando perpetui splendoris amoenitatem intrauit. ibi nunc et semper pretiosi lapidis diademate coronatus, in sempiterna coeli arce felici perfusus luce, exsultantibus sanctis laetatur *add. Z. Interpolationem Reinkens p. XXI tuetur* beatissimi hilarii de praesenti saeculo *V* 10 uita] ualente et ualentiniano regnantibus *add. vulg., cf. Hieron. de viris ill. c. 100* gaudente] eodem iesu christo praestante, qui cum patre et spiritu sancto uiuit et regnat deus in saeculo saeculorum. amen *add. vulg.* explicit vita scii*larii ēpi* (et conf. *add.* G^2) *G*

11 incipit liber de virtvtibvs sci i*larii ēpi G^1, *expuncta* s. i. e. *et superscripta* h. ipsius G^2, *prologum ad p. 8, l. 8* absoluit *om.* *V* 13 ecclesiae] pictauiensis *add. vulg.* 18 ergo, *litera* r *deleta* *G* 19 reticere, *sed* re *in litura* *G* uictoris *G*

ego de sanctis permanentibus et quod est felicius in regno Christi cotidie florentibus nil referrem? praesertim ubi diversa diversarum partium videtur esse causa mercedum, quod gentiles fructum laboris sui in inanitatum favore voluerunt consistere, nos autem oporteat in beatorum virorum intercessione plantare, quibus hic verba si
II solvimus, illic gaudia comparamus. (4) Idcirco reddat illi mobilis lingua praeconium, a quo prius pectora conceperunt affectum; nam bonis eius aperte credetur invideri, si quae de illo cognovimus, silentio videantur abscondi. Merito itaque cum ceteris et me de se loqui compellit, qui etiam mutos ut loquantur absolvit. (5) Sed quam plura superstis in corpore fecerit vel quanta operatus sit, postquam aeterna in requie plaudentibus angelis ad Christum victor de mundi certamine transmigravit, etsi non potui annorum vetustate subripiente contingere, attamen vel quae praesenti tempore miracula misericors praebuit, cupio indigenti memoriae non fraudare: ut quisquis haec fideli sicut condecet auditu perceperit, et praeterita recognoscere gaudeat et similia fieri virtute confessoris in futuro confidat.

III (6) Igitur Probianus cum dubio iam vitae penderet in fine et spem convalescendae infantiae mors invida parentibus subripere festinaret, nec parvuli funus acerbum considerans nec desideria ingemiscentis senectutis spectans, avida quicquid invenit extra sortem concludens, sola intercessione beati Hilarii restiterat moribundo salutis occasio. (7) Quem Franco suus genitor et Periculosa mater, quae magis converso nomine filii periclitabatur in nece, iam quasi defuncti praemeditantes exsequias cum ingenti fletu in confessoris tabernaculo detulerunt. (8) Tunc sanctus Hilarius ab auctore suo secretae artis exhibens medicinam, consuetus de dispendio funeris reddere compendia sanitatis, subito membrorum fluentem fabricam verbo operante subrexit et in statum pristinum tamquam si nihil fuisset solubile reformavit: mox parentum lacrimas laetitiae mole superveniente siccavit, gemitus voto succedente praeclusit, ubi iam per dolorem non erat sed per gaudia quod plorarent. (9) Quas poenas, quae tormenta mors ipsa tunc pertulit, quando illud quod credebat invadere sic amisit? Profecto quando alterum victrix ferire non potuit, se mors victa percussit. (10) Qui tamen Probianus civitatis apicem meruit obtinere pontificis et usque in hodiernum diem ad luminaria sui medici singulis annis vitae debitor tributa dissolvit.

IV (11) Illud quoque nobis est tam singulare miraculum pro gloria conlatoris ad memoriam populi revocandum. Nam cum a Cadurcis venissent duo leprae maculis immutati spem suae salutis in sancti intercessione fundantes, de pulvere qui ab eius sepulchro abstergebatur sua lavantes capita et membra reliqua perunguentes, tam diu sibi talem curam fideliter impenderunt, donec infirmitatis ipsius ulcus ac varietas de corpore quod captivaverat captiva migraret, ut decepta suis solatiis colorem quem invaserat inviolata relinqueret et quam secum attulerat turpitudinis speciem non teneret. (12) Post innumerabilia vulnera membris omnibus instaurata est cutis una: vultus ille diuturna deletus sordidine sua coepit repingi imagine nec agnosci. Per fidelissimum

---

2 diuer‖sarum *in marg. add.* G^1? 8 sed — 9 operatus sit] gaudet planę et sublimiter terra exultat, quia quamuis plura uiuens in corpore miracula fecerit, et ego uix pauca me superius comprehendere dixerim, innumera tamen operatus est *V* 9 aeterna in requie] *G* 10 ut si *G* 11 contingere] cuncta quae gessit *add. V* 15 proprianus G^1 (*infra* propianus) 17 quicquid] quod *V* 18 sortem] cuncta *add.* (*V*) morituro *G* 20 necem *V* 21 tabernaculo] *G* 22 exigens *V* 23 subrexit] *G*, *cf. Ad Iustinum, App. II, 66*, erexit (*V*) 29 ciuitatem V^1 apicem] uirtute *superscr. G* pontificis] pontificatus biturícensis *Z* (*Ottob.*) luminaria] limina *Z* (*Ottob.*), *cf. Reinkens p. XVII* 30 annis] *desinit quaternio O, sequitur P, in quo vita S. Sebastiani scripta est V* dissoluit] *G* 32 cum] *superscr.* G^1? 35 *in* curam *redit A* ipsius] *om. A* ulcerosa uarietas (*A*) 36 migrauerit *A* 37 inuiolate *A* 39 diuturna deletus sordidine] *G*, diuturno deletus ordine *A*

BSB

lavacrum Pictavis illis purificus Iordanis inventus est et non ipsi ad fluvium sed fluvius ad ipsos hic occurrit. Quae tam praedicabilis patuit miseratio confessoris, qui et laborem longinqui itineris abstulit et salutis vota porrexit. (13) O quam inaestimabilium claruerunt documenta virtutum, ubi sepulchri munditiae mundaverunt maculas leprae! Cuius hoc facere cura potuisset artificis, qui de tali pulvere ferret beneficia medicinae? (14) Ex quibus Castorius diaconus et Crispio subdiaconus institutus ad eius obsequium usque in finem suum per quem sanati sunt adhaeserunt: et merito illius elegerunt sustinere iuga domini, a quo poena liberi sunt effecti.

(15) Quaedam puella in hanc vitam veniens dextram mortuam traxerat natura V formante et debilem manum in specie glomi colligerant nervorum fila contracta: fluxa suo stamine digitorum tela marcebat. Tunc occurrens ad beatissimi sepulturam intercessione eius vivacibus est officiis ordinata: paulatim mobilis vigor articulos stupentes et ungues inrepsit. (16) Post longa tempora manus illi tunc nata est, cum sensit munera confessoris: extincta venit matris ab utero, viva rediit de sepulchro. Ecce quam larga remuneratoris est pietas, ut quae natura non genuit, hic membra suppleret!

(17) Nec illud quidem praeterire convenit, quod caeco felici post vota successit. VI Nam cum ad beati Martini limina pro recipiendo lumine properaret, in sancti Hilarii praeteriens templum ingressus est. Quo dum vigilias officio solito celebrarent, mane facto apertis oculis ipse diem coepit aliis nuntiare, qui semper egebat audire. (18) Apud quem una nox erat, tenebras illa nocte purgavit. Qui numquam viderat ornamenta diei, coepit illi novus sol nasci. Apud illum tunc fabricata sunt omnia, quando eorum meruit videre facturam. En, ut ita dicam, quodam modo post se illi mundus est natus, cum factus est agnitus. (19) Caecus ad fratrem eius festinabat accedere, iste in suo templo dignatus est inluminare. Quanta micat gratia donatoris, qui praevenit desideria supplicantis?

(20) Quid etiam dignum referam de tam regali mysterio, quod ab ipso est in rege VII conlatum. Denique Chlodoveus dum contra haereticam gentem pugnaturus armatas acies commovisset, media nocte meruit de basilica beati viri lumen super se venientem adspicere, admonitus, ut festinanter sed non sine venerabilis loci oratione adversum hostes conflictaturus descenderet. (21) Quod ille diligenter observans et oratione occurrens tanta prosperitate altero pro se pugnaturo processit ad bellum, ut intra horam diei tertiam ultra humana vota sortiretur victoriam. Vbi multitudo cadaverum colles ex se visa sit erexisse. Ecce terribiliter formidanda prodigia et delectabiliter amplectenda miracula. Parum illi fuit pro solatio regis signum ostendere luminis, nisi aperte monitus addidisset et vocis. (22) Similis quaedam contigit Israhelitici temporis huius causa virtutis. Nam ibi columna ignis praecesserat, hic figura lampadis admonebat. | Vellem VIII nosse, cur fuerit tanti ardoris secretum mysterium et tam manifestum prolatum. Sed quantum ipso inspirante videor agnoscere non tacebo. (23) Contra haereticas acies sicut olim in corpore non cessavit spiritu dimicare: credebat sibi contra Halaricum Arrianum iterum redire Constantium. Quanta est illi semper pro cultu catholicae religionis avi-

---

1 pectauis G^1 non] *om.* *A* fluuius ad ipsos] ipsis fluuius (*A*) 2 quis *A* qui et — abstulit] ut — abstulerit *A* 3 perduxit *A* 4 mundities *A* munda uerum G^1 6 crispo *A* 8 dominii *G* 9 hanc uitam] habita *A* mortua — formantem *A* 10 specie] *G* globi *G*, *cf. V. Germani c. 45* colligerat *A* fluxo *A* 13 tunc] *om.* *A* 18 uigiliae solito celebrarentur clerici mane *A* 19 facto] *om.* *A* 20 una] semper *add.* (*A*) illa nox *A* 22 en] et (*A*) 23 ad fratrem eius] *GA*, ad beati martini ecclesiam *vulg.* 24 templo] tempore *A* luminare *A* 27 chlodoueus] *G*, clodoueus rex *A*, *cf. Gregor. Tur. Hist. Fr. II, 37* 28 uenientem] *A*, ueniens*** *G*, *cf. partem I, p. 407* 29 et monitus *G*, *sed* et *in litura* 30 praecurrente *A* 33 uisa est (*A*) 34 monita (*A*) 35 israhelitici] hisrahelitici populi *A* haec *G* 36 ignis] nubis G^1 figura] (*A*), figuratę *G* 37 ploratum *G* 38 spirante *G* 39 halaricum] *G*, bylarium *A* 40 redisse *A*

ditas, cum in requie posito adhuc sollicitudinis non desit ubertas? Nam qui tunc in synodo ad confundendum hostem verba fidelia protulit, hic in campo arma tractavit victoria.

IX (24) Mulier in vico Tonatiago dum aquam ad opus suum portaret die dominico, — non est meum nosse quo praeventa peccato, — manus adtracta est venarum arefacto discursu. Tunc revelatione commonita, ut ad sancti limina si vellet salva fieri properaret. (25) Quo illa fidens nuntio tamquam cum ipso sanitatis suae praeviatore laeta percurrit. Et dum in basilica psalleretur, similiter in absolutione die dominico, quo praecesserat poena, secuta sunt gaudia. Ecce consuetudinem patroni singularis amabilem, qui ut inveniat quod praestet et causas exquirit! O beate Hilari omnium corde ore voce cantande! cuius tam larga benignitas non solum se alicui non abscondit sed ingerit.

X (26) Veniamus ad alios venerandi fructus miraculi. Quaedam paralytica, annis adulta puella non merito, sine vitae vivebat officiis. Cui in funus extincti corporis tantum superstis anima palpitabat et in toto cadavere lumina quasi sola vigebant, velut in se membra mortua vigilantes oculi custodiebant. (27) Non lingua torpens intra palati cameram volubilis excurrebat nec imo ducta de pectore vox conlata poterat per verba disponere, non manus, cum soluta languesceret, naturae debita servitia dissolvebat neque pes instabilis membrorum ruitura sustentabat: adhuc totius corporis infabricata massa torpebat. (28) Quae in festivitate eius intra basilicam posita cum ingenti favore expectantibus omnibus est erecta. In unius autem corpore miracula plura conplevit. Attenuata genuum vestigia roboravit, linguam rigentem flexibilitate et facilitate vocis aptavit, ad usum lanificii debiles quondam palmas armavit, liniamenta viscerum gratia pii muneris animavit. (29) Aliquando vetus infans in verba prorupit, et quod est conspicuum voce prima lactis alimenta quaesivit. Ergo ut tales cibos ante omnia posceret, quid aliud datur intellegi, nisi quando sanata est, tunc prius credidisset se nasci?

XI (30) Nec illud tam fidele mysterium oblivione noxia subtrahatur. Itaque cum duo negotiatores ad beati basilicam occurrissent habentes formam cerae quasi socialiter in commune, quidam ex his alloquitur alterum, ut eam etsi tam parvam rem tamen tanto confessori vel libenter offerrent. Sed in cassum sua verba in animo socii nolentis expendit. Ipse tamen cum collega suo in oratione prosternitur, ceram occulte ante tremendi sepulchri cancellos exponit. (31) Mox ad omnem aequalitatem cerae ipsius species se divisit et, parte illius fidelis oblatoris accepta, pars altera videntibus plurimis volvendo usque ad alios cancellos nutu divino cum omni contumelia est repulsa: quasi nolens sanctus invadere, quod alter illi devotus non obtulit, quoniam semper abhorruit quod ex fide non venit, tam certus in iudicio quam misericors est in voto. (32) O quam incorruptibilis arbiter claret! Castior est iste in examinatione iudicii quam in electione florum illa quae ceram casta producit. (33) Tunc itaque ille qui offerre noluit admissi criminis se teste confusus et inmensi pudoris reatu perculsus, videns sibi a radice suae conscientiae tantae turpitudinis opprobria pullulasse, et in faciem suam

---

2 hii *A* tractauit] strauit *A* 4 tonatia*o G^1, tonatiaco G^2, tomaciago *A* 5 manu *G* adtracta] uenarum *add. A* arefacto discursu] ac arefacto discussio *A* 7 quod G^1 8 percurrit] processit *A* quo praecesserat] in quo processerat *A* 9 poenam *A* 10 et] *om. A* beati hilari G^1, beatum hilarium G^2 11 uoce ore *A* cantandum (*G*) abscondet *A* 17 camera, *in litura* came *G* 21 pauore *A* autem] *om. A* 23 aptauit] adaptata est *A* debiles quondam palmas armauit] debilis quondam armata est manus *A* 24 animata sunt *A* in uerba] inter cateruas *A* 26 credidit *A* 28 ne *A* 31 tantu G^1, tantum *A* 32 ceram] illam *add. A* 33 exposuit *A* 36 nollet (*A*) 37 in uoto misericors, *om.* est *A* 39 in] *om. G* castam produxit *A* ille] *om. A* 40 se teste] G^2, sed iste G^1, sic teste *A* percussus *A* 41 pullulasset *A*

BSB

occultae cogitationis facinora revelata adspexit, consideravit, ingemuit et flevit, ut saltim lacrimarum fonte rigante dilueret, quod corde delinquente foedavit. Qui postea maiora obtulit exactus, cerae iudicio castigante.

(34) Item cum iuxta consuetudinem quadam nocte cereus inluminatus fuisset, casu XII super sepulchrum eius qui intercessione sua vivificat ardens corruit, ita ut super mafortem quo cecidit sine laesione aliqua perarderet. Nam in quantum fuit cerae longitudo, cera iacens inventa est, papyro consumata, tanquam si confinium cera ipsa fecisset inter ignem et pallium, ut ab ipsa inveniretur defendi per quam potuisset exuri. Attendit beneficium, ut oboediretur praecepto. Quam semper scit subdere, hic ceram ignis expavit; quam ad ardendi auxilium sumserat, ipsa visa est repugnare. (35) Sed inter haec illud admonet potius, ut dicatur: in virtute confessoris quas didicit cera flammas extinxit, et converso ordine illud a quo vorari potuit praefocavit. Diversae species suam visae sunt naturam mutasse: ne quid hic incendia laederent, pallium pro marmore, cera fuit pro flumine. (36) Sed quantum est apud illum cerei lumen extinguere qui caecorum lumen accendit, aut cum alterius cadaveris sepulturam oculorum igne redintegrat, quam facile credimus de sepulchro proprio ut flammas expellat?

(37) Vellem adhuc insatiatus sacratissimi viri miracula quasi peculiariter decan- XIII tare, sed vereor ne unde meam cupio devotionem ostendere auditoris animum fastidio nascente videar obdurare. (38) Da mihi, pie, veniam de textus huius parvitate, da usui culpam, de quo exiguum dicerem si libros implerem, ne dum hominis cupio vitare fastidia, videar incurrere confessoris offensam. Sed praesumo plurima de te minus dicere, ut de te legere populum brevitas plus invitet.

VITA SANCTI GERMANI.

(1) Beatus igitur Germanus Parisiorum pontifex territorii Augustidunensis indi- I gena patre Eleutherio matre quoque Eusebia honestis honoratisque parentibus procreatus est. (2) Cuius genetrix, pro eo quod hunc post alterum intra breve spatium concepisset in utero, pudore mota muliebri, cupiebat ante partum infantem extinguere, et accepta potione, ut abortivum proiceret, dum nocere non posset, incubabat in ventre, ut pondere praefocaret quem venena laedere non valerent. (3) Certabatur mater cum parvulo, renitebat infans ab utero: erat ergo pugna inter mulierem et viscera. Laedebatur matrona nec nocebatur infantia, obluctabatur sarcina, ne genetrix fieret parricida. (4) Id actum est, ut servatus incolomis ipse inlaesus procederet et

1 cognitionis (*A*) conspexit *A* considerabat *G* defleuit *A* 2 regnante G^1 diluerit *G*, dolueret *A* 5 intercessionē *G* sua] mortuos *add.* G^2 mauortem *A*, *cf. Du Cange, Gloss. ed. Henschel IV, p. 174* 7 consumpta *A* 9 beneficium ut] *om. A* oboediret G^2 hic] *om. A* 11 didicit] *GA* 13 mutasse naturam *A* ne quid] neque *A* 14 pro flumine fuit *A* 16 sepultura *A* 19 obturare (*A*) de textus huius paruitate] ne textum huius paruitatem repellens improbes *A* usui] *scripsi*, ausui, au *in litura G*, casui (*A*) 21 fastidium *A* 22 EXPLICIT LIBER DE VIRTVTIBVS G^1, SANCTI HILARII *add.* G^2, *sequitur epistola ad Abram filiam suam GA* 23 IN CHRISTI NOMINE INCIPIT VITA SANCTI AC (HAC *P*) BEATISSIMI GERMANI (EPISCOPI *add. P*) PARISIACAE VRBIS ANTESTITIS (ANTISTITIS EDITA E VENERABILI FORTVNATO EPISCOPO *add. G*) *PG* 24 agustidunensis *plerumque PG*, *cf. carm. V, 6* 25 patre eleutherio] p. quoque euleutherio *P* est] *om.* P^1 27 muliebra *P* 29 ut] uel *add.* G^2 certabatur] *P*, *cf. partem I, p. 394*

matrem redderet innocentem. Erat hinc futura praenoscere ante fecisse virtutem quam nasci contigerit.

II (5) Deinde cum Avallone castro cum Stratidio propinquo puer scolis excurreret, mater parentis, ut suam hereditatem adquireret, de adolescentis fallitura nece tractavit. Quae temperatam potionem in ampullulam condidit, vinum quoque in alteram, praecipiens puellae, ut venientibus ambobus illi porregeret de vino isti de maleficio. (6) Sed ignorans ministra ampullulam mutat et pocula, vinum sancto Germano venenum dat Stratidio, et dum insonti praeparatur interitum, auctor cadet in laqueum. (7) Quo mater eius cognito puellam increpat cum fletu extinxisse se filium. Cui Stratidio sollicite inpenso studio, facto de ipsis maleficiis vario etsi mors vitam non abstulit, tamen signum mortis infixit.

III (8) Hinc ad parentem suum sanctum Scupilionem Lausea se conferens, moribus honestis alitus et institutus est. Qui cum fere mille passus longe a vico consisterent, iugiter ad matutinos currebant ducti fidei calore per tempestatem per hiemem. (9) Qui intra terni lustri spatium a beato Agripino diaconus instituitur et sequente triennio presbyter ordinatur. Dehinc a pontifice Nectario abba ad sanctum Synphorianum merito dignus adsciscitur. (10) Quanta vero inibi abstinentia vixerit, quantis quoque vigiliis continuando duraverit, quibus eleemosynis profusus exteterit, illa res una testis est, cum iam rebus reliquis pauperibus erogatis nec panis ipse resideret, quatenus fratres reficerentur. Qua de re insurgentibus adversum se monachis, retrudens se in cellulam, amare flevit et doluit. (11) Inter haec ipso orante quaedam Anna matrona duorum saumariorum cum pane dirigit onera. Sequenti etiam die cum annona distinavit plena carpenti vehicula, ita ut exinde monachi cum saturarentur cibo, terrerentur miraculo. (12) His itaque celeber intentus officiis non desiit praedicandis manifestare miraculis.

IV (13) Igitur quadam vice dum cibum fessus acciperet, ingrediente Amando monacho in fenile cum lumine, carbone decidente flamma faenum corripuit et arida nutrimenta vorax ignis adlambit. (14) Concurrentibus reliquis nec tamen succurrentibus, tardius ipse prosiliens rapta de foco cucuma, ascendens supra fabricam, concinens alleluia, fundens paululum aquae in crucis imaginem restinxit incendia ac de manu sancti imbre sedata est ignis unda, quam vix restinguerent flumina. (15) Quod tamen postero die cuius insidiis actum est hostis ipse confessus est.

V (16) Chariulfus quidam Francus partim villae basilicae res obstinatus invaserat. Quem cum vir dei ad reddendum aliquatenus commoneret nec tamen proficeret, ad orationem se convertit nec fides vindictam distulit. (17) Statim ex vicino ferus ursus exsilivit, tres illius equos interfecit nec sic a duritia resipiscit. Sequenti vero nocte duplicavit ultor perniciem. Sex iumenta interemit nec sic quoque poena suffecit. Tertia idem nocte novem vehicula prosternit triplicatum cadaverem: sic labor crescebat

---

1 innocuntum *P* erat] sane *add. G²* ante] hoc ante *G* fecisse] factam pro eo *G²* 2 contigerit] per incrementa denique uirtutum ad meliora quotidie prouectus, litterarum studiis a dulcissimis parentibus est traditus, ut deinceps in dei laudibus haberetur dignus *add. X* 4 parentis] propinqui *G²* suam] eius *G²* 5 ampulla *G* altera *G* 7 ampullulam pariter mutat *G²* uinumque *G²* uenenum uero dat *G²* 8 interitum] *P, rhythmo firmatum* 10 sollite *P¹*, solute *P²* et *P* 11 signum tamen *P* 12 scupilionem] *P*, scop. *rell., cf. V. S. Paterni c. 3. 14* lausia (*G*), *cf. Hugo Flav. chron. lib. I, SS. VIII, p. 338* 15 tria lustre *P* agripino] *PG, cf. carm. III, 14, 3* 16 synforianum *semper PG*, synphoriane *libri plerique carm. VIII, 3, 160* 20 reficerent *P²G* insurgentibus] *cf. Greg. Tur. in gl. mart. c. 9* 21 cellula *G* ipsum orantem *P* 22 saumariorum] *cf. Du Cange Gloss. ed. Henschel tom. VI p. 25* 24 miraculo] cuius bonis operibus inflammatus episcopus sanctum uirum neque adhuc ista recusantem, quem etiam praedicabant daemonia, in custodiam trusit. cui fateor nutu diuino aperiebatur ergastulum, sed non hinc egrediebatur, nisi supplex et episcopalis daretur praeceptio *add. Surius et Boll.* ita *P* 25 manifestare] *P* 26 quamdam uicce *P¹* 33 parte? *P¹*, parti *P²* 38 triplicato cadauere *G*

BSB

in cladem. (18) Dehinc ad beatum virum tardius dirigit puerum, agrum reformat invasum, calamitas conpescitur. Id actum est, ut bestia castigante homo sensum acciperet et daret non intellegenti belua rationem.

(19) Dehinc beatus Agricola Cabilonensis episcopus habens cubicularium graviter VI vi febrium fessum, qui distinato animo totus pendebat in transitu, dirigit ad sanctum virum intercedendi suffragium. (20) Tunc perceptis apicibus basilicae sub porticu ad sancti Synphoriani sepulchrum progreditur. Interea vir iustus orationi incubuit, terram corpore premens et sidera mente transcendens, et quasi ante se habens praesentiam domini pro voto supplicis obsecrator accedit. (21) Nam mox vicini redemptoris auribus exauditur, et adhuc isto recubante in pulvere, aegrotum medicina perfudit, ac iusto iacente in pavimento, languidus surget de lectulo, ante currente medella quam peroret qui supplicat, ita ut portitori redeunti obviam puer occurreret cui parabantur exsequiae, ut non esset ambiguum eadem hora languidum saluti fuisse redditum qua vir beatissimus fusus orasse conperitur.

(22) Nec illud omitti convenit quod ad domum Aebronis pro fide iusti conlatum VII est. (23) Cuius ingrediente domum, Anna matrona proclamat rem mirabilem se videre. Inquisita a coniuge quid esset quod inspiceret, ait: Ecce beatus Germanus cornuta facie mihi videtur incedere, quod paene vix valeo aut intuere lumine aut sermone conferre sanctum virum novo more cornibus radiantem. (24) Consternataque mulier hominem nostro tempore in figura Moysi potuisse conspicere, credendum, quod et iste post conloquium domini potuit a muliere cornu exaltatus agnosci. (25) Cuius causae pavore Aebro eadem die iuxta sanctum sedere nullatenus praesumpsit duplice pro merito, maerore pariter et terrore.

(26) Contigit ut pro villis Augustidunensis ecclesiae Theodoberto regi Cabillone VIII occurreret. Memor sancti Synphoriani in ingressu palatii ita spiritu dei redundante locutus est, ut ante rex annuerit quam verba petitor explicaret. (27) Cui et ore prophetico finem dixit de transitu. Quod paucis interim diebus dum ad Remus remeavit, in ipso itinere rex extrema sorte defecit, quasi sancti viri sermo dictus fuisset ab angelo.

(28) Et quoniam beatissimo erat familiare in basilica sancti Synphoriani soli vi- IX gilias ducere, euntem eum monachus Silvester prosequitur. Et ingressi pariter ad sancti martyris tumulum, circa noctis medium ab altare tumultum frequentantem rumores accipiunt, tamquam si ad rapinam collecta curreret multitudo. (29) Credens enim vir dei versari latronum incursum imperat monachum ante sepulchrum psallere, ipse vero accedit ad altare. Dehinc illa turba ad monachum quo psallebat alacriter properat. (30) Quo mactato graviter et in terra proiecto ac semivivo relicto veloces effugiunt. Qui vix voce flebili cladem suam replicans, a daemonibus se caesum gravi congressu confessus est.

(31) Accidit ut Sabarici famulus Aesarius nomine ad virum de quo loquimur in- X iuriam passus confugeret, supplicans ut quolibet pretio eum de insolentis domini servitio liberaret. (32) Quod indignatus Sabaricus pro Aesario et coniuge vel unico eius filio octoginta solidos pretii nomen petiit, quo minus pontifex ut famulos servile dic-

---

1 dehinc] post haec G^2 2 castigantē P^1 3 baluae P^1 5 direxit P^2 6 suffragio G tunc] qui G^2 9 accedit**, *ras.* ur? P 11 ante currentem medillam P 13 ut] et G^1, quatinus G^2 19 consternataque] mirabatur *add. vulg.* 20 moysi] *cf. carm. II, 9, 72* ** credendo. quod, *ras.* in P 22 nullatenus ***, *ras.* non P 24 theodoberto] PG, *cf. carm. II, 11, 15* caballonne P^1, caballone P^2G 27 ad remus] remis G^2 28 defecit] *cf. Greg. Hist. Fr. III, 36* qua G^1 sancto uiro P^1 30 beatissimo] uiro *add.* G 31 eunte eo P seluester P 32 medio P rumoris G 33 collectam P 36 terra] P uelocius G 39 iniuria P 42 quo minus] comminus P pontifex ut] *erasa* G famulus P

BSB

tione laxaret. Tamen hoc non dubitavit misericordia iusti vel perquirere vel donare. (33) Quo pretio persoluto, contigit ut ante basilicam saepe dictus Sabaricus praeteriret et nec tamen oratio quippe occurreret. Qui domum suam ingrediens statim adfligitur, ligatur et catenis revinctus ad sanctum perducitur. Neque sic a pio viro misericordia tollitur, sed statim missa prece eius obtinente fide purgatur. (34) Tunc adiecit Sabaricus adhuc viginti aureos ad pretium quod acceperat et de centum solidis crux ad sepulchrum beati Synphoriani ab ipso suspensa est, quae usque hodie res est in testimonio. (35) Qua occansione filii vel filiae ita sancte conversati sunt, ut per monasteria nunc regant agmina monachorum. Quae causa modo mirabile profuit patri vel germini, ut parvum genitoris flagitium posteris transiret in lucrum.

XI (36) In pago Alisiense res gesta est. Coniunx inlustris viri Vulfari Destasia nomine vitalis spei distituta solatiis, linguae carens officiis, per biduum iam muta, spiritu deficiente decumbens, adparatis exsequiis iam palpitabat exanimis. (37) Cui eulogiis per presbyterum suum directis et, violenter adapertis praemortuae dentibus, in ore transiectis, mox ut fauces semivivae liquor benedictionis introiit, statim incipit praemortua vitae flatibus anhelare, oculi nece perclusi lumen diei requirere, ut post funereum pallorem facies in ruborem transiret, donec cunctis stupentibus vivificata consurgeret et circumstantes auctorem muneris gratiam praedicarent. Quae singulis annis tributum vitae solvit pro pretio.

XII (38) Ceterum revelationum suarum quis scrutator introeat, cui ante quattuor annorum curricula ipsa episcopatus sui causa non est abscondita? (39) Itaque positus sopore inspicit a quodam sene claves sibi portae Parisiacae porregi. Interrogans quid hoc fieret, accepit in responsum, ut salvas eas faceret. Quod post civitatis eius episcopo decedente, dum praecellentissimo regi Childeberctho occurreret, in eius electione effectum illa vox meruit. (40) Ordinatusque pontifex qualis quantusque se gesserit, hoc expedire lingua mortalis non sufficit, quoniam supra hominem fuit omne quod edidit. Denique adeptus gradum curae pastoralis episcopus, de relico vero monachus persistebat. (41) Hinc se frequentantibus exercebat vigiliis, inde continuatis macerabat inediis. Pernoctabat algida senectus per hiemem sustinens dupliciter frigus aetatis et temporis, quod nec tolerare possint potolenti iuvenes, se ipsum pene obliviscens pro victoria corporis, tamquam si simul accessissent dignitas et necessitas. (42) Quae vero eleemosynae tam de rebus ecclesiae quam populi oblatione vel regio munere per manus sancti factae sunt, solus ille qui omnia scit et novit et numerat.

XIII (43) Denique quadam vice praecellentissimus Childebercthus rex cum ei direxisset sex milia solidorum pauperibus eroganda, expendens tria milia revertitur ad palatium. Interrogatus a rege, si adhuc resideret quod egenis tribueret, respondit medietatem resedisse nec invenisse inopes quibus totum expenderet. (44) Cui rex inquid: Domine, dona quod restitit. Nam Christo largiente quod donetur non deficit. Incidens aurata missoria, argentea vasa comminuens, quidquid primum habuit dans sacerdoti ne perderet. (45) Erat ergo expectanda contentio inter sacerdotem et principem. Faciebant apud se de misericordia pugnam et de pietate certamen, thesauros ut sparerent et de suis talentis egeni ditiscerent, festini ad futura lucra, ut bratheum semen sererent et post messores accederent aurolentam per segetem: ut sacerdos locupleta-

---

3 orationi P^2G^2 quippe] *P*, quoque G^2 6 soledos *P* 7 hodie] hodiernam diem *G* 8 conuersi *P* 11 uulfarii *G* 12 biduo *P* 13 palpetrabat P^1 euglogias? P^1 15 liquor] P^2G^2, ligor P^1 17 funereo pallore *P* 18 gratia *P* 22 porgi P^1, *corr.* 23 in] *om.* *G* responsis P^1, *corr.* 24 childeberctho] *scripsi, cf. carm. VI, 2, 13,* childeberto *semper PG* electionem *G* 27 relico] *P, cf. ind. carm. VI, 8* uero] *eras. G* 28 frequentibus G^2 30 possit P^1, possent P^2 33 scit] sicut *P* numeret P^1 38 defecet P^1, deficiet P^2 43 mes P^1, messē P^2 acciderent *PG* aurolenta per segitem *P*

BSB

retur regalibus thesauris et in regem floreret gratia sacerdotis, qui suum solum hoc credidit quod nudus aut egenus accepit.

(46) Sed revertamur ad ordinem. Quidam in Exona vico de fiscalibus famulis XIV Gildomeris nomine cum die dominico quiddam operatus sit, ita contrahitur digitis, ut unguium acumen partem transiret in alteram. (47) Qui Parisius sancto viro occurrit in oratorio, et oratione data, manu peruncta oleo, ungues de palma retractae sunt, digitis redditur organum et in antiquo officio nervorum tela retexitur. Quem clericum post effectum et ut integrum salvum faceret peste liberavit et crimine.

(48) Rursus quaedam mulier nomine Favonia in urbe Parisiaca per novem dies XV percipiens nihil praeter pulticulam, ore aperto inhians sancto viro oblata est. Quae velut ferro opposito nulla lege poterat iungere dentes aut labia. (49) Quam in oratorio sacro perunguens oleo, palpato undique capite sine tarditate saluti restituit.

(50) Accidit ut puella quaedam de domo Medardi Meglidonensis familiae filans XVI die dominico contracta manu damnaretur supplicio. Qua contacta oleo virtus infudit remedium. (51) Hinc stupentes digiti vigorem pristinum resipiscunt, oblitum artis officium reducti articuli meditantur, manus ramosa distenditur et purgata vitio dextra saluti reducitur.

(52) Recte creditur inserendum illud quoque miraculum. Bobolinus quidam de XVII vico Noviomo vehementer inimici pervasus insidiis, ad hominem dei vinculis nexus adducitur, rebelli spiritu rotatus excutitur nec lassatur. (53) Qui exorante sancto viro quasi de longo itinere ad se suamque mentem septimo die revertitur. Sic dupliciter liberato dum fugit umbra de sensibus, catena cadit de manibus, sanus redditur et solutus.

(54) Hoc etiam memoriae iure perpetuo est tradendum. Quidam ex Nantharici XVIII familia, separatis ab invicem maxillarum iuncturis, ore aperto ad virum beatum perducitur. (55) Quem signo crucis inpresso et sanitati reddito vetuit, ne acciperet vini potum aut carnis edulium. Qui praecepto postposito ad normam sui languoris statim reductus est. (56) Sed ne praevaricantis neglegentia iusto subtraheret gloriam, in Spedoteno villa rursus ei oblatus est. Cuius loca maxillarum sancto perunguens oleo ac beatis manibus mentum adstringens et labia, Christi nomine invocato concussa sanctis digitis ad se iunctura revertitur, suae fidei merito salvus domum reducitur.

(57) Item faber Ligerius nomine turbolenti daemonis arreptus insania, ita bestiali XIX feritate proruperat, ut catenis collo manibusque revinctus vix ad beati viri traheretur praesentiam: inde miserabilior, ut qui sustinebat ab hoste violentiam ipsi adderetur altera poena per vincula. (58) Quem tamen sacerdos dei apud se imperat detineri: et sicut septimo die deus quievit ab opere, ita et opera dei transacta ebdomade eripitur a daemone. Et sic in propria redire securus meruit liberatus ab hoste.

(59) Waddo vir inluster consilii regis particeps typum dupliciter incurrens febris XX et frigoris, expurgandus sancti viri praesentatur obtutibus. Interea hora solita febre concussus gravissima, ut refrigeraretur vel aqua instanter expostulat. Qua sibi denegata in sancti pontificis insolescit iniuriam. (60) Vir tamen dei contentus ut obtineret victoriam, oratione explicata potum ei donans in calida, hominem revocavit salutem ad pristinam et inminens periculum tali curavit antidoto, febrem curans per calidam.

---

1 hoc] esse *add.* *G* 4 gildomires P^1 quid P^1 8 integre *G* 11 potuerat *P* 13 miglidonensis *G* familia P^1 15 hic *P* 21 dupliter P^1, *item infra* 24 nantharici] *PG*, *an* Nemptodori? (*Nanterre*) *Mabillon*, *sed homo erat* 25 aperto ore *P* 26 signum *P* 31 salua domo P^1 33 reuinctis *P* 37 et sic] sicque G^2 redire] G^2, sidere P^1, residere P^2 38 uuaddo] *cf. Greg. Hist. Fr. VII*, 27 40 degata P^1 42 dans P^1, *corr.* homini P^1 43 calida P^1

XXI (61) Nec illud est praetereundum similis causae miraculum. Reginae Chrodosinthae minister Vlfus nomine typo vexabatur gravissime, poscens suffragia medellae perrexit ad pontificem. Quem vir dei constanter ducit ad baptisterium, sed exorante sancto coepit adfligi gravius in proximo liberandus. (62) Postulat ardens et aestuans aquae modicum sed negatur. Qui fellis amaritudine suscitatus acerrime balteum suum ad sancti vestigia proiecit clamans: Tu me domine interficis, cum sanare debueris. Sed hoc tibi notum sit, quia per te morior. Vita mea a te erit requirenda a rege vel a parentibus. (63) Interdum prae calore per baptisterii pavimentum volutatur, orante beato viro in sopore convertitur et aliquantulum post somnum excitatus ab ipso in omni incolomitate languidus reformatur. (64) Inquisitus a pontifice, cur tantum locutus sit ad iniuriam sacerdotis, respondit solum ei gratias referens, nihil se de suis verbis recordare confessus est.

XXII (65) Praecellentissimus Childebercthus rex cum equum necessarium ad sellam beati viri donasset vehiculum, rogat ipse qui dederat, ut eum sibi retineret nec cuiquam tribueret. (66) Interim beatus vir postulante captivo equum donat in pretio, quoniam apud pontificem plus fuit quam illa regis vox pauperis. Iubet igitur ut quindecim eum venundaret solidis: quem pauper ipse cum duceret, negotiator occurrit, emit praedictum equum duodecim aureis. Quo empto negotiator adducit ad stabulum. (67) Sed quoniam minus dederat quam vir dei praeceperat, equus sub nocte moritur, ne sancti verbum iret in cassum. Vnde sequenti die sellarem de stabulo iunctis bubus extinctum retraxit emptor mortuum vehiculum. Qui versa vice capistro non capite sed pedibus adligatus educitur.

XXIII (68) Est operae pretium illud memoriae tradere, qualiter sacerdos Christi solitus erat de ipsis quoque regibus triumphare. Igitur cum glorioso Chlodchario regi occurrisset ex solito nec tamen de sancto viro stante ante palatium ei fuerit nuntiatum, mora facta ante vestibulum non repraesentatus inde domum revertitur. (69) Sequens nox in oratorio vigiliis ducitur, rex dolore atque febris infestatione torquetur. Vix primo diluculo ad domum ecclesiae a proceribus concursatur, poena regis exponitur, ut sua visitatione regi doloris vim mitiget optimates deprecantur. (70) Mox apud pietatem iniuriae causa postponitur, qui ante nec nuntiabatur intrat honoratus et exoratus palatium. Rex vix adsurgit de lectulo, caesum se divino flagello conqueritur. Adlambit sancti palliolum, vestem sacerdotis deducit per loca doloris. Culpam confessus criminis, mox dolor omnis fugatus est. Idque actum est, ut cuius incurrerat de contemptu periculum sentiret tactu remedium.

XXIV (71) In pago Parisiaco Vico Novo res gesta est. Quidam in eodem loco impetu lupi rapidi laceratus, extra sensum effectus beato sacerdoti miseranter oblatus est. (72) Hic ad illa suae artis recurrens suffragia, mox brachio olei benedicti liquore circumlito et sacris eo digitis medicabiliter adtrectato, pestis illa quae viscera dolore grassante pervaserat loca fugit obsessa: iam putredine resoluta, vigore pristino restituto, sine cunctatione velut experrecto de sopore dolor recessit, mens rediit.

XXV (73) Item de vico Mantola Waldulfi cuiusdam ancilla anno et novem mensibus gravi caecitate percussa, per soporem admonita, ut fimbriam sancti si tangeret mox visum reciperet, die quadam sacerdoti occurrit: sed multa nocte circumdata ita con-

---

1 chrodosinthae] *G*, chrodosintae P^1, chrodisindis P^2, chlotsinda *Greg. Hist. Fr. IV, 3* 9 sopore] *P* 12 est] *eras.* G_2 15 pretio] interdictum G^2 quoniam apud] quoniã pod P^1, *corr.* 16 illa] *eras. P* 19 quam] quo P^1, qua P^2 20 incassu P^1 24 chlodchario] *PG*, chlotharii *carm. VII, 16, 33* 25 palacio *P* 26 repraesentatas P^1 29 regis (*P*) uim] *eras. P* 30 quo P^1 31 assurgens G^2 32 palloum P^1, pallium P^2 36 rabidi G^2 37 artis suae *P* 38 eum — adtrectatum *P* 39 uigori pristino sine cunctatione restituitur. ac uelut G^2 restitum P^1, restito P^2 40 experto *P*

BSB

strictis luminibus, ut unde oleum benedictum iniceret luminis aditum non praestaret. (74) Tamen perunctis palpebris desuper et loca reliqua capitis, oratione data, pane et sale signato mulieri praecepit ad mansionem se condere. Ipse a primo somno in oratorio pervigil, circa medium noctis mulier clamat hospitem se lacrimare profuse. Tum accenso lumine ab oculorum conpage cernit manare sanguinem. (75) Quae cum eodem cruore mane ad sanctum rediit, sed et ipse cum aqua palpebras fovens et abluens, orationibus additis oculus unus apertus est, deinde altero peruncto mulier domum revertitur. Dehinc eadem sub nocte nimium fuso sanguine, adpropinquanti die sacerdoti se obtulit. (76) Qui cum de regis occursu domum reverteretur, ingressus in oratorium, statim mulieri alter oculus aperitur et praestante domino gemello videre se lumine gratulatur.

(77) Magnofledis puella cum talibus decepta inluderetur insidiis, ut quotiens ad ecclesiam voluisset accedere gressum facere non valeret, servo dei in villa Savara praesentata est. (78) Confestim ut sancti manus super caput puellae titubantis inponitur, tali investigatione occultus hostis detegitur et se diu latuisse multo gemitu confitetur nec in beati praesentiam clamat proprio se posse celare praestigio. Ergo ita se proditum et egressurum gravi ardore conqueritur. (79) Interim non cessante sacerdote manu crucem depingere, expectantibus omnibus in muscae similitudinem prorumpens, cum sanguine de naribus mulieris inimicus egressus est. Quam sanitati restitutam, monachale veste mutatam, dei servitio traditam bis triumphare fecit, hoste victo vel saeculo. XXVI

(80) Quid illud quod sine mora curavit debilem dexteram? Cum ad festivitatem sancti Martini Turonis accessisset, egresso de monasterio offert se mulier barbara manu nervis adtracta, postolans medicinam. Quam sub casula receptam suo sputo inlitam velut sparsum farinae collectum commacerat. (81) Hinc resudante dextera digitus tendit et replicat, torporem veteratum ad vivacitatem resuscitat, et priusquam veniret ad beati Martini ianuam, digitis suis extensam reddidit incolomem dexteram. Quam mox sentiens esse directam mulierem a se repulsus est ingressus basilicam. XXVII

(82) Deinde egrediente de praedicta basilica, cum se ad mansionem servus dei reciperet, offert se manca altera palma digitis adfixa, quae prius tacta de saliva, dehinc oleo peruncta peregrinae sanitati de praesenti est reddita. Nam causas infirmitatis hoc erat sancto viro curare quod tangere. XXVIII

(83) Erat sane mirabile, quotiens famulus dei ad Augustidunum voluisset accedere, mox ad sanctum Synphorianum daemones nuntiabant. Et occurrentes per Murvinnum fletu gemituque clamabant: Vir sancte, si de locis cultis nos inconsideranter repellis, vel habitare concede silvarum per solitudinem, ut liceat miseris per deserta securos errare. Ante tuos oculos nec corpora nos celant nec nemora. (84) Qui deflentes et sancti non tolerantes praesentiam admota eius dextera de obsessis corporibus passim vertebantur in fugam et de salute populi proiecta daemonia lamentabant. XXIX

(85) Producatur in medio nobile illud miraculum. Cum regrederetur pontifex de sancto Synphoriano, castello Avallone iter agens ingreditur, ubi reorum multitudo tenebantur ergastulum. (86) Hinc a Nicasio comite invitatus ad prandium vir dei XXX

---

1 aditus *G* 2 reliqua capitis loca G^2 8 adpropinquanti] *PG* 9 ingressus in oratorium] *P*, quo ingresso oratorium G^1, ingressus oratorium G^2 10 se uidere *P* 12 magnoflidis *P* 13 accedi P^1 regressum *G* 15 hostis] *P*, hospes (*G*) 16 praesentiam] *P* 17 cessanti sacerditi *P* 20 manachili G^1, monachali G^2 23 turonus *P* 27 redd& *P* 28 sentiens esse] sentisse *P* repulsus est] *P*, repulit *G* 29 egrediente] eo *add.* G^2 30 palmam P^1 qua *G* 31 peregrinae] *P*, peregrina *G*, pristinae *vulg.*, *cf. carm. II, 16, 156* 33 quotiens] quia quotiens G^2 agustiduno P^1 34 muruinno P^1 37 quae P^1 39 lamentabant] PG^1, *cf. carm. app. 1, 19* 40 medio] *P* 42 tenebantur] *P*

coepit de misericordia habere conloquium, ut datis fideiussoribus relaxarentur de vinculo et partem culpae cederet pietatis intuitu. Quod ille facere distulit obstinato spiritu. (87) Vnde antequam perpranderet, se de mensa sanctus proripuit et carceri subterraneo superiectus diutius oravit cum fletu, ut divino conferretur auxilio quod a temporale iudice non esset obtentus. (88) Sic cursus ille lacrimarum per aera surgit in caelum et gemitus pervenit ad votum. Itaque deputatur angelus ad effectum. Dehinc vir venerabilis spem promittens inclusos ortatur. Nec perdit sermo, quod loquitur fide gestis inpletur. (89) Eo discedente mox catenarum bacae franguntur, vinctae ianuae reserantur, dies in carcerem reducitur, damnati de tenebris in lucem procedunt nec diutius poena tenuit quos torqueret. (90) Sic erepti Parisius occurrunt pontifici qui periclitabantur inclusi. Sed ut culpabilibus aliquid plus conferret, a rege quidquid fisco pro his debebatur obtinuit.

XXXI (91) Dehinc ad sanctum virum Nicasius cum vellet occurrere et iam praesentatus, mox gravissimo casu in terram prostratus est, et paene omnibus salutis distitutus solatiis, ipso sancto intercedente, homini disperato virtus et sensus regressus est. Mox balteum quo cingebatur et spatam pro munere beato Germano contradidit, quod ipse comes dato pretio post redemit. (92) Id actum est, ut quod prius incarceratis concedere distulit hic duplicato foenore debitor conpensaret et aucta dote damna sarciret, prius pro eis differens, post et se ipsum redimens: ante nec illis pius, modo et de se trepidus didicit casu proprio aerumnis succurrere alienis.

XXXII (93) Prorsus illud stuporis retexatur in pagina. Eunte sancto viro ad beati martyris Synphoriani occursum, dum de vico Cervedone in Murvinno progreditur, habitatores loci occurrentes suggerunt, ut segetem Panitiae mulieris viduae nihil habentis residui, quae ab ursis vastabatur, visitare praeciperet et sancto suo adventu repelleretur incursio. Qui concitus ministris inridentibus ad locum perducitur et oratione data desuper fecit signaculum. (94) Hinc instinctu divino in parentales bestias feralis ira succenditur, odium nascitur in affectu, in pace pugna committitur. Furore bestiae bis armantur, statim praefocatur unus ursus ab altero et ipse qui restiterat, dum vellet foras egredi, saepis palo transfoditur. Sic utrique vastatores uno momento perimuntur et ipsi sibi confestim arma mortis effecti sunt. (95) Post ipsi redeunti mulier pelles ursorum obtulit ex studio et quasi victori suo repraesentat spolium, quod tamen omnino ipse recusavit accipere: et qui prius riserant paenitere coeperunt videntes miraculum.

XXXIII (96) Et quoniam de dei dono non debet esse fastidium, illud etiam breviter ducimus explicandum. Beretrudis quaedam mulier Munsvinthi matrona dum tempore laetaniarum praecaecatis oculis non posset ire cum populo, audiens chorum psallentium cum lacrimis domni Germani inplorat auxilium. (97) Tertia sequenti nocte per soporem visus est ei vir beatissimus adstare prope lectulum et quasi caecis oculis fecisset signaculum. Evigilans mulier marito narrat quae gesta sunt. (98) Mox stillante sanguine dies oculis redditur et diuturnum post nubilum lumina sereno radio micuerunt. Clariscente quoque die ad missam cum populo progreditur mulier in processu, ita ut sancti viri sic visa per somnium esset imago remedium.

XXXIV (99) Adest nec minus laudabile reddita vita infantulae. Cum in Turonico inlustris viri Pienti matrona expositae filiae lamentaret extrema et obseratis oculis nec

---

2 cederent *P* 4 subiectus G^1 conferretur] P^2G^2, confereretur P^1 5 esset obtentus] *PG* = obtinuisset 8 bacae] *cf. Greg. M. S. Mart. I, 23* uictae *P* 9 prodeunt P^1 11 culpabilis P^1 13 uellit *P*, *item infra* 14 distituto *P* 15 ipsum sanctum intercedentem *P* 17 concere P^1 19 nec] *PG* 22 moruinnum *G* 23 paniciae *G* 24 qui *e corr. P* et] uel G^2 25 concitem *P* 28 pręuocatur *P* 30 post ipso *G* 34 donum *P* XXXII *ante* illud *P* 35 matronę P^1 40 diuturno *P* 41 missa P^1

BSB

anhelitum mobilem respiraret infantula, ad sancti viri praesentiam tota committit praesidia. (100) Qui per missum invitatus, quantum valet ad conclamatae puellae cadaverem properat. Exceptus multis fletibus deplorante familia adpropinquat subsellio, quo iam rigebat infantula. Caelum vim facit questibus. (101) Fere transacto inter haec unius horae spatio mobili singultu flatus puellae reducitur, viscerum vitalis calor per membra diffunditur. Dehinc paulatim animata potum poposcit, ut biberet. Tum a beato viro pane signato vel calice degustato infantulae revocatae de funere totum vertitur in salutem. Quae post in monasterio beatae Radegundis felicioris vitae terminum consummavit.

(102) Quidam clericus deiuxta monasterio beati Silvestri in Ternoderinsem cum XXXV die dominico, ut loquimur ex consuetudine, caligas circinasset, debilitatem manuum vel pedum incurrit. Sed de beato Silvestro gressus recepit officium, per soporem admonitus occurrit sancto Germano poscens salutis conpendium. (103) A quo interrogatus causam culpae confessus est. Tum imperat clerico ut clamaret per populum, ne quis temere die operaretur dominico. Quo quinto die transacto, superfuso oleo debilis palma redigitur et ad propria eundi cum libertate dimittitur.

(104) In pago Amoniense quod gestum est replicetur. Roteiaco villa Parisiacae XXXVI ecclesiae septem ei viri debacchantes oblati sunt. Quibus curatis unus qui graviore vexabatur spiritu cum exire cogeretur, homini dei professus est, expulso se de illo loco gravem lamentationem Parisiacis facere. (105) Tunc fugata pestis de sancti Germani transitu famam fudit per populos et pastoris pro obitu gregem movit in fletu. Qui tamen inerguminus etsi seminavit mendacium, expulsus non defendit obsessum.

(106) Et quia iusti opera crescere cogebant miracula, item in praedicto loco XXXVII offertur ei paralyticus, membris dissolutus, carpento subvectus, gressu distitutus et actu. Quem sanctificati olei liquore perfuso, cum cutem summam tetigisset, vigor medullas introiit. (107) Dehinc redivivae manus ad usum mobilem redeunt, thorace pectoris vitali adpulsus fit fortior, genua columnaris inbecillitas roboratur, plantae solidatae baside subriguntur. Inter haec tota membrorum fabrica reparatur: qui sanitate recepta, redeunte sancto viro, occurrit in itinere praeparato exenio, gratias Christo referens de reddito corpusculo.

(108) Nec hoc praetereundum est, qualiter simile merito claruit virtus in altero. XXXVIII Igitur Emmegiselus de vico Bucciaco quidam puer admodum parvulus membris paralyticus in cella Parisius ad sanctum virum manibus baiolantium delatus est. Nec dextra vigens mobile nec planta surgens stabile nec lingua sonans volubile, totus debilitatis marcore captivus, quodammodo sine naturae ordine in rerum natura praefusus. (109) Quem continuatim per triduum sacro liniens oleo, sanitati restituens uno sub momento voce, manu, vestigio, cunctos stupor amplectitur, clamor in caelo educitur, omnem artem medicorum sanctum superasse Germanum.

(110) Item de vico Bucciaco quidam occurrit Parisius ita manu contracta, ut un- XXXIX

---

1 mobili *P* 2 cadauerem] *P*, *cf. p. 21, l. 33* 3 subsellium *G* 4 rigebat] G^2, regebat *P* infantula] *in mg. add.* P^2 caelo uim faciens G^2 transactum — 5 spatium *P* 6 defunditur *P* 8 rathegundis *P* 10 ternoderinsem] *P*, ternoderinsim *G* 12 incucurrit *G* officii P^1 16 redigetur *P*, redditur *G*, dirigitur *Mabillon* redeundi *P* 17 roteiaco] *PG*, rotegiaco *vulg.*, *cf. p. 22, l. 24* 20 parisiacis] se *add. G* 21 fama P^1 22 fletu] P^1 24 idem *P* 25 distitus *P* 26 cutes summa *P* 27 mobili P^1 28 adpulso *G* genua] *PG*, *est acc. graecus*, genuum *Mabillon coniecit* 29 baside] *P*, basi** *G*, *cf. carm. VIII, 12a, 2* 31 reducto P^1 33 buciaco *P* 34 sella *vulg.*, *cf. p. 20, l. 41* est] per triduum uoce, manu, uestigio, stupore concutitur, rumor in partes tollitur, gratias creatori referentes hominem a quo morbis iugiter et mortibus imperetur *add. P, e sequentibus repetita, cf. p. 19, l. 37 et p. 20, l. 29* 36 quodammodo] quod ad modum *P* perfusus *P* 38 cunctis *P* caelo] *P*

BSB

guium acumen palmam foraret in intima. Qui tantum oris sui ducta saliva pollice nervorum distensionem, manus reformat imaginem.

XL (111) Retinet eius laureas et pagus Bituricus. Igitur pastor bonus cum de vico Novigento ad Vicum Novum visitandi gregis cura solita pervenisset, offert se quaedam vetula annorum bis quaterna gerens in caecitate curricula. Cuius super oculos signum nostrae redemptionis sacerdos inponens, imperat ut sequens iret qua pontifex pergeret. (112) Altera quoque die cum praedicto occurreret ei ex inproviso, sanguine manante de lumine largo fonte salutem suam oculi lacrimabant. Quae inter reliquos adstantes a sancto viro conspicitur. Qui tollens se de consessu mulierem vir dei trahet in diversorio, quo sibi erat cubiculum. (113) Cuius lumina aqua tepida suis manibus abluens diem refudit in oculis. Quae mox lucem inspicit, sancti viri digitos insatiata gaudio suis inmersit faucibus, pariterque ministris conpunctione deflentibus videre se hominem, qui caecis pro pecunia in domo lumina dispensaret. Sed haec in cubiculo praesente me gesta sunt.

XLI (114) Cum ad possessionem ecclesiae quae dicitur Inaethe sacerdos accederet, quidam ei fit obviam conquerens de quadam villa se solum incolomem esse, universos vero accolas gravi taedio laborare. (115) Cuius eulogiis ad infirmos portatis statim ab aegrotis languor omnis fugatus est et primo gustu eulogiarum morbus cum pane consumptus est. Sic fuit ab illa turba cum esca sanitas manducata.

XLII (116) Item cum Parisius ad basilicam beatae crucis vir dei procederet, mulier parvulum in albis ultimo flatu palpitantem et iam migraturum ante sanctum exposuit dicens: (117) Pie pater, si velles ad lamentantem respicere, mater flebilis non orbarer, neque hinc discedere male plenam gemitu vacuatam de fructu. Nisi festines succurrere, vides infelicem extorquente morte rapi natum ab ubere. Aut filium restitue aut pariter cum ipso funeraturam me obtine. Indulge, pastor, miserae, quam suus dolor facit audacem. (118) Qua flebiliter poscente, mox ut beati dextera supra expirantem signum crucis inpressit, quasi vigil de sopore lactem matris expetivit qui iam frigebat in funere. Ita momento temporis filius de mortis fauce, mater tollitur de maerore. (119) Hinc circumstans populus stupore concutitur, fragor in partes attollitur, gratias creatori referentes de praemio, tempore sacerdotis praecipui, a quo morbis iugiter et mortibus imperetur.

XLIII (120) Deinde accedente in Bradeia vico pagi Parisiaci, missa celebrata, ei in sacrario cathedra deportata offertur paralytica universorum membrorum damnata gerens officia, nullum vigorem retinens plantae vel dexterae. (121) Mox habens in eo fiduciam qui dona sibi larga praestabat, eam ut vitalis olei benedictione superlinivit, statim morbus excluditur, salubris vigor inlabitur recreatisque visceribus melius renascitur saluti quam germini, plus adquirens ex munere quam sumpsisset origine, ita ut suis postea manibus tunicam sancto faceret quasi adquisitae tributaria medicinae.

XLIV (122) Tradidit memoriae quod iuvat in laude. Itaque Audegiselus maior domus regiae cum quartano typo graviter ageretur, occurrens beato viro, fidens de beneficio. Homo dei in sua cella deputat et cum uno diacono residere iubet inclusum. Tum anxius et ieiunans minister, quid faceret excogitat trepidus unde curaretur infirmus.

---

1 quo *P* 3 bitoricus *P* 4 nouiento ad uico nouo *P* 7 pergit *P* ei] *om. P* sanguinem manantem *P* 8 salututem *P* 9 adstante sancto *P* consensu P^1 trahet] *P*, iubet ire G^2 10 diuersorio] *P* qui P^1 11 quam mox lucem ut inspicit *P* 13 dono *P* 15 possionem P^1 16 obuius (*G*) conquerens ********** de *G* uilla] praeteriret *add. P* esse] respondit *add. P* 17 eoglogias P^1 18 eoglogiis P^1 21 palpantem *P* 23 male] *P*, malles G^2 27 lactem] *P* 28 momenti *P* 30 praecipuo *P* 36 salubrius *P* 37 salute quam germine *P* 38 adquisita trubutaria P^1, adquisitae tributariae *G* 39 XLIII *et sic deinceps P* tradidi G^2 audigisilus *G*

BSB

(123) Idcirco febricitantem virum dei servi racena undique obvolutum conponit eius in lectulo. Eadem quoque die tacta vestis nobilis quasi impetus fluminis, itaque quartanae febris ignis omnis extinctus est. (124) Et redeunte de prandio, reserato cubiculo sanus surrexit e lectulo, exultante ministro pro sanitatis praemio, tunc sibi resoluto ieiunio. Sic tactu beati vestis salutem operatus est absens.

(125) Exsequamur itineris arepti viaticum. Itaque cum Pictavis vir dei ad bea- XLV
tum confessorem proficisceretur Hilarium, quaedam Baudofeifa de Sene Corbiaco villa inter duos vix advecta ei repraesentata est, quae erat muta, cloda vel manca. Lingua rigebat inmobilis, anhelitu palpitante pars erat tota de funere, ut videntibus oculis relicum esset cadaveris. (126) Super quam misericorditer ut signum sacrae crucis expressit, confestim omnis vigor per membra diffunditur, venarum flexuosi rivuli suscitantur, nervorum inbecillis stupor excutitur, naturalibus motibus ad vitalem usum tota fabrica renovatur. (127) Mox linguae plectrum resolvitur, digitorum glomi tenduntur, pedum basides solidantur totamque viscerum molem hoc fuit apud sanctum vivificare quod tangere. Quae convaliscente medella tertia die civitatem sancto gratias referens suis occurrit vestigiis.

(128) Operae pretium creditur etiam illud inserere curationis praeconium. Pagum XLVI
Vindocinensem vir beatus dum praeteriret, in Rausidonem manendi gratia declinavit, ubi tanti robor benedictionis invaluit, ut stipulam lectuli in quo vir sanctus requievit quisquis fideliter abstulit, donum medellae portaverit et de semine paleae frugem meteret medicinae.

(129) Reddat hic testimonium nobilis facti urbis Namnetum. Quo vir dei acce- XLVII
dens, religioso admodum exceptus obsequio, occurrit ei Tecla Damiani matrona hominis prompti negotiis, supplicans ut virum suum aut ipse pastor aut missi sui requirerent. (130) Quod quia ipsi fuit accessus difficilis, sic cum crismariis suis diaconum dirigens. Qui percurrens ad hominem, ut sibi iussum fuerat, infirmi viscera tangit. Altera die exoratus ipse sacerdos accedit ad debilem, qui duplice sub tortore hinc pressus valitudine inde podagrae vulnere cruciabatur homo miserandus procaciter. (131) Tum sacerdos altissimi infirmum oleo benedicto perunguens, eo momento debilis statim manibus directis longinquo de languore gressu solidato prosilivit. (132) Sed ut duplicaretur in una domo mysterium, quae praecessit in patrem medella perveniret ad prolem, habentes filiam, haec offertur ei puella Maria caeca, surda et muta. Exponunt vivum cadaverem ante sancti vestigia dicentes: Bone pastor, adhuc quod huic languidae medicina restat inpende. Nam tibi credimus reservatum, unde teneres praeconium, ut restituta familia adquirat a sacerdote quod amisit de germine. (133) Tunc pietas insignis advocatur in lacrimis, mox ad militiae suae belliger arma convertitur et ad obtinendam victoriam preces offert fortis orator. Tunc vir beatus surgens ab oratione, oleo benedicto loca perunguens capitis, in trinitatis nomine trino depulso languore, statim patefactis aurium oculorumque meatibus, plaudentibus universis muta loquax effecta est. (134) Quo facto negotiatores civitatis Namneticae

---

1 febricitanti uiro — obuoluto *P* racena] P^1, lodice G^2, rachaena G^3, *cf.* ῥάκτνος *Gloss.* 2 uesti *G* impetus] *PG* itaque] que *eras. G* 3 quartanis *P* 5 tactus *G* 6 pectauis *P* 7 aelarium P^1 baudofefa *P* 8 cloda] *G*, *cf. carm. III, 18, 16. X, 17, 37* 11 flesuosi? P^1, *corr.*, fluxuosi *G* 12 biuuli? P^1 naturalis *P* 14 pedu P^1 basides] P^1, bases P^2G^2, *cf. supra p. 19, 29* 17 pago uindocenense *P* 18 rausedunem *P* manens P^1 19 ut] *add.* P^2 20 quisquis fideliter abstulit] *in mg.* P^2 22 urbis] *P*, urb*s *G* nametum *P*, nammetum *semper G* 23 relegiosum — obsequium *P* dammiani *G* 24 negotii *P* 25 sic] *om. G* 29 perunxit (*G*) 30 prosiluit *G* 31 mysterium] et *add.* P^2G^2 patrem] *P* medellam? *G* 32 habentis filia *P* 33 cadauerem] *P* huic languidae] ubi languidi P^1 37 conuertur G^1 38 trinum depulit languorem *G* 39 patefactus P^1 40 muta loquax uniuersis *P*

quisquis sui remedium pecuniam ut potuit sancto viro dispensandam pauperibus devote vel obtulit vel direxit.

XLVIII (135) Leudegiselus inluster, iuxta quod ipse professus est, cum aliquis ex familia suae domus incurreret typum cuiuscumque aut aliquid frigoris, lavans illas litteras quas in subscriptione manus sancta depinxerat, quam plures suos hac medella saluti restituit.

XLIX (136) Breviter his perstrictis prosequamur ex reliquis. Cusinus quidam incongrue dum die dominico equo curam inpenderet, missa manu in vulnere digitus eius intumuit. Hinc grassante fervore tota pars brachii relaxatur putredine. Qui per Belsam sancto iterante ut ad domum suam diverteret precibus fusis obtinuit. (137) Mox eius brachium vir dei aqua calida confovit, insuper oleo benedicto perunguens, superpositis caulis foliis mirificus medicus adligavit. Sic quidquid inerat ulceris pretiosa cura restinxit. Post ipse gratias referens sancto viro occurrit tali curatus malagmate.

L (138) Item servus ecclesiae Libanius nomine die dominico saepem inconsulte dum clauderet, manus ei contractae sunt ultione praesenti, qui ad sanctum virum Parisius morbo castigante percurrit. (139) Quem, olei benedicti liquore perfuso, mysterii potius unguento resperso, addita oratione incolomitati restituit.

LI (140) Per singulorum conpendia currant rerum miracula. Namque Andulfus ecclesiae Parisiacae clericus dum die resurrectionis in vineola sua nuces ab arbore excuteret, pro eo quod operatus est in die inluminationis, caecitate percussus est et vultu tenebroso perstitit anni spatium. (141) Dehinc pontifici oblatus et sancto perunguine perfusus, diei rursus redditus et sacerdotis serenum purgavit clerici nubilum. Sic quidquid minister amisit medicabilis praesul obtinuit.

LII (142) Et quia crescunt genera miraculorum per tempora, cum regi praesentaturus vir beatus occurreret villa Roteiaco, clericus ei nequitiae spiritu vexatus adducitur. Vnde expulso adversario, videntibus circumstantibus velut avis parvula de capite inerguminis umbra fugata egreditur. (143) Quam dum reliqui per domum volantem insequerentur, ipse sanctus suis eam contrivit vestigiis, et cum pede conprimeretur, conversa est repente fallax in sanguinem geminato praeconio, ut nec calcaretur et sui casus indicio multifarius artifex fieret sanguis reus sanguinum.

LIII (144) Producat pagus Vxominsis inter nostra quod suum est, ne teneatur in obscuro posteritati res luminis. Si quidem vir sanctissimus ad villam Tasiliaco cum declinasset itinere, offertur ei mulier cui duplex morbus erat, inde vetustas hinc caecitas. (145) Salutem deprecari verbis trementibus incipit, qua supplicatione motus senis mulieris et debilis, oratione praecedente, oleo superfuso lucernae oculorum reddunt luminis radios et datis specularibus tenebrae fugerunt. Qua inluminata deo reddentes gloriam, per quem Christus operatur adstantes sancti Germani praeconati sunt merita.

LIV (146) Dinumerandi sunt morbi, ut praedicetur fons medici. Daningus Ardulfi filius ita capite, oculis et totis hydropis morbo tensus erat visceribus, ut in utris similitudinem quasi totus venter esset penetratis vitalibus, velut vitrum perluceret infecta cutis intrinsecus. Qui a medicis disperatus ad beati confugit extrema sorte remedium. (147) Quem mox vestibus exuto et sacris manibus peruncto, hydropis inclusus liquor liquore consumitur et aqua infusione olei desiccatur. Sic modo admirabili nec umor foris egressus est nec intus languor retentus est, arte praedicabili umorem ex umore siccari.

---

5 subscriptionem *G* 7 dum] *G*, cum *P*, *cf. partem I, p. 398* equum *P* eius] *add.* P^2 8 belsa *P* 9 iterante] *PG* 11 cauli *P* 12 malagmate] *G*, est maligmate *P*, *cf. carm. II, 4, 15:* tali malagmate inunctis 13 sepe *P*, saepe *G* 14 parius *P* 16 unguentum respanso *P* 20 spatio (*G*) perunguine] *P*, ***unguine G^1, ab eo unguine G^2 21 sereno P^1 25 circumstantes P^1 inergumínis] *PG* 27 conprẹmeret uersa *P* 29 suus *P* 30 uxsomensis *G* 31 posteritatis *P* 38 tenus P^1 40 ab (*G*) beatum *P* 41 exutum — perunctum *P* 42 liquore] liquorē P^1 ne P^1

BSB

(148) Item cum ad basilicam beatissimorum Gervasi et Protasi vigilaturus acce- LV
deret, quidam caecus institit misericordiam postolare. Cui vir dei praecepit inter altare sanctorum reliquias ut iaceret. (149) Quo peracto, primo diluculo mox super oculos signum crucis intulit, lux effulsit. Et totus labor medici curam virtute crucis inpendit.

(150) Mulier de Vxominse petens redemptionem a sancto viro, qua sorte nihil LVI
accipere meruit. Dehinc Britannus presbyter pro infirmitate rectoris patriae suae benedictionem praedicti et reliquias expetiit. Qui iter suum egrediens mansionem in villa qua praedicta mulier habitabat obtinuit. (151) Quam maritus adlocutus, ut sicut alii et ipsi ad reliquias domni Germani occurrerent. Quae dispexit pro eo quod ei sanctus vir redemptionem non dederat. Sed statim in loco quo stetit velut fixa stipite gressum movere non potuit manibusque contractis ad reliquias sancti manu mariti portata est. (152) Inter haec dicti paenitens miserante pio viro saluti reducta est, confitens eius dispectu sibi repentinum accessisse periculum.

(153) Et quoniam suo merito semina salutis per quaqua dispersa sunt, contigit ut LVII
venerabilis Flameris abba de Canone Toronico manu beati Germani subscriptam accepisset epistolam. (154) Qui cum suum monachum per duos annos febribus decubantem ad lectulum visitaret, requiret infirmus unde venisset pagina. Respondit abba a domno Germano sibi fuisse directam. Quam petiit sibi porrigi. (155) Qui de subscriptione eius lingua detergens litteram, salus descendit in viscera et atramenti pictura cuncta vicit unguenta. Vnde adprobatum est languido recuperato, ut dicamus communiter, de sancti subscriptione sibi sanitatem linxisse.

(156) Dehinc cum ad Carnonam castellum accederet, quidam se ei ingerit manu LVIII
contracta debilis, pro eo quod die dominico aliquid operatus sit. Quem praecepit in villa Cariaco post se festinum occurrere. (157) Quo accedente, dum digitus eius sacro perungueret oleo, subito sicca palma reviriscit ex altera. Adstricta cutis ossibus intercurrente umore relaxavit articulos, iuncturae paene disiunctae retenduntur in digitos, ariditas diuturna suffusa reflorescit in vena statimque vulnere clausa dextera inter manus medici sana redditur et distensa.

(158) Accidit ut sanctus vir remeans de Namnetico domum Nunnichi inlustris in- LIX
lustraret vestigio. De cuius veste matrona rapto fideliter filo recondit in oratorio, quae valitudinem inruens vigiliis in honore sancti sollemniter celebratis ac missa revocata de praesenti curata est. Ita beatissimus non solum manu sanavit quod tetigit, sed nominatus curas sparsit.

(159) Attila vir inluster ac regalis aulae domesticus conruens in balneo laeso LX
graviter brachio conputruerat ipsa tota manus ab humero. Qui medico adhibito, dum curam velit inpendere, rupta vena viscerum paene omnis in momento vitae sanguis effusus est. (160) Nuntiatur pontifici hominem esse in funere, pietatis inpulsu occurrit senior, quem lacrimis conclamantum sine ulla spe oculis clausis obpressum invenit expositum. Cuius vix adaperit fauces cum cultelli manubrio, oratione prius data intulit ei in ore paulolum aquae frigidae semel, secundo vel tertio. (161) Interim ipse expectans quis esset rei exitus, adsedit circa lectulum. Transacta fere hora redivivo singultu exanimatus concutitur, molli motu anhelitus evocatus reducitur. Fau-

---

6 uxomise *P* sorte] (*PG*) 7 britannum (britanum *P*) presbiterum *PG* 8 expetit *P* 11 quae P^1 13 potestate P^1, pertracta P^2 14 siue P^1 15 per quaqua] *scripsi*, per qua *P*, per quaeque G^2 ut] *superscr.* P^2 16 *toronico*] *P* 18 requiret] *P* uenisset sed paginam P^1 19 porrigit P^1 20 discessit *P* 22 subscriptionem *P* 27 articulo P^1 29 medicis P^1 30 nammetico *PG* inluster *P* 31 uestem *P* 33 manum *PG* 35 atilla? P^1 laesit grauiter brachium iamque computrescebat ab humero corrumpens etiam manum G^2 39 spe oculis] speculis *P* 43 examinatus *P* motus anheletu *P*

cium meatus relaxatis visceribus, spiritu intercurrente reducitur, paulatim convaliscens vita de morte revertitur. (162) Dehinc quasi de sopore expergefactus interrogat, ad caput eius quis fuit? Adesse domnum Germanum a circumstantibus dicitur. Postulat manum sancti sibi dignanter porrigi, ita incipiens alloqui: Domne, tu me revocasti longo euntem itinere. Statimque obtulit sacculum plenum pecunia et balteum ampli ponderis, quos pauperibus erogaret mercedem vitae vel gratiae.

LXI (163) Pergens Augustidunum vir sanctus Rotagiaco dum pervenit, conperit ab Abbone quosdam retrusos in carcere. Igitur pro absolvendis supplex tribuno suggeret, sed ille durus non annuit. Hinc ipse cauto consilio dum dicit se campum circumire, currit devotus ad carcerem. (164) Itaque ad exorandum provolutus sternitur, ibique tempore nocturno catenae discussae sunt, validus tormenti rigor ad fragmenta redigitur. Sera gravis inliditur, postis cardine vellitur, feralis carcer recluditur, damnati ad vitales auras quasi redeunt de sepulchro. (165) Ita fit ut ei Rotagiaco matutino tempore ingressi occurrerent et qui sancto non praestitit pro absolutis reis tribunus reus effectus est.

LXII (166) Igitur cunctorum saluti semper instans sollicitus cum Bituricas accessisset pro ordinatione Felicis episcopi, praedicante sacerdote Sigericus quidam Iudaeus fidei sacramento percepto conversus est, habens in Iudaismo Mammonam nomine coniugem. (167) Quae cum de conversione nec mentionem reciperet et per missos beati admonita refugeret, facta ab eo vigilia doctor ipse profectus est. Quae cum beatum virum nec visu vellet intendere, cantato cursu tertiae manum suam pontifex ad mulieris frontem dignanter admovit pietatis ex opere. (168) Statim a circumstantibus de mulieris naribus scintillante igne fumus egredi visus est, ut cunctis clarefieret eiecto insidiatore mulierem usque tunc illum saluti suae repugnasse per obsidem. (169) Tum exhonerata inimici fasce respirans confessa est numquam se prius faciem beati viri potuisse conspicere. Qua petente ac precante effici Christiana in propria domo promeruit et quasi capite subdito exemplo eius multi Iudaeorum conversi sunt.

LXIII (170) Decet hic illud inseri, qualiter peregrinola sit revocata lux oculi. Itaque pergens Augustiduno pro ordinatione Syagrii episcopi, huc inter reliquos cives Florentinus inluster pro consensu dilatus est habens naevum in oculo, speciositate derogans aliquantulum, ne florens haberetur in vultu. (171) Interea dum laudes adclamantur episcopo, a quodam ignorante ex inproviso percutitur eodem in oculo evulsusque de loco coepit supra maxillam dubio pendere cum visu. Qui cursu praepropero ad beatum Germanum cum clamore prosequitur multa concrepitans, ut loqui solet calamitas. (172) Tunc sancti Germani manu lumen in loco reducitur et ab eo ad beatum Synphorianum dirigitur. Qui pro ipso tamdiu vigiliis institit, donec emissus oculus purgata pristina macula, addito beneficio integrior redditur et melius reddit post vulnera quam quod natus fuerat per naturam. (173) Qui Florentinus deinceps Matascone ordinatus est episcopus.

LXIV (174) Quanta vero fuerit virtus eius signaculi, adest inter reliqua res ista testimonii quae producitur in sequenti. Cum de basilica sancti Martini ad villam sanctae ecclesiae Severiaco recurreret, adiungit in itinere quendam Amantium iuvenem, quem deprehendit a Iudaeis duci nexum in ferreis. (175) Requiritur quid fecerit. Puer respondit veraciter ob hoc duci in vinculis, quia se recusaret legibus subdi Iudaicis.

---

3 a] ad *P* 5 eunti in itinere? *P* 7 agustudunum *P* 8 suggeret] *P* 9 capto *G* se] *add.* P^2 10 carem P^1 12 serra *P* potes P^1 16 salutis *G* bytoricas *P*, byturicas *G* 20 uisum P^1 24 obsidem tum exhonerata] obsedentum exhonorata *P* 26 christiana in] P^1G, cum *add.* P^2 28 peregrinolare *P* reuocati P^1 29 agustuduno *P*, agustidunum *G* 30 speciositate] P^1G^1 32 euulsoque *P* 34 multa] se *add.* *P* 36 aemissus *PG* 37 reddit] *PG* 38 matascune *P* 44 in] *om.* *G*

Tunc dissimulabant cum clave Iudaei vincula ferri reserare. Facto a sancto viro desuper crucis signaculo mox ferri sera revellitur.

(176) Itidem cum Parisius ad basilicam sanctorum Gervasi et Protasi orandi causa LXV procederet, ianuis obseratis ingressus illi negatus est. Tunc requisitis clavibus nec ipsis aperientibus sic reseravit pessolum facto crucis signaculo. (177) Stupor animus invasit praesenti miraculo aperire de virtute quod clave duce non potuit. Haec quoque veneranda praesente me gesta sunt.

(178) Et quia beato viro nullum obstitit metallum, cum ligna, saxa, ferramenta LXVI ante ipsum soluta sunt, accidit una dierum Parisius orationem cum daret ad ostium carceris sequenti nocte trusis apparet lumen in carcere. Visus est eis admonere quod foderent, ut foris procederent. (179) Qui dicentes ad invicem domnum Germanum se vidisse et signa singuli referunt. Inventa costa de pecude fodientes amovent lapidem et praedicto amico dei occurrunt ad ecclesiam matutino tempore, cum rediret ad requiem. Sic multis causa salutis fuit imago pontificis et ad vicem beati Petri dedit nostri sacerdotis ipsa figura remedia. (180) Dehinc illis ereptis tribunus civitatis saevire coepit in milites, deputans eorum fuisse neglegentiam quod viro sanctissimo deputatur ad gloriam. Conversa in custodes iracundia iudicis, qui solebant adservare tradidit servandus in carcere et ablatis clavibus iudex fit custus custodibus. (181) Interim vir beatus tribunum vocat ad prandium, ac dum pariter sederent in eodem convivio, ad mensam sancti viri occurrunt et ipsi qui fuerant missi pro reis in conpede. Claves habens in manibus cum tribunus de ereptis vix crederet quod videret, agnoscens se sic custodisse similiter sicut et milites carcerem, data vicissim venia culpa transit in gratiam.

(182) Inferat Aurilianis nobilem viri praeconium. Qua de civitate vir sanctus LXVII progrediens damnatorum voces exaudivit in carcere, quo certe subterraneum habebatur ergastulum. Quo super ascendens et prostratus accubans orationem dedit amicus Christi cum lacrimis. (183) Prorsus obtentu oraculi insequenti nocte carcere patefacto ad basilicam sancti Aniani confugiunt. Et ita beatus pontifex quamvis praetereundo post se reliquit suffragium.

(184) Non fastidium sit audire quod Christus praestat fidelibus, dum miraculorum LXVIII simul virtus crescit et numerus. Itaque sanctissimo occurrit quidam Parisius, cuius quasi pugnus extuberaverat oculus, ut etiam dictus vergeret in ruina post vulnera. Quo rogante vir dei de saliva oris sui oculum inliniens medellam lumini revocavit et gratiam.

(185) Moverta quaedam Parisius pustulam habens in brachio, cruciata doloribus, LXIX occurrens beato viro pari medicamine tactu salivae curata est.

(186) Sed si exsequamur miraculorum singula, quae suis gestis praesenti floruerunt in vita, non erit modus in pagina, quia quacumque pontificis se convertit praesentia, nulla morborum generibus defuit medicina, et quanta se obtulerunt languentium vulnera, salutis fudit tot semina. (187) Nam quae prima pontificis exsequamur vel ultima, cum per salivam oris sui multa curata fuerint ulcera, purgata sint inergumina? Ante quem quamvis occulte venisset hostis nequitia, statim se manifestavit fraudolenta fallacia, ac de conspectu sancti viri quia celari non poterant nec tolerabant praesentiam, terribili ululatu sua gemebant incendia, passim per loca volitantia exponebant

LXX

---

2 euellitur *G* 4 requitis G^1 5 pesculum *P* 6 aperire] *PG* 9 accedit *P* 11 se] *add.* P^2 12 referent P^1 15 trib; P^1 17 conuersa] quo conuersa *P* 18 tradit P^1 20 eis *G* conpende P^1 22 miles P^1 ueniam *P* 24 nobilem] *P* 26 prostratur P^1 27 oraculo *P* 32 oculus ut] oculum *P* 33 orisui *P* 35 mouerta] *P*, meoberta? G^1, item apud eandem urbem quaedam femina pustulam G^2 38 uita] haec sine fine sunt coepta *add. P* quaecumque *P* 41 multa] *om. P* 44 uolitatia *P*

et crimina, suspensi per aera frequenter nec interrogati confitebantur et nomina, cum saepe suo inpulsu currebant ad sanctum virum crucianda daemonia. (188) Cuius minister quo loco sancti tangebat baculo, illic inerguminus pendebat religatus aereo vinculo et quasi clavis adfixo tenebatur vestigio.

LXXI (189) Et quia sancto viro saepe inimici tendebantur insidiae, ut aut equus lapsum incurreret vel ramus arboris tangeret aut aqua vallis vel glacies periculum generaret, mox qui aut quanti aut qualiter totum inergumini a se factum omnem confitebantur et numerum. (190) Cum vero pedem efferret de domo vel ecclesia, videres strages daemonum ante tanti pontificis ac triumphatoris obtutum. Cadebant circa sancti catervatim vestigia diversis modis effusa, haec muta illa clamantia, illa fixa haec lubrica, et velut ad iudicem dum gesta referrent propria, non effugebant tormenta. (191) Sed ad sancti praeconium quanta est haec laudatio, cum ineffabiliter multa et stupescenda fierent sub momento?

LXXII (192) Ceterum eleemosynis quantum fuerit prodigus, explicari non poterit nec si totius populi vox in uno se glutinet. Qui frequenter contentus una casula vel tunica quidquid erat residui nudum pauperem vestiebat, ut inops calefieret largitore algente. (193) Quanta etiam fuerit redemptionis effusio, nullatenus explicabitur vel loco vel numero. Vnde sunt contiguae gentes in testimonium, Hispanus, Scottus, Britto, Wasco, Saxo, Burgundio, cum ad nomen beati concurrerent undique liberandi iugo servitii. (194) Cum vero aliquatenus nihil esset prae manibus, tristis sedens et anxius, severior in vultu, austerus erat alloquio. Tunc si fortassis ab aliquo invitaretur ad prandium, conpellebat convivas aut ministros proprios, ut conferentes pariter unde vel unum captivum servitio liberarent, et sic aliquantulum sacerdotis respiraret animus ex maerore. (195) Quod si dominus aliquid per manus sancti dispensandum alicunde dirigeret, mox in spiritu praevidens solitus erat dicere: Gratias agamus divinae clementiae, nam unde fiat redemptio adpropinquavit. Continuo sine ambiguitate praesens probabatur effectus. (196) Quod dum accepisset in manibus, resoluta ruga frontis vultu florebat senior, gressu pergebat alacrior, lingua fluebat iocundior, ut crederes hominem pro redimendis aliis se ipsum servitutis vinculo liberandum.

LXXIII (197) Quis vero digne repetat, quanta virtus verborum ab ore rotabatur, cum praedicaret in populum, ut omni litteraturae nasceretur stupor et fieret in commune generalis conpunctio atque ex ore dicentis crederes, ut verba formarentur ab angelo, dum plus quam homo loqueretur translatus in mentis excessu, cum abrasis maculis sinceritate dogmatis pectora plebis cogeret divinis efflagrare pigmentis. (198) Qui equitans in itinere semper de deo aliquid aut verbo contulit aut cantavit.

LXXIV (199) Cursum nudo capite dicens, etsi nix aut imber urgueret: cum vero venit ad mensam, confestim recitans adfuit minister divina conloquia, ut inter cibi fercula animi pastus alimento plus saturaretur conviva. Nullum tempus interpolans quo non aut aliis prodesset aut non ipse proficeret.

LXXV (200) Quantum vero vigiliarum curam semper inpenderet, quis enarret aut toleratos algores ardore fidei praedicet, cum frequenter in lectulo, antequam reliquos de sopore commoneret adsurgere, quinquaginta psalmos vel amplius indefessus in templo sui pectoris domino decantaret? (201) Sed quis illum furtum felicem vel audiens senserit vel visu deprehenderit, cum ipse de lectulo frequenter sine caligis ne sentiretur ab aliquo perrexit in oratorio, nullum sibi cupiens testem in illum furtum praeter

---

3 sco̅ tangebant P^1 11 ad] ante G effugebant] PG 13 stupencenda P^1 14 aelymonis P explacari P^1 16 largitorem algentem P 19 uuaso P^1 25 alicunde] P^1, aliunde P^2G 27 praesentis (praesenti P^2) probabatur effectu P^1 28 serenior G^2 31 omne P 32 dicentes P^1 33 excessum G 34 efflagaret P^1 39 alia P^1 40 quantum] PG 41 reliquo P^1 45 oratorio] P

Christum occurrere? Qui celebrata vigilia remeans ad lectulum, quasi nihil egerit, tunc primum reliquos excitaret. (202) Quanta vero ad psallendum fuit constantia, dum velut ferri rigore induta caro subsisteret, dum saxa frigus decrustaret et aquas in crustam verteret? Qui cum suis visceribus dimicaret et vinceret paene se ipsum oblivisceṅs, ut domestico tormento superato corpore de se triumphum in pace factus martyr adquireret, ut se mutantibus clericis sine vicissitudine ipse decantandi modulamina non finiret. (203) Cum paene hoc incredibiliter dicitur quod scitur: et tertia noctis hora ingreditur in ecclesiam, non est egressus ulterius psallentium ab ordine, donec clariscente die decantatus sollemniter cursus universus consummaretur ex canone. (204) Cum vero domum regrederetur fatigatus aetate vel frigore, aut inlata diversorum inquietabat suggestio aut ab ipso requirebatur ubi praeberet suffragium, ut etiam ad requiem reclinanti vel paulolum de querellis occurrentum adflictorum vel pauperum crux pararetur in lectulo, postponens suas iniurías ne suggerentum premeret inlata necessitas.

(205) Paratus pro misericordia, semper currens pro venia pater et pastor populi, LXXVI ad se alienas causas transferens et querellas, aut pro parte mitigabat dolores conpatiens aut quantum posset ex toto curabat corde subveniens. (206) In tantum quoque sacris amplificatus provectibus etiam diem beati sui transitus ita praedixit ut subdimus. Ante aliquos dies nam vocans ad se notarium suum imperat in cubiculum supra lectum suum scribere hoc tantummodo: Quinto Kalendas Iunias, sed nescientibus omnibus quid hoc esset post eius sanctus discessus manifestavit de saeculo. Nam neque hoc ei dominus familiari animae abscondere pertulit. (207) Denique eadem die post peractum praelium beatus migravit ad Christum. (208) His et consimilibus studiis occupatus ac semper intentus fere octogenarius per orbem mirandus actibus, adiungendus martyribus, apostolis adgregandus, glorificandus meritis, coronandus in populis, raptus corporeo vinculo, inmaculato spiritu beatis fidei dotibus perpetualiter victurus victor evolavit ad caelos regnante domino nostro Iesu Christo, cui est gloria honor et potestas in saecula saeculorum. Amen.

VITA SANCTI ALBINI.

(1) DOMINO SANCTO ET APOSTOLICIS MERITIS REVERENTISSIME PRAECONANDO DOMNO I DOMITIANO PAPAE FORTVNATVS VESTER. Memini, vir apostolice, cum ad urbem quam Christo praesule regitis vestris praesentandus obtutibus occurrissem, inter reliqua maturitatis consulta quae sensus vester torrentis more mihi visus est inundare etiam

3 substeret P^1 5 triumphatum P 6 modulamina] *cf. carm. II, 9, 53* 8 ingrediens G^2 eccłs P psallentem P 9 decantatis P 10 fatigatus] G, factus P 11 requirabatur P^1 13 suggerentem P 17 possit P corda P^1 18 examplificatus P etiam] ut etiam G^2 transitu P^1 19 nam] *cf. carm. VI, 10, 29* cubiculum] P, cubiculo G 20 tanto modo P quinto kalendas iunias sed nescientibus] *Luchi transposuit*, sed nescientibus quinto kalendas iunias *codd.* 21 sclm P^1 23 migrauit] *cf. Greg. Tur. Hist. Fr. V, 8* hic ē cum similibus P 24 octuagenarius P urbem P mirandis P 25 adipiscendus P 26 raptus] P, ereptus G^2 27 cui est gloria honor (et onor P^2) et potestas in saecula saeculorum. amen] *om.* P^1

29 INCIPIT PROLOGVS IN VITA SANCTI ALBINI EPISCOPI E, *prologum om.* X 30 DOMINO — VESTER *ex E supplevi, cf. Rosweydum in AA. SS. Mart. I, p. 57* APLICOS E^1, *cf. carm. V, 5 tit.* REVERENTISSIMO E 31 domitiano] *cf. carm. II, 27* 32 presule *suppl.* E^2

BSB

de sacratissimo viro Albino vestro antestite vos fecisse tenuiter mentionem, ut eius vita, quae inmarcescibilibus meritis florere probatur caelestibus inpressa libellis ad aedificationem plebis humanis etiam fixa conderetur in chartis: duplici beneficio populis consulitura, dum et in illo cernerent admiranda quae colerent et in se respicerent quod unusquisque sagaciter emendaret, id est dum apud unum tot praedicanda cognoscerent, apud se resecare vitia singuli non differrent, quatenus tam unica beati viri relatio medella publica fieret audientium.

II (2) Intellegitis sane velociter fugientes a saeculo memoriae subripi, et si de vita sanctissimi neglegantur aliqua cito lapsura litteris alligari, non facile rursus in animum recipi quod semel inceperit oblivione temporis invadente subduci. (3) Huius rei inpulsor quidam postmodum mandata vestrae beatitudinis exequens a me si quidem annuerem inconperendinatim id fieri flagitavit. Illud vero adiciens, ut quae ipse de gestis sancti viri Albini iuxta fidem conpererat eo insinuante indubitabiliter propalarem, in hoc se magis querimoniarum mole conficiens, eo quod quae praedictus vir occulte quidem sed digna relatu gesserat per veritatis indaginem nec ad ea singula meruerit pervenire et aliqua se de cognitis memoraret a memoria abolevisse. (4) In his autem qui meminit sine ambiguitate suo testimonio populum nobis attulit assentantem, cum certe de eius praeteritis dubitare non liceat qui operatur in singulis cotidie clariora.

III (5) Congratulatus sum relatori, eo quod de vestris nutrimentis talis vir adoleverit, qui iniuncta sibi tam strenue peroraret et de proprio aliquid causa venustatis non inconpetenter offerret, immo dilucide ipse per se quod aliunde poposcerat explicaret. Si quidem quidquid de illo elicitur, vestris hoc praeconiis deputatur, quoniam est meritum magistri laus discipuli et ministri solatia sunt pontifici ornamento. (6) Quod cum ego meae exiguitatis conscius attingere trepidarem, re vera qui noverim hoc debere committi exertis ingenio, facundis eloquio, devotis officio, probatis stilo, qui sunt sensu divites, linguae rota torrentes, famulatu celeres, carmine coruscantes, cum ante vestram peritiam ipsa Ciceronis ut suspicor eloquia currerent vix secura, et cui apud Caesarem Roma aliquid deliberans Aquitanico iudice forsitan Gal-

IV liam formidaret, incongruum esse persensi, | quod a me infra doctorum vestigia latitante res alta requireretur, quem ad scribendi seriem nec natura profluum nec litteratura facundum nec ipse usquequaque usus reddit expeditum, cum etsi voto traherer, rei magnitudine deterrerer, quia radiantem vitam si pigri relatoris impar lingua praedicat obsoletat et quod inluminare debuit hoc nube sermonis abscondit, ubi ageretur rectius, si quae ab aliis poscitis ipse ederetis. (7) Vnde certus intellego non vos posse huiusmodi quopiam indigere, sed id voluisse ut de peregrinis etiam nostra vobis aliquid sitarcia non negaret, velut si quicquam inter fruges triticeas sterilitatis meae ordiatia conferant. (8) Nunc itaque causas ambiguitatis in arbitrii statera suspendens, eligo rusticus agnosci per oboedientiam magis quam indevotus effici per doctrinam, ut cuius fastidire poteritis eloquium saltem adprobetis affectum, et ne mihi videlicet

---

29 *Quintil. inst. X, 1, 114:* C. vero Caesar si foro tantum vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur.

---

4 constitura *E* 11 ad *E* si quidem] *scripsi*, si quid *E*, quod *Surius* 13 conpererat] *Surius*, computaret *E* 17 qui] *E*, quae *Surius* 23 praeconiis] *Surius*, premiis *E* 24 et in ministri solertia *Surius* pontificis ornamenta *Surius* 29 roma aliquid deliberans] *E*, romae libere licuit uti *Surius* forsitan galliam] in gallia forsitan *Surius* 30 incongruum esse persensi] *om. Surius* quod] quid ergo *Surius* 37 sitarcia] *E*, satartia *Surius*, *gr.* σιταρχία 38 conferant] *E* 40 et ne] hoc autem *Surius*

BSB

in hoc opere ad aures populi minus aliquid intellegibile proferatur. (9) Idcirco tota mediocritate contentus etsi relator ineptus tamen beatae vitae cupio gesta breviter intimare: superest ut qui novit me oboedire magis quam praesumere ipse fluctuanti paginae portum suae dexterae subministret, qui vivit et regnat deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

(10) Religiosorum vita virorum quantum est meritis clarior tantum voce crebrior V populorum, quia dum illis universis beneficia tribuit, in suam laudem linguas excitat singulorum, ad quod perspicacissime propalandum vita vel gesta beatissimi Albini deducantur ad medium. (11) Igitur Albinus episcopus Veneticae regionis oceano Britannico confinis indigena, non exiguis parentibus oriundus, immo digni germinis dignissima proles emergens, decus quod sumpsit ex genere felicis vitae meritis ampliavit, dum in illo et quod glorificaret Christus elegit et quod universus veneretur mundus effulsit. (12) Qui inter ipsa novellae iuventutis exordia tanto fidei fervore flagravit, ut parentes ad quorum desiderium solet infantia festinanter recurrere pro karitate Christi magis iste voluntarie reliquisset et velut hostes animae carnales affectus effugisset, credens sibi sufficere, si omnem dilectionem in solo caelesti patre plantaret. (13) Mox in Tincillacense monasterio tanta animi humilitate domino placiturus se subdidit, ut salva morum honestate nihil sibi de ingenuitatis privilegio vindicaret, ubi quem origo liberum genuit famulum voluntas addixit, intellegens magis esse laudabile, ut amore Christi nobilitas inclinaret quod erat quam cum fastu quaereret apparere quod non erat.

(14) Proficiebat denique in eo exercitationis cotidianae processus, ita ut ultra se VI semper ascendens meritis non reliquos vinceret, sed edomito corpore de se ipso potius triumpharet. (15) Quis enim expediet, quam fuerit in ieiuniorum parcitate praecipuus, in vigiliarum delectatione propensus, in orationis assiduitate laudabilis, in miserationis opere singularis, ut et hostem qui sibi repugnabat extingueret et unde se solus affligeret cunctis spes maxima subveniret? (16) Erat enim ad oboediendum promptus, ad vitia calcanda maturus, ita ut in ipso iuvenili tyrocinio iam senibus esset exemplum, hoc solum habens cum homine commune quod natus est, ceterum totum voluit esse Christi quod vixit. (17) Non oculum voluptati, non aurem ludibriis, non animum accommodans levitati, sed semper se regens anchora gravitatis, talem se intra monasterii saepta tractavit, ut vel si quando processit ad publicum esset infra carcerem sui cordis semper inclusus, nec aliud extra se respiciendum praetulit quam Christum, quem in pectore fidelis portitor baiulavit.

(18) His igitur studiis occupatus in tantam vitae claritatem pervenit, ut eius de- VII votum servitium mundo dominus per miracula testaretur. Denique cum adhuc puerulus per pagum in abbatis sui proficisceretur obsequium, applicante eo apud quendam tanta detonuit violentia tempestas tantusque se pluvialis imber effudit, ut ipsam domum nec sua tecta defenderent. (19) Cum ergo prae magnitudine pluviae casa pro campo constaret, madefactis omnibus qui eodem tenebantur hospitio, solum beatum Albinum tunc imber tangere expavit, quia ubi flammam fidei sensit ne iniuriam faceret se gutta detorsit. (20) Quo conperto, conscientiae sanctitas quae celabatur in annis innotuit meritis, eo quod in flore adolescentiae virtutis odore fraglaret.

(21) Dehinc caelestibus donis cum aetate crescentibus, annorum circiter triginta VIII

---

1 opere] praecauendum est *add. Surius* 3 me — praesumere] mederi magis *Surius* 4 qui — 5 AMEN] *om. Surius*, EXPLICIT PROLOGVS. INCIPIT VITA *add. E* 6 tantum] *E*, *cf. carm. X, 2, 6* 12 ueneretur] *E* 16 delectationem *Surius* 17 tincillacensi *E*, cincillacensi *Surius*, *item infra c. 16*, *cf. carm. XI, 25, 7* 28 iuuenibus *Y* 36 mundi *E* 42 conscientia sanctitatis *Surius* 43 fraglaret] *E*, *cf. carm. II, 4, 28*

et quinque monasterii rector et pius pater eligitur, quippe qui suo splendore ad se traxerat dignitatem. Interea sub magistri censura congregationis disciplina vernabat, ubi severitate districta licentia peccandi perierat. (22) Fervebat ergo pietatis intuitus, exultabat psallendi concentus, coruscabat inter fratres oboedientiae radius, praecellebat sanctae karitatis ornatus, quia sicut erat ad vitia eradicanda sollicitus, ita ad inserenda dona caelestia circumspectus. (23) In quo abbatis officio per viginti quinque annos congregationem sibi commissam feliciter gubernavit.

IX (24) Et quia tanti meriti fama sepulta non latuit, sed felicibus pennis cuncta pervolans occupavit, contigit Andecavam civitatem pastoris gubernatione nudari. Tunc universitate populi, eo humilitatis studio resistente, ad pontificalem gradum duce Christo concordanter eligitur. (25) Qui honorem debitum sacerdotii consecutus, ita se in eleemosynis pauperum, in defensione civium, in visitatione languentium, in redemptione praebuit captivorum, ut beata unius actio generale fieret salvamentum, quibus ex studiis caelestes in eo fructificavere virtutes.

X (26) Igitur in civitate Andecava cum ei quaedam mulier Grata nomine debilitate contractas manus habens nervis stupescentibus occurrisset, signum crucis super infirmam dexteram fecit. Hinc praemortuae palmae prius se vivax tepor infudit, item sequenti die in ipso loco ut ab eo signaretur se obtulit. (27) Quo facto, coeperunt venae suos excursus agnoscere, tertia vero die ubi super eam sigillum crucis inpressit statim se arentium digitorum fila laxaverunt et recepto ministerio mulier in Christi nomine rediviva dextera se signavit.

XI (28) Quadam vice cum ad vicum Geginam praeteriens accessisset, adolescentem Alabaudum nomine amisso vitae reperit iam munere. Audiens autem a parentibus extremam filii mortem deplorari, occurrit et ut mortuum vivum erigeret se in orationem prosternit, cui incumbens diutius oravit. (29) Dum pallesceret iacens sacerdos in pulvere, animae vivacitas rubescebat in corpore, donec pulsato caelo, patefacto tartaro, iuvenis revocaretur a funere sacerdos a prece. (30) Deinde cum Asiacum monasterium paterna sollicitudine visitasset, quidam ut ei succurreret iam fide inluminatus caecus exclamat, cui ut sanctae crucis medicamentum inposuit, tam fuit illi lumen cito recipere quam quaesisse. (31) Item Andecavis cum quidam Maurilio clausis oculis lucem sibi restitui postularet, tum pontifex se ad nota arma convertens, mox signum venerabile supra palpebras eius extendit, velut balista fortissima penetratis tenebris crux post se caeco lumen invexit. (32) Item cum Marcellinus circiter decem annos transigens in nubilo caecitatis, tractus ad beatum pontificem pervenisset, ubi signum adorandae crucis super oculos eius extendit, statim erumpente sanguine, effugatis tenebris lux intravit.

XII (33) Illud etiam nobis est factum memorabile recensendum. Cum inlustris Aetheria iussione regia persequente in Dullacense villa militum custodia teneretur obsessa, tunc ovi periclitanti succurrente sancto pastore, solus ut a nullo cognosceretur ad ipsam ingreditur: quo viso amplectens eius vestigia lugens mulier inhaerebat. (34) Tunc infelicis custodis insana procacitas dum vult eam quasi lupus a veste pastoris evellere, iniuriam vir sanctus excepit. Tunc illo insufflante in eius faciem temerator sacerdotis celeri morte multatus est. (35) Hinc terrore urguente reliqui reverentiam habuerunt pontificis et unius poena fecit alios inmunes a culpa nec prius a muliere

---

6 per xx^{ti} — 7 feliciter gubernauit] *E probe, cf. infra c. 20*, per uiginti et quinque — feliciter gubernauit *Surius*, per quinque annos — feliciterque gubernauit *Mab.* 9 contigit] eo tempore *Mab.* (*non Surius*) 10 populi] concordante quamuis *Mab.* (*non Surius*) 12 elemosinis *E*, alimoniis *Surius* 22 uicum geginam] uici geniensis *Greg. M. S. Mart. IV, 14, cf. Longnon, Géographie p. 306* 23 alabaudum] *E*, malabandum *Surius*, alaubaudum *Mab.* 32 mox] mox ut *Surius, sed cf. carm. X, 6, 122*

discessit quam dato regi pretio ipse eam liberaret. Sic uno momento et salus fuit supplici et mors extitit praesumptori.

(36) Nec id quidem est omittendum quod tradi memoriae fit votivum. In vicum XIII cuius vocabulum est Albivia piae devotionis studio sanctus pater accessit. Vbi dum quidam caecus ab eo opem misericordiae postularet, coepit idem, quia dudum captus fuerat infestatione daemonii, corporis vexatione torqueri. (37) Tunc in orationem, cui semper animi sancta devotione vacabat, corpus etiam prostravit raptumque lumen pristinum reddidit oculis et pestem inmundi spiritus effugavit. O ineffabilis gratia pietatis, a qua dum substantia sola petitur, triplex remedium obtinetur, victu pavit egenum, muneravit visu caecatum, reddidit libertati captivum.

(38) Itemque occurrente eo regi Childeberctho Parisius, nuntiatur pontifici regem XIV venationis causa de civitate in crastinum esse discessurum. Mandat ut se dignum duceret expectandum. Sed quia beatum Albinum corporalis infirmitas praepedivit, ad eius praesentiam praedictus rex occurrere maturavit, qui donec per illam viam quae ad sacerdotem ducebat incessit, feliciter properavit. (39) Cum vero in quoddam trivium pervenisset velletque alibi deviare, equus eius ac si metallum fusile gressum movere non valuit. Suspicans rex culpam esse equi magis quam causae, alterum sibi fecit sterni, quem dum per ipsum iter gradi conpelleret, ac si muro inpediente caesus ire non valuit. (40) Intellegens rex nihil profecisse mutasse vehiculum, nisi mutaret occursum, coepit ab equo discere quod homo peccaret et humanus intellectus haberet quod pecus corrigeret. Deflectens in viam quae ad sacerdotem duceret, ea coepit alacritate discurrere, ac si ereptus de fovea campi mollis planitiem recepisset.

(41) Est operae pretium de quodam cadavere rem vivam proferre. Dum ad ci- XV vitatem Venetis ipse vir apostolicus accessisset, unus de obsequentibus iam conversus adolescentulus, quem pro qualitate morum peculiarius diligebat, eo in loco defunctus est atque sepultus, cuius post annum corpusculum psallendo ad propria revocabat. (42) Tunc remorante eo pro causa, voluerunt servientes prius corpus movere quam sacerdos occurreret, sed tanto pondere fit gravatum, ut antea potuissent gigantea membra pensare quam pueruli corpus sufferre, dum adhuc cadaver insepultum crederetur iam marmore premi, cum nec equi gressum poterant promovere, ac si pulvis eius de se vincula generasset, donec antestis rediens oratione solveret quos tacente voce confixit.

(43) Hoc iterum non minus est praedicandum miraculum. Cum in Tincillacense XVI monasterio Gennomerus monachus esset oculorum luce privatus et annosa tempora una essent nocte caecitatis transcursa, petiit sibi a viro sanctissimo fieri crucis signaculum. Quo facto, luminis vitalis splendor intravit et fugatis tenebris sol peregrinus inluxit. (44) Est et hoc inter reliqua venerabile documentum. Cum in civitate Andecava turris portae cohaerens damnatis esset carcer effecta, praetereunte beato Albino fiebat insolentia de vocibus inclusorum. Tunc ad iudicem precator accedit, ut eos pietatis causa de custodia relaxaret. (45) Quod cum ille aure surda differret, mox pontifex ad deum se fida petitione convertens, tam familiari voce suggessit, ut in loco quo orationem sanctus effudit mirae magnitudinis saxeus quadrus exiliens portae aditus fieret carceratis, quia ante eius precem soliditatem suam lapis servare non potuit. (46) Hinc egressi quasi de sepulchro viventes, in basilica sancti Maurilii domno Albino gratias referentes, se ad vestigia eius prostraverunt, eo quod suspectos de funere redire fecerat ad salutem.

---

3 flt] *E*, sit *Surius* 11 childeberto *E* 20 rex et cursum *Surius* 21 deflectus in uia *X*
22 mollis] molliciem *E* 24 uenetus *Y* 25 adolescentulus] christi seruitio subditus *add. Luchi*
26 cuius] defuncti *add. Mab.* 29 prensare *Surius*

XVII (47) Item dum quaedam mulier arrepta a maligno spiritu, se beatissimo viro Albino vociferans et heiulans praesentasset, mox adversarius ipse supra eius oculum in similitudinem vesicae sanguineae se collegit. (48) Tunc pontifex faciens signum crucis increpavit eum, dicens: Inimice, oculum quem non dedisti nec possis auferre. Mox de collectione ipsa in flebotomiae similitudinem subtiliter sanguis erupit, quo fluente sine laesione oculi inmundus hostis evanuit et puella incolomis imperante signo crucis evasit.

XVIII (49) Sed et hoc magnanimitatis exemplum oportunum ducitur explicandum, quod pro dei negotio apud eum non fuerit ulla regum potentumque personalis acceptio. Denique ad cumulum caelestis gratiae conquirendum incestarum nuptiarum execrabiles copulationes iure condempnans, beatum Iohannem inreprehensibiliter imitabatur. (50) Quanta vero inde sustinuerit, nullus digne poterit explicare: siquidem martyr effici cuperet, si non defuisset dextera percussoris, sed procul dubio palmam martyrii meruit qui voti desideria non abscondit. (51) Vnde praeter labores reliquos etiam per synodos pro ipsa causa saepius excitatas excurrens, ad postremum quam plurium episcoporum iniunctione ut excommunicatas a se personas absolveret vi fratrum coactus est. (52) Et cum rogaretur, ut eulogias, quas reliqui antestites ad personam communione suspensam dirigentes benedixerant, et ipse signaret, ait ad sacerdotale concilium: Etsi ad imperium vestrum ego signare conpellor, dum vos causam dei recusatis defendere, ipse potens est vindicare. (53) Quo facto, antequam eulogias excommunicata persona in ore susciperet, expiravit, et priusquam portitor perveniret, sermo sacerdotis obtinuit, qui etiam ad beatum Caesarium Arelatensem praesulem pro ipsa causa consulturus occurrit.

XIX (54) Sed quia eius singula non valemus retexere, sufficiat de plurimis vel pauca dixisse. Illud quoque beatissimi testimonium viventis post obitum necessarium credimus prae ceteris explicandum, quia licet teneatur clausum corpus eius in tumulo, attamen iusti animae merces exuberavit in fructum. (55) Igitur cum sanctus Germanus episcopus vel conprovinciales ac pontifex successor eius et populus vellent membra sancti in novam basilicam devote transponere et propter cellulae angustiam in qua conditus fuerat non daretur sacri corporis extrahendi licentia, cunctis haesitantibus et incertis quid agerent, curis popularibus se virtus beatissimi viri mediatrix interserit. (56) Nam expectantibus omnibus et nihil deliberantibus, repente nutu divino discisso pariete cellulae qui erat ad pedes eius, a parte orientali tres lapides deciderunt, scilicet dato signo, per qualem locum se iuberet educi posse.

XX (57) Interea facto aditu, dum concentus psallentium ad sanctum sepulchrum progreditur, in loco per quem est eductus palam tres paralytici iam diu desperati redditi sunt sanitati ac nervi praemortui vivificari didicerunt de meritis sepulti, statimque duo caeci sunt pariter inluminati tandem aliquando sumentes lumina diei ab umbra defuncti, nimirum agnoscentes eius adminiculo se posse lumen consequi, cuius virtute potuisset paries fenestrari. (58) His et consequentibus infinitis miraculis, etsi summi pontificis membra recubant in sepulchris, attamen per creatoris gratiam in aeterna saecula vivunt merita confessoris. (59) Hic itaque caelesti dono venerandis floribus adornatus, viginti annis et sex mensibus pontificalem apicem ecclesiastica regulariter

11 Apoc. 19, 2.

5 fleotomi *E* 11 condempnans] *cf. conc. Aurel. III, c. 10:* de incestis coniunctionibus ita quae sunt statuta seruentur 14 uoti] *E cum Surio*, uetita *Mab.* 27 germanus episcopus] parisiorum *add. Surius*, germanus parisiacensium episcopus *Mab.*, *cf. chartam Nefingi a. 972. datam (Gall. Chr. XIV, instr. p. 147)*: sciant igitur successores nostri ecclesiam sancti albini, quae a sancto germano parisiorum episcopo uoluntate et imperio childeberti regis ante portam andegauensis urbis uersus orientem fundata est *e. q. s.* 38 duo caeci] *E et Surius*, duodecim *Mab.* 43 sex] septem *Y*

censura gubernans, vitae autem octogesimo anno, illud propheticum in potentatibus beatitudinis culmine feliciter explens, animam deo karissimam ereptam de saeculo, mansuram cum Christo angelis plaudentibus Kalendis Martii emisit ad caelos, praestante domino nostro Iesu Christo, cui est honor et imperium in saecula saeculorum. Amen.

VITA SANCTI PATERNI.

(1) DOMINO SANCTO ET VENERABILI MERITIS TOTOQVE SINV PECTORIS AMPLECTENDO IN CHRISTO PATRI MARTIANO ABBATI FORTVNATVS HVMILIS. (2) Magnae karitatis profert testimonium cuius curam in amico nec mors subtrahit post sepulchrum, nam qui famam amatoris studet post obitum ipsam memoriam fortiter diligit in defuncto, denique affectum viventis toto bibit in pectore, quem nec sepultum abstulit oblivio de sermone. (3) Quo voto sollicitante, pater venerandissime, de beati Paterni opinione tam celebri iniungere non distulisti a nobis aliqua loquente pagina promulgari. (4) Qui certe vir apostolicus nec apud vos oblivione nec apud nos absens est in virtute, cum magis sacratis actibus nunc veram vitam possidet, in qua mors non invenit quod extinguat nec vis habet ultra quod noceat, cum sub pede iusti potius ipsa subcumbat et conteratur calce, quae quondam fuerat in timore, confitens illa se supplicem, quia in gloriam plaudentis respicit quem invasit et magis ordine converso felicissimo triumpho didicit timere mors mortuum. (5) Quod opus in re licet ista adituri, quam ante mihi commiseris, tamen ad oboediendum libenter me invadis et in tua iura transcribis, quoniam apud diligentem sufficit ipsum velle, si deficit posse. Quippe ubi devota est karitas, voluntas maior est quam facultas, nam placere vult integre qui causa oboedientiae etiam suas vires transcendit. Vnde quia ultra se tendit et plus quam valet appetit, amor mensuram non habet. (6) Itaque dilectione et in his quae supra me sunt debitorem profiteor atque quantum valuero affectui fenora solvere procurabo: sed tamen et solvere plus debeo, quoniam karitati numquam totum redditur quod debetur. I

(7) Religiosorum gesta praedicabilia subcrescente provectu virtutis adulta ac venerandis operibus in cumulum sacratae benedictionis educta, miraculorum fidelium iam transmissi temporis testimonio declarata ac vivacibus meritis semper adsistunt oculis, etsi non adfixa teneantur in paginis, quoniam extrinsecus advena teste non II

1 Psalm. 89, 10.

4 imperium] gloria *Surius* 5 amen] EXPLICIT VITA SCI ALBINI. INCIPIVNT MIRACVLA POST OBITVM EIVS PATRATA *add. E*

6 INCIPIT PROLOGVS DOMNI FORTVNATI EPI IN VITA SCI PATERNI EPI ET CONFESS *P*, *prologum om. VY cum Surio, prologum et c. 1 om. Mab. 1, AA. SS. saec. I, p. 152, sed in altera editione saec. II, p. 1100 exstant* (*Mab.* 2) 9 iam *P* 19 in re licet ista] *P*, licet impar *X*, in re licet ita *coni. Mab.* 2 20 adituri] *X*, dicturi *P*, dictaui *coni. Mab.* 2 quam ante] *P*, quam materiei *X* 27 debetur] EXPLICIT PROLOGVS. INCIPIT VITA SCI PATERNI EPI ET CONFESSORIS. QD E. VIII K OCTOBR. *add. P* 28 religiosorum] actuum *add. Mab.* 2, hominum *add. Boll.*, religiosae actiones *Surius* 30 ac] a *Mab.* 2 adsistunt] fidei *add. Mab.* 2

indiget qui domesticae gloriae documentis excellit. (8) Et tamen corroboratur grex devotus de pastoris suffragio, quotiens praemissarum virtutum ipso recreatur auditu.

III (9) Sacratissimus igitur Paternus episcopus Pictavus civis Aquitanicae regionis iuxta saeculi ordinem generosis parentibus exortus, in administratione publica procreatus, generosior moribus institutus, a Iulita matre fere sexaginta annorum vidua nobilissime enutritus, caelesti inspiratione ab ipsis annis infantiae maturae vitae frena suscepit et in monasterium Enessione iugum dominicae culturae monachicus gestaturus expetivit. (10) Qui mox ab abbate suo ad dispensationem cellarii deputatus, in ipso primo gradu dedit indicium se ad gubernanda plurima distribuente domino pontificem mox futurum. (11) Cuius mater iam converso infantulo dum tunicam vellet facere, orditam telam casu super tectum inposuit. Quae subrepta ab ave quae dicitur milvus et ad nidum suum perducta post expleta anni unius spatia reperta est incorrupta, ita ut eius stamen nec hiemalis imber neque fervor aestivus filo putrescente solveret, sed integra perstitit, ac si tunc fuso torquente de manu pendula lanificae processisset.

IV (12) Dehinc ad maiorem virtutem se adolescentibus adhuc annis extendens, terminum puerilis aetatis transiliens, consilio inito cum Scubilione eiusdem cellulae monacho, propter amorem Christi relictis parentibus, in Constantino pago se libenter elegerunt fieri peregrinos pari contubernio, solum deportantes psalterium. (13) Tunc sanctus Scubilio licet esset senior, videns beatum Paternum meritis honorandum, ad fratrem sibi coaequandum suum divisit pallium. (14) Qui dum in quadam insula propter solitudinem desiderarent accedere, vir quidam nomine Amabilis deo timoratus, donec de ipsis civibus nuntiaret, detinuit dicens, ut in fano Sesciaco se dignanter reconderent ac sua intercessione diabolica cultura quae gentili sub errore male veneratur cessaret.

V (15) Tunc circa sinum montis in receptaculo cavernae cum suo contubernali vir heremita ingressus est. (16) Ad quod fanum populus dum ex consuetudine per sacra execrabilia debaccharet, admonitus est a sanctis viris, ne vana colendo se crederet salvari, qui salvari poterat si non inritaret in iniuria creatorem, sed iustius ageret, si conditori suo vivificatum plasma serviret. Quae plebs reverendos viros inreverenter despiciens, ritum quem pessime coeperat pertinaciter exercebat. (17) Tunc sanctus cum collega suo tam fervore fidei quam vexillo crucis armati accedentes ad vasa ubi pulmentaria decoquebant, singula suis baculis everterunt: potum vero per cupellas dispositum deorsum evellere voluerunt, postponentes suum periculum, dummodo fortes milites pugnarent pro Christo desiderantes martyrium, si devotus ferire non reformidasset percussor. Sed magis nutu divino ipsi in timore sunt habiti, qui potuerunt trucidari.

VI (18) Tunc revertentibus ipsis, ad eorum iniuriam quaedam mulier vestibus se denudat, quae mox ad vindictam iustorum totis membris morbo percussa contrahitur. (19) Hinc per anni spatium vigore tabescente torquetur ac nervis aegrotantibus caedente ulcere flagellatur, donec venia petita, ipsis exorantibus, unde vindicta venerat inde curreret medicina.

VII (20) Quadam vice cum eis tantum dimidius panis ad refectionem legitimam re-

---

1 indigent — excellunt *Mab. 2* 2 auditu] quae ad nostram notitiam perlata sunt de gestis et conuersatione beati antistitis paterni ad profectum audientium utcumque denudare satagimus *add. Y* 7 enixionensi *Surius* 8 ab] *om. P* 11 tectum] domum *Z* 21 diuisit] *P cum Surio et Mab. 1*, dimisit *Mab. 2 et Boll.* 23 detinuit] eos *add. Mab. 2* sessciaco *P ut infra* 24 ueneratur] *cf. carm. IX, 13, 11* 27 ad quod — *p.* 35, 16 de lapide *om. Mab. 1* 37 potuerunt] poterant *Mab. 2* 42 curaret *P, cf. infra p. 41, l. 10*

BSB

mansisset, advenienti iteranti et ipsum beatus Paternus ad humanitatem largitus est, cupiens homo dei magis hoc in mercedem quam in ventrem recondere. (21) Tunc sacer Scubilio hora conpetenti rogat, ut iam deberent reficere. Cui respondens ait: Christus qui semper abundat praeparat suis cibaria. (22) Quod frater moleste ferens, eo quod post laborem non invenerat unde se fatigatus reficeret: et tamen pro servi esca domini cura pervigilat nec famem pati permisit qui esurienti victum inpertiit. (23) Nam sine mora Witherius primus eorum discipulus inter ieiunia intulit xenia copiosa et multiplicavit cibaria, refectione dilatata. Sic intra horae momentum quod indigenti dederat cum magno fenore receperunt.

(24) Itaque refectione peracta aqualis liquor sitientibus deerat, quia tanto magis VIII caro desiderat pocula, quanto plus saturitas exardescit post escam. Mox in oratione profusi Christum aeternum fontem precantur, ut ipse suis famulis aquam tribuat in deserto, qui tunc Israheliticis unda manavit in heremo. (25) Hinc divinitatis auribus e vicino exauditis precibus, ubi beatus Paternus tetigit de baculo humum fons erupit ab abysso et ita replens exilivit, ac si Moyses alter virga perforante aquas traxisset de lapide.

(26) Cuius causae fama crescente vir venerabilis Generosus abba eorum post tri- IX ennium ad requirendos monachos tam bene ad Christum fugitivos perrexit. (27) Quibus inventis, agnoscit sanctum Paternum se in valde vita ardua constrinxisse, qui praeter panem et aquam vel holera sale condita nulla sumebat cibaria. Aspectum vero suum non solum a feminarum sed etiam a virorum removebat praesentia, ut ab omnibus summotus sollicite expectaret adventus angelicos et cresceret in divinitate quod deesset in homine. (28) Lectulum numquam habens, lectaria nesciens, in pluma neque caput reclinans, nisi veste tantummodo qua in die usus est ea per noctem contentus est. Pro molli lana hirsutum cilicium induens, ut inter horas soporis et per quietem temporis non esset requies corporis et mutato ordine adhuc post actum diem nox succederet in labore. (29) Quod abbas suus inspiciens ultra propositum regulae, velut inpatientem equum acriter excurrentem per inposita freni pondera ad moderata eum revocavit ieiunia, imperans ut nec reclausus esset tam ardue neque virorum conspectu vel conloquio se fraudaret, insuper et cellulas quas ipse instruxerat in carro vicibus visitaret.

(30) De quo quia de bonis esset parentibus tam a pontifice Leontiano quam a X civibus prompte testificatus est. Quem in loco commendans, beatum Scubilionem ad monasterium revocans, parvo intervallo ad fratrem redire permisit. (31) Dehinc vir dei Paternus a sancto Leontiano diaconus ac presbyter institutus, quantum dignitas creverat tantum se virtutibus honorabat. Quibus gemellis cultoribus tantus in Sesciaco adolescebat gratiae fructus de verbi semine genitus, ut fanum profani cultus ereptis hominibus deputaretur pecoribus et insensatus locus fieret animalium clausura. (32) Spelunca vero quia et tales accolas excepit, tantum coepit nobilis floris odore

15 Num. 20, 11.

1 iteranti] *i. q.* itineranti 2 qūe *P* 7 uuithenus *R*, uuitheus *Surius* ieiunia] sera *add. Boll.* 8 dilata *Mab. 2 et Boll.* momento *P* 12 aeternum] uitae *add. Mab. 2* 17 abbas eorum generosus *Z*, generosus *om. Y cum Mab. 1* 26 temporis *rhythmo certum*, per tempus quietis *Mab. 2* 30 se fraudaret] defraudaret *Mab. 2* construxerat *Mab. 2 et Boll.* uicibus] *cf. carm. I, 15, 35* 32 leonciano *fere P*, leontiniano *Z* 33 quem — 34 permisit] praefatus itaque abbas cum paternum omnibus fratribus et mundi principibus satis commendasset et in eodem quo degebat loco confirmasset, tum scubilionem ad monasterium redire praecepit et in aliquibus correctum post modicum tempus ad fratrem paternum redire permisit *Y* 36 quibus — *p.* 36, 40 quam corporis] *om. Mab. 1* 37 ut] in *add. P* 39 tantum] *scripsi*, tamen *P*, tam *Surius*, etiam *Mab. 2* nobiles flores *P*

BSB

fraglare, ut velut de patris fundamine matrisque alveario cum totius religiositatis nectare nata atque nutrita monachorum plurima funderentur examina. (33) Denique per civitates Constantiam scilicet, Baiocas, Cinomannis, Abrincas, Redones Britanniae multa monasteria per eum domino sunt fundata, cuius diversis indiciis claruit fides per opera et sacrata vita per signa.

XI (34) Itaque in Sesciaco quadam vice Aroastes presbyter offert ei ancillam suam sine officio linguae mutam. Tunc sanctus vir puellae labiorum loca manu contrectans, nullatenus aperire poterat dentium stricturam. (35) Qui mox benedicens oleum, ubi signavit maxillarum conpagem, reddunt sonum quasi catenarum fragmenta fuissent conlisa, et in ore eius intinctum liquorem ponens, interrogat quid haberet quod taceret. Mox unde muta tacuit per verba respondit.

XII (36) Item cum de Sesciaco accessisset Abrincas, petit a fratre Scubilione, ut duos pullos columbarum quos ipse nutriverat secum portare permitteret. Quod ille negavit dicens: Pro tua praesentia vel columbarum tuarum mihi reliquias teneam. Cui sanctus Paternus ait: Quem plus amant, apud ipsum permaneant. (37) Qui cum ad monasterium fere decem et octo milia spatia pervenisset, altero die ibidem venerabili viro columbae velociter occurrerunt, ut itineris eius ubi signa non videbant sequerentur vestigia. (38) Sic post beatum Paternum desiderium suum et aves confessae sunt, si quidem satis dignae quod spiritualem columbae secutae sunt.

XIII (39) Item apud Abrincas cuiusdam Vrsi possessoris ancillae morbo contrahente se manus conlegerant nec poterant devolvere, nam fila erant digitorum glomerata. (40) Mox tamen ut beatus orationem explicuit, contractarum manuum se tela distendit et reddita sanitate coeperunt digiti nervorum liceas temperare.

XIV (41) Hinc fama percurrente multa regis Childebercthi prece conpulsus est, ut ipsi glorioso regi Childeberctho Parisius in carro cooperto reclusus occurreret. Mantela vico quidam puer a serpente percussus est et iam iam exanimante sanctus vir accessit, ne puer morte interveniente recederet. (42) Itaque facto crucis signo et olei liquore perfuso penetratum venenum tali curavit antidoto. Quo etiam in loco ad rerum testimonium in eius nomine Christi basilicam condiderunt. (43) Cuius spiritalem adventum Parisius inmundi spiritus agnoscentes de obsessis corporibus in fugam conversi sunt. Pariter autem hi qui frigoribus torquebantur incolomes effici meruerunt nec morbus illic praevaluit ubi talis medicus unguenta produxit.

XV (44) Dehinc cum sacerdos pro pauperum remediis regi suggestionem proponeret, tunc gloriosus Childebercthus Crescentio imperat, ad quem cura publica pertinebat, ut quod beatus Paternus ei iniungeret expediret. Quod ipse inplere promittens mentitus est, profectusque ad partes Burgundiae praedicto sanctissimo nesciente, per biduum Crescentius excaecatus erravit. (45) Qui culpam reminiscens unde illum tam repente tenebrosus error invaserit, regressus velociter, inpetrata venia, ut culpa cordis exiit oculis lux intravit et doctior post caecitatem servi dei iussa conplevit, ut ex hoc crederetur recepisse luminaria magis mentis quam corporis.

XVI (46) Qui septuagenarius cum abbatis officio virtutibus fungeretur et in cellula sua quam primum aedificaverat Sesciaci quiesceret, quadam nocte visus est ei ipse locus mira claritate perfusus et ad eum venientes in visione sancti qui ad deum migrave-

---

1 ut] *Surius et Mab. 2*, ac *P* 2 fundarentur *Mab. 2* 3 constantiam] *om. Mab. 2* brittannia *P* 6 uice] die *Mab. 2* oroaste *Surius* 13 colubarum *P* 14 reliquias mihi *Mab. 2* 24 childeberti *fere P* 25 mantela uico quidam puer] *P*, autela uico quidam puer *Z*, cumque mileuico puer *Surius*, mantela uico quidam puer mileuo nomine *Boll.* 26 et iamiamque *Mab. 2* 28 penetractum *P* 29 cuius] nomine *add. Mab. 2* 34 crescentiano, *ut infra Boll.* 36 biduo *P* 41 officio] *om. Mab. 2*, cum *add. Boll.* 43 dominum *Mab. 2*

BSB

rant, Melanius, Leontianus et Vigor episcopi, per revelationem eum ordinaverunt antestitem. (47) Tum ipse stupefactus sed apud se retinens, quamvis tunc tractaverit, post probavit. Nam nec longo intervallo ad supplicationem tam plebis quam principis Abrincas pastore recedente successit nec recusare poterat quod iam secreta dei dispensatione portentatum erat. (48) Mox effectus pontifex ita se in ecclesiarum instauratione vel nova aedificatione exercuit, domum recuperatione succinxit, culturae utilitate disposuit, pauperum administratione profudit, ut esset in singulis mirabilis et in omnibus singularis.

(49) Illud etiam merito memoriae non fraudatur. Cum quadam vice in Teude- XVII ciaco villa Severo comite advenisset, quaedam femina civis Redonica ei in oratione oblata est muta. Quo sancto viro oratione conpleta, statim mulier longa erupit silentia nec potuit inimico servire diutius, quo libertatis auctor Christus fuit invocatus.

(50) Igitur cum tertio decimo anno vir dei ageret in pontificatu, statim altero XVIII die paschae cum fratres Sesciaco visitare cuperet in infirmitatem inruit: pariter autem sanctus Scubilio in Maudanense monasterio in infirmitate incidit. Dirigunt ad se invicem, ut priusquam de saeculo discederent se viderent. (51) Tunc missi se obviantes beatum Scubilionem in itinere commovent, ut fratri occurreret, sed brachio maris opposito non valuit nocturno tempore transfretare. (52) Attamen cum a se sancti fere tria milia spatia interessent, eadem nocte pariter beatus Paternus una cum sancto fratre suo glorioso proposito, nobili in triumpho, felici viatico cum choro angelico in caelesti senatu de terrenis pias animas emiserunt ad Christum.

(53) Quem Lauto episcopus, qui ibidem ante dies octo ad visitandum advenerat, XIX cum ad basilicam Sesciaco beatum Paternum deduceret inpendens exsequias, item Lascivius episcopus sanctum Scubilionem ad basilicam ipsam deduceret, utrique concinente choro psallentium in unum nescientes pontifices convenerunt et sanctissimi viri orationis locum quem aedificaverant pariter eadem die occupaverunt felici sub transitu, ut nec mortis casus divideret quos semper una vita coniunxit: ac simul uno momento cum altero alter sepultus est, cum et in peregrinatione alterum alter secutus est. (54) Sic redemptori nostro amatori unico electi de saeculo meritis felicibus aequaliter occurrerunt miracula facientes post obitum, qui beatis operibus vivunt integre post sepulchrum.

---

1 leucianus et beor *Surius* 2 tractauerit] *P cum Mab. 1*, tacuerit *Mab. 2*, non propalauerit *Boll.*: *cf. Fortun. V. M. II, 305* tractat neque uerba relaxat 5 erat] fuerat *Boll.* 7 utilitatem *P* 9 teudeciaco] *P*, teudeciano *R*, theodeciaco *Y*, theodisiaco *Surius*, tendenaco *Boll.*, feudetiaco *Mab. 1* 10 ei in] cum *Mab. 2* 11 rupit *Mab. 2 et Boll.* 12 pro qua *Mab. 2*, quo — inuocatus *om. Boll.* 13 tertio decimo anno] *P cum Mab. 1* 15 scubilius *P* mandanense *Mab. 1*, mandanensi *Boll.* 16 missi se] inuicem *add. Mab. 2* 17 commonent *Mab. 1. 2* 18 ad *P* 20 praeposito *Mab. 2* 24 utique *Mab. 1*, utroque *Mab. 2* 25 et sanctorum corpora simul cum gaudio inhumarunt *Z* 31 sepulchrum] EXPLICIT VITA SCI PATERNI EPI ET CF *add. P*

VITA SANCTAE RADEGVNDIS.

I (1) Redemptoris nostri tantum dives est largitas, ut in sexu muliebri celebret fortes victorias et corpore fragiliores ipsas reddat feminas virtute mentis inclitae gloriosas. Quas habentes nascendo mollitiem facit Christus robustas ex fide, ut quae videntur inbecilles, dum coronantur ex meritis, a quo efficiuntur laudem sui cumulent creatoris, habendo in vasis fictilibus thesauros caeli reconditos: in quarum visceribus cum suis divitiis ipse rex habitator est Christus. (2) Quae mortificantes se saeculo, despecto terrae consortio, defecato mundi contagio, non confidentes in lubrico, non stantes in lapsu, quaerentes vivere deo, ad gloriam redemptoris sunt copulatae paradiso. In quo est pariter numero illa cuius vitae praesentis cursum licet tam privato sermone ferre temptamus in publico, ut cuius est vita cum Christo memoria gloriae relicta celebretur in mundo.

II (3) Beatissima igitur Radegundis natione barbara de regione Thoringa avo rege Bessino, patruo Hermenfredo, patre rege Bertechario, in quantum altitudo saeculi tangit regio de germine orta, celsa licet origine multo celsior actione. (4) Quae cum summis suis parentibus brevi mansisset tempore, tempestate barbarica Francorum victoria regione vastata, vice Israhelitica exit et migrat de patria. Tunc inter ipsos victores cuius esset in praeda regalis puella fit contentio de captiva, et nisi reddita fuisset, transacto certamine in se reges arma movissent. (5) Quae veniens in sortem praecelsi regis Chlotharii, in Veromandensem ducta Adteias in villa regia nutriendi causa custodibus est deputata. Quae puella inter alia opera quae sexui eius congruebant litteris est erudita, frequenter loquens cum parvulis, si conferret sors temporis, martyra fieri cupiens. Indicabat adolescens iam tunc merita senectutis, obtinens pro parte quae petiit. (6) Denique dum esset in pace florens ecclesia, ipsa est

---

1 INCIPIT PROLOGVS IN VITA SANCTAE RADEGVNDIS REGINE *P*, INCIPIT PROLOGVS FORTVNATI EP̄I DE VITA SC̄AE RADEGVNDIS VIRG: *M*, INCIPIT VITA SANCTAE RADEGVNDIS REGINAE ID. AGVSTI *G*, INCIPIT VITA SANCTAE RADEGVNDAE EPISCOPO FORTVNATO EX̄PS̄ (*i. e.* EXPOSITA) *L*, INCIPIT VITA SC̄Ę RADAGVNDĘ VIRG. COMPOSITA A FORTVNATO EPISCOPO *E*, INCIPIT PREFATIO FORTVNATI EPISCOPI DE VITA SANCTAE RADEGVNDIS REGINAE *T*, *prologum om. GH* 4 christus] ipse *T*, *in exemplari per compendium scriptum erat* χp̄s 5 efficiuntur] fortes *add.* P^2, tales efficiuntur ut L^2, meritis laudem sui cumulent creatoris a quo efficiuntur fortes habendo *T* 6 caeli] *om. T* quorum *ET* 7 est] *superscr.* M^1 8 defecato] *PMT*, deficato L^1, spectoque L^2, desecato *E* lubricum constantes in lapsum *T* 10 in quarum *E*, in quo numero est ista cuius *T* tam priuato sermone] *PM*, sermone tam priuato *L*, sermoni tamen priuato *E* 11 temptamus] *PMT*, temptauimus *LE* publico] *PM*, publicum *LET* 12 relicta] *P*, relicto *M*, *om. T*, relata *rell.* mundo] EXPLICIT PROLOGVS INCIPIT VITA *add. P*, EX̄PL̄I PROLOGVS INCIPIT NARRATIO GESTOR̄V̄ RADEGVNDIS *add. M*, EXPLICIT PREFATIO INCIPIT VITA SANCTAE RADEGVNDIS REGINAE EDITA A FORTVNATO VENERABILI EPISCOPO *add. T*, *om. E* 13 toringa *T* 14 bessino] *PLT*, besino *M*, basino *E:* bisinum *Greg. Hist. Fr. II, 12* hermenfredo] *PM*, ermenfredo *G*, ermenfrido *L*, herminfrido *E:* herminefredi *carm. VIII, 1, 23*, hermenefredi *Greg. Hist. Fr. III, 7* bertechario] *scripsi*, berechario *PM*, berechtario *GH*, berhthario *L*, berthario *E et carm. app. 3, 33:* radegundem filiam bertecharii regis *Greg. Hist. Fr. III, 7* in quantum] quae in quantum *P*, quo *LE* 15 regina *LE* orta] *om. LE* multum *LE* celsior] est *add.* P^1M 16 suis] *om. LE*, suis summis *T* mansisset] commanens *LE* francorum uictoria] *v. Fortunati carm. app. I, de excidio Thoringiae et Greg. Hist. Fr. III, 7* 18 uictores] *Theudoricum et Chlothacharium, v. Greg. l. l.* 19 fuisset] bis a quibus sublata est *add. H* transacta P^1 sorte *M* 20 praecelsi] *om. T* clotharii P^2MT, clotarii P^1, cholodarii *E*, *cf. supra p. 16, l. 24* ategias *T: v. Longnon, Géographie p. 410* 21 quae — 22 erudita] puella nata laboribus quae conueniunt sexui inter opera reliqua fit barbaris litterata *LE* 22 frequenter] *om. G*

BSB

a domesticis persecutionem perpessa. Iam tunc id agens infantula, quidquid sibi remansisset in mensa, collectis parvulis, lavans capita singulis, conpositis sellulis, porrigens aquam manibus, ipsa inferebat, ipsa miscebat infantulis. (7) Hoc etiam praemeditans cum Samuhele parvulo clerico gerebat. Facta cruce lignea praecedentem subsequens, psallendo ad oratorium cum gravitate matura simul parvuli properabant, et ipsa tamen cum sua veste nitidans pavimentum. Circa altare vero cum facitergio iacentem pulverem colligens, foris cum reverentia recondebat potius quam vergebat. (8) Quam cum praeparatis expensis Victoriacon voluisset rex praedictus accipere, per Beralcham Adteias nocte cum paucis elapsa est. Deinde Suessionis cum eam direxisset, ut reginam erigeret, evitans pompam regalem ne saeculo cresceret, sed cui debebatur et humana gloria non mutatur.

(9) Nubit ergo terreno principi nec tamen separata caelesti, ac dum sibi accessisset saecularis potestas, magis quam permitteret dignitas se plus inclinavit voluntas. III Subdita semper deo, sectans monita sacerdotum, plus participata Christo quam sociata coniugio. Illo vero sub tempore temptamus patefacere de multis pauca quae gesserit. (10) Igitur iuncta principi, timens ne deo degradasset, cum mundi gradu proficeret, se sua cum facultate eleemosynae dedicavit. Nam cum sibi aliquid de tributis accideret, ex omnibus quae venissent ante dedit decimas quam recepit. Deinde quod supererat monasteriis dispensabat et quo ire pede non poterat transmisso munere circuibat. (11) A cuius munificentia nec ipse se abscondere potuit heremita. Sic ne premeretur a sarcina, quod acceperat erogabat. Apud quam nec egeni vox inaniter sonuit nec ipsa eam surda praeteriit, saepe donans indumenta, credens sub inopis veste Christi membra se tegere: hoc se reputans perdere quod pauperibus non dedisset.

(12) Adhuc animum tendens ad opus misericordiae, Adteias domum instruit, quo IV lectis culte conpositis, congregatis egenis feminis, ipsa eas lavans in termis morborumque curans putredines, virorum capita diluens, ministerium faciens, quos ante lavarat eisdem sua manu miscebat, ut fessos de sudore sumpta potio recentaret. Sic devota femina nata et nupta regina, palatii domina pauperibus serviebat ancilla. (13) In mensa vero subocculte ne forte cognosceretur ab aliquo, ante se posito cum legumine ferculo, inter epulas regum more trium puerorum fava vel lenticula delecta-

30 II. Reg. 17, 28.

1 persecutiones *LE* iam — 3 manibus] sed iam tunc tenerae aetatis adhuc (adhuc aetatis *H*) adulta, id agere studii habebat, ut quicquid sibi (residui *add. H*) remansisset edulii, collectis paruulis eorumque capitibus (singulorum *add. H*) mundatis *TH* 2 paruulis] aliis paruulis *LE* capita *post* remansisset *M* 3 ipse P^1, cibos *add.* $M^2(G)$ ipse P^1, ipso M^1 4 samuhele] *PT* paruo *PM* regebat *M*, *om. LE* factā crucē ligneā *M* praecedentem] *MLE* 5 subsequentes P^2 cum] *om. T* 6 et] *om. LET* nitidans pauimentum] pauimentum nitidans (incidens *L*) *LET* 7 foras *LET* 8 uictoriacon] *scripsi*, *cf. Greg. Hist. Fr. IV, 51:* ad uillam cui nomen est uicturiacon, uictoria*** *P*, uictoriac** M^1, uictoriae *G*, uictoriacum *L*, uicturiaco *T* uoluisset] eam *add. LE* 9 adteias] *P*, adtegias *M*, ad atteias *L*, ab attegias *E*, ad ateias *T* noctu *PM* 10 erigeret] fugit *L* (*ubi* regnum?), eligeret *E* euitans] illa euitabat *T* 11 debetur etiam *T* 12 nubet *L*, nupsit *ET* principe *PM* 13 secularis dignitas plus se inclinauit uoluntas quam permitteret dignitas *T* praemitteret *PM* sed P^1M 15 sub tem| *desinit E, ubi 4 folia perierunt* gessit *T* 16 igitur] *MLT*, ideo (*PG*) principe *L* grato *L* 17 cum sua *T* 18 decimas dedit *L* 19 misso *LT* 20 ad cuius munificentiam *L* sic] et sicuti $P^2(GT)$, sicque *L* 21 nec egeni uox] egeni uox non *G* 22 eam] *om. L* 23 prodere *L* quod] quicquid (*LT*) 24 animo *L* ateias *T* inheseruit *L* quo] *LT*, ubi *PMG* 25 electis *M* congregans egenas feminas *L* eas] et *G*, *om. LT* 26 que *om. LT* curabat *T* uiuorum *L* 27 lauaret P^1M, lauerat *T* recentaret] *PMLT*, recrearet G^2 29 subocculto *M*, occulte *L*, sua occulte *T* forte] *om. L* cognoscetur *M* se] *om. M* 30 faba P^2M^2T, fabae uel lenticulae *L*

BSB

biliter vescebatur. De cursu vero decantando, etsi sederet in prandio, excusans regi aliquo casu, ut deo redderet debitum se subducebat convivio. Quo egressa domino psalleret, curiose requirebat quali cibo foris pauperes refecissent.

V (14) Item nocturno tempore cum reclinaret cum principe, rogans se pro humana necessitate consurgere, levans egressa cubiculo, tam diu ante secretum orationi incumbebat iactato cilicio, ut solo calens spiritu iaceret gelu penetrata, tota carne praemortua, non curans corporis tormenta mens intenta paradiso, leve reputans quod ferret, tantum ne Christo vilesceret. (15) Inde regressa cubiculum, vix tepefieri poterat vel foco vel lectulo. De qua regi dicebatur habere se potius iugalem monacham quam reginam. Vnde et ipse inritatus pro bonis erat asperrimus, sed illa pro parte leniens, pro parte tolerabat modeste rixas inlatas a coniuge.

VI (16) Diebus vero quadragesimae satis est scire qualiter se retegit inter vestes regias singulariter paenitens. Igitur adpropinquante ieiunii tempore mittens ad religiosam Piam nomine monacham, cui sancto proposito illa dirigebat veneranter in linteo sigillatum cilicium: quod sancta induens ad corpus, per totam quadragesimam subter vestem regiam dulce portabat in sarcina. Transactis diebus similiter sigillatum retransmittebat cilicium. (17) Sin autem rex deesset, quis credat qualiter se orationi defunderet, qualiter se tamquam praesentis Christi pedibus alligaret et quasi repleta deliciis sic longo ieiunio satiaretur in lacrimis? Cui despecto ventris edulio Christus tota refectio et tota fames erat in Christo.

VII (18) Illud qua pietate peragebat sollicita, ut quae per oratoria vel loca venerabilia tota nocte perlucerent candelas suis manibus factas iugiter ministrabat? Vnde hora serotina dum ei nuntiaretur tarde, quod eam ad mensam rex quaereret, circa res dei dum satagebat rixas habebat a coniuge, ita ut vicibus princeps per munera satisfaceret quod ei per linguam peccasset.

VIII (19) Ad cuius opinionem si quis servorum dei visus fuisset vel per se vel vocatus occurrere videre se illam, caelestem se putabat habere laetitiam, et hora noctis recursa cum paucis pergens et intimis per nivem, lutum vel pulverem, aqua calida parata, ipsa lavabat et tergebat venerandi vestigia nec resistente servo dei et propinabat in patera. (20) Sequenti die curam domus committens creditariis, ipsa se totam occupabat circa viri iusti verba, circa salutis instituta et circa adipiscendi vitae caelestis commercia retentabatur per dies. Et si venisset pontifex, in aspectu eius laetificabatur et remuneratum relaxabat ipsa tristis ad propria.

---

1 occursu *M* excusans regi aliquo casu] *om. T* 2 conuiuio subducebat *L* egressa] ut *add. MT* 3 psalleret] et *add. P*²*L* requireret *L* 4 idem *PMT* rogat *L* 5 et leuans *LT* cubiculum *L* ante secretum orationi] secreta oratione *L* 6 spiritū *M* 7 tormenta] *om. G*, tormentum *L* reputabat leuissimum quid *T* 8 ne*, *ras.* c *M* cubiculo *T* uix] uel *L* 9 regem *L* potius se *L*, se magis *T* 10 inritatus] in tantis G^1, tantis G^2 pro — 11 inlatas] *om. L* 11 coniuge] rege *PM* 12 retexit $P^2(T)$, redegit *L* 13 poenitentem *L* ieiunii tempore] *om. L* mittens] mittebat *post* piam *T* 14 monacham nomine piam *LT* cui] in G^2 15 cilicium in linteo sigillatum *L* 16 ueste regia *MG* portauit *L* transactis] autem *add. LT* 17 si *L* 18 defunderet] P^1MG^1, diffunderet (*LT*) et] *om. L* 19 satiaret *G* dispectu *L* 20 christus] christi illi *L* in christo] *om. PM* 21 quod P^1M perageret sollicite *L* ut quae per] circumiens *PM* 22 tota] ut tota *PM* ministraret. pro quarum morti serotina *L* 23 quod se ad mansam (?) rex requireret *L*, rex quod ad mensam *T* 24 satagit *L* a] cum *PM* uicibus] *cf. V. Paterni c. 9* pro munere *L* 25 ei per] *om. L*, per *T* 26 dei uel per se uel uocatus uisus fuisset occurrere *T* pro $PM^1(G)$ prouocatus *G*, euocatus *L* 27 occurreret M^2 uideres illam *LT* se putabat] *om. LT* decursa *L* 28 pace *M* intimis] thermis *in mg. add.* M^2, in$\bar{t}$mis *T* 29 et propinabat in patera] propinabat ei pateram *T* 30 tota *PG*, *om. M* 31 adipiscendi] P^1MG^1, instituta circa dispicienda mundi *L*, adipiscenda (*T*) 32 uenisset] presbyter aut *add. L* in aspectu — 33 relaxabat] quos uir deus letificata remunerare laxabat *L*

BSB

(21) Illud quoque quam prudenter totum pro sua salute providebat inpendere, IX quotiens quasi mavortem novum lineum savanum auro vel gemmis ornatum more vestiebat de barbaro, a circumstantibus puellis si laudaretur pulcherrimum, indignam se adiudicans tali conponi linteolo, mox exuens se vestimento, dirigebat loco sancto quisquis esset in proximo et pro palla ponebatur divinum super altare.

(22) Qualiter vero si quis pro culpa criminali, ut adsolet, a rege deputabatur X interfici, sanctissima regina moriebatur cruciatu, ne designatus reus moreretur in gladio? Qualiter concursabat per domesticos fideles servientes et proceres, quorum blandimentis mulcebat animum principis, donec in ipsa ira regis unde processerat sors mortis inde curreret vox salutis?

(23) His igitur beatis actibus occupatam in tantum provexit divina clementia, ut XI etiam adhuc in palatio laica domino largiente declararentur pro ea miracula. (24) Denique in Perunna villa post prandium dum ambularet per ortum sanctissima, rei retrusi pro crimine succurri sibi clamabant vociferantes de carcere. Ipsa quid esset, interrogat: mentiuntur ministri, quod mendicorum turba quaereret eleemosynam. Credens hoc illa, transmittit quod indigebat inopia. (25) Interea a iudice conpelluntur tacere qui tenebantur in conpede. Cum vero nox supervenisset, dum sibi cursum diceret, fractis vinculis soluti occurrunt sanctae de carcere. Quo cognito reos se viderunt qui beatae mentiti sunt, dum qui rei fuerant de catenis soluti sunt.

(26) Et quoniam frequenter aliqua occasione divinitate prosperante casus ceditur XII ad salutem, ut haec religiosius viveret frater interficitur innocenter. Directa igitur a rege veniens ad beatum Medardum Novomago, supplicat instanter ut ipsam mutata veste domino consecraret. (27) Sed memor dicentis apostoli: Si qua ligata sit coniugi, non quaerat dissolvi, differebat reginam, ne veste tegeret monacham. Adhuc beatum virum perturbabant proceres et per basilicam graviter ab altari retrahebant, ne velaret regi coniunctam, ne videretur sacerdoti, ut praesumeret principi subducere reginam non publicanam sed publicam. (28) Quo sanctissima cognito intrans in sacrarium, monachica veste induitur, procedit ad altare, beatissimum Medardum his verbis alloquitur dicens: Si me consecrare distuleris et plus hominem quam deum timueris, de manu tua, pastor, ovis anima requiratur. Quo ille contestationis concussus tonitruo, manu superposita consecravit diaconam.

(29) Mox indumentum nobile, quo celeberrima die solebat pompa comitante re- XIII gina procedere, exuta ponit in altare et blattis, gemmis, ornamentis mensam divinae

---

23 I Cor. 7. 29 Gen. 9, 5.

---

2 mauorte lineo sauano nouo auro *T: cf. Du Cange Gloss. ed. Henschel tom. VI p. 1* ornato *T* uestiuit barbaro et a *L*, uestiebatur barbaro *T* 3 pueris, *superscr.* uel puellis *T* 4 tali] *om. L* indumento *L* sancto loco *M*, loco sancto dirigebat *L* 5 pro] *om. L* super altario diuino *L* 7 reus gladio moreretur *L* 8 quorum] cuius *L* 9 in] *om. T* processit *M* 12 laicam *L* declararent *L* pro ea] *PMG*, *om. L*, per eam (*T*) denique dum in — 13 prandium ambularet *L* 13 perrunna *M*, berrona *L* pro orto scisma *L* retrusi] et rusi *L*, trusi *T* 14 ipsa] autem *add. T* 15 interrogabat *M* turba mendicorum *L* 16 quod] *PMT*, quo (*L*) 18 occurrunt soluti *L*, sanctae occurrunt *T* 19 dumque *L* 21 religiosus *L* interficitur] *cf. carm. de excidio Thoringiae v. 124 et Greg. Hist. Fr. III, 7* innocentis. igitur directa *L* 22 nouomago] PM^1G^1, nouiomagum *L* ipse *PM* 23 consecrarit P^1, *corr.* P^2 apostoli dicentis *LT* quae *L* coniuge *L* 24 uestem P^1 adhoc M^2T, etiam *add. T* 25 proturbabant *M* ad altare M^1, ab altario *L*, ab altare grauiter *T* 27 non publi| *L* secretario *L* 28 monachica] *e corr.* ca *P*, monachi*ica *G*, monachi| *L* induitur] et *add. L* altare] et *add. T* 30 pastor] a pastore $P^2(T)$ qua *T* 31 tonitruo] *om. T* 33 blattis] P^1GLT, ablatis *M*, oblatis P^2 mensam] eam (?) ense *L*

gloriae tot donis onerat per honorem. Cingulum auri ponderatum fractum dat opus in pauperum. (30) Similiter accedens ad cellam sancti Iumeris die uno quo se ornabat felix regina, conposito sermone ut loquar barbaro stapione, camisas, manicas, cofias, fibulas, cuncta auro quaedam gemmis exornata per circulum, sibi profutura sancto tradit altario. (31) Inde procedens ad cellam venerabilis Datdonis die qua debuit ornari praestanter in saeculo quidquid indui poterat censu divite femina, abbate remunerato, totum dedit coenubio. (32) Aequiter sancti Gundulfi post facti Mettis episcopi progressa receptaculo non minore laboratu nobilitavit synergium.

XIV (33) Hinc felici navigio Turonis adpulsa, quae suppleat eloquentia, quantum officiosam quantumque se monstravit munificam? Quid egerit circa sancti Martini atria, templa, basilicam, flens, lacrimis insatiata, singula iacens per limina, ubi missa revocata vestibus et ornamento quo se clariori cultu solebat ferre palatio sacro conponit altari. (34) Hinc cum in vicum Condate, quo gloriosus vir Martinus et Christi satis intimus senator migravit de saeculo, ancilla domini pervenisset, dedit non inferiora domini crescens in gratia.

XV (35) Hinc cum in villa Suedas Pictavo territorio iuxta praedictum vicum decenter accederet itinere prosperante, qualem se gessit per singula quis enumeret infinita? Quod in mensa sub fladone sigilatium panem absconsum vel ordeatium manducabat occulte sic ut nemo perciperet. (36) Nam ex illo tempore quo beato Medardo consecrante velata est usque ad infirmitatem praeter legumen et holera non pomum, piscem vel ovum nec quid aliud edit, potum vero praeter aquam mulsam atque piratium non bibit, vini vero puritatem aut medi decoctionem cervisaeque turbidinem non contigit.

XVI (37) Tum more sancti Germani iubet sibi molam secretissime deferri, ad quam totam quadragesimam, in quantum quatriduana refectio postulavit, oblationes etiam suis manibus faciens, locis venerabilibus incessabiliter dispensavit. (38) Ergo quia apud sanctam non minus usus misericordiae quam erat concursus de plebe nec deessent qui peterent nec deficeret quod donaret, mirandum ut omnibus satisfaceret. Vnde thesauri tot exuli, unde tot divitiae peregrinae?

XVII (39) Quantum expendebat diurna redemptio quod sola sciebat quae petentibus deportabat? Nam praeter cotidianam mensam, qua refovebat matriculam, duobus semper diebus sabbati quintam et sabbatum vicibus balneo parato ipsa succincta de savano capita lavans egenorum, defricans quidquid erat, crustam, scabiem, tineam nec purulenta fastidiens, interdum et vermes extrahens, purgans cutis putredines,

---

1 pro honore *L* auro *LT* 2 pauperes *L* [h]umeris *L* 3 barbaro] *om. L* stabionem *L*, *cf. Graff, Ahd. Sprachschatz tom. VI, p. 655* camisas] *MPG* 4 cofias] *cf. Forcellini tom. II, p. 256, redit E* 5 tradidit *T* altari *GT* dadonis *T* quo *LE* 6 induere *LE* 7 factis tamitis *L*, facti mitis *E* 8 synergium] *cf. Du Cange Gloss. tom. VI, p. 472* 10 ociosam *M* quantumque] quam *LE* quod *M* 12 ferre] ornare in *T* sacro conponit altari (altario *LE*)] *PMG*[1]*LE* 13 conditum *P*[1]*M*, condatum *P*[2], condotense *E*, condatensem (*T*): *cf. Greg. Hist. Fr. X, 31* obiit apud condatensem uicum urbis suae quo] *LE*, ubi *rell.* 14 de] a *M* 16 suaedas *GT* pectauo *L*, pictauio *E* 17 qualiter (*PG*), quale *L* enumerat *G* 18 fladone] *cf. Forcellini tom. III, p. 92* sigilatium] *PMT*, segalatium *G*, selacio *L*, sic allato *E*, *cf. infra p. 44, 11* panem absconsum *ante* sigilatium *M*, pane absconso *LE* uel] et (*PG*) ordeacio *L*, ordeaceo *E* manducauit *P*[1]*M* 20 legumen — 21 uero praeter] *om. L* (*non E*) et] *suppl. P*[2], *om. M* non] *om. M* 21 nec] ne *M* quid] *om. T* ędidit *G*[1], esui habuit *T* uero] *om. LE* piratium] *cf. Forcellini tom. VI, p. 681* 22 aut] atque *M* medus *PG*, medis *M*[1], medonis *M*[2] ceruisaeque] *codd.* non contigit] *om. L*, non bibit *E* 23 tumore *M* 24 tota quadragesima (*MT*) quatriduanam *G*[1] postulauit] sua manu conmoluit *add. L*, commuluit *add. E* 25 incessanter *LET* 26 nec] ne *M*, ut nec (*ET*) 27 donaretur (*GT*) 28 tot thesauri *T* unde *** (*ras.* tot) peregrinae tot diuitiae *T* 31 quintum et sabbato *P*[1]*M*, diebus quinta scilicet feria et sabbato *T* de] *om. T* 32 sauano] *v. supra p. 41, l. 2* crustae *T*

singillatim capita pectebat ipsa quae laverat. (40) Vlcera vero cicatricum, quàe cutis laxa detexerat aut ungues exasperaverant, more euangelico oleo superfuso mulcebat morbi contagium. Mulierum vero descendentium in tinam ipsa cum sapone a capite usque ad plantam membra singula diluebat. Egredientibus exinde si cui veterata indumenta conspiceret tollens rasa, nova reddens, ante pannosos faciebat venire cultos ad prandium. (41) Quibus congregatis, ministerio parato, ipsa aquam sive mappam singulis porrigebat et invalidis ipsa pariter os et manus tergebat. Hinc tribus ferculis inlatis, farcitis deliciis, stans ante prandentes ieiuna, praesens convivis ipsa incidebat panem, carnem, quidquid adponeret. (42) Languidis autem et caecis non cessabat ipsa cibos cum cocleare porrigere, hoc praesentibus duabus sed se sola serviente, ut nova Martha satageret, donec potulenti fratres laeti fierent conviviis. Tunc illa removens se loco, ut ablueret manus, iam bene culto convivio tota gratificabatur. Si quid audiret de fremitu, iubebat tamen ut sederent, donec vellent adsurgere. XVIII

(43) Venerabili vero omni dominico die hoc habebat in canone vel aestate vel hieme, ut pauperibus collectis primo merum sua manu de potu dulce porrigeret, puellae postea committens, ut omnibus illa propinaret, quia ipsa festinabat orationi occurrere, quo et cursum consummaret et sacerdotibus ad mensam invitatis occurreret, quos adhuc regali more ad propria cum redirent sine munere non laxaret.

(44) Hanc quoque rem intremescendam qua peragebat dulcedine! Cum leprosi XIX venientes signo facto se proderent, iubebat adminiculae, ut unde vel quanti essent pia cura requireret. Qua sibi renuntiante, parata mensa, missorium, cocleares, cultellos, cannas, potum et calices scola subsequente intromittebatur furtim, quo se nemo perciperet. Ipsa tamen mulieres variis leprae maculis conprehendens in amplexu, osculabatur et vultum toto diligens animo. (45) Deinde posita mensa ferens aquam calidam, facies lavabat, manus, ungues et ulcera et rursus administrabat ipsa pascens per singula. Recedentibus praebebat auri vel vestimenti vix una teste munuscula. (46) Ministra tamen praesumebat et blandimentis sic appellare: Sanctissima domina, quis te osculetur quae sic leprosos amplecteris? Illa respondit benivole: Vere si me non osculeris, hinc mihi cura nec ulla est.

(47) Quae tamen praestante deo diverso fulsit miraculo. Denique si quis pustulae XX desperaret de vulnere, offerebat ministra sanctae folium pampani mentiens sibi opus hoc esse. Sic vix obtento signaculo portans ad desperatum, vulneri superposito mox occurrebat remedium. (48) Item frigoreticus qui venisset aut languidus dicens in somnis se vidisse, ut pro sua salute feminae sanctae occurreret, offerens candelam alicui ex ministris, qua incensa per noctem morbus accipiebat mortem, morbidus sani-

---

2 Marc. 6, 13. 11 Luc. 10, 14.

---

1 pectinabat *LE* 4 ad] *deest G* inueterata *T* 5 reddebat *T* 8 conuiuiis P^1M 10 cochleariis *L*, coclea *E* sola se *PM* 11 marta *PM* fierent] feruerent *LE* 13 assurgere uellent *T* 14 omni] *om. M* uel aestate] aestate *T* 15 primum *LE* 16 omnes *G*, *om. M* orationi occurrere] orationi incurrere *M*, ad orationem recurrere *L*, orationi incumbere *E* 17 et cursum] *corr.* P^2, ad cursum *M* occurrit *L* 18 relaxaret *T* 19 dulcedinem P^1 22 cannas] *v. Du Cange Gloss. tom. II, p. 97* intromittebantur *LE*, intromittebat *T* 23 lepra P^1 maculis] perfusas maculis *T* 24 uultus *LE*, osculabatur in deoeas toto *T* 26 uestimenti] solatium *add. T* munifica *GT* 27 et] *PMG*, et si *L*, *om. E*, eam (*T*) appellari P^1 28 beneuolo *L*, *om. E* uere si me] uenire *L*, uerum si me *E* 29 osculas M^1, oscularis M^2 cura nec ulla] cura nulla *M*, nulla cura *T* 30 fulgit M^1 31 auferebat *PM*, *ut infra* pampani] *PMG* 32 esse hoc *M* si P^1G, sicque (*T*) obtento uix *T* superpositum *T* 33 item] *E*, idem MG^2LT, id est P^1G^1, et P^2 frigoraticus MP^1 34 sanctae feminae *T* offerebat *T* 35 accensa (*L*)(*T*) morbidus] autem *add. M*

BSB

tatem. (49) Quotiens autem cum cognovisset decubantem in lectulo, portans poma peregrina, dulce simul et calidum, reficiebat aegrotum, et qui nec decimo iam die quid percepisset, cibaria ipsa mox administrante, languidus accipiebat cibum pariter et salutem? Quod tamen ipsa imperabat ne quis proferret in fabula.

XXI (50) Quanta vero congressio popularis extitit die qua se sancta deliberavit recludere, ut quos plateae non caperent ascendentes tecta conplerent? Quid autem sanctissima ieiunii, obsequii, humilitatis, karitatis, laboris et cruciatus ferventer indepta sit, si quis cuncta percurreret, ipsam praedicaret tam confessorem quam martyrem. (51) Ergo venerabilem praeter diem dominicum fuit sacratissimae omnis dies ieiunium, lenticulae vel holeris prope ieiuna refectio, non avem, piscem vel pomum nec ovum habens edulium. Panis vero deliciarum sigilatium fuit aut ordeatium, quem absconsum sub fladone sumebat ne quis perciperet. Haec fuit etiam potio aqua mulsa, piratium, sed modice libata sitibunda potatio.

XXII (52) Prima quoque quadragesima qua se reclusit in cellula donec fuisset transacta, panis non sumpsit cibaria nisi die dominico tantum radices herbarum aut holera de malbis sine olei gutta,. sine sale conposita. Verum aqua toto ieiunio nec sumens duo sestaria, hinc tanta siti laborabat ut faucibus desiccatis vix psalmum diceret arida. (53) Cilicium etiam habens ad corpus pro linteo, iugiter cursum decantans peragebat vigilias: ante se cinerem stratum superiecto cilicio, hoc utebatur pro lectulo, ipsa requies fatigabat cui parum videbatur hoc sustinere corpusculum.

XXIII (54) Adhuc monachabus omnibus soporantibus calciamenta tergens et unguens, retransmittebat per singulas. Aliis quadragesimis aliquid relaxatius quinta feria sumebat, deinde dominica. (55) Nam et reliquo tempore praeter dies paschales ac summae festivitatis, donec infirmitas permisit, in cinerem et cilicium semper vitam duxit austeram, prius se levans ut psalleret quam congregatio surrexisset. Nam de officiis monasterialibus nihil sibi placuit nisi prima serviret et ipsa se castigabat si bonum post alteram. (56) Ergo suis vicibus scopans monasterii plateas simul et angulos, quidquid erat foedum purgans et ante sarcinans, quod aliis horret videre non abhorrebat evehere. Secretum etiam purgare opus non tardans sed occupans, ferens foetores stercoris, credebat se minorem sibi, si se non nobilitaret vilitate servitii. (57) Ligna subportans brachiis, focum flatibus, forcipibus admonens, cadens nec laesa se retrahens, extra suam ebdomadam infirmantibus serviens, ipsa cibos decoquens, aegrotis facies abluens, ipsa calidum porrigens visitabat quos fovebat, ieiuna rediens cellulam.

---

1 cum] *om. LET* 2 et] ad M^1, uel P^1 calido P^2LET 3 quid] *om. T* cibariae *L*, cibi *E* languidis P^2M 4 fabulam *PET: v. Fortun. V. M. II, 391* iam quoque martini quae fabula fluxerit ore 5 popularis] *om. M* 7 frequenter *T* 9 praeter ergo uenerabilem diem *L*, ergo praeter uenerabilem diem *E* omnibus diebus ieiunii *T* 10 ieiuna] *om. M* auem] *om. T*, non *add. L*, uel *add. E* 11 edulio *T* sigilatium] P^1M^2, sigilatius P^2T, segilatium M^1, segalatium *G*, secale *L*, sigale *E*, *cf. supra p. 42, l. 18* ordeatium] *M*, ordeacium P^1, ordeatius P^2, ordeum *L*, hordeum *E*, ordeaceus *T* quam *G* absconso *L*, absconse *E* 12 etiam] eius *add. T* 13 libata ac sitibunda *T* 14 quoque] *om. T* 16 malua *LE* aquae (*T*), aquam *E* duo sextaria sumens *T* 17 duo] nisi duo *LE* hinc] *om. T* 18 cilium *T* linteo] ac *add. T* 19 cinerem seruatum *L*, cinere strato *E* 21 soporantis G^1 22 relaxans *T* 23 deinde] et *M* dominica] *MGT*, die dominica *P*, die dominico *LE* 24 cinerem et cilicium] $P^1M^1G^1$ 26 si bonum post alteram] PM^1, *om. L*, faceret *add.* M^2, ageret *add. G*, si ponebatur post alteram *E*, si bonum fecisset post alteram *T*, *verbum desideratur*, *cf. carm. VIII, 16, 1* 27 simul et] uel *T* 28 ante sarcinans] *L*, ante sarcinas *PG*, *om. M*, sarcinas *E*(*T*) quod aliis horret (orret *PM*)] *PMG*, quicquid alius horrebat *L*, aliis quod horret *E*, quas alii horrebant *T* 29 opus purgare *T* occupans ferens] scopans ferebat *T* 30 seruitii uilitate *T* 31 superportans P^2E flatibus] et *add. T*, excitans *add. E* calens (*G*) ne P^1M^1 32 retrahebat *T* 34 cellam PM^1, ad cellam M^2T

BSB

(58) Illud quoque quis explicet, quanto fervore excitata ad coquinam concursitabat XXIV suam faciens septimanam? Denique nulla monacharum nisi de posticio quantum ligni opus erat sola ferebat in sarcina. Aquam de puteo trahebat et dispensabat per vascula. Holus purgans, legumen lavans, flatu focum vivificans, et ut decoqueret escas, satagebat exaestuans, vasa de foco ipsa levans, discos lavans et inferens. (59) Hinc consummatis conviviis ipsa vascula diluens, purgans nitide coquinam, quidquid erat lutulentum, ferebat ima purgamina. Inde per aegrotantes inferens, ibat non tepida, et priusquam exciperet Arelatensem regulam, ebdomada transacta sufficienter ad omnes calidam faciebat. Humilitate sanctissima pedes lavans et osculans et adhuc omnes prostrata deprecabatur veniam neglegentia pro commissa.

(60) Itaque post tot labores quas sibi poenas intulerit et ipse qui voce refert XXV perhorrescit. Quadam vice dum sibi latos tres circulos ferreos diebus quadragesimae collo vel brachiis nexuit, et tres catenas inserens circa suum corpus dum alligasset adstricte, inclusit durum ferrum caro tenera supercrescens. Et transacto ieiunio cum voluisset catenas sub cute clausas extrahere nec valeret, caro per dorsum atque pectus super ferrum catenarum est incisa per circulum, ut sanguis fusus ad extremum exinaniret corpusculum.

(61) Item vice sub altera iussit fieri laminam in signo Christi oricalcam, quam XXVI accensam in cellula locis duobus corporis altius sibi inpressit, tota carne decocta. Sic spiritu flammante membra faciebat ardere. (62) Adhuc aliquid gravius in se ipsa tortrix excogitans, una quadragesimarum super austerum ieiunium et sitis torridae cruciatum, adhuc lima cilicii membra tenera setis asperis dissipante, iubet portare aquamanile ardentibus plenum carbonibus. Hinc discedentibus reliquis, membris trepidantibus, animus armatur ad poenam, tractans quia non essent persecutionis tempora a se ut fieret martyra. (63) Inter haec ut refrigeraret tam ferventem animum, incendere corpus deliberat, adponit aera candentia, stridunt membra crementia, consumitur cutis et intima quo attigit ardor fit fossa. Tacens tegit foramina, sed conputrescens sanguis manifestabat quod vox non prodebat in poena. Sic femina pro Christi dulcedine tot amara libenter excepit. Hinc actum est, quod ipsa abdiderit hoc miracula non tacerent.

(64) Itaque matrona Gislaadi proceris nomine Bella sed longa caecitate miserrima XXVII rogavit se de Francia Pictavis ad sanctae duci devote praesentiam. Quam licet tarde exorata sibi fecit occurri per tetrae noctis silentia. (65) Prostrata cuius ad genua ut dignaretur oculos eius signare vix impetrat. Quae mox in nomine Christi signum

---

1 feruore] seruitio est *L*, seruicio *E* excita *T* 2 nullam P^1M nisi] ipsa *add.* (*T*) de postio P^2, nisi depositio fieret *superscr.* M^2 4 focum flatu *T* 5 leuans] lauans *M*, *om. L* lauans discos *L*, discos leuans *E* 6 coquina *PMLE* 7 ima purgamina] foras in locum designatum *vulg.* inferens] necessaria *add. vulg.* non tepida] intrepida *E*, intepida *T* 8 ilaretense regula *M* ebdomada] sub *add. PG* 9 calidam (aquam *add. PM*) faciebat humilitate] faciebat humanitatem *T* omnes] ante *add. LE*, ac omnibus *T* 10 pro commissa neglegentia *LT* 11 intulerat P^2G ipsa quae *G*, intulerit ipsa qui *T* 12 dum] *om. T* latos tres] inlatos tres *L*, inlatas tres *E*, tres latos *T* 14 abstricte *M*, adstrictius *L*, astrictius *E* 18 sub] *om. T* auricalcam *L*, aurichalcam *E*, laminam de auricalco in signo christi *T* 19 cella *PM*, cellulam *T* 22 adhuc lima] ad ima *L*, adhuc ad ima *E* dissipantem *LE* 23 aquamanile] manile *T*, *cf. Forcellini I, p. 318* plenum ardentibus *T* huic M^1 25 a se] *om. ET* martyr *G*(*T*) feruenter *PG* 26 crementia] *PM*, *rhythmo firmatum* 27 et] *om. T* conputrescens sanguis] conputrescentibus sanguis *L*, conputrescente riuus sanguinis *E* 28 manifestabat] *om. L*, prodidit *E* 29 est] ut *add.* G^2(*LET*) addiderit *PMLE* 31 gislodi *T* proceriris *M* 32 deuotae *L*, deuota *E* 33 exoratam *PE* occurri] adduci *T* ad cuius genua prostrata uix impetrat ut dignaretur oculos eius tangere (*superscr.* ł signare) *T* 34 mox] ut *add.* M^2G

crucis inpressit, caecitas fugit, lux rediit et nocturno sub tempore orbae diu dies inluxit, ita ut tracta cum venisset, nullo ducente recederet.

XXVIII (66) Item puella Fraifledis inimico instigante dum torqueretur tam nequiter, Suedas inter manus sanctae nec data dilatione curari promeruit. (67) Nec illud praetereatur tempus beatae quod praestitit. Femina quaedam Leubila dum vexaretur in rure ab adversario graviter, sequenti die sancta orante, nova Christi curatione in scapula crepante cute et verme foras exeunte, sana est reddita publice et ipsum vermem calcans pede liberata se retulit.

XXIX (68) Illud quod gessit in secreto proferatur in populum. Monacha quaedam toto anno in die gelata frigore, per noctem cremata igne, sex mensibus nec gressum movens cum iaceret exanimis, sanctae de eius infirmitate soror altera nuntiavit. Et quia perinanis esset, tepidam fieri praecepit, ipsam aegrotam ad se facit in cellulam deportari et in tepida deponi. (69) Hinc iubet omnes removeri, remanente tantum sola simul aegrota cum medica fere per horas duas. Quantum est corporis forma a capite usque ad plantam infirma membra conbaiulat. (70) Dehinc quo manus attingebat, fugiebat dolor de languida et quam duae deposuerant exiit salubris de tepida, quae vinum nec odorabat accepit, bibit et refecta est. Quid plura? Sequenti die cum iam speraretur migrare de saeculo, salva processit in publicum.

XXX (71) Adiciatur laudi quod non deperiit merito. Mulier quaedam dum inimici invasione graviter laboraret et vix ad sanctam potuissent hostem rebellem adducere, imperat adversario, ut se suo cum timore pavimento prosterneret. Mox ad beatae sermonem in terra se deiciens, qui timebatur extimuit. Cui sancta plena fide cum calcasset in cervice, fluxu ventris egressus est. (72) Est et in rebus minimis magna gloria creatoris. Ergo casu dum glomus quem sancta filaverat perpenderet de camera, veniens sorix ut tangeret, antequam filum incideret mortuus in morsu pependit.

XXXI (73) Inseratur operi res tam digna miraculo. Floreius quidam nomine homo eiusdem sanctae pro piscatione dum in mare satageret, oborto ventorum turbine, fluctuum surgente mole nec tam nauta sentinante quam unda supervergente, cum navis plena submergeret, in extremitate clamat: Sancta Radegundis, dum tibi oboedimus, non subsidamus naufragio, sed obtine apud deum, ut liberemur de pelago. Quo dicto, mox fugata nube, reddita serenitate, unda cadente, prora surrexit.

XXXII (74) Goda puella saecularis post deo monacha serviens, dum longo sub tempore lecto flebilis decubaret et inpenso multo medicamine plus langueret, facta candela ad mensuram suae staturae, domino miserante in nomine sanctae feminae, qua hora fri-

---

1 fulgit P^1 2 ut tracta] in tracta *M* 3 frailindis *L*, friafledis *E* tam] *om. T* suedas] *ML*, suaedas *PG*, *om. ET*, *cf. supra p. 42, 16* 5 feminam P^1 letibilo M^1, leubilo *PG*, leobila *L* in ru∗re *P*, irrue M^1, irruente M^2 6 ab aduersario] aduersatio M^1, aduersario M^2 8 liberatam *MG* 9 profertur *LE* in populum, *superscr.* ł in puplicum *P*, in publicum *M* *a* monacha *caput incipit LE* 12 ipsam aegrotam] et egram ipsam *T* fecit *LET* cellam *PM*, cellula (*G*) 13 tapete *LE*, tepida aqua *T* sola] *om. T* 14 forma corporis *M* 15 ad] *om. G* plantas infirmae *LE* deinde cum *M*, dein quo *T* 16 dolor] *om. M* et] *om. LE* duae] diu *M* de tepida] *om. L*, de tapete *E* 17 refecta est] refecit *L*, reflcit *E* 18 speraret *G*, spectaretur *LE* sana *T* 19 deperit de merito *T* 20 rebellem hostem *T* 21 se] *om. M* cum] *om. M* tumore *LE* 22 terram (*GT*) 23 ceruicem *PE* est et] et *LT*, extitit *E* magna] est *add. T* 24 dum] *PGET* globus *LE*, *cf. supra p. 9, l. 10* penderet P^2LE 25 sorix] *PGE*, surix *M*, surrexit *L*, sorex (*T*) pependit in morsu *T* 27 miracula P^1M^1, *om. E* foreius *M* quidam] qui· dicitur *PM* nomine] *om. T* 28 aborta uentorum turbidine P^1M^1, aborto *LE* 29 sentinante] se inante M^1, se inaniente M^2, sentinam *L*, sent̄ *E* 31 subdamur *T* 32 redita M^1 cadentem P^1 35 staturae suae *L*, suae naturae *E* feminae] *om. M*

BSB

gus speraret lumen accendit et tenuit, cuius beneficio ante fugata sunt frigora quam esset candela consumpta.

(75) Si propter brevitatem multa praetermittimus, plus peccamus. Igitur purgatis XXXIII
velociter reliquis, dilatato remedio, carpentarii cuiusdam uxor, dum plurimis diebus inergumine torqueretur, venerabilis eius abbatissa ioculariter dicit ad sanctam: Crede, mater, excommunico te, si intra hoc triduum mulier haec ab hoste purgata non redditur. Dixit plane, sed fecit sanctam mulierem occulte reficiendi tempore paenitentem. (76) Quo ne moremur quid actum sit, altera die sancta precante adversarius rugiens per aurem egrediens, invasum vasculum deserit, mulier cum marito sospes redit hospitium. (77) Nec illud praetereatur quod est actum simillimum. Rogat beatissima de loco suo evelli arborem validam lauri et ad suam cellulam pro iocunditate transferri. Quo facto, transplantata non adhaerente radice, fit tota foliis arida. Cui abbatissa ioculariter inputat, nisi exoraret ut arbor terrae adhaereret, se de cibo suspenderet. Quod non inaniter dictum est, nam sancta intercedente foliis, ramis, radice laurus siccata reviruit.

(78) De monachabus quaedam sibi familiarior, cuius ex humore sanguis contexerat XXXIV
oculum, adprehensa herba absinthii, quam sancta circa pectus ut refrigeraret habuerat, cum super oculum posuit, dolor et cruor mox effugit et de viriditate herbae puritas lucis emicuit. (79) Revocetur memoriae quod tacitum paene praeteriit. Anderedus agens eiusdem beatissimae, cum sibi filii nascerentur, quos ut videret mox perderet, et cogitaret sepelire mater tristis dum pareret, exanimem infantulum lacrimosi parentes iactant in sanctae cilicium. Qui saluberrimam vestem mox panni nobilis attigit, ad officium vitale redit infans de funere et rubens levat de pallio pallor vicinus ad tumulum.

(80) Quis numeret mirabilia quae Christi misericors operatur clementia? Animia XXXV
monacha dum tanto hydropis morbo tumefacta tenderetur, ut salus esset in ultimo, et deputatae sorores spectarent, quo momento exhalaret spiritum, visa est illi per soporem cum veneranda abbatissa beata Radegundis in balneo sine liquore nudam iubere descendere. (81) Deinde manu beatae visa est oleum aegrotae super caput effundere et nova veste contegere. Quo peracto mysterio, evigilanti de sopore de morbo nihil apparuit, ita ut nec subsudasset et intus aqua consumpta sit. Quo novo sub miraculo non reliquit in utero nec morbus vestigium. Nam quae credebatur deferri praeceps ad tumulum, levat ad cursum de lectulo, ut olei testimonium odor inesset capitis et ventris nulla pernicies.

(82) Proferatur in medio quo gratuletur regio. Quadam vice obumbrante iam XXXVI

---

1 figurata P^1 3 plus peccamus] *om.* *M* 4 reliquis uelociter *T* dilato *G* plurimis] in plurimis *P* 5 inergumine] PM^1, inergumino *G*, in energumino *T* torqueretur] spiritu *add.* *T* 7 sancta *LE* penitere *T* 8 quod GL^2, sed ne moremur dicere quid *T* sancta] *om.* *M* 9 egressus *T* deseruit et mulier *T* marito] P^1GLET, merito P^2M hospitium redit *L*, redit in hospicio *E*, reuisit hospitium *T* 10 similium *G* 11 cellam *PM* 12 toto *G* 13 nisi] quod nisi *T* de] a *T* 14 ramis] et *add.* *T* 16 familior *M* 17 absinthii] *ET*, absentii *PGL*, absenthii *M*, *cf. Fortun. V. M. IV, 546* refrigeraretur *T* 18 effugiit G^1 19 memoria *G* tacite *LE* 20 mox] et *add.* *PM* 22 iactent G^1 qui] ut *add.* (*T*) mox] *om.* *T* 23 redit] *om.* *T* leuat — tumulum] pallor uicinus tumulo leuat de pallio *T* uicinis M^1 26 tantum (*GT*) 27 exaltarent, *exp.* n *L* uisum *T* 28 cum] quod cum *T* 29 iuberet *PM* manus *T* beata *PM* super caput aegrotae oleum est *T* 30 ministerio *T* euigilante *PM*, uigilante *G* nil de morbo in ea apparuit *T* 31 aquam P^1 32 sub] *om.* *T* nec morbus] *PM*, nec morbi *G*, nec mors nec morbi (morbus *E*) *LE*, morbus nec *T* 33 de lectulo adcursum *T* testimonio *LE*, olei odor inesset capiti ad testimonium *T* 34 nulla] foret *add.* *T* 35 quo] tota *add.* *T* religio *LE*

noctis crepusculo inter coraulas et citharas dum circa monasterium a saecularibus multo fremitu cantaretur et sancta duabus testibus perorasset diutius, dicit quaedam monacha sermone ioculari: Domina, recognovi unam de meis canticis a saltantibus praedicari. (83) Cui respondit: Grande est, si te delectat coniunctam religioni audire odorem saeculi. Adhuc soror pronuntiat: Vere, domina, duas et tres hic modo meas canticas audivi quas tenui. Sancta respondit: Teste deo me nihil audisse modo saeculare de cantico. Vnde manifestum est, ut carne licet in saeculo, mente tamen esset in caelo.

XXXVII (84) Praedicetur in laude Christi more beati Martini tempore praesenti antiqui norma miraculi. Cum beatissima femina reclusa esset in cellula, audivit fletum de monacha et signo tacto venientem quid illud esset interrogat. Quae mortuam sororem nuntiavit infantulam et frigida quo lavaretur paratam esse iam calidam. (85) Condolens sancta tunc imperat, ut cadaver ipsius suam deferret in cellulam. Quo sibi deportato, excepit manu propria, reclusa post se mox ianua, iubens longe discedere, ne quis sentiret quid ageret, sed quod occulte gessit celare diu non potuit. Inter haec dum defunctae exsequiae praeparentur, fere per horas septem mortuae tractat corpusculum. (86) Sed Christo vidente fidem, cui negare non potuit, reddita prorsus salute, surgit haec ab oratione, resurgit illa de funere et se tunc sublevat vetula cum revixisset infantula. Quam tacto iterum signo laetificata reddit vivam, quam flens acceperat mortuam.

XXXVIII (87) Commemoretur et illud nobile factum. Per somnium tribunus fisci cognomento Domolenus die qua sanctissima migravit de saeculo dum graviter suffocationis totus languore deficeret videbatur ipsi, quod sancta in vicum eius dignabiliter accessisset. Currit, salutat, interrogat quid beata requireret. (88) Tunc ipsa dicit, quod ad eum illic videndum pervenerit. Et quia votum plebis erat, ut beati Martini oratorium conderent, adprehendit tribuni manum beatissima dicens: Hoc loco sunt confessoris venerandae reliquiae, per hoc aedificate templum quod sibi ducat dignissimum. (89) Quale dei mysterium! Fundamentum et pavimentum repertum est, quo basilica facta est. Adhuc in ipso sopore manum trahit per fauces eius, et gulam diu deliniens, insuper et hoc dicens: Veni ut tibi melior a deo sanitas conferatur. Et videbatur sic rogare: Per meam vitam ut propter me relaxes illos quos habes in carcere. (90) Evigilans tribunus refert quod viderat coniugi dicens: Vere credo, quod hac hora exiit sancta de saeculo. Dirigit ad civitatem, ut per hoc vera cognosceret, transmittit ad carcerem qui septem reos ibi retentos admonitus relaxaret. Redeunte

---

9 *Sulp. Sev. V. Mart. c. 7.*

---

1 corollas *PMG²LT*, carollas *G¹*: coraulis *carm. III, 6, 47* carca *P¹* 2 sancta] cum *add. T* 3 ioculari] seculari? *M¹* unum *T* 4 coniuncta *G*, coniunctae *T* 5 duo et tria *P²T* de meis canticis audiui quae *P²*, cantica audiui que retinui *T* 6 testor *T* nihil] fateor *add. P²* de saeculare cantico *T* 7 ut] quod *T* saeculo] *M²*, secundo *M¹* mente] quod *add. PE* 11 signo tacto] *MLT*, signi tactu *PG*, signo tactu *E* illud] *om. T* 12 frigidam (*T*) quo] *MLE* 13 deferretur *M* in] ad *T* 14 portato *M* excepiens *T¹* reclusa] et clausa *T* iubet longe eas discedere *T* discere *P* 15 celari (*GT*) interea dum *T* 16 praepararentur *P*, praeparantur (*GL*), pararentur *T* mortuum *LE* 18 surgit illa *M*, illa resurgit *T* 19 tacto iterum signo] *LE*, tactu iterum signo *P¹M*, tactu iterum signi *P²G*(*T*) 22 migrauit] *cf. Greg. gl. conf. c. 104* 23 ipse *P¹MG¹* uico *LE* 24 percurrit *T* 25 ad] *add. P²* eum] *om. M* illic] *om. L*, ibi *E* 26 construerent *L*, conderetur *E* locum *P¹* 28 o quale *T* mysterium] in quantum sancta designauit, postea tantum *add. LE* quod *PM* 29 trahens *T* 30 et uidebatur] et *om. T* 31 rogari *PG¹E* propter me] *om. T* relaxas *P¹* 32 hora hac *PM* 33 ut] u *G* 34 quo *T* ibi] *om. M*

transmisso refert ea hora migrasse iustam de saeculo, et triplici mysterio, carcere relaxato, tribuno sano reddito, aedificato templo, sanctae probavit oraculum.

(91) Sed de beatae virtutibus sufficiat exiguitas, ne fastidiatur ubertas, nec reputetur brevissimum, ubi de paucis agnoscitur in miraculis amplitudo, qua pietate, parcitate, dilectione, dulcedine, humilitate, honestate, fide, fervore sic vixerit, ut adhuc ipsam post obitum gloriosi transitus mirabilia prosequantur. XXXIX

VITA SANCTI MARCELLI.

(1) DOMINO SANCTO ET MERITIS OBTINENTIBVS APOSTOLICO VIRO IN CHRISTI CARITATE FVNDATO, MEO LVMINI PRAEPONENDO, DOMINO ET DVLCI PATRI GERMANO PAPAE FORTVNATVS. (2) Facundissima inlustrium oratorum ingenia sermonum flore variante distincta et eloquii vernantibus pampinis obumbrata solent sibi viles causas sterilemque materiam quaerere, ut magna dicendo de minimis videantur ostendere sui fluminis ubertatem, quia habentes intra se fontes eloquentiae de ipso sicco themate didicerunt undas haurire. Vnde quidquid illis iniungitur carmine inriguo copiosius explicatur. (3) Verum econtra quicumque angustae intellegentiae ariditate torrentur nec habent affluentiam inundantis eloquii, per quam vel alios reficere vel suae siccitatis possint inopiam temperare, tales non solum aliqua non per se dicere appetunt, verum etiam si quid eis iniunctum fuerit perhorrescunt, quoniam quantum doctis proloqui tantum indoctis utile fit tacere. Nam illi de parvis magna disserere, isti de magnis nesciunt vel parva proferre, et ideo quod ab aliis quaeritur ab aliis formidatur. (4) Sic belligerator expertus in armis damni esse reputat, si non possit iugiter invenire quod vincat. Sed sicut fortis requirit unde ducat spolia, sic debilis metuit, ne ducatur in praedam: et quod acer invenire desiderat iners vel audire formidat. I

(5) Cuius exempli gratia cum ipse sterilis scientiae convenienter accuser nec sit in me aliquid quod venusti sermonis ornamenta commendent, quid tibi visum fuerit, pater beatissime atque amantissime, cunctanter admiror, ut de sanctissimi viri Marcelli antestitis vita nullo fine claudenda et de illa caelesti lampade meae aliquid dignum committeres scintillae, cum ego pauper ingenio et ille dives sit merito, ego sim humilis in sermone et ille sit egregius in mercede, praesertim cum vobis multo- II

1 misso *T* iustam migrasse *T* relaxato tribuno sano] uacuato tribuno sanitati *T* 4 in] *om. LE* quae *LE* 5 sic] *om. T* adhuc] *LE*, et ad *PM*, et (*GT*) 6 prosequantur] EXP. LIB. I *add. P*, EXPLICIT VITA BEATAE RADEGVNDIS *add. L*, adiuuante dn̄o qui uiuit et regnat in saecula saeculorum amen *add. E*, humanae eloquentiae modus ammirando attonitus uiribus explicare minime ualet. EXPLICIT VITA SANCTAE RADEGVNDIS EDITA A FORTVNATO EPISCOPO *add. T*, humanae eloquentiae modus admirando attonitus pre uiribus explicare minime ualet. sit tamen illi qui dedit gloria laus et imperium in saecula saeculorum. amen. EXPLICIT LIBER PRIMVS VITAE SANCTE RADEGVNDIS REGINAE (EXPLICIT VITA SANCTAE RADEGVNDIS VIRGINIS *Y*) *add. XY* *sequitur Vita S. Radegundis a Baudonivia composita PMGTXY*

7 prologus . . . . fortunat | uita s̄ci marcelli p | siorum ēpi *atramento in mg. scr. M, in* facundissima *incipit P, prologum om. F* 9 patri] *om. M* 10 oratorum] *P*, uirorum *M* 11 eloquiis *M* 13 se] *om. M* 14 unde **** (ē. qd̄quic *in litura* P^2) | quid illis *P* copiosu^{s} *M* 16 aliquos (*M*) uel suae] suae *M* possim *M* 17 aliqua non] aliqua *P* 19 sit *Surius, cf. supra p. 31, l. 3* 20 pauca *Surius* 21 expertis P^1, *corr.* P^2, *om. Surius* deputat *Surius* iugiter] integer *Surius* 26 constanter *Surius*

rum prudentium famosae abundantiae sufficiat eloquentia Gallicana et quadratis iuncturis verba trutinata procedant. (6) Qui si velint sermone possunt depingere quidquid animus figuravit, apud quos ipsum loqui dictare fit et quae vix corde concipitur mox in pagina res formatur. (7) Cur itaque ut dictum est inter Gallicanos cothurnos Itala Patavinitas plano pede ire praesumat, ad quorum conparationem velut inter rosas et lilia nostrae linguae vilis saliunca respirat? (8) Accedit etiam ad difficultatem ingenii inpediti res altera, quod de actibus beatissimi Marcelli plurima sunt invisenda, temporum vetustate subrepta, nec facile memoria recolit quod annositas numerosa fraudavit, quoniam quidquid in libris non figitur vento oblivionis aufertur. (9) Pauca quidem de eius gestis felicibus sunt ad nostra tempora relatione vivente perducta, ne in totum quod sui amatores in posterum quaererent deperiret, quia etsi sancta membra iam dudum sepulchro sunt condita, non tamen miracula sunt sepulta, quae tanto clariora sunt quanto plus memoria vivere meruere non scripta, quoniam licet non tenerentur in pagina, fixa sunt in cordis membrana.

III (10) Vnde inter haec difficilia dubito quo convertar, utrum vel digitos ad scribendum praeparem, cum dictare lingua formidet. Sed differre non licet quod pater iniungit, cum se magis ipse gravi pugno feriat qui tibi repugnat, praesertim qui ut oboedire me doceas et quod sustinere non valeo libenter inponis, maior enim devotio in re difficili conprobatur. (11) Denique ibi plenus affectus est, ubi etsi virtus non tolerat, tamen animus non recusat, et ego magis hoc venerer quod caritas non leviter exigit sed audacter extorquet. Denique ex hac parte mihi ipsi conveniat proficere, quia qui magna vituperat ducere ad maiora festinat. (12) Quibus suggestis vellem hoc opus aliorum lingua nitescere potius quam nostra sordere. Sed quod primi differunt vel ultimi prosequantur: quae cum displicere videatur eloquio, placere incipiat vel ex voto.

IV (13) Beatissimus igitur Marcellus antestis natus Parisii sed civis paradisi, in terris humilis, erectus in caelis, mediocris parentibus sed meritis celsus, cui hoc fuit nobilitatis lumen insigne Christo sine culpa servire, non de generis intumescens superbia sed habens de moribus ornamenta nec sumens de parentali laude iactantiam sed gratiam possidens in virtutis exemplis, intra se suos thesauros retinens, deum mundo corde conplectens. (14) Sed cum Christo pauper iste regnavit, qui in humilitatis conversatione, in caritatis ubertate, in castitatis lumine, in ieiuniorum pinguedine ita se totum caelesti tradidit disciplinae, ut ab ipsa infantia maturus ascenderet et positus in corpore quasi nihil de carne portaret. (15) Hic itaque beatissima institutione succinctus et venerandis operibus pene prius sacerdos quam clericus, iam dudum dignus qui susciperet dignitatem, antea praeparatus ad id quod erat sine mora futurus, cal-

---

1 eloquentia] gallico *add. Surius* quadratis] *cf. Quint. inst. II, 5, 9:* leuis et quadrata sed uirilis tamen compositio 2 trunata P^1 3 sit *Surius* 4 gallicanos cothurnos] *Hieron. ep. LVIII, 10:* sanctus hilarius gallicano cothurno attollitur 5 itala patauinitas *corr.* itala patauitalis *codex Valesii*, italappāta uilitas *P*, ita lippata uilitas *Surius*, itali paduinitas *coni. Ebert, Geschichte d. lat. Lit. I, p. 515*, *cf. Quint. inst. I, 5, 56. VIII, 1, 3* 6 accidit *P* 9 auferetur P^1 11 periret *Surius* 17 se] secum *Surius* graui pugno feriat] pugnet *Surius* 18 et] id *superscr.* P^2 imponas P^2 22 magna] minora *Surius* 23 uelim P^1, uolueram *Surius* 24 incipiat uel] uidetur *Surius* 25 uoto] in nomine dn̄i nr̄i ihū χristi incipiunt capitu | de miraculis beati marcelli ep̄i ciuitatis parisiorum. (I cap̄. de aqua porrigendo *delevit* P^1). I cap̄. de aqua in manu eius uinum facta II cap̄. de aqua porrigendo ep̄o suo in balsami odorem conumsa (*scr.* conuersa) III cap̄. de eo quod dum esset ipse subdiaconus ep̄m suum mutum loqui fecit uirtute diuina. IIII cap̄. de quodam homine at (*corr.* ad) altare ueniente. et ex peccato ligatis manibus absoluto. V cap̄. de serpente inmanissimo ab eo cum orario suo ligato et per tria milia tracto quasi captiuo. incipit actus uel uita scīssimi uiri marcelli parisiorum antistes (*corr.* antistitis) *add. P*, kł nou̇emb. natl. s̄ci marcelli parisiacę ciuitatis ep̄i. XVIIII. *titulum praemisit F* 26 paridisi P^1 30 uirtutum exempla *F* 33 accenderet? *P*

BSB

cata mundi pompa vel crimina, cum divinis armis initiatus accingeretur ad spem felicem palmam de hoste publico relaturus, in militia Christi exercitando lector effectus est ac se ipsum templo Christi pro primitiis offerens velut Abelis sacrificium hostia victae carnis et purae mentis exceptus est.

(16) Qui clarior mercede quam nomine et merito maior quam gradu sine offendi- V culo suum gerens officium, coepit in milite crescere quod accepit a rege. Cuius occultae diutius velut vitis palmites coeperunt fructificare virtutes nec pertulit in eo sua dona Christus abscondi, quoniam quod de sursum venerat ab eo humiliter videbatur amplecti. (17) Denique cum adhuc clericali tyrocinio celaretur, miraculis proditur et signis caelestibus inlustratur. Contigit quadam vice accessit ad officinam fabricalem, qui dispectus ab artifice cogitur, ut, extracta de ardente camino ferri massa candente, manu sua ferrum accensum attolleret et quanti esset ponderis enarraret. (18) Tunc vir beatissimus non ignarus totum de Christo praesumere et quanta virtutis causa sit in rebus non turpibus oboedire, mox subposita manu ferrum altius elevavit dicens: De calore calet sed novem pondera habet. Quod postea tantum ad stateram inventum est quantum eius vox librata praedixerat. (19) Sic in una specie duplex miraculum propagavit, ut eum nec foci calor exureret nec ferri pondera fefellissent, nam defecatis vitiis in se libidinis vaporem non habuit qui tam libere dum portavit incendia se non ussit. Nam ut elementi ignem vinceret, ante flammas carnis extinxit, et ut in ipsa pensa non falleret, probavit ferrum pondere seu virtute.

(20) In religionis ordine subdiaconus est effectus. Itaque cum subdiaconali mini- VI sterio fungeretur, in die epiphaniorum hauriens aquam de fluvio Sequanae, dum beato Prudentio episcopo manibus abluendis offerret, mutatis elementis vini sapor inventus est. (21) Quo viso obstupescens pontifex iussit ex ipso urceo in calicem sacrum defundi, unde universus populus missa celebrata ad communionem accepit, et ipsum vas cum ad plebis multitudinem suffecisset, ac si non tactum et integrum sic plenum permansit. Cuius vini mystico beneficio postea multi sanati sunt. (22) Ecce virum sanctissimum, qui undam sumens a flumine vina fudit in calicem! Sed unde tam nova miracula, ut dum portaret aquam, quodam modo quasi uvas exprimeret, nasceretur illi palmes in palma? Vere beatum Marcellum summa veneratione colendum, in cuius manibus uno eodemque momento floruit vindemia et torculata sunt vina. (23) Videmus non uno in loco beneficia divina concludi, dum quod praecessit in Galilaea successit in Gallia. Ibi ad nuptialem mensam Christus aquas vertit in vina, hic quae ad mensam Christi sufficerent nova vina sumpsit altare. Illud praecessit tempore hoc honore, nam quod tunc dederunt sex hydriae hic unum et modicum vas explevit, sed tunc effecit ut se dominus proderet, nunc ut famulum non celaret.

---

1 criminibus (*P*) initiandus accederet auspiciis felicibus palmam *F* 2 relatus *F* exercitandus *F* 3 ipsum] in *add. F* pro primitiis] *PF*, primitus *Surius* abelis] *cf. Gen. IV, 4* sacrificii: F^1 hostiā *F* 4 puȩmentis P^1, pii sęmentis P^2 7 occultata *F* uitis] in *add. F* fructificari *F* 8 ab eo] P^2F, habeo P^1, adeo *Surius* 9 miraculis proditur et] *om. F* 10 officinam fabricalem] *P*, offici|**** alē *F* 11 extractam — 12 massam candentem *F et Surius*, cadens P^1, candens P^2 12 et qua quanti P^1 13 quante *P* 15 calere *F* pondos *F* statera *F* 17 foci] ignis *F* 18 iam *P* defecatis] *Surius*, *cf. supra p. 38, l. 8*, defectis *PF* liberi *F* libere ignis incendia sine ustione euasit *Surius* 19 se] *P*, sed *F* 20 seu (se *P*,-se^{u} *F*) uirtute] *om. Surius* 21 diaconali *P* 22 sęquane *P* 23 prudenti *F* 24 sacrum defundi] *P*, fundi *F*, sacrum fundi *Surius* 25 accessit *F* 26 ad plebis multitudinem suffecisset] plebi sufficeret *F* non tactum] intactum *F* sic] *om. F* 27 mystici *F* multi] infirmi *add. Surius* 28 undam] aquam *F* a] de *F* effudit *Surius* 29 ut dum] *PF*, unde *Surius* quasi] qui *F* 31 torculata] *cf. Fortun. carm. V, 6, 2* 32 includi *F* praecessit] dominus *add. Surius* galilea *PF*, ille *add. Surius* 34 qui *F* 35 ex hydria *F: cf. Ioann. 2, 6* 36 nunc] *om. Surius*

BSB

VII (24) Veniamus ad illud miraculum secundum ordine non honore. Itaque cum vir sanctissimus quadam vice ex sui officii servitute aquam manibus venerabili episcopo porrexisset, mox inde balsama coeperunt flagrare, et dum unda curreret, visa sunt crismata respirare, ut pene pontifex crederet se manus magis unguere quam lavare et alteras aquas quaereret, ut priores undas ablueret. (25) Quo viso sacerdos venerabiliter obstupescens deo gratias de conperto munere retulit et beato Marcello reverentiam de religione servavit, dum eum non talem qui serviret sed potius cui serviretur agnovit. (26) Vnde quis tantum subdiaconem admiretur condigne, in cuius dextera ex aqua fiebant vina vel balsama et undarum pallor aut in rubore conversus est aut odore? Iam tunc illis praefigurabatur indiciis futurus pontifex qui dignus esset crisma tractare, et cum adhuc subdiaconus hausisset crisma de flumine, merito dignus erat, ut factus sacerdos hoc sacrificaret in fonte.

VIII (27) Illud quoque mysterium reticeri non debet, quod proficit auditori, quia de paucis quae memoria recoluntur quidquid dictum non fuerit aut invideri creditur aut contemni. (28) Igitur quidam clericus Nonnicius nomine annorum circiter decem propter suavissimae vocis tinnibulum et dulcedinis organum de fauce prolatum, qua contingebat animos populi delectari, cum repercussa in auribus solita esset aura blandire, iussus est ab archidiacone mellita teneritudine decantare. (29) Quo facto praecepit ipsum puerum episcopus flagellari ob hoc, quia alterum iusserat ipse cantare. Itaque dum clericus caeditur, episcopus lingua damnatur. Mox enim ut clamor vapulantis in aure sonuit, vox ab ore discessit et novo praedone sonum captivavit pontificis vox infantis. (30) Sed si causa facti requiritur, cur contigerit, invenitur. Denique qui puerum cantare prohibuit, pertulit vocis dispendia, quia vocibus invidebat. Cui ergo non nocet invidia, si episcopo non pepercit vindicta? (31) Vnde quisquis quod in alterum videre non cupit non habebit, immo hoc sibi denegat quod alios habere non optat. Omnis enim qui alteri lapsum parat iam cecidit, et antequam inducat in laqueum, tenetur ipse captivante peccato ligatus, cum magis si proficere volumus aliorum profectus nostros esse credamus. (32) Itaque idem sacerdos per triduum etsi deambulabaţ per compita, tamen iacebat lingua sepulta. Non enim sonus poterat repercussa palati camera resultare nec intra sepem dentium vox lingua rotante disponi, sed totum quod perdiderat ore muto prodebat. (33) Tunc beatus Marcellus his verbis appellat pontificem: Licet intellegam, pastor bone, tibi talem casum de culpa venisse, tamen quidquid vis in nomine domini sermone prorumpe. His dictis adhuc beati Marcelli sermo volvebatur in ore et iam quod imperaverat oboediebat. (34) Deinde antequam iste explicaret, ille respondit dicens: Vos mihi hoc fecistis quorum iussio fuit, ut alter cantaret quam ego praeceperam. Et dum ista loquitur, amissae vocis gratia reformatur. (35) O meritum subdiaconi, qui vocem restituit sacerdoti et versa vice quod accipere debuit hoc indulsit, qui debiles fauces armavit elo-

---

1 ordine] in ordine *F* cum *post* sanctissimus *superscr.* F^1 2 ex sui] exui *P* 3 exinde *F* 8 subdiaconum (*P*) 9 ruborem — 10 odorem (*P*) 10 futurum pontificem *F* 11 et] sed *Surius* hausit *F* 12 dignus] *om. F* ut] et *F* sc̄ificaret, *ras.* t *F* 13 auditoribus qm̄ quae memoria *F* 15 nonnicius] *F*, nonnitius *P*, mintucius *Surius* 16 tinnibulum] *P*, tinnibilum *F*, tintinnabulum *Surius* 17 contigit *F* esset aura] *P*, sit aura *F*, et auribus *Surius* blandire] *F* 18 archidiacono (*P*) teneritate melliflua *Surius* 20 creditur P^1, *corr.* episcopi *F* 21 arem *P* resonuit *F* uox] eius *add. Surius* 23 dispendium *F* 24 quisquis quod] *F*, quis quod *P*, quisquis *cod. Surii* 25 alterum] *F* habit *P* denegat] *PF*, *om. cod. Surii*, perdit *suppl. Surius* 27 ligatus] *om. F* tum *Surius* 28 eidem *Surius*, *om. F* 29 deam | labat *F* campeta *F* iacebat] in *add. F* non poterat sonus *F* 30 palati camera] *cf. Fortun. V. M. IV, 40 et supra p. 10, l. 17* sepen *P*, septa *F* 32 tale *P* 33 uenire *Surius*, sed *add. F* 36 quam] quem *add. F* ita *F* 37 amissa uocis grati[a] reparatur *F*, gratią? *P*

BSB

quio et in ore alterius fudit verba per verbum! Quid diutius protraham? Semper tacuisset episcopus, si numquam requisisset Marcellus. Vere dignus beati Marcelli sermo, ut gregem domini regeret qui dedit pastori salutem.

(36) Operae pretium credimus etiam in paginis haec texere quae multis sunt in- IX
fixa sub corde, quia etsi de re terribili in relatione metus est, in aedificatione fit fructus. (37) Porro autem cum beatus Marcellus, quod semper possedit moribus, esset pontifex ordinatus, quam dignitatem sibi reputabat magis oneris quam honoris, tunc quidam de populo, dum vellet ad communionem accedere, manibus retro ligatis non poterat ad altare pertingere, sed cum omnes transirent, quasi meta coepit stare, ut videretur non ad communicandum sed ad numerandum populum advenisse. (38) Quem conspiciens pontifex interrogavit quid fecerit: respondit peccasse se. Cuius confessionem agnoscens dicit ei: Veni, accede et ultra non pecces. Qua iussione absolutus ad communionem accessit duplici beneficio muneratus, de praeterita culpa veniam consecutus, de futura vita correctus. (39) Quanta huic erat in sanctae trinitatis aequalitate fiducia, cuius mens sic libera per singula verba proferebat miracula? Sed licet satis fuerit religati catenas sermone dissolvere, tamen plus est laudabile quod in Christi amore visus est peccata donasse.

(40) Exsequamur et illud triumphale mysterium, quod cum sit ultimum ordine, X
anteponitur in virtute. (41) Matrona quaedam prosapia nobilis opinione vilis, malo maculans crimine quod fulgebat ex genere, postquam dies fugitivae vitae rapta luce conclusit, ad tumulum pompa comitante sed non profutura processit. Quo condita, horresco referens hoc contigisse post funera, quia duplex nascitur lamentatio de defuncta. (42) Ergo ad consumendum eius cadaver coepit serpens inmanissimus frequentare et ut dicam clarius mulieri cuius membra bestia devorabat ipse draco factus est sepultura. Sic infelices exsequias serpentinus baiulus inpendebat, ut post mortem quiescere cadaveri non liceret, et cui vitae finis uno loco iacere concesserat, semper mutabatur in poena. (43) O casum exsecrabilem et valde timendum! Mulier quae coniugii integritatem non servavit in mundo integra iacere non meruit in sepulchro, nam serpens qui viventem in crimine traxerat adhuc in cadavere desaeviebat. (44) Tunc ex eius familia qui in vicinitate manebant audientes strepitum et pariter concurrentes, viderunt ingentem beluam de tumulo sinuosis anfractibus exeuntem et vasta mole cauda flagellante labentem. Quo viso perterriti homines de suis sedibus migraverunt. (45) Hoc cognito beatus Marcellus intellegens se de cruento hoste triumphum adquirere, collecta plebe de civitate progreditur et relictis civibus in prospectu populi solus Christo duce ad locum pugnaturus accessit, et cum coluber de silva rediret ad tumulum, obviantes se in vicem, dante orationem beato Marcello, ille capite supplici coepit veniam blandiente cauda precari. (46) Tunc beatus Marcellus caput eius baculo ter percutiens, misso in cervice serpentis orario, triumphum suum ante civium oculos extrahebat. Sic in spiritali theatro spectante populo solus cum dracone pugnavit. Hinc confortatus populus cucurrit ad episcopum cupiens hostem suum videre captivum.

---

3 dedit] et *add. F* 4 pagina *F* multis] s *eras. P* 6 autem] *om. F* 7 putabat *F* quam honoris] *om. Surius* 8 uelit *P* retro ligatis] P^2F, retrolitus P^1 9 cum] quem *F* pertransirent *F*, transiret *Surius* 10 sed ad] sed *P* 11 interrogauit] eum *add. P* 12 dixit *Surius* 14 correptus P^1, *corr.* P^2 16 sed] *om. F* religata *F* sermone] P^2F, mone P^1 plus] *om.* P^1 17 more P^2 donare *Surius* 18 ultimum] in *add. F* 19 prosapia] quidem *add. Surius* male *F* 21 ad tumulum] *om. F* processit] pro *F* 24 mulier *F* 27 execrabile P^2, exsecrabile *F* coniugii] prẽter coniugiũ *F* 28 integra ***, *ras.* non *P* non] *superscr.* F^1 29 ad crimen *F* 30 ciuitate *Surius* 31 tumulo sinuosis] *scripsi*, tumulo sinosis *P*, tumulo in uasis *F*, tumulosis *Surius* fractibus *F* 32 cauda] cadauer *Surius* flagellantẽ lãbente *F* uiso] nimis *Surius* 33 se] *om. F* cruento] *om. Surius* 36 se] sibi *F* 37 ter baculo *F* 38 ceruicem (*P*) 39 expectante *F* populo] *om. Surius* 40 currit *F*

BSB

(47) Tunc praecedente pontifice bestiam fere tribus milibus omnes prosecuti sunt reddentes gratias domino et solventes exsequias inimico. Deinde increpans eum beatus Marcellus dixit: Ab hac die aut deserta tene aut in mare demerge. Mox dimissa bestia, nulla eius ulterius indicia sunt inventa. (48) Ecce propugnaculum patriae in uno consistere sacerdote, qui fragili baculo fortius hostem edomuit quam si balistae transissent, nam sagittatus repercutere poterat, nisi vinceret res divina! O virum sanctissimum, in cuius levi baculo virtutis est pondus ostensum, cuius molles digiti fuerunt catena serpentis! Sic inimicum publicum vicerunt arma privata et plaudit in unius praeda generalis victoria. (49) Si sanctorum virorum ex factis merita conferantur, miretur Marcellum Gallia dum Roma Silvestrum, nisi hoc distat in opere, quod draconem sigillavit ille iste iactavit. Sed quis eius miracula valeat per singula sermone conprehendere vel voce proferre, quanta ille fecerit et celaverit, cum ea scripta sunt, quae de ipso teste populo claruerunt? (50) His namque operibus sanctissimus Marcellus semper intentus, conversatione clarus, consummatione praecipuus, beatitudine gloriosus, remuneratione ditatus, cum perpetuo domino regnaturus, vincens mundi contagium, mundus migravit ad Christum die Kalendarum Novembrium, regnante domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

---

3 in] *om. P* demergere *F*, te demerge *Surius* 4 bellua *Surius* 6 sectatus *F* 8 catenę serpenti *F* et] *om. Surius* 10 gallia marcellum ut roma *F* syluestrum *(P)*: *V. S. Silvestri auct. Simeone Metaphraste c. 8 (Surius tom. VI, p. 1054)* nisi] nam si *P* 11 sed] si *P* 12 et] ea *F* 13 sint *F* 14 clarus consummatione] *om. F* 15 dotatus F^1, *corr.* 16 contagia *F* 17 honor] *om. P* gloria] cum patre e spū sco *add. F*, et uirtus et potestas *add. Surius* in] per cuncta *Surius*

OPVSCVLA VENANTIO FORTVNATO MALE ATTRIBVTA.

VITA SANCTI AMANTII.

(1) Praeclaro succumbit oneri pauper ingenium tamque immensae rei sermo sterilis et ab omni scientiae fecunditate ieiunus non sufficit. (2) Quamlibet ergo infirmus humeris impositum onus obedientiae amore nunc suscipiam, ignosce, quaeso, lector, cum dissonam manibus paginam sumpseris, cum aures tuas murmur indoctum garrulo stridore percusserit, quia non minus culpae est non paruisse cum possis quam praesumpsisse quod nescias.

(3) Igitur beatissimus Amantius Ruthenae urbis quondam fuit civis ortu, vita pa- I
stor, nunc felici patronus excessu est: qui in primaevo aetatis flore abruptis saeculi laqueis militiam Christi perseverantiae definitione suscepit et vitia quibus pulsatur humana fragilitas patientiae virtute calcavit, inanes curas longe repulit, motus audaciae constantiae frenis tenuit et cogitationum inter se colluctantium rebelles tumultus mentis imperio subiugavit. (4) Qui beato fervens proposito et felicium meritorum splendore conspicuus sacerdotii culmen et sublimis cathedrae sedem promeruit gessitque mentem fastigio sui honoris parem, nihil in eo fuit dubium, nihil duplex, nihil varium. (5) Fuit namque in eo perfecta humilitas, prompta misericordia, indefessa liberalitas, sancta simplicitas. Fuit in vigiliis laudabilis, in ieiuniis fortis, in remissione mansuetus, in colloquiis sedulus, in conflictatione lenis, in iniuriis mitis, in tribulationibus patiens, in prosperis moderatus, constans in tristibus, in blandis severus, mitis in asperis nec pudore libertas caruit nec iucunditas gravitate. (6) Nunc brevi stilo pauca virtutum eius perstringam insignia, praestante domino oratione beati antistitis dicendi vires, qui divitias bonitatis suae sine ullo defectu scit effundere et nescit cum effuderit vacuari.

(7) Igitur cum in praedictae urbis foro consedisset praeses altiore ceteris sede II
sublimior et quendam facinoris nefarii reum ultimo crucis supplicio et extrema paena patibuli dampnasset, properat beatus antistes ad forum, petit a praeside vitam iam metu praemortui, sed non impetrat, iterat preces, sed mens superbi dira fastu non frangitur, sed acriore fervescit ira. (8) Itaque antistes cellulam repetit, terrae pro-

---

2 VITA SCI AMANTII. EPI. CXX *B*, *prologus deest BS* 5 amore] *M*, *om. L* 8 nescias] INCIPIT VITA CVM MIRACVLIS *add. L* 9 igitur] *om. B* urbis — ortu] fuit urbis alumnus *L* 10 felici — est] ipsius felici est patronus excessu *L* 11 diffinitione perseuerantiae *B* 12 inanes — 14 subiugauit] *om. B* 15 meruit *B* 16 que] *om. L* honoris sui *L* nihil in eo — 21 grauitate] *om. B* 22 praestante domino] dabit dominus *L* uires dicendi oratione beata qui *B* 24 uacuare *B*, uariari *L* 26 quendam facinoris nefarii] nefarii facinoris *L* 28 sed non] non *B* sed mens superbi dira fastu non frangitur, sed acriore feruescit ira] *L*, orationem apud surdum principem (praesidem *S*) perdit *BS* 29 antistes] *om. B*

BSB

sternitur, fundit preces, suspiria ingeminat, tundit crebro verbere sanctum pectus, petit a domino quod a praeside obtinere nequiverat. (9) Digna ilico praeses immitis paena percellitur, nam cathedrae cui altior insederat miris repente modis affigitur, deserit ossa vitalis calor et soluta nervis rigentibus membra officium quo animae famulabantur amittunt. (10) Ad cellulam beatissimi viri concurritur, ab oratione consurgit, ad forum progreditur. Sensit adventum viri praeses magna iam sui parte praemortuus. Amissi itaque redduntur sensus et famulantia usibus suis ad vigorem pristinum redeunt membra. (11) Redditur ergo salus praesidi, vita dampnato, et quicquid vel admittendo ille vel hic non dimittendo contraxerat pia domini miseratione conceditur. Denique condonata est reo vita cum crimine, praeses meruit veniam cum salute.

III (12) Non longo post tempore sequitur longe clarior virtus et tanto par merito. Erat nanque haud longe ab urbe in altiori baside eminens simulachrum, quo in loco mira gentilium multitudo confluxerat. (13) Itaque cum daemoniis pecudum carnes suis moribus litant dumque referti epulis vino pleni cantu perstrepunt, beatissimus sàcerdos advenit, vidensque exultare infelicem plebem omni luctu graviori laetitia, trahens ab imo pectore longa suspiria, eos a sacrilegii impio scelere pio hortamine revocare pertemptat. (14) Sed semper invisa ignaviae remedia sunt salutis, quae perire arbitrio suo quam alieno servari consilio mavult et modum utilium ad modum voluptatis examinat, blanda et noxia pro rectis ac necessariis habet. (15) Totis ergo furoris stimulis in iniuriam sancti viri seditiosum vulgus exarsit, cum pia ille adversus saevientes arma corripiens repetit cellulam, terrae prosternitur, fundit uberes pro hostibus fletus, ingeminat pro inimicis alta suspiria, petit ut sine nece sua vel certe propria saevientium furor decideret. (16) Nam ille quo coronaretur optabat, pro hac ne punirentur impii pia apud misericordem regem vota fundebat. Non enim minor animi virtus est pro inimico exorasse dominum quam procubuisse pro domino, pro persecutore fudisse preces quam effudisse animam innocentem. (17) Post longa itaque suspiria sanctum elevans caput, si nubes aliqua ab oriente consurgeret, qui prope astabat puerum interrogabat. Nullam ille se videre respondit. Rursus beatus pontifex terrae prostratus ingemuit, erectoque iterum a terra capite, eadem quae prius famulum sciscitatur, videre se ut prius famulus negat. Cunque tertio sancta terrae membra prosterneret, puer cui iniunctum id operis fuerat nubem ab oriente pertenuem exiguamque videri scilicet credidit quod futurum praeviderat. (18) Ab humo homo dei consurgit et caelum de quo nunquam mente defuerat intuetur. Tegitur repente

---

1 ingeminat] *B*, *cf. v.* 22, geminat *M*, gemina emittit *L* 2 praesidem immitem poena percellit *L* 3 cathedrae] in cathedra *L* affligitur *L* 4 calor ossa uitalis *B* 5 oratione] pater *add. L* 7 et] *om. B* ad] in *L* 8 uita] reo *add. B* ille admittendo *L* 9 pia] *om. L* 10 donata *B* crimine] et *add. L* 11 longe] *om. L* 13 multitudo gentilium confluebat *L* daemoniis] mortibus *add. B*, daemonibus *S* carnes suis moribus] uel suis potius mortibus *B* 14 epulis] et *add. L* 15 laetitia omni luctu grauiori *B* 16 trahens — suspiria] *Ov. met. II, 753. X, 403* ab] *om. B* longa] *om. L* eos a sacrilegii impio scelere] a sacrilegii scelere eam *L* reuocare pio hortamine *B* 17 sunt remedia ignauiae *B* salutis] *om. B* 18 alienum seruare consilium *L* et modum utilium ad modum] *ML*, immo dum utilitates animo *B*, in modum utilium incommodum *S* 19 examinat blanda] nititur retorquere blandaque *L* 20 in — seditiosum] *om. L* cum pia] sed *L* 21 arripiens *L* 22 fletus] preces *L*, *cf. Ov. met. XI, 672* ut — 23 decideret (desisteret *S*)] *BS*, illis uitam qui in necem suam certe saeuiebant *L* 23 quod *L* pro hac] *B*, pro his *S*, ideo *L* 24 pia apud misericordem regem] *S*, apud misericordem regem pia *B*, pia apud misericordiam domini *L* non — 26 innocentem] *om. B* 27 sanctum] $\overline{scs}$ B^1 si] uidit quasi *B* puerumque qui prope astiterat interrogat *B* 28 nullam ille] *SL*, si et ipse quam intuebatur uideret. ille nullam *B* 29 ingemuit] *LS*, suspirauit *B* iterum] *L*, item *S*, *om. B* 30 famulum] a famulo *L* se — 32 praeuiderat] scilicet se credebat quod futurum praeuiderat *L* 32 uidens *B* scilicet] *S*, *om. B* futurum] sanctus antistes *add. B* homo — 33 quo] ergo dei homo consurgens et caelum cui *L* 33 aberat *B*, defuit *L*

BSB

nubibus dies mox diabolo exitium ferens, terribili nanque sonitu fulmen increpuit pariterque infelix simulachrum ferit, dividit dispergitque. (19) Fertur per aera lapideum sacrilegorum numen: quod ita diversam in partem ultricis procellae turbo deiecit, ut partem nunc eius Lauterna teneat rivus, partem Avarionis habeat ripa fluminis in testimonium virtutis perpetuo servatura. Partem ab urbe procul patens retinet campus rem tanti miraculi visibus ingerens, ammirationem praebens, memoriam repraesentans. (20) Itaque divina providentia verberat impios, ut animae morbum corporis afflictatione sanet, et de adversis remedia praeparans salutem infirmitate restituit, ideoque sacrilegam plebem percussit, ut perderet eam, et pia manu inflixit vulnera, ne ipsam puniret. (21) Fuit ergo praesens paena non ultio sceleris sed medela peccati, quae perimeret peccatum, coerceret peccatorem: extinxit crimen auctore servato obortaque simul est ex dolore salus, ex ira remissio multis. (22) Nam ut simulachrum fulmine ictum dissiluit, statim quibus inerat iuventutis robur quique de media nocte vergebant in senium auditu obstrusis auribus caruere. Iunior vero minusque nocens aetas mansit incolumis, sed hi quibus altius serpentinum virus inoluerat feriuntur. Quos ergo ad fidem praedicatio sancta non moverat insignis miraculi virtus impellit. (23) Ad beatissimum etenim virum concurrunt, facinoris veniam expetunt et merentur, amissos repetunt sensus atque percipiunt, sentiunt sani fontis fluenta et hauriunt. Discessit ergo vulnus illatum, curatur inventum nec ultra emendationem verbera illis contulerunt. (24) Sic dominus noster fidelis oratione servi antiquam putredinem ulcerum curavit, vulnera sanavit, flagella lenivit, iram terrore compescuit. Ita divino munere bellator egregius praedam inimico abstulit, detulit caelo, detraxit hosti, auctori restituit: captivos enim reddidit libertati praedone captivo vitaeque mortuos mortis auctore prostrato restauravit. (25) Et ilico de penetralibus cordis sacrilegi peccati maculas Christi amore repulit, fides abstraxit, unda purgavit et nivalis simul candor terrenos homines spiritali fidei velamento induit, sicque pater egregius fidelisque servus evangelici praecepti memor commissa sibi a domino felici faenore multiplicata restituit.

(26) Aliquantulum vero post haec temporis fluxerat, cum praecepit duobus sanctae IV ecclesiae famulis, ut in flumine quod iuxta urbem praeterfluit paucos pro advenientibus pisces caperent. Haud mora praeceptis obediunt, pisces capiunt, lina legunt, ad urbem remeant, quos milites qui in praesidio erant civitatis redeuntes offendunt. (27) Ii hostili ritu septi potiuntur piscibus eosque male multatos flagris relinquunt exanimes. Ad sacerdotem famuli redeunt et quae iis simul ablata illataque fuerant testis luctus edocuit. (28) Beatus tamen pontifex de amissis non doluit ex contemptu, sed afflictis congemuit ex affectu. Illinc constantiam rigor tenuit, hinc lacrimas pietas fudit. Felix cum vicit contemptu, felicior cum victus affectu est. (29) Domum interea milites repetunt, nituntur praedam edomare flammis: subiecto etenim igne exundant latices, sed novo repente miraculo perdit vim flamma desiliens et aestuans in cassum furibunda

27 Matth. 25, 21.

---

1 dies] et *add. L* terribili — fulmen] terribilis tonitru fragor *L* 2 et dispergit *L* lapidum *B* 3 diuersa in parte *B* 4 lauterna] nunc *add. L* riuus partem] uero *add. L* habeat ripa auarionis *B* 5 partem] quoque *add. L* 6 usibus ingerens *S*, usibus humanis ingerens *L* ammirationi praebens memoriae *B* 7 itaque — 28 restituit] *om. B* 13 fulmine ictum] *M* 15 inoluerat] *M*, incaluerat *L* 26 niualis simul] *M*, ualidissimus *L* 29 uero] *om. B* cum] et *L* sanctae] *om. L* 32 praesidio ciuitatis aderant *B* ii] his *B* 33 septi potiuntur piscibus] septem (saeui *M*) de piscibus uiolenter abripiunt *B* 34 iis simul] sibi *B* 35 de] *om. L* sed] *om. B* 36 illic — hic *B* uigor *L* 38 igne] contemptum *add. B*^{2} exultant *L* sed] *om. B* 39 furibunda in cassum aestuat *B*

miroque repente modo indurantur magis flammis pisces lege mutata naturae et intractabiles durique sensus tanti novitate miraculi molliuntur. (30) Interea milites ad sacerdotem concurrunt, direpta referunt, genibus adhaerent, veniam facinoris petunt. Ignoscit mens pietate promptissima, donat eis crimen cum piscibus: mox quae direpta focis intemerata duraverant flammis reddita edomantur. (31) Hic beatus pontifex oratione sanctissima plebi ferendi necessitatem iniuriae, militibus consuetudinem abstulit infligendi pariterque ultricium vis extincta flammarum et emendatio militum ac populi fuit. Praeclaris gloriosisque signis stupenda succedunt.

V (32) Erat nanque in foro in altiori baside eminens simulachrum, quod vir beatissimus zelo divini amoris accensus deiecit atque confregit. In ultionem igitur numinis sui sacrilegae plebis multitudo consurgit ac limphatico furore succensa praesens bellatori Christi minitatur exitium. (33) Sed vir beatissimus mortem non timuit vitae amore. Neque enim fas erat fortissimum bellatorem praesentem timere mortem, qui iam aeternam praesentium rerum contemptu calcaverat. Itaque plebs misso rem nuntio viro cuidam defert, qui erat illo tempore natalium splendore, honore, tytulis, opibus, auctoritate ceteris longe praestantior. (34) Contrahit hic servulorum solatia, sede invectus curuli urbem protinus petit. Et iam emensus iter, dira fremens et extrema minitans, urbi aderat. (35) In medio tamen portae pridie beatus pontifex orationem ad dominum terrae prostratus fuderat. Quo in loco miro stupore haesere biiuges et ut insensibilia riguere simulachra. Nil agunt stimuli, nil verbera saeva proficiunt. (36) Cum autem vir ille insignis miraculi novitate perculsus ad beatissimum virum unum ex necessariis mittens rogat, ut pia eum oratione absolveret quem meritis quasi vinculis nexuisset, haud mora sacerdos advenit, carpento devolvitur, persecutor adhaeret sancti genibus, rigat pedes lacrimis, peccatum fatetur, petit auxilium. (37) Vix verba compleverat et animalia quae ut durae cautes riguerant caelitus recepta mobilitate praeceptis obediunt, dumque sanctis orationibus natura nunc mutatur, nunc redditur, mens fera prius et dominum ut de duris cautibus orta non sentiens subito fidei igne succenditur. Ilico maculas peccatorum unda diluit salutaris et incredulitatis nube detersa clarum pectori lumen infunditur. (38) Interea unus e famulis cursu praepeti fit dominae tristis nuntius, quae repentino luctu perculsa monilia proicit, vestimenta disrumpit, scindit crines genasque dilacerat, irrigat fletibus vultum ac tunso pectore suspiria aegra perfundit et nunc confractum mixtumque pulveri dominum suum, nunc amissum quasi coniugem deflet. (39) Turbatur domus, iunguntur planctibus dominae lacrimae famularum, ad urbem mox properat et turbata collisaque gerens ora femineo simul furore vel planctu aggreditur sacerdotem. Quae ut serenitatem verendi vultus inspexit, subito pavore contremuit. (40) Glorioso itaque statim fidei calore succensa genibus provolvitur sacerdotis et daemonia quae dementi prius superstitione coluerat laudabili execratione condemnat. Ipse vero ilico eam labe culparum emundans vitae

---

1 durantur *B* et] tunc *B* 2 tantae nouitatis miraculis *B* 4 prompta *L* his *B* moxque qui direpti focis (foris *L*) intemerati (pace temerata *L*) *B* 5 duruerant *L* redditi *B*, redduntur *M*, redeunt et domantur *L* 7 ac] quies *M* 8 signis] plus *add. S* 9 nanque] *om. B* in altiori] altiori *B* base *B* 10 diuini amoris zelo succensus *B* atque] et *B* 11 ac] *om. L* limphatico] bellatorum *add. L* succensa christi bellatori minatur *SL* 12 metuit *B* 14 iam] *om. L* calcauerat] meruerat *SL* misso rem nuntio] *scripsi*, misso in rem nuntio *B*, misso in rutenem nuntio *S*, misit nuncium *L* 15 defert] *B*, refert *S*, honorato nomine *L* illo] in *B* natalium splendore] *om. B* honorum *L* 16 hic] is *B* seruorum *B* urbem protinus sede inuectus curuli *L* 17 iter dire fremens dira *L* 18 beatissimus *B* 19 effuderat *B* biiuges] *BM*, *cf. Verg. Aen. X, 587*, bigae hominis illius animalia *L* 20 simulachra] signa *L* nihil agunt *B* stimuli] famuli *M* 21 autem] *om. B* nouitate miraculi *B* 22 rogauit *L* 23 carpentum *L* 24 sanctis *B* auxilium] et *add. L* 25 compresserat *M* et] *om. L* 26 dumque — *p.* 59, *l.* 27 sensit] *om. B* 37 dementi] *M*, decenti *L*

BSB

aeternae lavacris perfudit sicque beatissimus pontifex infelicem praedam de faucibus diaboli abstrahens fecit feliciter suam.

(41) Venerunt quoque quondam duo viri ad urbem infelicem vitam atroci gerentes in scelere. Tegunt itaque funesta demissis vultibus corda et extortis fletibus et imo pectore abstractis suspiriis vilium vetustate pannorum pauperes se esse mentiuntur. Tribuuntur eis necessaria victui et simulatae miseriae miseratione piissima subvenitur. (42) Deflent itaque vim sese frigoris ferre non posse, tandem intra septa recipiuntur ecclesiae. Vixque corda mortalium quies prima grata curarum oblivione laxaverat, cum illi admittunt latrocinium et sacra, pro nefas! pollutis manibus pallia adeunt, vela deiciunt reseratisque ianuis gradu concito fugam crimine stimulante arripiunt, qui ita digno caecitatis supplicio feriuntur, ut nefarii oculi qui indices criminum fuerant duces esse fugae non possent. Huc itaque et illuc incertos implicant orbes et vacuo noctem labore consumunt. (43) Redditur terris dies, agnoscitur facinus, fit ad sacerdotem concursus. Demonstrat beatus antistes quos oratione tenuerat aitque auctores criminis prope pontem qui proximus urbi est caecitate esse percussos et vacuo lassos itinere considere. (44) Ad pontem ergo itur, reperiuntur nefarii criminis rei, interrogatique quo irent quidve eis esset negotii, aiunt se longius velle pergere, sed cum esset hora fere diei tertia, a coepto se dicunt itinere opacae noctis tenebris impediri. Ad sacerdotem denique pertrahuntur. (45) Itaque cum vir beatissimus illatam sibi iniuriam velut in sublimi positus ante despiceret, tamen licet divini memor esset praecepti, alienas noluit culpas sine propria virtute castigari, nam dempto pallio suo sacrilegos bis aut tertio in dorso percussit, quod ita in eorum membris insedit, ut omni ab ipsis atrocius verbere sibi esse putaretur. (46) Multos quoque regulam melioris vitae transgressos sancti tegminis levi tactu ad emendationis sanitatem reduxit, sed semper secundum modum peccati impendebatur cura remedii et pro qualitate culpae vis inferebatur vindictae. Sic ergo sancti in oratione viri in latebris factum animae vulnus fortius morbi remedium sensit.

(47) Igitur criminosus quidam ortulum sancti viri exiguum quidem spatiis laetis VI tamen conspicit virentem holeribus, ampliabat si quidem loci angustias amoena iocunditas. Statim ergo atroci mente furti facinus concipit. (48) Itaque redditur terris occasu diei noctis silentium vixque corda mortalium alta quies dulci sopore laxaverat, cum ille accommodum fraudi tempus amplectens prosilit audacia plenus ad scelera levique impulsu quae obstabant cedentibus adit ortulum, holera diripit, abire festinat, sed divinitus retinetur. (49) Nullus etenim remeandi exitus patet et ita reus tenui sepe quasi muro vallatus, exigua nanque obstacula velut omni constructa munimine crescere fugienti videntur in molem. Noctis ergo totius iter spatium ortuli fuit. Interea roseae lucis splendor mundum irradiat facieque rebus reddita terris lux redit. (50) Igitur beatus senex in cellula ubi spretis somnis inertibus noctem dulci meditatione et sancto labore transegerat unum e fratribus vocat mittensque in ortulum mandat, ut quem inibi errore lassatum suo et velut quibusdam artatum vinculis ita innexum crimine repperisset attraheret. Haud mora it, repperit et attrahit. (51) Adest ilico criminosus, furtum in medio proicit, pedes complectitur sacerdotis. Itaque vir pietate

---

3 atroci] *om. L* 8 laxauerat] *Verg. Aen. V, 857* 26 uis] *M*, ius *L* 28 spatio *B* 29 quidem] spatio *add. L* 30 concepit *B* redditur terris] *cf. supra v. 13*, reddito terris *M* 31 occasus *SL* silentio *SML* uixque] *cf. supra v. 8*, uix *SML* 32 commodum *B* et scelere *B* 33 quae obstabant cedentibus] transit quod obstabat *L* adiit *B* 34 sed diuinitus retinetur] *om. L* etenim remeandi] tamen redeundi *L* et ita] quia *L* 35 uallatur *B* nanque] *om. L* 36 fugienti] sibi *add. L* 37 redditur *L* 38 in aestibus noctis *B* 40 inibi] ibi *L* ita] *om. B* 41 abstraheret *L* it] *S*, illum *B*, adit *L* repperit et attrahit] reperit abstrahit *L* adest ilico] *SL*, ut uero affuit coram sacerdote *B* 42 pedesque *B*

BSB

plenus indulget crimen donatque furtum monens saepe, ut suis usibus necessaria potius petat quam rapiat et necessaria sibi tribuentis munere non rapinae scelere conferantur: sic ergo indulgentiam a sancto viro promeruit et discessit.

VII (52) Quid memorem in eodem ortulo a simili scelesto quondam mella ab alvearibus nocturno dempta furto delataque domum in picis prorsus mutata naturam, stupuisse reum ammiratione virtutis, cum criminis non deesset causa et conscientia criminis torqueret auctorem? (53) Tandem vero criminosum alto mentis stupore discussum ad antistitem properasse, retulisse furtum sanctisque prostratum vestigiis veniam facinoris postulasse, perfacile supplicanti indulsisse antistitem naturamque mellis non minori reddidisse miraculo quam mutasse, ita reum pro supplicio veniam munus domum retulisse pro crimine.

VIII (54) Dumque his virtutum fulgeret miraculis, beatum gloriosae consummationis tempus advenit, sed cum fracta iam aevo membra deficerent, afflictum emortuumque corpus virtus abstinentiae roborabat et quod natura negaverat meritum conferebat. (55) Fuitque tantus in eo viro fidei fervor, ut insatiabili ardore quo plus corpori districtionis intulisset eo inferre plus cuperet, et ita erant augmenta meritorum eius incitamenta profectuum. Amor quippe dei reficere animum potest, satiare desiderium non potest, sed magis magisque cum hauritur sitim inflammat, iocunditate enim sua excitat appetitum, sed non facit de satietate fastidium. (56) Igitur beatissimus Amantius hac meritorum luce fulgens terrena terris membra commendat, caelestis spiritus celsa conscendit. Illic nunc interest choris angelorum, hic fulget claritate virtutum, illic interpellat pro famulis voce supplici, hic tuetur famulos virtute sublimi, illic petit, hic praestat, illic vota fundit, hic votis respondet, illic nunc aeterna circumseptus emicat luce vel meritorum splendore clara vel illatae crucis tormentis roseo quasi fulgore purpurea. (57) Nam ipse in semet et persecutor extinguendo vitia extitit et martyr crucifigendo corpus emicuit adeptusque est novum non morte sed carnis mortificatione martyrium. Et cum sit in conspectu domini pretiosa mors martyris, dum beatissimus Amantius ipse in se hostem et persequitur et prosternit, fuit in conspectu domini pretiosa mors viventis.

IX (58) Hactenus quidem vitam beati confessoris Amantii divino munere ut potui stilo digessi. Nunc pauca de his quae triumphator egregius gessit brevi sermone constringam. (59) Igitur mulier quaedam erat Iuliana nomine vidua et anus et pauper, quam artabant pariter fragilitas senii et solitudo et egestas, vigebat in ea tamen fortis animus aerumnarumque contemptor. (60) Haec quo propior divino operi foret, cellulam prope sancti antistitis basilicam collocavit, ut frequentiam quam tarda senectus ei negaverat vicinitas cellulae restauraret. (61) Huic mercandi vendendique vini usum necessitas variarum artium magistra monstraverat. Mercabatur itaque vendebatque hoc modo vina, ut quod supererat pretii fieret substantia laborantis neque

---

1 monens] monetque *B*, eum *add. L* potius necessaria usibus *L* 2 et] ut *B* 3 indulgentia a sancto sibi concessa ab eo discessit *L* 4 quondam] *om. L* 5 naturam mutata et stupuisse *L* 6 non] *om. B* 7 auctorem] cum furto dampnum superesset et iniqua mens in tam atroci maneret scelere *add. B*, cum furto damnum superesset, in qua moestus atroci maneret in scelere *add. S: glossa videtur esse* tandem uero] *S*, tandemque *B*, tandem uerum est *L* sopore *L* 8 properasse et furtum retulisse *B* 9 postulasse] et *add. L* naturamque] et sic naturam *L* 10 minoris rediisse miraculi fuit quam mutari *L* ita] et ita *B* domum] *om. L* 12 que] *om. B* fulgeret] ipse *add. L* gloriosae] eius *add. L* 13 mortuumque corpus abstinentiae *L* 14 roborabat] labore erat *L* 15 eo] sancto *L* 16 eo] *om. L* eius] *om. L* 18 iocunditatē B^1 19 beatus *B* 20 condit sed caelestis *L*, caeli *B* 21 choris interest *B* 24 micat *B* claro *L* tormentis] *om. L* quasi] ac *L* 25 purpureo *L* ipse in semet] et in semetipso *L* extinguendo uitia extitit] uitia exequendo extinxit *L* 26 nouum non morte] *M*, nouum non mortis *B*, non mortem *L* 28 ipse in se hostem et] hostem *L* pretiosa in conspectu domini *L* 29 uiuentis] *desinunt B, ubi* PASSIO $\overline{\text{SCI}}$ MENNĘ MART̄ *sequitur, et S*

BSB

plus lucri caperet augmentum quam victus necessitas postulabat. (62) Venit ergo ad hanc vir quidam atroci scelere aliis longe criminosis immanior aitque se velle vinum mercari. Illa vero eum intra cellulam recepit ut emptorem, et ut ne diutius teneret eum forsitan properantem, celeritatis studio seniles castigat moras. (63) Ille vero circumspectare coepit omnia vagisque luminibus universa percurrere, si quae essent quae viduae simul et pauperi crudelissimus praedo posset auferre. Dum ergo haec muliebri levitate turbatur, mox ille capsulam cum exigua pecunia conspicit, diripit abstulitque et vino mercato aufugit venitque post triduum quasi innocentiam suam praesentialiter monstraturus. (64) Illa ilico nefarii furis certissima coepit evolare in faciem eius opemque clamoribus quaerere: criminosus et ipse conscientiae suae scelere territus cursu subito cito se proripit equumque conscendit. (65) Anus prodit e cellula cupiens praeire clamoribus quem tardo sequi gressu non poterat. Ad sanctam tamen basilicam erigens oculos hoc fideli devotione et maxima voce proclamabat: Ne sinas, summe sacerdos defensorque fortissime, abire praedonem meum, ne deseras viduam et pauperem, divitiarum mearum solatium et virtus mea. (66) Cumque hoc supplex depromeret, miris repente modis conspicit in medio atrio in morem cautis riguisse cornipedem. Acciderat enim, ut ea die sacrae depositionis eius celebrarentur festa annuo orbe completo et egrediebantur de basilica populi expletis ex more solemnibus stupentque miraculi novitate perculsi. (67) Haerebat quoque reus stupens corpore, stabat anus innixa baculo. Fundit tandem criminosus uberes fletus, peccatum fatetur, pecuniam reddit et absolvitur domumque remeat absolutus. (68) Plebs igitur tantam virtutem mira exultatione et ineffabili laude ad caelos effert et ita gloriosus antistes fuit in defensione pauperis fortis, in absolutione criminosi misericors praebuitque immensa miracula, vel cum audit innocentem vel solvendo dampnatum.

(69) Non longo vero post tempore, dum ipse in periculis adest famulis, sequitur X clara virtus ac maxima. Iamque in Septimaniam quidam vinum mercari cupiens properabat, prius tamen basilicam gloriosi triumphatoris ingressus tumulum eius petit, solo prosternitur, prosperitatem poscit itineris, vota spondet. (70) Mox progreditur levique labore diffusum emensus iter in Septimaniam venit, vinum mercatur, ad urbem remeat. Et iam medium secundis gaudens rebus iter transgreditur, iam summae de vertice rupis in imo vallis amne leni fluentem Tarnem conspicit flumen, iam vicinus urbi alacer eam intuetur, iam votis dulces nati blandis pendent ex osculis, iam urbe fruitur, iam parentum civiumque potitur affectu. (71) Dum ergo spe totus in urbe est et excelsi montis iuga carpit itinere, repente atroci luctu gaudia perturbantur, nam impulsum saxo vehiculum quatitur excussoque vehiculo vas atroci resultat sono atque ima petens vallis in planis tandem collabitur. (72) Quod emptor perspiciens abrumpit caesariem genasque dilaniat et vertens ad moenia oblitos lacrimis oculos fatur sic paucis: Te, o beatissime pontifex, duce extrema adii loca, en desertus a te, iam patriae adductus in finibus, gravi aerumnarum mole oppressus, dignas meritis paenas luo. (73) Haec autem ingenti luctu commemorans, ad locum in quo vas deciderat properabat, cum lacrimas scilicet causa lacrimarum augeret et dolor damni praesentis maiores a misero paenas exigeret. (74) Cum ergo ad locum flens venit, aspicit repente stupendo miraculo vas integrum vinoque plenum et patronum quem querebatur absentem virtute clara praesentem intelligit. Lacrimae igitur vertuntur in gaudia et maeror in laetitiam permutatur. (75) Et ita fuit maioris miraculi rem patrociniis antistitis sancti commissam sic fuisse salvatam quam non fuisse dilapsam, duras cautes non sensisse dum collideretur quam evasisse pericula dum servaretur,

---

16 cautis riguisse] *cf. supra p. 58, l. 25* 17 cornipedem] *Verg. Aen. VII, 779* 31 in imo (uel ima *add. M*) uallis] *M*, primae *L* fluentem — 32 eam] *om. M* 32 uotis — 33 affectu] *M*, uocatus uota dissoluit *L* 34 iugia coepit itinera *L*

BSB

excepisse aspera et nescisse discrimina, transisse inter praerupta, quam si a praeruptis esset integre custodita.

XI (76) Nondum quoque multorum emensa temporum orbe completo redierant curricula, cum sanctus Quintianus episcopus ante sacrosancta altaria capacem tumuli locum elegit, ubi ipsum miro opere et laudabili arte collocavit, nam prius in basilica sancti viri extensa sepulchrum velut praefulgens lampas splendore propriae claritatis mentes expectantium illustrabat. (77) Hoc itaque tam pulchrum facinus episcopus mente concepit, devotione spopondit consummatoque opere diem sacrae translationis constituit. Haec ergo celerrime fama percrebuit et non solum diffusae urbis conclusa fimbriis loca sed diversae etiam urbes confinesque provinciae vel pontifices ad id misere vel populos. (78) Fideli itaque coetu moenia complentur, venit etiam e Narbonensi urbe Marturius abbas quidam laudabilis et vita conspicuus. Prius tamen artifex eligitur, qui tumulo circumiecta demat: qui statim sacrae venerationis locum ingressus audaci motu de sepulchro opposita expulit, sed ilico insurgentis dexterae ictu percussus ingemuit ultricique paena temeritas prolapsa procubuit. (79) Iamque sacrae translationis dicata dies illuxerat, quae primos urbis Romae doctores Petrum et Paulum duo mundi scilicet maxima lumina triumphali supplicio victores misit ad caelos. Hac ergo die omnium expectata votis sacerdotes adsunt, populi confluunt, oratio ex more indicitur, plebs solo prosternitur, tumulus commovetur. (80) Mox vero repentino miraculo tanta fragrantia de tumulo ineffabilem exhalans suavitatem prodiit, ut non solum cunctum in sancta ecclesia populum verum etiam sitam in porticibus atriisque plebem dulcedine nimia repleret et velut quodam retributionis munere spiritali hausto reficeret. (81) Interea subiectis manibus pia devotione fidelium vehiculo, felix onus infertur, tumulo manus Marturii abbatis comprimitur. Ille vero neque manum retrahere nititur neque circumstantium opem uti sepulchrum elevetur inquirit. (82) Sed piis questibus auxilium beatissimi Amantii implorare non desinit haec humili voce commemorans: Noli, sacerdos quondam noster, nunc socius angelorum, noli opprimere manum famuli, ne servum tuum ullo afflictionis maerore exasperes: iucundior mihi melle dulcedo, ne sinas gaudia nostra tristitiae nubilo maculari, gaudium et exultatio mea, quem ad solemnitatem tuam perduxisti hospitem, cellulae reduc suae incolumem! (83) Vix verba finiebat, cum elevatur subito sponte tumulus et abstrahitur manus illaesa abstractaque rursus oneri pio subicitur.

XII (84) Interea obvium sibi quendam vehiculum impulit impulsumque prostravit atque obliquatis strati pedibus discurrens rota pertransiit, sed ita minacem impetum iussa suspendit, ut nec sensum doloris strato infligeret nec signa livoris imprimeret. Cucurrit ergo motu celeri nec subiecta contrivit, sed ministeria complevit itineris relinquens signa virtutis. (85) Inter haec vero miraculorum insignia, nullo impediente labore, summo cunctorum gaudio in loco studiose praeparato reliquiae sacrae conduntur. (86) Nonnulli autem ad tumulum sancti viri vesano praesumpsere ausu scelus priori scelere cumulare, sed correpti protinus furore limphatico solvere supplicia afflictique horribili fremitu et occultis exusti flammis prodiderunt nefas, reddiderunt sublata prostratique solo veniam petiere facinorum ac sine mora beatissimi virtute antistitis obscenis contagiis meruere purgari. Ita hos et ultio iusta perculit et miseratio pietatis absolvit.

---

4 *Greg. de vita patrum c. IV, 1:* in quo episcopatu ampliatis adhuc virtutibus, cum in dei semper operibus cresceret, auctam beati Amanti antestitis basilicam sanctum corpus in antea transtulit, sed non fuit sancto acceptabile hoc opus.

---

9 celerrima *L* percrepuit *M* 11 fidei itaque conuenientia completa *L* 16 petrum et paulum] *dies 29 Iunii cf. supra p. 58, l. 11* 22 speciali haustro *L* 23 pia deuotione] *om. L* 40 furore limphatico]

(87) Rursus cum adversus Ruthenenses Marcomanni truces ingruerent omnemque XIII
late provinciam belli nube texissent, — atroci etenim corona cinxerant civitatem —, horrebant murorum interiecto discrimine strictis mucronibus. Addebat etiam fiduciam hostibus multitudo ingens, natura ferox, quorum fugam sternebat passim dira lues immiti ense, fame obscena. (88) Consurgit tandem in ultionem famulorum sacerdos noster propugnatorque fortissimus et ita gentem totam uno timore percussit, quod discedentes pavore fugam arriperent, sicut vehementi furore arma rapuerant. (89) Nam cum fortissimae gentis duces ingrederentur ex more basilicam, uti res secundas poscerent suis, tumulum petiere: statim circumiecta sepulchro velamina nunc alteram in partem ut acta flabris novae virtutis miraculo sinuantur, magnus e tumulo liquatur sudor. (90) Commemoratione etiam mira sacrum de tumulo velamen excutitur, sternuntur solo duces pro gloria reditum fugam pro felicitate poscentes et ipsi atroci prius saevitia immanitatem transgressi feralem in hominum mores novo redeunt metu perculsi. (91) Ab oratione itaque consurgunt terribilique sono tubae gens tota contrahitur, prodit metum pallor timoris index factumque trepidus sermo miraculum: horror omnium quatit membra, novitate virtutis placet fuga, densa mole referuntur ad patriam. (92) Peracto itaque triennio hoc quo prius veniunt furore succensi, hac saeviunt immanitate bacchantes, ex hoc redeunt miraculo commoniti hocque fugiunt pavore perculsi et ita pastor egregius gregem suum ab incursu luporum bis eruit una virtute.

(93) Dicam iterum miraculum quod ipsa Rutena urbe teste conspexi. Puerum XIV
quendam Euphrasium nomine arto dirae infirmitatis nexu constrinxerat hostis ille multimoda nocendi arte saevissimus atque ora ferocitate obseraverat, dempto linguae motu et fandi libertate sublata, luebat longi maeroris paenam diuturno silentio nec ulla ad afflictum conferri poterant remedia sanitatis. (94) Tandem infirmus audacis fidei fervore succensus sancti patris tumulum petiit et tumulo velamen contiguum ori violentus iniecit et ilico verberante ora linguae plectro auctorem Christum vox clara collaudat divinamque virtutem et merita bellatoris antiqui soluta lingua testatur et ita infirmus ille e basilica Christo referendo gratias sanus egreditur totamque exultando percurrit urbem tanti miraculi testis ac nuntius.

(95) Item latro quidam saevissimus viatorem incautum adit, interimit prosternit- XV
que, spolia diripit ac telo ultricis conscientiae perculsus aufugit. Ignoto cuidam a latrone extincti vestimenta venduntur, quibus palam sine mora prolatis, innocens emptor ad supplicia rapitur et alieni sceleris paena torquetur, in carcerem truditur, profertur, verberatur, carceri redditur et comperendinato die letalis patibuli paena differtur. (96) Interea intempestae noctis silentio divino fulgore carcer emicuit, adest gloriosus Amantius nivali splendore conspicuus, maerentem visitat, nomen edicit et ut crudelia tormenta effugiat exhortatur. Ilico arta ferri vincla dissiliunt, claustra panduntur, procedit vinctorum manus fitque nocentum salus absolutio innocentis. (97) Patet carcer, ad basilicam gloriosissimi triumphatoris confugitur, pulsantur fores, mox sera novo miraculo illaesa solo resiliit et ita beatissimus Amantius divino munere ab imminente exitio dampnatos eripuit sacraque ereptos basilica dulci gremio salvandos excepit.

(98) A latrone quoque quidam in praesentia viri bonae conscientiae occiditur, sed XVI
cum se latro cursu praepeti confugiens occultasset, innocens ille metuens ne stans iuxta corpus extincti alieni sceleris paenas exciperet, basilicam beati triumphatoris expetiit, a propinquis extincti artissime vinculis innectitur. Qui offusis fletibus ma-

---

2 belli nube] *Verg. Aen. X, 809* 5 fame obscena] *Verg. Aen. III, 367* 14 terribilique sono tubae] *Verg. Aen. IX, 503* 15 horror omnium quatit membra] *Verg. Aen. III, 30* 16 densa mole referuntur ad patriam] *Verg. Aen. XII, 575:* densaque ad muros mole feruntur 21 euphrasinum *L*

xima in conspectu populi voce proclamat: Fortissime propugnator, si scis me reum, ultrici dampnatum paena prosterne, si inspicis innocentem, inique vinctum, iustitiae defensor, absolve. (99) Vix verba finierat, cum in conspectu suae plebis ferrum dissiluit proculque collapsum merita bellatoris et innocentiam laborantis virtute miraculi monstravit.

XVII (100) Nunc ergo in tantae festivitatis gaudiis omni supplicatione dominum nostrum, cui ineffabili miraculo est unitas sine confusione coniuncta, trinitas sine divisione distincta, deposcamus, ut, quia pariter iustus et pius est, cum beatissimo suo Amantio iuste petita praestet nobis, errata clementer indulgeat, qui cum patre vivit et regnat in unitate spiritus sancti per omnia saecula saeculorum. Amen.

VITA SANCTI REMEDII.

I (1) Beatissimi Remedii antestitis depositio sancta nobis hodiae diem misticae solemnitatis festam exhibuit, quae annis singulis, dum in se cursus temporum volvitur, nostris desideriis innovatur. (2) Hic itaque primis ortus natalibus parentum nobilitate fulgebat, quem divina pietas non solum priusquam nasceretur sed antequam conciperetur elegit, in tantum ut Montanus quidam monachus, dum se levissimo sopore quiesceret, tertia fuisset admonitione pulsatus, uti et matri suae benedictae Caeliniae quod masculum conceptura esset veredica relatione praediceret et nomen eius vel mereta designaret. Quod illico implevit imperio et fecundissimae genetricae concepturae sobolis gaudia nontiavit. (3) Illa vero sicut fidei credulitate non apparuit dubia, ita suscepit in parto quod praescierat in utero: haud morosa extitit vel incerta, felicissimum pignus secura protinus ededit quod prius corde concepit.

II (4) In quo adsiduae venturae aetatis mereta dulcis infantia designabat et quod ante conceptum mater agnoverat ante tempora iam videbat. Studebat teneros annos morum maturitate vincere et benevolentiam cordis caritatis melle condire. (5) Quid plura? Cum secundis successibus certatim sanctae conversationis studiis aduliscens vicensimi secundi anni iustum sumpsit exordium, in hac urbae Remensium omnium generaliter votis ad pontificii culmen raptus fuisse denoscitur potius quam electus. In quo statim sic apparuit aptus et devotus officio, tamquam si quod noviter ascenderat iugiter praefuisset. (6) Fuit itaque in elymosinis largus, in vigiliis sedulus, in oratione devotus, in caritate perfectus, in humanitate profusus, in doctrina praecipuus,

---

7 cui — distincta] *M, om. L* 8 quia — est] *M, om. L*

11 INCIPIT VITA SANCTI ET (AC *C*) BEATISSIMI REMEDII *GC*, KL. OCTOBRIS INCIPIT VITA SANCTI REMIGII CONFESSORIS *B*, (INCIPIT *add. W*²) VITA SANCTI REMIGII (EPISCOPI *add. W*²) *W* 12 remedii] *G*, remigii *vel* remidii *C:* remedi *Fort. carm. II, 13, 9*, remedius *vel* remegius *Greg. Hist. Fr. II, 31* antestitis] dei *add. G* hodierna *DEC*² die *CDE, om. W* festa solemnitatis *C*, solemnitatis festa *DE*, festam *om. BW* 13 uoluetur *C* 15 diuina] dnī *W* priusquam] antequam *G* nascetur *C*¹ antequam] quando *G* 16 se] *om. G, del. C* quiesceret] dedisset *W* 17 tercio *C*¹, tertio *B* uti] *C*¹ et] *om. BW* caeliniae] *G*, chiliniae *DC*¹, ciliniae *EC*²*W*, cyliniae *B* 18 merito *C*¹, meritum *C*²*BW* 19 qui *C*²*B* implebit *C*¹ imperium *(C)BW* 20 credulitatis *(C)B* 21 quem *CBW* presciuit *G*, praesciebat *E:* praescierant *infra p. 66, l. 17* haud — incerta *om. G*, haud *e corr. C*, nec *W*, non ut *Mombr.* uel] *C*¹ *Mombr.*, aut *C*², haud *DE*, ut *B*, nec *W* certa *B* 22 corpore *B* 23 designabit *G* 25 maturitatis *C*¹ caritate melli *C*¹ 27 uicissime *C*¹, uicesimo secundo anno *W* iustus *(C)* sumpsisset *C*² remorum *C*¹ 29 quod] qui *DE*, quo *C*²*W*, *om. G* ascendebat *DW* 30 presidebat *G* 31 humilitate *C*¹

in sermone paratus, in conversatione sanctissimus. Numquam in eo invenit humani generis adversarius nec quod fraude deciperet nec quod simulatione fuscaret.

(7) Sinceritatem mentis vultus sui serenitate munstrabat et pietatem clementissimi III cordis ostendebat in lenitate sermonis. Quicquid ad salutem pertinere possit aeternam non minus implebat beatissimi operis studio quam sermonis praedicatione docebat. (8) Longum est itaque verbis exeri, ne inrogemus audientibus de nimia prolixitate fastidium, quantum in eum bonorum omnium ornamenta quae sunt vel praeciosa vel maxima supernae remunerationis praerogativa contulerit. (9) Studiamus ergo pauca deserere, plurima praeterire, nam si tanta virtutum suarum insignia aut ariditas nostri sermonis posset excolere aut memoria retinere, prius habere poterat terminum lux hodierna quam pagina. (10) Intendebat vir beatus Remedius iactantiam virtutis fugire, in quo non poterat gratia celsa latere. Cum eum vero contigisset habere inter domesticos suos secretiore convivium et delectaretur in libertate carorum, discendebant ad eum intrepidi passeres et in manu eius mensae reliquias collegebant. Discedebant alii saturi, accedebant alii saturandi. Sic mansuescebat feretas avium in operatione virtutum.

(11) Accedit ergo quodam tempore, cum ex more pastorale sollercia parocias cir- IV cuiret, ut si neclegenter aliquid in divinis cultibus ageretur, fidelis Christi servus agnosceret: in vico similiter cui vocabulum est Calmaciaco ipsius devotionis studio peraccessit. (12) Vbi dum quidam caecus ab eo opem misericordiae postularet, coepit qua dudum captus fuerat infestatione daemonii corpores vexatione torquere. Tunc sanctus Remedius in oratione qua semper animi sancta intentione vacabat corporea se etiam sedulitate prostravit raptimque lumen pristinum reddedit oculis et pestem inmundi spiritus effugavit. (13) O ineffabiles gratia pietatis, a quo dum substantia sola petitur triplex remedium obtenetur! Victu pavit egenum, muneravit visu caecatum, reddedit libertate captivum adque ita contigit per hoc insignem misterium, ut dum apparuit unus in paupere trinitas se ostendit in salute.

(14) Sic ut semper ergo humani generis adversarius suam non desistit ostendere V nocendi virtute potentiam, civitatem Remensium eodem tempore surgentibus subito flammarum globis, oborta nimium vastatione succenderat et iam fere partem tertiam favillis extantibus concrematio peracta consumpserat et quod residuum erat victrix flamma lambebat. (15) Tunc cum eius rei nuntius ad beatissimi Remedii antestetes

---

1 serne *G* inuenit in eo *W* humane *C* 2 nec — nec] ne — ne C^1B 3 sinceritate *G* serenitatem *G* pietate *G* 4 possit] (*C*) 5 beatissimi operis studio (studium C^1)] beatissimus opere C^2 predicacionem C^1 6 exeri] *G*, exigere (*C*), exsequi *W*, comprehendere *D*, texere *E* nimia] his *add. DE* 7 quanta (*G*) ornamenta bonorum omnium *CW* sunt uel] sunt *DE* 8 contulerat *G*, contulit *DE* studiamus] C^1, studuimus *G* 9 plurimam C^2 tantarum *DE* signa *DE*, dicere coeperimus *add.* C^2 10 sermonis] non *add.* C^2 possit *CW* plus *C* poterit *DE* 11 pagina] capiat *add.* C^2 beatus remedius] sanctus *G* uirtute *G*, uirtutum C^2W 12 fulgere C^1 celsa] concessa *G* ea C^1, ei C^2 13 secretiorem *B*, secretius *W* 14 trepidi *DE* passeris C^1 15 saturati *E* operacicione C^1 17 ergo] autem (*C*) cum (eum *E*) ex more] *om. G* pastoralis solertię *W* circumire *E* 18 culpis C^1 19 calmacaco G^1, calmatiacus *D*, calmiciaco C^2 deuotione studium accessit *C*, deuotione per studium accessit *W* 21 qui *E* daemonis *W* torquere] *G* 22 sanctus remedius] *om. G* anima C^2 sancta] *om. G* corporeas etiam *G*, se etiam *om. C*, se etiam corporea *W* 23 sedulitatem *G*, se uilitate C^2 prostrabat *G* 24 infabilis C^1 25 petetur *G* numerauit G^1, remunerauit uisum C^1 26 libertate] *G*, libertatem C^1 insignum C^1 misterio *G* 27 unus apparuit *W* pauperem *C* salutem (*C*) 28 sic ut] sed sicut *E* ergo] *add.* C^2, erga *EW* generis] detrimenta *add. E* aduersarios *G* suarum C^2W desistet *G* 29 uirium *D*, uirtutum EC^2W, uirtutem C^1 remorum (*C*) 30 succenderet C^1 31 stantibus *G* 32 huius *E* nuncius *add.* C^2, *om. W* remedii] *om. G*

pervenisset auditum, illico velut invictus adleta ad ruinam urbis caeleri velocitate percurrit adque se igni obvium impleta oratione monstravit: statimque velut quodam reatu fracta vel concisa populo teste in se vastationem reducit incendii et per patentem portam admodum fugens discessit, ut omnibus monstraretur, quod vir dei plenus fidei igne plus caluit, qui saevitiam tantae indignationis et evicit meritis et extinexit.

VI (16) Quaedam vero puella ab urbae Tolosa praeclaris orta natalibus ab adulescente infantia vesani spiritus tenebatur obsidione captiva. Quam cum tenero amore dilegerint piissimi genitores, ad sancti Petri sepulchrum in Romana urbae cum plurima multitudine et multa devotione duxerunt. (17) Ibi quidam dei servus cum auxilio sacri corporis plurima implebat signa virtutis. Hanc tamen puella cum nulla potuisset intercessione purgare nec ab ipsa calledi daemonis viros valuisset expellere, hunc responsum hostis antiquus reddidit divini nominis obsecratione constrictus, quod numquam ab alterius de eodem habitaculo nisi huius beatissimi Remedii antestitis emundatione possit expelli. (18) Tunc parentes eius et ipsius benedicti et Alarici regis Gothorum adfatibus suffragati cum devincta sobole ad sanctum Remedium antestitem pervenerunt deprecantes, ut virtutem eius agnuscerent in purgatione sobolis quam praescierant in confessione latronis.

VII (19) Tunc beatissimus Remedius cum diuturna luctatione se non esse dignum adsereret et consueta patientia repugnaret, precibus est populi supplicantis evictus, ut orationem pro ipsa funderet et parentum lacrimis condoleret. (20) Tunc sanctus Remedius meretis sanctitatis armatus verbi praecepit imperio, ut iniquus praedo per quod ingressus fuerat discederet et Christi famulam relaxaret. Itaque cum nimio vomitu et obsceno fetore per os quod fuerat intromissus abscessit. (21) Sed paulo post discedente pontefice sub ipsius tamen horae spatio, dum nimio labore fessa nutaret, vitae calore decepta spiritum salutis amisit. Iteratis ergo precibus supplicantum turba recurrit ad medicum, beatus autem Remedius ille se accusat potius perpetrasse facinus quam sanitatis praemium indulsisse et extetisse homicidii reum, nam non contulisse remedium.

VIII (22) Ad basilicam igitur sancti Iohannis quo corpus iacebat exanimae populi obtentus deprecatione regreditur ibique sanctus Remedius cum lacrimis ad pavimenta sanctorum in oratione prosternitur et reliquos ut ita facerent adortatur. (23) Tunc sanctus Remedius effuso lacrimarum hymbre consurgens suscitavit mortuam, quam

---

1 hancleta C^1, hantleta C^2 2 statimque — 3 reatu] *om.* C^1B, statim uelut quoddam reatum *add.* C^2, que *om.* W 3 conscia G populi testa B sese G uastationem] GB, uastatio ECW^2, uastatione W^1 reduxit G incendium C^2W 4 fugens] C^1, fugere G, fugiens C^2W 5 fide C^1W ualuit C^1 quam saeuitia tanti E, qui seuitium tanti C^1 et] quam et E et extinxit meritis CW 8 ad] *suppl.* C^2 petri] apostoli *add.* W ad romanam urbem C^1 9 seruus] nomine benedictus *suppl.* C^2, *habet E:* benedicti (*infra l. 14*) *pro nomine proprio Hincmarus falsarius accepit, AA. SS. 1. Oct. tom. I, p. 142, cf. Roth, Beneficialwesen p. 463: de S. Abundio vel Acontio Mabillon et Bollandiani cogitaverunt, cf. Greg. dial. III, 25* 10 uirtutum C puellam C^2W 11 purgare] curare G calidi C^1 daemonis] hostis W uiros] GC hoc C^1W 12 hostis antiquus (antiquos G)] diabolus W numinis EC^2 13 ab] *om.* GE, *del.* C antestitis] *om.* G 14 posset EC^2 benedicte C^1 alarichi C reges gotorum G 15 remedium] *om.* G 17 in] *om.* CW latrones G 18 tunc beatissimus remedius] ille GE 19 est] eius C^1 populum supplicantem? G^1, subplicantes C^1 20 tunc sanctus remedius] ille uero G 21 iniquos C^1 22 gemitu G 23 quo EC^2 24 tamen] statim E dum — nutaret] *om.* E nimium C^1 25 decepta] redempta C^1, alienata *Mombr.*, exempto *Surius* salus D, *om.* E emisit W iterat* C ergo] *om.* E precibus] *om.* G 26 beatus autem remedius] *om.* G illi E, illum C^1 27 extetisse] se *add.* W nam] G, *add.* C^2, *om.* W tullisse C 30 deprocecatione G sanctus remedius] illi G 31 in oratione] *om.* E ita *** faceret C^1, ut idem faceret W 32 sanctus remedius] *om.* G mortuam] *cf. Greg. Gl. Conf. c. 78, Hist. Fr. II, 31*

BSB

prius sanavit aegrotam. Quae protinus adprehensa manu pontificis cum integra incolomitate surrexit et ad propriam feliciter remeavit. (24) Iudicare enim possumus, quantus in praesenti miraculo fuisset parentum fletus pro gaudio laus populi pro triumpho. Putasne cum quo gemito quantaque devotione gloria in excelsis deo caecinerunt qui per sacrum antestitem divina videre mysteria meruerunt? Potuit ille procul dubio plebem suam de caso cuiuslibet pericoli inminentes eripere qui vitam mortuae valuit restaurare.

(25) Inter huiusmodi igitur virtutum suarum insignia elegit beatissimus Remedius IX adleta Christi transitum laetiferi soporis excipiens procellas mundi senio iam vergente deserere et ad portum caelestis habitaculi pervenire. (26) Post cuius vero obitum tanta ad sui corporis patrocinia fidelibus remedia tribuuntur, ut solis agnuscetur vivere meritis qui tantis fulget exemplis, cui vero poena dinuscitur defuisse martyrii, nam non devotio confessuris. (27) In illis ergo divinis templorum oraculis ubi eius patrocinia veneramur quicquid cum fide petitur invenitur et quod speratur studio praestatur effectu. Profusis ergo unanimiter precibus exoremus, ut nobis vitae salutaris spacium indulgentiam delictorum obteneat intercessio sancti Remedii ponteficis cum auxilio redemptoris. Det etiam deprecatio eius generaliter omnibus in hoc mundo tranquilla pacis tempora qui promisit iustis aeterna.

VITA SANCTI MEDARDI.

(1) Beatissimi Medardi antestitis vitam, quae per universum orbem virtutum pro- I palatur insignibus, nequivimus silencio praeterire ac non valemus gestorum cuncta perstringere. (2) Et quia solemnitatis eius diem veneratione perspicuum omnium populorum catervas quotannis expetere depositionis suae commemoratio principalis invitat, crescat in universorum pectoribus pro fidei ardore devotio, dum sanctorum suorum panditur magnitudo, ut hac si rarus sit qui existat imitator operis, cunctos tamen faciat eius intercessio potiores. (3) Cuius ergo originem propterea primum

---

1 egrota *G* 2 propria *CW* 3 quantos *G*, quantum C^1 miculum C^1 prae *E* gaudium C^1 laus] lętus *W* prae *E* 5 potuit] enim *add.* C^2 6 procul dubio] *om. CW* eminentes *G* 7 mortuo *G*, mortui potuit *E* 8 suarum] *om. G* beatus *W* remedius] *om. G* 9 haclyta C^1, anthleta C^2 christi] *om. G* laetiferum *W* procellam C^1 10 eius *D* 11 remedia] que *add. E* et (*C*) agnuscatur *G*, agnoscitur *W* 12 tantis] multis *G* refulget W^1 cuius *W*, cui — 13 confessuris *om. B* 13 nam] *om. W* illis] hoc *G* 15 effectum C^1 unianimiter *C* salutis *GE* 16 spatio *W*, et *add.* GC^2 remedii] *om. G* 17 omnibus] *suppl.* C^2 18 tranquillam C^1 quę *W* aeterna] caelebratur dies natal. eius XVII k. febr. ad gloriam christi qui uiuit et regnat in secula seculorum *add. G*, EXPLICIT DEPOSITIO SANCTI REMIGII *add. E*, quod ipse prestare dignetur qui regnat cum patre et spiritu sancto qui est benedictus in saecula. amen *add. CB*, adiuuante dn̄o nr̄o iesu christo cui est honor et gloria in saecula saeculorum. amen *add. W*, *ubi V. S. Nazarii sequitur*

19 XVII INCP̄ VITA SC̄I AC BEATISSIMI MEDARDI EP̄I QVAE CELEBRAT̄ VI. ID̄ IVNI*I (IVNIN M^1) *M*, INCIPIT VITA SANCTI AC BEATISSIMI MEDARDI B$\bar{\text{P}}$ ⋮ AR. (?) ID̄ IVN̄ *Q*, INCIPIT VITA SANCTI MEDARDI PRAESVLIS ALMI *P* 20 antestitis] *om. P* uita *Q* urbem Q^1 uirtutum] meretis *add. Q* 21 insignibus] M^1P, insigniis M^2, *om. Q* nequimus M^2Q^1 ac] quamuis *P*, ac si *Q* ualeamus *P* gestorum] uerbis *Q* 22 praestringere M^1 quia] *eras. M* eius diem] M^1QP, eiusdem M^2 perspicuum] per| *quae sequuntur ad c. 3* ui|ciorum *desunt M* 25 hac si] *Q*, si in hac *P* 26 intercessio] *QR*, imitatio *P* huius *P*

BSB

suggestio nostri sermonis insinuat, ut nullus forsitan desperationis obstaculo magis culpandus offendat, quoniam deum integro amore diligere non facit gentium divisa discretio sed unita fidei plenitudo, nec divina gratia, quae volentibus cunctis generalis ostenditur, specialis esse iudicio fallente credatur.

II (4) Pater igitur huius de forte Francorum generi non fuit infimus libertate, mater vero Romana absolutis claruit servitute natalibus, quae in Christi tabernaculis, ut censemus, praecioso fecunda parto plus placuit, quam si integritate servata nequaquam se vinclis virilibus tradedisset: quorum in Veromandensi territurio et habitatio fuisse dinuscitur et origo. (5) In qua urbae cum adulescens ad scolam recurreret, casululam quam ei sua genetrix fecerat per ipsum ad artificem conponendam direxit, quam in itinere caeco a se invento mox praebuit. Similiter quicquid ad aescam accipere deberet, dum suorum parentum gregem pasceret, si pauperem vidisset, cibos egeno porrigebat, ipse ferens inopiam, diei ducens ieiunia. (6) Nec illud est reticendum rei gestae mysterium. Dum adhuc esset in scolis vir sanctus, parvus et innocens, dicit ad Eleutherium quendam puerulum conparem, quod publica in actione comitivam adsumeret, et cum triginta annorum vitae spatium caperet, ipsum dixit futurum summum dei pontificem, qui in Tornaco civitate pastor est datus ecclesiae. (7) Ita sanctus quod praedixit quasi propheta divino spiritu iam probavit.

III (8) Deinde cum crebrius ad templorum oracula fidei monitu promulgante discurreret et teneros aetates annos libratis pacientiae moribus temperaret propriae voluntatis arbitrio, dum mundi inlecebras vitando despiceret, officium sacerdotis excepit pariter et animo conversus et habito. Morum caritate praecellens, confestim claruit apud urbis pontificem conversatione praecipuus, apud cunctos mentis puritate sincerus. (9) Numquam se laeticiae ubertate plus extulit, numquam maeroris acerbitate turbavit. Fuit semper tolerans in adversis, mitis in prosperis, cunctos oboedientiae sedulitate praeferens, egentibus larga miseratione succurrens: et ex omnibus calcato viciorum fomite vel anguste calles tramitem sanctae conversationis gressu surgente conscendens, quicquid adversum est orruet, quicquid praeciosum eligit. (10) Quid plura? Vt hospes cerneretur in saeculo et iam possessor esset in caelum, tunc crescentibus muniis, singulos sacerdotii honores interiecta discritione temporum eclesiastici mores tenore percursus, praesbiterii officium electus excepit, probatus obtenuit et ita se deinceps sanctis coepit publicare virtutibus, ut Christi merito potaretur alumnus.

---

26. 27 *Fortun. carm. II, 16, 13:*

te inter mundanos vepres gradiente fatemur
calcatis spinis promeruisse rosas.

ib. 17: cauta per angustum figens vestigia callem,
sic dedit arta tibi semita lucis iter.

---

2 culpandos *Q* quoniam] nec inpossibile *Q* integro — facit] integre credere iudicet *Q* 3 sed unita] quem unita meretur recipere *Q* nec] per hoc quod absit *add. Q*, ne *P* 5 huius (beati medardi *P*)] nomine nectardus *add. PR: sic Ratbodus* forte francorum generi (satus *add. Q*)] *cf. Prol. legis Salicae* 6 uero] *om. Q* romana] nomine protagia (protasia *R*) *add. PR: sic Ratbodus* claruit] *BP*, tantum *Q* 7 seruita P^1 9 ad scolam — 19 deinde cum] *om. Q* 12 gregem] porcorum *add. B* 13 cibum *B* 16 comitiuam] *cf. Fortun. carm. VII, 16, 19* uitae] *om. PR* 17 turnaco *B* 19 montu Q^1 discurret Q^1 20 teneros aetates] Q^1, tenerositatis *BPR* uolutatis Q^1 21 inlecebra Q^1 respueret *Q* 22 caritate] maturitate *Q* 24 ubertate laetitiae *P* extollit Q^1 acerbitate] ac irae puritate? *Q* 25 cunctos] se *add. B*, sibi *add. PR* 26 uiciorum] *in* ciorum *redit M* 27 uel] M^1, ut M^2, *** Q^1, per Q^2, *om. P* c**les M^1 29 caelum] *M* muniis] munus Q^1, munis Q^2, *om. P*, per *add.* M^2 30 singulorum (uel signorum *superscr.* Q^2) sacerdotii gradŏs *Q*, singulis sacerdotii honoribus *P* temporum ecclesiarum more *Q* 31 tenorem *P*, *om. Q* percussus *M*, conscendens *Q*, percurrens *P* 32 aluminis M^1

BSB

(11) Contegit ergo autumni temporis fructus mitiscente butris fuco variante IV
vindimiae ubertas ostenderet, per quam latronis temeritas eius gratia publicaret. Intempesta igitur nocte cum potius in humanis corporebus, curarum diversitate seclusa, dominante silentio blandi soporis onus incumbet, vineam suam cupidine fraudis inpulsus latro capiendus expetiet, tenendus inrupit. (12) Tunc praedam gladio sicante corripiens, ipse magis praedatus intra patentia septa constringetur et quod effrangire violentus voluit nequaquam evasit. (13) In posterum suo crimini captivatus gustum habere de furtum non meruit et redeunde adetum ebrius non invenit nec amittere poterat quod praesumpserat nec auferre fas habuit quod ambebat, sed cum inibi primo delucolo rei praescius vineae dominatur occurreret, furem repperet, quem sua iam praeda praevinxerat, et uterque alio mutato iure servabat. (14) Tunc usque adeum sancti ultio rei saevit in crimine, ut uvas propria manu discerpens augmentum magis illi profusa oblatione tribuerit et delictum obiurgatione castigans remeandi adetum indulgeret.

(15) Pari igitur meruit poena percellire vel perdurante insidia cohercere qui vasa V
eius domum nocturna obreptione praeveniens distenta melle furaverat. Custodis deceptione callida fallire potuit, pecus quod rapuerat temerarius non evasit. (16) Castrorum habitacula sublatae apes cum indignatione linquebant, ubique furem non casto ditantes opere, sed acoleorum saevitia persequentes, quousque latronis detecta confusio sancto quod fraudaverat reddedit et veniam prostratus invenit: sed nec inmerito pia sacerdotis indulgentia reum non damnabat ex crimine quem ipsa ultrix praeda turquebat.

(17) Accedit etiam simile sub hac proditione mysterium. Dum viator quidam VI
iuxta domum eius agendi itineris cupia praeteriret, capiens illius callida fraude io-

---

1—14 *Fortun. carm. II, 16, 35:*

nam semel ut molles carpserunt palmitis uvas,
non valuere gradus inde referre foris,
nec potuit raptor pedibus subducere praedam,
raptori abduxit sed sua praeda pedes.
ergo suis laqueis coepit miser esse ligatus:
venerat ut caperet, captus at ipse fuit;
nec tetigit mustum, sed iniqua mente rotatur:
antea quam biberet, ebria turba iacet.
incepit servare magis quam ferre racemos
et datus est custos qui cupit esse rapax,
donec, sancte, tuis verbis iussisses abire;
ut furtum inpleret, doctus ab hoste redit.

23 — *p.* 70, *l.* 12 *Fortun. carm. II, 16, 49:*

Tintinnum rapit alter inops, magis inprobus ille,
qui iumentorum colla tenere solet,

---

1 IV] V *M, et sic deinceps* ergo] ut *add. QP* fructu* *M* mitescentibus brumis *Q*, botri suco *P* uaricante *M*, *om. P* 2 ubertas***, *ras.* obs *M* gratiam *QP* 3 diuersitas M^1 4 blandis operibus bonis *M* 5 expe**t *M* temerator inripit (?) *Q* 6 patentia septa] *QP*, patentiā M^1 effrangire] auferre *Q* 7 ualuit *M* in posterum] *om. Q* 8 fructum Q^1, fructu Q^2, furto *P* habetum M^1, abitum M^2, auditum e*rore aebrius Q^1 9 fas — ambebat] poterat quod tenebat *Q* inibi] *om. Q* 10 occurret Q^1 iam sua *Q* 11 uinxerat atque illum mutato *Q* alium *P* 12 adeum] M^1, adeo *rell.* rei saeuit (se**uit, *ras.* lu *M*)] et *Q* 13 illo *Q* 15 percellire] M^1, percell*** Q^1, percelli *rell.* 16 ditata *Q* furauerat] *MQ*, furatus erat *P* cŏstodi *Q* 18 sublatae apes] *om. Q* relinquebat non furem custodit ante soporem sed *Q* 19 ditante sopore *M* persequens Q^2 20 immerita Q^1 21 ex] in *Q* ipsa] *om. Q* 23 VI] V *et sic deinceps P* 24 itinere Q^2 cāpū Q^2 calida Q^1

BSB

vencum, forti scelere tinnibulum collo praeripuit, atque hyatum ipsius inpraessi graminis fraude condemnans, nullius contemplatione depraehensus abscessit, et cum iam se censuit vel criminis evasisse periculum vel sortitum conpendia fuisse per furtum, obstaculo nullo serata ipsa dedit praeda tinnitum, cupiens domini reddire praesidio. (18) Quae quamlibet abditis penitralibus studio diligenti locata vel ferrata claustrorum obseratione retrusa maneret, tinnienti ambitu scelus nullo motelante vulgabat, hyatu ingenti vomens, auctorem criminis quaerilla geminante confundens. (19) Tunc latro praeteritis memorans confusa mente periculis, revexit domino territus quod abstulerat, quod etiam pietatis studio non errabat. Ita daemum reddito iurae naturae coepit species inanimata selere nec sonetu se nisi pulsa detegere. (20) Sanctus igitur athleta Christi reato proprio pro delectu confundetur alieno atque ideo mercidem reo pro culpa tribuit, ne inani ambitione tristior remearet.

VII (21) Quadam vice praecelsus Chlothacharius rex in procincto Francorum movens exercitum, cum transisset fluvium, est Sumina cuius vocabulum, omnia quae inveniebant loca praedantes et pecora, pervenientes inter castellum quod fertur Noviomagum et Isara fluvium, quicquid fuit vehiculorum carra vel saumas trahentium pedes adfigentes de loco nullatenus moverunt per triduum. (22) Ad villam sancti Medardi Silentiacum qui dicetur occurrunt viro sanctissimo et data oratione discarecantes quae tulerant laxati pergunt itinera.

VIII (23) Nec illud omittendum est quod miraculum factum est. Cum porcarii sui in glande porcus deducerent et ab iniquis hominibus furto subducti fuissent, divina

---

absconditque sinu, feno praecludit hiatum
et tenet ipse manu, ne manifestet opus.
te veniente, sacer, causas patefecit opertas
tinnitu incipiens iam quasi furta loqui.
nil valet abscondi, nil claudi nilve teneri:
facundo strepitu prodidit omne malum.
pandebat propriam veluti sub iudice causam,
nil de fure timens liberiore sono.
indicat accusat convincit damnat acerbat:
te praesente tamen non licet esse reum;
absolvis furem solitae pietatis amore,
addens et monitus, cautus ut intret iter,
praecipiens querulam secum portare rapinam,
ne vacua tristis spe remearet inops.

---

1 furu *Q* tinnibulum] M^1Q^1, tintinnabulum M^2Q^2P, *cf. V. Marcelli c. 8 supra p. 52, l. 16* 3 censuit uel] uel *eras. Q* sorcium Q^1 4 obstaculo nullo serata (seruata *M*)] *om. Q* ipsa] se *add.* Q^2 praedat in|nitu M^1 cupiens (capiens M^1) — praesidio] quamlibet damnata fuisset obstaculo crimen indicat diuino motelante (mutilante Q^2) mysterio non humano *Q* praesidio — 5 penitralibus] *om. M* 5 abditis penitralibus] abscondita paenetralibus tectis et *Q* ferrea *Q* 6 muniret *Q* tinnienti] incessanter *add. Q* nullo motelante] *M*, fraudas (fraudis Q^2) se prodente *Q*, nullo modòlante *P* 7 incesti M^1, ingesta euomens *Q* confudit *P* 8 praeteritis — periculis (periclis P^1)] noua mysterii confusione detectus et ipso accusante furtu uulgatus *Q* reuixit *P* 9 quod — errabat] dum latere non poterat quod caelabat *Q* etiam] ueniam *M* errabat] M^1, orabat M^2, seruabat *P* coepit] captiua *Q* 10 inanimata — detegere] domino presenta (presente Q^2) conticuit, que ablata fideliter reclamauit *Q* selere] *scripsi*, scelere *M*, cęlare *P* 11 christi] absque *add. P* 12 tribit Q^1 inani*, *ras.* m *M* ambitione] deceptus *add. Q* remearet] *desinit Boscius* 13 *c.* VII *et* VIII *om. Q* lotharius M^2, chlotharius *P* 14 cuius uocabulum est sumna *P* 16 isaram *P* uehiculorum] *cf. V. S. Germani § 65, V. S. Albini § 40* saumas] *M*, sagmata *P*, *cf. supra p. 12, l. 22* 17 triduum ad uillam. sancti *M* 18 quae dicitur sellentiacum *P* sanctissimo uiro *P* discarecantes] *gall. décharger, cf. Du Cange II, p. 870* 20 VIII] *om. P* quod] per *add. P* dum *P* 21 glandem *P*

BSB

mox virtutem soli de longa regione nullo homine sequente ad sanctum virum reducti sunt.

(24) Nec hoc inter reliqua miranda signa praetereat. Quidam Tosio nomine daemonii graviter oppraessus infestatione curari meruit expresso viri dei signaculo. IX

(25) Sed cum iam multimodis virtutum fulgeret studiis famaque eius per diversa orbis spacia gratia crescente praecelleret, | defuncto Veromandensium urbis pontifice X in eius loco consecrator episcopus. (26) Vbi conversatione caelesti ter quinus annorum curriculis sanctimunia ipsius officii sacerdus extetit praeciosus, et nisi quod percussor corporis defuit, nam martyrium confessor inplevit. Sustenuit iugiter diabulo praeleante calumniam, sed pervenit victor meritis ad coronam. (27) Tunc pontifex beatissimus membrorum conpage protenta longaevetate defessus, spiritum requiem deprecatus amisit et convexa caeli adleta triumphalis ascendit.

(28) Inter reliquos etiam adseverante ut vidit Wilachado presbitero, quando XI sanctus Medardus accepit corporis transitum, ipsius horae momento caeli prorsus aperti sunt et ante sancti corpuscolum fere per tres horas divina luminaria cunctis videntibus adsteterunt. Mox in terra grande fluxit diluvium, ita ut plueret multum caleda aqua de nubilo.

(29) Cuius corporis solemne pignus praecellentissimi Chlothachari principis Fran- XII corum vel devotione vel tempore Suessionensium urbs tanti muneris praemio detata promeruit. (30) Sed cum omnium populorum fidei solemnis ambitio sacratissima feretro tradenda sepulturae membra conveheret et unanimitate vel amore gestandi honus leve sentiret, | tunc obviam habiit sancto damnatis aurium dudum aditibus XIII surdus quidam occurrens: praeciosi velaminis peplum osculans, psallentium ilico stupens melus audivit et fraudatus sensus usum recipere mundatus fide promeruit. (31) Postquam igitur depositione fidelium maximo decore praefulta eius tumuli urna exornata surrexit, prolexsum est iterare, quantis se virtutibus quantisque pro dibilium

14 Matth. 3, 16.

---

18 *Greg. Hist. Fr. IV, 19:* Tempore quoque Chlotharii regis sanctus dei Medardus episcopus, consummato boni operis cursu et plenus dierum, sanctitate praecipuus diem obiit. Quem Chlotharius rex cum summo honore apud Sessionas civitatem sepelivit.

23 *Fortun. carm. II, 16, 67:*

cum pia composito veherentur membra feretro,
substratus meruit caecus habere diem.

---

1 uirtute *P* regionē M^1 hominum *P* 3 IX] *om. P* 5 *in* qui cum iam *redit Q*, *c.* VII *incipit P* fulgeret] se publicaret *Q* que *eras. M* 6 urbes Q^1 praecelleret] fulgeret *Q* ueromandensium urbis] *P*, ueremendinsium urbis *M*, in urbe uiromandensium *Q* pontificem *M* 7 locum *Q* consecrator episcopus] unanimitate perfecta omnium uotis expetitus dignis meretis eleuatus pontifex consecratur *Q* quinus] M^1 8 circulis *P* sanctimunia] insignia *Q* extulit *Q* 9 diabulum Q^1 10 praeleante] calumpniante *add. P* sed peruenit uictor] ut peruenire *Q* 11 protente M^1, matura *Q* requie M^1 12 conuexa (connexa Q^1) caeli] *cf. Verg. Aen. IV, 451* ascendit] expetiit *Q*, *desinit I* 13 XI] *om. P*, *c.* XI *om. Q* guillachario *P*, uulcario *R* 16 terram *P* multum plueret *P* 18 XII] *om. P* *in* cuius *redit Q* corpus *Q* pignus] excipere *add. Q* lotharii M^2, chlothoharii *Q*, chlotharii *P* princeps M^1 19 urbis *Q* premium *Q* decata M^1 20 fides (fidei *om. Q*) solempni ambitione *P* gratissima *P* 21 tradenda] *om. Q* conueherant M^1, deueherent M^2 gestandi] *om. Q* 22 leuis M^1 sentirent *M* XIII] *c.* VIII *a verbis* postquam igitur *incipit P* tunc *et* habiit sancto *om. Q* scī M^1 atrium M^1 audientibus M^1, additibus Q^1 23 quidem Q^1 psallentum *Q*, que *add. P* 24 melius *Q*, audiuit melos *P* fraudati M^2P 25 dispositione M^2Q urna] *P*, morna *M*, ***** *Q*, *om. B* 26 exornata] uel exornatio *superscr.* Q^2 narrare *P* se uirtutibus] seruitutibus M^1 quantisuae *Q*

BSB

clamor adtollat emundatione tropies, cui quicquid fusis precibus expetetur incunctanter effectibus obtenetur. (32) Cuius igitur templi pro foribus paraliticus quidam et deposetus et eiectus, quem omnium membrorum debilitas diverso iure discrete damnaverat, pristinae incolomitatis meruit augmenta suscipere et salutis gloriam obtinere. ut singulis vigor artubus redditus, confestim suffragante remedio adstarit inlaesus, et cuius prius communi nece sermonis adnexa palatu lingua confuderat, virtutem sancti antestitis resoluta oris conpage laudabat.

XIV (33) Protenus scilicit saepe palam triumphante misterio, quos iniqua ferrei ponderis retentacula gressibus negatis adstrinxerant, et ad templi oraculum summus antestis veniende praestetit facultatem, et rubustam metalli naturam exsuperans, vasta conpedum vincla confringit. (34) Multos igitur promiscui sexus, quos membrorum debilitas miseranda contraxerat, usibus restitutis, virtus medica indiscrite solvebat.

XV (35) Crebrius etiam oculorum captis lumine purgatis tenebris praesidium contemplationis indulsit et redivivae lucis conpendia disertis habitaculis restauravit. (36) Multa quoque et innummera virtutum suarum insignia quae diebus singulis ex more concrescunt relatio nostra praeteriit, ut nec laterit silentio magnitudo operis nec diei consummerit spatium tantum prolexitas dictionis. (37) Cuius ergo piam maiestatem fusis indesinenter praecibus exoremus, ut clementissimi Theodoberti regis nostri filicitatem crebris successibus dilatatam vel in externis gentibus iusto dominandi iure procul extensam pro sua pietate longaevet et clementissimi Sigeberthi quondam regis sempi-

---

8—11 *Fortun. carm. II, 16, 77:*

Compedibus validis alter manicisque ligatus
mox tetigit templum, ferrea vincla cadunt.
tam grave fragmentum (dolor est vel cernere poenam),
pondera tot miseros sustinuisse pedes!

11—12 *Fortun. carm. II, 16, 105:*

Inde vetus mulier, pariter nascente periclo,
vulnere naturae mortua membra tulit *e. q. s.*

13—14 *Fortun. carm. II, 16, 139:*

Dum iacet alter inops, visu caligine clauso,
caecus, nec misero lumine lumen erat *e. q. s.*

14—16 *Fortun. carm. II, 16, 159:*

cuncta nec enumero, tua me praeconia vincunt:
etsi non potui, velle fuisse vide.

20 — *p.* 73, *l.* 4 *Fortun. carm. II, 16, 161:*

en tua templa colit nimio (levavit nimium *M*) Sigebercthus amore,
insistens operi promptus amore tui.
culmina custodi (requiem praestare *M*) qui templum in culmine duxit,
protege pro meritis qui tibi tecta dedit.

---

1 clamor] *om. Q* trophæs *Q* cui] *M*, ubi *Q*, a quo *P* precibus fusis *Q* incunctanter effectibus] *om. Q* 2 huius *P* prae *M* et] *om. QP* 3 electus *M*, iectus Q^1 aduerso *M* discreta (*Q*) 4 recipere *Q* 5 singulos Q^1 uigor artubus redditus] ue coram stantibus redditos *M* 6 communi nece] *MQB*, communis usum *P* lingua — 7 antestitis] *om. M* 7 resolata laudabat Q^1 8 XIV] *om. P* saepe] *om. Q* ini*qua, *ras.* i *M*, iniquo ferri pondere retenacula *Q* 9 gessibus M^1 adstrinxerat M^1 et] *om. P* antestis] *om. Q* 10 ueniens de M^1 facultatem prestitet Q^1 11 conpendium Q^1 uinculam M^1 confregit M^2P multas M^1 sexu M^1 12 usibus restitutis] *om. Q* mistica *Q* 13 XV] *om. P* crebrius] plurimis *Q* captos M^1 purgatis tenebris] tenebrarum nubae purgata *Q* 14 mira igitur et *Q* 16 preterit *Q* silentiū *Q* 17 tantae M^2, tanta *P*, *om. Q* lectionis *Q* huius M^2P 18 clementissimi — *p.* 73, *l.* 4 tribuat uniuersis] *om. P* theodoberti (thiodoberthi M^2) regis] principes Q^1 19 dilatatum M^1 extensa M^1 20 longeu* Q^1 et — *p.* 73, *l.* 3 culmine regii] ac tempora illi tranquilla multiplicet *Q* sigiberti M^2 regis] animae *add.* M^2

ternam requiem praestare dignaretur, quatenus qui templi eius spatia devotus extendens ad excelsa fastigii tigmena sumptuoso decore produxit, eodem intercedente, servato culmine regii deadematis, praetendantur sceptra regiae potestatis ac perinde medellam populis pacemque tribuat universis, conferat etiam pro delectorum indulgentia cunctis generale praesidium qui speciale sollemnitatis suae mundo praestitit ornamentum, cui est honor et gloria, laus et imperium per cuncta saecula saeculorum. Amen.

(38) FORTVNATVS praesbiter conposuit haec vita vel actus sancti Medardi.

VITA SANCTI LEOBINI.

(1) Igitur beatissimus Leobinus Pictavorum urbis indigena dignis extitit ortus I parentibus, quibus tantae humilitatis devotione se subdidit, ut in pueritia primaevae aetatis positus per hoc diceretur meritis approbatus. (2) Hic bonae indolis in adolescentia florens, discendarum amor litterarum eius versabatur in pectore, ut sancti spiritus gratia quasi caelesti nube circumdatus, dum boves servaret in pascuis, contigit ut Noidgelinsem monachum sibi obvium deprecaretur litteras sibi discendas scribere. Qui cum non haberet codicis aut tabularum supplementum, prout potuit apices in cingulo scripsit. (3) Quod utique praesagium divinae pietatis misterio actum credimus, ut qui multis erat profuturus ad exemplum castitatis, ipse caelibatus zona circumdatus candoris instar fraglantis lilii circa renes haberet cingulum litteris inscriptum veritatis. (4) Postea vero cum pater huiusmodi aviditatem discendi in filio comperisset, litterarum lineas in tabulis fieri decrevit, cui tantum exinde processit studium, ut utrumque qariter ageret, videlicet ut et laborationi insisteret et lectioni operam daret: sic inter colendi instantiam et legendi frequentiam sedulum dividebat officium. (5) His quippe duobus actibus praefigurabatur, ut per agriculturae opus obedientia strenuus futurus indicaretur monachus et per discendi studium venturus

---

8 *Fortun. carm. II, 16, 165:*

haec, pie, pauca ferens ego Fortunatus amore
auxilium posco: da mihi vota, precor.

---

1 dignetur M^2 extendi*s M^1 2 perduxit M^2 3 regis M^1, regalis M^2 4 tribuit M^1 pro] M^2QP indulgentiae generale Q^1 5 spaciale M mundo] *om.* Q, hodie P 6 cui — 7 amen] MB, caelebratur dies natalis eius sexto idŏs iunias. regnante dnō nō ihū $\overline{\text{xpo}}$ cui est honor et gloria in secula seculorum. amen (explicit uita sc̄ī medardi *add.* Q^2) Q, quae cuncta praeconia sunt non modo eius qui accepit, ut dignus (accepit indignus R) pro nobis suffragator assistat, sed potius sanctae et inseparabilis trinitatis (trinitas R), cui est (cuius R) honor et potestas, uirtus et imperium, laus et iubilatio in omni gente (gente *om.* R), loco et tempore et per infinita saecula saeculorum. amen. explicit (explicit *om.* R) PR 8 fortunatus — medardi] *solus* M, *ubi sequitur:* ITEM VITA SC̄I MEDARDI EP̄I. *Est Fortunati carm. II, 16, quod contuli, cf. supra p. 72 n.*

9 VITA SANCTI LEOBINI] in sepulchro patris nr̄ī leobini p̄sulis scriptū est pridie idus primi m̄sis marcii ipsum sc̄m leobinum migrasse a sęculo. incipit uita sc̄ī ac gloriosi pręsulis leobini, qui carnotis meritis uiuit P, incipit uita sancti leobini episcopi et confessor̄, quę est XVII kl̄ octb̄ Q 14 spicuis Q^1 15 discenseras Q^1 16 codicem Q 18 caelibatus] est *add.* Q 19 flagrantis Q 22 ut et] ut (Q) lectionis Q^1 23 et legendi frequentiam] *om.* (P)

praepararetur episcopus, per fidelium corda vomere disciplinae exarata saturus divini verbi semina.

II (6) Nec multo post aliquatenus scientiae praerogativa illustratus in quodam monasterio pie susceptus, coma capitis detonsus efficitur monachus, cui obedientiae humilitate cellarium creditum et temperandarum cursus horarum et vigiliarum diligentia committitur. Qua occupatione detentus, per diem se lectioni vacare non posse comperiens, declinantibus ad dormiendum monachis pernoctabat intente, ut disceret normam iustitiae. (7) Qui cum assiduitatem lectionis fratribus novisset onerosam, nolens eorum murmur verti in tumultum fenestrae quae oculis fratrum patula erat velum opposuit, ut lumen eis redderet suboscurum et ipse lectionis caperet incrementum.

III (8) Quidam autem diaconus illustris nomine Nileffus cognoscens eum velle adire beatum Avitum, qui tunc temporis heremita morabatur in Pertico et erat abbas de Miciacensi loco qui est situs inter Ligerim et Ligericum, dulci affatu ipsum alloquitur dicens: Agnosco, frater, de minimis ad maiora te velle conscendere, sed quae tibi in incoepto sanctae institutionis proposito proficiant tribus rebus te instruere curabo: id est nulli episcoporum te obsequiis obliges, quia inter malos bonus multos invenies detractores. (9) Aliud moneo, ne quorumcumque hominum basilicam regere aut petitor ambias aut expetitus adquiescas, ne inter diversos mores aut rigorem monachi perdas, aut si blandimentis non consentias, detrahentes tamen vix sufferas. (10) Tertium praemoneo, ne parvae te socies cellulae, quia dum singuli praeponere sibi cupiunt, nulli obedientia ministratur.

IV (11) Post octo itaque annos in illa cella monastice conversatus beatissimi Aviti praesentiam se obtulit expetendam, qui cum ab eo responsum accepisset, ut post eruditionem quam in congregatione monachorum percepturus erat ad ipsum reverteretur, inde recedens cum quodam diacono qui in monasterio aliquandiu conversatus fuerat Ligeris littora coepit peragrare, perveniensque ad praedictum Miciacense monasterium, regulariter susceptus, ibidem longo tempore conversatus est et se in eo loco alligare noluit, sed volens Lirinum pervenire, quendam fratrem Lirinensem repperit dicentem se non posse illic temperiei incommoditatem vix ferre. Quo dicto ab itinere quod coeperat revocatur. (12) Deinde Gavalensem expetens urbem, cum a beatissimo Hilario eiusdem urbis antistite sacerdotaliter fuisset susceptus et aliquantisper cum eo commoratus, coepit conqueri praedictus frater non aptum sibi locum esse ad habitandum. (13) Vnde cum inter se eosdem fratres altercantes beatus Hilarius animadvertisset, coepit hortari illum vagum fratrem, ne a comitatu beati Leobini discederet, ne forte obedientiae gratiam recedendo perderet, quam hactenus illum sequendo adeptus fuisset. (14) Inde vero recedentes audientesque beati Lupi famam longe lateque crebrescere, ad eum se humiliter contulerunt. Cumque modico tempore cum eo morati fuissent, hortatur praedictus frater utpote instabilis et vagus inde beatum

13 *Charta Chlodovechi* (*M. G. DD. I, p. 3*): Miciacum concedimus et quicquid est fisci nostri intra fluminum alveos — sive infra sive extra Ligerim et Ligerinum.

1 praeparetur Q^1 3 scientia *P* 7 monchis pernotabat *Q* 8 dum *Q* uolens *Q* 10 carperet intellectum *P* 11 nileffus] carileffus *coni. Labbe* uelle] *om. Q* 12 auitum] *cf. Greg. Tur. Gl. Conf. c. 97* 13 situs est *Q* ligeritum *Q* dulci — 14 dicens] *om. Q*, ait illi *superscr.* Q^2 16 malos] *P*, bonos (*Q*) 17 moneo ne] *P*, ne Q^1, moneo *corr.* Q^1 19 blandimentis Q^1 sufferos Q^1 20 praeponere] *om. Q* 25 aliquandio *P* 26 preueniensque *Q* praefatum *Q* 27 longo tempore ibidem *Q* eodem *Q* 29 uix] *om. P* 30 hylario *P*, *ut infra* 32 praedictus] *om.* (*P*) esse] *om. Q* 33 hilarius] *om. Q* 34 illum] eum *Q* fratrem] *om. Q* a] PQ^2 36 que] *om. Q* 37 cum eo morati tempore *Q*

BSB

Leobinum discedere. (15) Nolens itaque vir sanctus huiusmodi persuasionibus adquiescere, fortiter resistens et tam vagum fratrem in suo comitatu habere contemnens, continuato quinquennio in eodem commoratus est coenobio.

(16) Interea dum Francorum dura ferocitas contra Burgundiones bella concitaret V et eiusdem cellae monachi eorum metu huc illucque diffugerent, praedictus sanctus cum altero sene illic remansit intrepidus. Interpellatus ergo ille alter senex a barbaris, ut res monasterii totas panderet, respondit beatum Leobinum omnes easdem res scire, se autem ab earum cognitione alienum esse. (17) Hac ergo excusatione illo priore sene ab inquisitione liberato, coeperunt praedicti barbari hominem dei molliter alloqui, ut si quid ex eisdem rebus nosset praesentialiter panderet. Qui cum per eum suis blandimentis nihil possent ex his quae quaerebant investigare, multimoda poenarum genera excogitantes apponere temptant. (18) Nam frontem eius cordis fortiter circumdantes et pedes fustibus adstringentes et saepe eum in gurgitem submergentes, sicut nec blanditiis ita nec tormentis ab eo aliquid extorquere potuerunt. Sanctus vero Leobinus inter utrumque constanter perdurans maluit ferre supplicia iniquorum quam revelare secreta monachorum.

(19) His nempe suppliciis miserabiliter afflictus, licet semivivus divina tamen VI suffragante ope ereptus, decrevit cum duobus fratribus Eufronio et Rustico adire iterum sanctum Avitum in vasta Pertici solitudine commorantem, quos ille fraterna caritate suscipiens et illos duos fratres praedictos per congrua sibi officia disponens, ut cognovit beati viri mentem caelesti bonitate uberius enitescere, eum cellarii praefecit officio. (20) In cuius ministerii dispensatione ita se reddidit providum, ut nec petenti aliquid daret superfluum nec indigenti congruum subtraheret alimentum. Adeo namque beatus Avitus eius obsequium sibi conspexerat gratum, ut suae fragilitatis corpus ieiunio maceratum et senio adtenuatum nullo tandem alimento reficeret nisi quod beatus Leobinus sua industria praeparasset.

(21) Factum est autem, ut cum dominus beati Aviti solitarium laborem caelesti VII mercede remunerans terrenis exemptum impedimentis in collegio sanctorum suorum connumeratum haberet, sanctus Leobinus cum praedictis duobus fratribus in loco qui vocatur Carbonariae decrevit consistere. Et cum aliquandiu in tribus cellulis a se conditis certatim divinum explerent officium, discedentibus duobus, labore manuum suarum per quinquennium aquae tantum poculo et sobrio ibidem pastus est cibo. (22) Cum autem aestivo tempore proventus fructuum instaret et maturae segetes tritae horreis recondi deberent, subita aeris oborta tempestas ita silvarum frangebat cacumina et messes sternebat in terram, ut in stragem penitus viderentur redigi. (23) Commotus ergo vir dei tantae incommoditatis periculo, contra huiusmodi nimbi tempestatem caelestibus armis orationibus videlicet se inarmans, oleum sacrae benedictionis obponens non solum fulgora et tonitrua tempestatem concitantia fecit conquiescere et in pristinam tranquillitatem aeris quassationem redire, sed insuper quicquid cellae in

18—26 = *V. Aviti Miciac. III, 19 (AA. SS. 17. Iun. III, p. 357).*
27—29 *ad* haberet = *V. Aviti IV, 23 (l. l. p. 358), sequitur* beatus, *infra p. 77, l. 34.*

4 burgondiones *Q* 6 inpellatus *Q* ille] *om. Q* 7 totius *Q* 10 praesentaliter Q^1 11 bladimentis, *infra* bladitiis *Q* 12 opponere *Q* cordis frontem eius *Q* 15 constanter] firmiter *Q* 18 euformio *Q* 19 sollicitudine *Q* 20 recipiens (*Q*) 21 bonitate] uoluntate *Q* eum — 23 alimentum] eum intimi amoris desiderio cepit *V. Aviti* 27 solitarium] *om. Q* 28 exuotis Q^1, exutum Q^2 suorum sanctorum *Q* 29 sanctus] beatus (*Q*) 34 horres Q^1 38 tempestantem Q^1

stipendiis debebatur sub integritate conferri. (24) Illius miraculi spectaculum a beato viro patratum ad laudem dei est memoria retinendum.

VIII (25) Dum beatus Etherius episcopus beatum Leobinum Braiaco ut sibi occurreret convocaret, contigit ut vicina illius cellae quicquid obvium edax ignis invenerat exurendum nihil parceret relinquendum. (26) Sed cum monachi tanti vaporem incendii nequaquam iniectis aquis possent reprimere, sed ut videbatur potius ignem eis viderentur accendere, vir dei Leobinus orationibus et lacrimis valentioribus aquis flammarum globos nomine Christi invocato penitus consopire fecit.

IX (27) Nec minus et illius miraculi insigne praeconium memoriae est commendandum. Cum per idem tempus praefatus Etherius episcopus beati viri Leobini perspiciens sanctitatem ad diaconatus officium proveheret et fratribus Braiacensis monasterii praeponeret, dignum duxit, ut praefecturae officium commodius ageret, si ad presbiterii onus eum ordinabiliter sublimaret. (28) Postmodum cum flamma rabidi ignis silvas et campos exurens ad monasterium segetes exurendo venisset et monachi eius metu a mensa surrexissent, vir sanctus in oratione ante incendium prostratus apud caeli deum impetrare meruit, ut omnis illius ignis rabies oppressa consopiretur et pristina temperies aeris reddita blandiretur.

X (29) Inseratur huic operi illud caeleste miraculum, quod dominus patrare dignatus est per beatum Leobinum. Quodam tempore duo energumeni, in quibus tanta vis daemonum praevaluerat, ut saepe vincula et catenas comminuerent, occurrentes beatissimo viro sospitatis remedium sibi humiliter largiri poposcerunt. (30) Sanctus itaque vir a fratribus cohortatus impendere gratiam medelae daemonico furore agitatis, pietate commotus opposito crucis signaculo et daemonium ab eis expulit et pristinae sanitatis incolumitati efficaciter restituit. (31) Nec multo post tempore dum longe a cellula absens esset et ad monasterium ubi paucae puellae morabantur compendioso itinere declinaret, benigne exceptus est ab illis. (32) Denique post humanitatis officium quod ei libentissime exhibuerunt intempestae noctis silentio una de puellarum collegio incentive impulsa petulantiae aestu nefario pedibus sancti iacentis sub lecti operimento dentibus dolosum intulit morsum, qui sentiens se huiusmodi morsu attrectatum cum percussione pectoris et ingenti gemitu illam pedibus suis repulit mortiferum instillantem venenum et servata omni corporis integritate laqueos mulieris sine damno evasit strophyo pudicitiae praecinctus.

XI (33) Ab hac itaque temptatione deo se protegente ereptus, contigit ut ipse qui aliorum infirmitatibus extiterat medicus cancri vulnere percuteretur in naribus, qui dum monachorum precibus rogaretur, ut sibi humano quolibet studio mederetur, ipse aeterno fidens in medico qui solo verbo curat omnia ceram benedictam per annos fere duodecim eiusdem morbi imposuit tabo, ut virtus per divinam gratiam augmentum caperet in infirmitate. (34) Vnde semper in dei servitio permanens et in omnibus deo gratias agens sine aliquo humano suffragante auxilio postea narium meruit recipere sanitatem.

XII (35) Proferatur in medium et illud stupendum gestae rei miraculum, quod omnibus prodesse poterit ad fidei incrementum. Quidam ex monachis vocabulo Tyrannus crudelis quidem antiteto nomine sed praeclarus virtute dum esset quadam nocte solli-

---

42 — *p.* 77, *l.* 13 = *V. Aviti IV, 23 (AA. SS. 17. Iun. III, p. 359).*

---

3 leobinum]˙ *om. Q* braiai *P* 4 ouium *P* euenerat Q^1 5 dnm *P* 8 penitus] *om. Q* 10 epō Q^1, epōs Q^2 prospiciens (*P*) 11 proponeret *Q* 13 rapidi *Q* 15 prostratus ante incendium *Q* dominum *Q* 16 compressa *Q* 18—40 *c.* X. XI. *om. Q* 43 antiteto] *om. V. Aviti* praeclarus] actibus atque *add. V. Aviti* nocte] in oratione *add. V. Aviti*

BSB

citus pervigil, vox ei directa est, quod tactum iam sonuisset signum. (36) Hac itaque voce commonitus surgit continuo et ingressus basilicam splendore diffusi luminis radiantem, in qua conspicua claritate prospicit duos egregios forma viros, sanctum videlicet Leobinum et alterum nomine sibi incognitum, ex quorum visu nimio pavore perterritus fugam iniit seseque in sua cella abscondit. (37) Sed dum ad signi boatum in praefatam basilicam ad matutinos se intulisset hymnos, expleta orationis consuetudine praelocutus Tyrannus cautus et devotus pergit ad domnum Leobinum, obsecrans ut sibi indicaret quae esset illa persona quam in basilica una cum eo intuitus esset. (38) Agnoscens itaque vir dei fratrem fuisse dignum tantae visionis miraculo ait: Frater, cum fuisses oratorium ingressus et duos pariter vidisses viros, me ut audio cognovisti, alter vero tibi incognitus sed micante splendore candidus ipse est beatus Avitus me visitando dignatus corripere et admonere, qualiter debeam quendam fratrem pro suis excessibus corrigere. (39) Merito namque caeleste lumen super sanctum virum radiabat, quia licet in terra corpore mente tamen in caelis conversabatur iuxta illud apostoli: *Nostra autem conversatio in caelis est.* Vnde visitationem meruit habere et consolationem, in cuius si quidem corde et ore per divinorum eloquia mandatorum lux caelestis gratiae iugiter ac ineffabiliter rutilabat.

(40) Non multo post tempore a beato Etherio pontifice ei iniunctum est, ut causa XIII proficiendi in melius sanctum Caesarium Arelatensem episcopum inquirere et adire deberet intrepidus. (41) Ad quem cum pervenisset sanctus Leobinus pariterque cum eo beatus Albinus, qui comes eius itineris fuerat, requisitus a beato Caesario, cur tanti itineris laborem assumpsisset, respondit beatus Albinus se tantummodo sui desiderii causa venisse, beatum vero Leobinum derelictis fratribus quibus praepositus fuerat Lirino properaturum, ubi fratribus eiusdem monasterii derelictis Lirino foret subiciendus, accedens ibi omnibus fratribus desideraret esse subiectus. (42) Tunc sanctus Caesarius corripiens eum, ut celeriter reverteretur, ait: Vide, frater, ne fratres te absente vim regulae frangant et quasi oves sine pastore in direptionem veniant, quia si hoc contigerit, tuae reputabitur culpae et omnis eorum iniquitas in tuum redundabit caput. (43) Hac ergo trementi admonitione prosternatus ad regendos praedictos fratres quantotius ad propriam revertitur cellam. Comperiens autem eosdem fratres nihil in se habere invidum, nihil maledictioni aut obtrectationi obnoxium, omnes aequaliter diligens omnes hilariter intuens deo omnipotenti immensas retulit gratias, qui eos ad tantae unanimitatis concordiam perduxit.

(44) Interea beatus Etherius Carnotensis urbis episcopus vitae suae cursu con- XIV summato migravit ad dominum, cumque de successore eius varia esset inquisitio, rex caeli dominus in cuius manu cor regum est Childeberti regis cor ita sua inspiratione inflexit, ut de beato Leobino monacho pontificem in successorem eligendo regale daret

15 Philipp. 3, 20. 27 Matth. 9, 36. 36 Prov. 21, 1.

---

34 *a* beatus — *p.* 78, *l.* 1 = *V. Aviti IV, 23 (AA. SS. 17. Iun. III, p. 358).*

---

1 tactum] ecclesiae *add. V. Aviti* 2 basilicam] templum beatae dei genetricis mariae *V. Aviti* 4 nomine] *om. Q* terrore *Q* 5 seseque] rapido cursu *add. V. Aviti* suā cellā *Q* beatum? *P*, tactum *V. Aviti* 7 tirannus *Q* obsecrans] deprecans *V. Aviti* 8 unā *Q* 9 tantae uisionis miraculo] tanti secreti mysterium uidere *V. Aviti* 10 oratorium] domum orationis *V. Aviti* 13 corrigere] distringere et populum mihi creditum ab insidiis antiqui hostis liberare *V. Aviti* 14 conuersabatur in caelis *Q* 19 inquirere] *om. Q* 20 debet *Q* sanctus] beatus *Q* 24 eiusdem] *om. Q* 25 ubi *Q* 28 reputabatur Q^1 31 maledictionis et detrectationis *Q* 33 reddidit *Q* 34 eutherius *semper V. Aviti* carnotensium episcopus *Q* 35 dominum] χ$\overline{\text{pm}}$ *Q* inquisitio] electio *V. Aviti* 36 manus *Q* hildeberti *P* ita] *om. Q*

BSB

decretum. (45) Vniversi namque qui aderant beatum Leobinum non solum a rege sed a deo esse electum alacri corde laetantes consono ore et concordi voto conclamare coeperunt eum cathedra episcopali in successione affore dignum. (46) In hac ergo electione cum universus consentiret populus, quod non absque livore invidiae actum esse credimus, quidam episcoporum coeperunt resistere et contradicere eius ordinationi, eo quod modica pars naris quondam incumbente cancri aegritudine mutilata videretur. Sed voce omnium unanimiter conclamantium oppressa invidiae illatione et penitus frustrata, vir sanctus secundum dei dispensationem et populi electionem ordinandus decernitur.

XV (47) Interea quidam illorum scientes beatum Leobinum ad episcopatus non velle conscendere dignitatem, consilio inito miserunt ad eum, ut aliquem de suis monachum pontificali infula dignum eis transmitteret ordinandum. (48) At ille libenter confestim eorum dictis obtemperans deputat unum ex suis discipulis tantae ordinationi invehendum, instruens et docens, qualiter se in regimine agere deberet et in sanctitatis apice exhibere. Sed frater nolens solus sine abbatis sui praesentia illi concilio properare, obnixe postulavit eum, ut cum ipso illuc pariter pergeret. (49) Surgens igitur senex profectus est simul et pervenit Carnotis, quemadmodum ab eo fuerat deprecatus. Qui cum in quadam mansione hospitaretur et vidisset nocte in somnis pavimentum nucibus stratum, divina ut credimus iussione ei iniunctum est, quatenus emundatis testis nucleum sibi nitidum reservaret. (50) Transacto igitur noctis tempore, cum in crastinum vellet offerre monachum, ut ab eo postulatum fuerat, episcopum ordinandum et populi consensus non esse decerneret recipiendum, regis edictum ilico in medium est prolatum et inde recitatum, quod ad regis imperium et totius populi votum Leobinum oporteret episcopum ordinandum. (51) Ipse vero renuens et indignum se iudicans tanti regiminis suscipere curam, ad pedes episcoporum porrectus extenditur, excusationem opponens illud quod imponebant nec implere posse nec perficere opus. (52) Sed reluctantibus omnibus atque eius excusationi non adquiescentibus, somnium quod viderat congrua interpretatione conicitur, scilicet quod per nucleum a suis testis emundatum populus esset ab eo regendus, qui deposita omni austeritatis rigiditate quandoque esset suo regimine corrigendus nectareoque sui dogmatis pabulo nutriendus. (53) Exinde sine mora plaudentibus populis ac deo in excelsis maximas referentibus odas, Leobinus quem votis omnibus postulabant Carnotinae urbis ecclesiae ordinatus praeficitur episcopus et contra callida antiqui hostis machinamenta constituitur pastor egregius. (54) Qui postea rigorem sui propositi indeficienter servans sine pompae ostentatione monachum se ut ante fuerat in suo proposito perseverabilem demonstrabat.

XVI (55) Suscepta igitur pontificali reverentia qualiter quantumve se gesserit in lege mandatorum dei, verborum affluentia non facile est disserendum. (56) Erat enim vir apostolicus, splendidissima veluti ardens in domo domini lucerna, sermone nitidus, dogmate facundissimus, praedicatione egregius, mente serenus, mira patientia benignus, parsimoniae studiis semper intentus, misericordiae operibus devotissimus, angelicae quoque castitatis candore super nivem dealbatus omniumque virtutum copia ditatus et euprepia decoratus vita. Et ut probaretur esse dei amicus, fidelis quoque servus et prudens, sequentia reserabunt miracula.

---

3 ergo] *om. P* 4 confiteretur *Q* inuidiae liuore *Q* 8 secundum] *bis scr. Q* 11 ascendere *Q* 13 ex] de *Q* 15 consilio properari *Q* 17 ab eo] *om.* (*Q*) 18 dum (*P*) 19 quatenus] *om. Q* 20 tempore noctis *Q* 22 prolatum est in medium *Q* 24 episcopum] *om. Q* 25 porrectus] *om. Q* extenditur] et *add. P* 27 quiescentibus *Q* 28 per] *om. Q* testibus *Q* 29 eo] esset *repet. Q* qui — 30 corrigendus] *om. Q* 31 dm̄ *Q* 32 carnotanę *P* 33 callidi *P* 35 per se uenerabilem Q^1 38 in domo ardens lucerna *Q* 40 sparsimoniae *Q* 42 uita] *om. Q* seruus] *om. Q*

BSB

(57) Quodam itaque tempore cum idem beatus vir Leobinus ex more pontificum XVII parroechias suas circumeundo visitaret et Avallocium pervenisset, quidam caecus ab annis octo caecitate obtenebratus ut cognovit virum sanctum per illum locum habere transitum, humiliter petiit, ut per crucis signaculum se redderet illuminatum. (58) Quod vir sanctus aliquandiu recusans, timens ne virtutem operando aliquid arrogantiae videretur assumere ex episcopali ministerio, dum caute vult transire, tandem a suis compulsus est, ut opem medelae aerumnis caeci clementer impenderet. (59) Qui statim precibus devote peractis, cum signaculo crucis excutiens caecitatis caliginem pristino extinctum reparavit lumine vultum, quo caecus fuerat antea alienatus.

(60) Adiciatur etiam huic honesto operi illud nobile miraculum, quo vir sanctus XVIII medens sanavit hydropicum. Dum gloriosissimus rex Childebertus beatum Leobinum episcopum Rotoialo speraret ad se venturum et in ipso itinere accederet Avallovico, oblatus est quidam hydropicus nimis tensus visceribus, sanitati restituendus. (61) Quod cum pontifex pro obtrectantibus recusaret sospitati restituere, suorum precibus pulsatus, signo crucis opposito omnis tumor ydropici fugatus resedit, viscerum dolor penitus recessit et cutis tumore deposito in planitiem redacta est, aegroto a mortis periculo liberato.

(62) Inseratur in pagina, qualiter per sanctum virum evanuerunt incendia. Quo- XIX dam tempore dum beatus Leobinus cum Medeveo consacerdote a saepe dicto rege Parisius fuisset invitatus et dies paschae vice pontificis illius loci defuncti episcopaliter transegisset, a parte basilicae beati Laurentii noctu edax ignis exiliens domos pendulas quae per pontem constructae erant exurere coepit et non solum ex vicino fluvio incessanter aqua superfusa non adquievit, sed etiam civitati proximus civibus ut universa consumeret magnum timorem incussit. (63) Vt autem rex ob clamorem populi expergefactus, sopore quietis abrupto, causam tumultus agnosceret, confestim ad beatum Leobinum dirigit missum, ut celerrime veniens civitati succurreret. (64) Sed dum multis hortantibus, ut ante eum iret locum, quo magnum flagrabat incendium, ait: Viri fratres, illic occurrendum est nobis, unde contra flammae globum divinum potius quam humanum imploretur auxilium. (65) Qui cum pergeret ad ecclesiam et in terram prostratus divinum efflagitaret suffragium, fretus oratione una cum consacerdote ad ignem properavit impiger. Moxque ignis compressus eius oratione in semet ipso deficit et vires quas incendendo aedificia assumpserat obliviscitur et ita flamma eius interventu consumitur, ut in semet ipsa mortua penitus consopiretur.

(66) Nec illud silentio praetereundum est miraculum, quod nobiliter virtutibus XX floret egregium. Quaedam deo devota ex monasterio puellarum cum tunicam domni Leobini causa consuendi accepisset et de novo filo resarciens refecisset, vetus filum ex ea accipiens ad suam zonam ex fide alligavit. Soror vero eius saecularis, quae pavore concussa ad eam confugerat, diluculo consurgens cinxit zonam sororis, cui inerat filum pontificis alligatum. (67) Tum daemon, a quo antea arrepta fuerat, sentiens circa puellam aliquid magnum diu ferre non posse, acrius eam vexare incipiens clamavit per os puellae tunicam domni Leobini velut ignem ferre non posse. Cum hac itaque vociferatione daemon egrediens, puella tristes foetores eius cum sanguine pariter evomuit. (68) Hoc quippe miraculum non illo videtur inferius quod in muliere

43 Matth. 9, 20.

1—17 *c.* XVII. XVIII. *om. Q* 12 auallouico] *cf. Longnon, Géographie p. 325* 19 medeueo] *cf. conc. Aurel. V, Conc. Gall. coll. ed. Maur. I, p. 1043* sacerdote *Q* 23 quieuit *Q* 26 gressum *Q* 28 nobis est *Q* 30 suffragium] auxilium *Q* fretus] in *add. Q* sacerdote (*Q*) 31 mox ignis eius oratione compressus *Q* 34 — *p.* 80, *l.* 33 *c.* XX—XXIII. *om. Q*

emorousa a domino constat patratum, quia sicut illa ex tactu fimbriae sanata est a profluvio sanguinis, ita et ista ex tactu fili erepta est a vexatione daemonis. Illa autem liberata tam a laqueis inimici quam a curis saeculi devovit se omnibus diebus servituram domino, coniuncta sorori in eodem coenobio.

XXI (69) Inter reliqua virtutum miracula illud inserere mirificum est quod in fugandis infirmitatibus constat celeberrimum. Nam si quis typo cotidianae, tertianae vel quartanae febris correptus de palliolo sancti viri fuisset praecinctus, pristina incolumitate recepta ad hospitium revertebatur sanus. Et ita divina gratia salus concessa manabat de tegmine pontificis, quanta quondam profluxerat de tegmine redemptoris.

XXII (70) Adiciatur in pagina quod vir sanctus obtinuit in vita. Dum cuiusdam Carnotensis civis domus in suburbio civitatis posita daemonica infestatione saepius lapidum imbre quateretur, ita ut vicini propter densitatem crepitantium petrarum parata relinquentes convivia domos suas effugerent, exortati sunt a dei famulo, ut aquam a se benedictam cum crucis signaculo illuc porrigerent conspergendam, ubi daemonicae illusionis maximum instabat ridiculum. (71) Quo facto hostis effugit territus et dominus aedis cum eadem domo securus mansit et intrepidus.

XXIII (72) Illud etiam peculiare miraculum nobis est ad memoriam reducendum, quo vir sanctus Leobinus illustris episcopus refulsit in populo. Quidam beatus vir nomine Caletricus nobilis genere sed nobilior meritis post excessum beati Leobini Carnotis constitutus episcopus dum in presbiterii gradu se tam in conspectu dei quam in oculis hominum sancta conversatione redderet gratum, tanta infirmitatis angustia est correptus, ut vix ultimo palpitaret anhelitu. (73) Cuius venerabilis germana nomine Mallegundis directis velociter missis ad sanctum episcopum, ut ad levandam fratris sui infirmitatem benedictum dirigeret oleum. Ipse vero cum oleo praesentabiliter veniens silentium ab omnibus postulavit dicens: Domine qui omnia nosti, si hunc famulum tuum ecclesiae tuae vel populo iudicas necessarium, tua opitulante virtute. restitue sanum. (74) Tunc ille aeger statim ut sacrae unctionis oleo est perunctus, tantae sanitatis gratiae est restitutus ac si nullius infirmitatis molestia nunquam eius membra fuissent adtacta. (75) Ad comprobandam autem sancti viri virtutem residua olei pars in tantam constat pulchritudinis claritatem conversa, ut cunctis qui aderant non olei nitor sed christalli videretur clarescere splendor, nimirum illud praefigurans, ut qui futurus erat episcopus per ministerium episcopale oleum consecrationis sanctificaret et divinis virtutibus per caelestem gratiam splendesceret.

XXIV (76) Operae pretium est et illud insigne miraculum huic operi inserere quod vir sanctus quamvis nesciens peregit in corpore. Quodam tempore dum memoratus episcopus parroechiam Dunensis pagi cum suis pergeret visitandam, filia unica cuiusdam ex parroechianis nomine Baudolevi genere et opibus inlustris viri ita vi febrium et longa aegritudine tenebatur adstricta, ut iam sepultura praepararetur cum exequiarum pompa. (77) Hic audiens sanctum Leobinum ex proximo venientem concito gradu eius praesentatur conspectui, petens ab eo suam benedici domum et tam sibi quam suis omnibus eulogias dari. (78) Sanctus itaque Leobinus mature consurgens, ad memoratum Baudolevum ut spoponderat perveniens, dum ingrederetur domum, eius puella ea qua gravabatur infirmitate in lecto efficitur mortua. Nulli enim fideli constat dubium, ut per resurrectionem puellae a mortuis nomen sancti antistitis clarificaretur in populis. (79) Praefatus namque vir Baudolevus volens se in conspectu pon-

---

3 tam] *om.* *P* 11 demonaca *P* 16 domo] *om.* *P* 17 opitulare (*P*) 19 calericus P^1, caletricus P^2: *Chalacterici epitaphium v. Fort. Opp. I, p. 83* 23 leuiandam (*P*) 34 operi] ordini (*Q*) 35 pergit Q^1 36 dunensi *P* unica] *om.* *Q* 38 infirmitate teneretur *Q* 39 hec *Q* 40 suam] *om.* *Q* 43 ea] illa *Q* constat] esse *add.* *Q* 44 clarificatur (*Q*)

BSB

tificis hilariter continere, sub adtestatione omni domui suae praecepit mortem defuncti cuiquam nullo modo pandere, sed quia sine dolore nemo amittit quod cum amore possidet, diu celare non potuit, quia interior dolor cordis patefecit exteriorem tristitiam corporis. (80) Vt autem sanctus dei maestam illius domus conspexit familiam, tristitia correptus et ipse ab apparatu prandii aliquatenus se suspendens, basilicae templum ingressus ac pavimento corpore prostratus cum lacrimis dominum deprecatus est, ut tristitiae causam qua maerens domus anxiabatur sibi ostendere dignaretur. Oratione expleta ut senex surrexit de pulvere, puella exanimis surrexit de morte.

(81) Tunc iam dictus Baudolevus admirans tantae virtutis excellentiam, cum omni domus suae familia pedibus sancti prostratus omnia quae facta fuerant humiliter indicavit, unde et inmensas ei gratias a luctu in laetitiam retulit.

(82) Dicatur et illud mirificum quod sanctus dei iam infirmitate detentus patravit XXV miraculum. Hac itaque cum urgueretur infirmitate, duo pueruli hostis vexatione agitati, eius vestigiis se prosternentes cibum qui sibi post esum remanserat cum benedictione percipere meruerunt. Quo curante medicamine uterque rediit incolumis ad propria. (83) Cumque beatus Leobinus per septem annos continuata infirmitate agitaretur divinis actibus in caelum intentus et miraculorum honoratus insignibus, quasi sopore dormiens, praemiis remunerandus opimis, ut fidelis servus talentum sibi creditum duplicatum reportans, in gaudium domini sui intraturus angelis plaudentibus feliciter migravit ad caelos.

(84) Qui tamen antequam sepulturae traderetur, quantae virtutis fuerit vivus, pro- XXVI didit mortuus. Denique cum in basilicam sancti Martini in feretro positus portaretur humandus, quidam de circumstantibus dum virga gestatoria frequentiam populi irrumpentis prohiberet, contigit ut crucem cum lampadibus oleo plenis pendentem ad terram prosterneret. (85) Mox ipsa crux, mirabile dictu! funiculo unde ceciderat cum omni integritate lampadarum et sine olei detrimento nemine sublevante sese innexuit et permanere in oculis omnium ut ante consueverat coepit, et ubi credebantur lampades minutatim confractae, sua integritate solidae nec ullam olei guttam permiserunt distillare. Sic beatissimi viri corpus ad laudem gloriae suae emicuit virtute crucis in funere.

(86) O gloriosissimum virum, cuius merita adeo valuerunt apud crucifixum, ut XXVII crux quae ceciderat in terram sine ullius adminiculo ad locum unde ruerat reverteretur illaesa! O venerabilem Christi pontificem custodia angelorum iugiter munitum, cuius virtute nec olei liquor damnum nec ulla illarum confractionis sustineret detrimentum! (87) Vere etenim illius gaudens anima gloriatur felicitate aeterna habens lampadem sanctam inextinguibilem lucernam, quia sine laudis humanae pompa eius manus nunquam cessavit ab opere misericordiae, quod indicatur huiusmodi liquore. Illius potentia haec edita sunt miracula qui per crucis tropheum a morte perpetua redemit genus humanum et a peccatis mundatum dedit conscendere caelum. (88) Et quoniam gloriosissimi antistitis Leobini praeclara miraculorum praeconia ob venerandam annua devotione memoriam narravimus recolendam, de innumerabilibus videlicet

18 Matth. 25, 20.

---

1 continere hilariter *Q* defuncti] *PQ* 3 interiorem *P* 5 aliquatenus] *om. Q* 7 qua maerens] *P*, querens Q^1, quare Q^2 8 resurrexit de morte *Q* 13 pueri *Q* 20 feliciter] *om. Q* 22 martyni *Q* 23 uirgam gestatoriã *Q* irrumpentis populi (*Q*) 24 ad terram pendentem *Q* 29 suae gloriae (*Q*) 31 adeo merita *Q* 32 illius *Q* 34 sustinere Q^1, sustinuere Q^2 35 animas Q^1 36 inextinguibilem lucernam] cum inextinguibili lucerna *Q* 38 edicta *Q* 39 genus redemit (*Q*) 40 antistitis] *om. Q*

BSB

pauca, summissis precibus tanti patroni imploremus sanctitatem, ut qui eum fecit coruscare miraculis nos faciat exuberare operibus bonis concedatque nobis praesentis vitae cursum sine offensa transcurrere continuamque pacis tranquillitatem obtinere et in futuro saeculo ad eius consortium feliciter pervenire, qui in trinitate perfecta vivit et gloriatur deus per cuncta saecula saeculorum. Amen.

PROLOGVS GREGORII.

(1) SANCTISSIMO SANCTAE PARISIORVM MATRIS ECCLESIAE PRAESVLVM DOMINO GERMANO GREGORIVS TVRONICAE METROPOLIS HVMILIS EPISCOPVS SALVTEM. Petistis sane, uti vitas et miracula quae dominus per beatum Maurilium atque Albinum Andecavorum antistites operari dignatus est, quas Fortunatus presbiter luculento sermone descripserat, scriptorum vitiis iam paene depravatas nostrae auctoritatis peritia corrigeremus vestraeque devotioni, qui priorum exemplis proficere cupitis, misissemus. (2) Sed nos recolentes, si id egerimus, perfidorum nos latratibus atque morsibus, qui doctrinam quaerere nesciunt sed invidere, dilaniari, duplicis taedii merore concutimur, dum et vestris non parere iussionibus ipsisque displicere metuimus. Fisi tamen omnipotentis promissionibus, qui per prophetam suum loquens innotuit, quia *qui seminant in lacrimis metent in gaudiis*, vestrae satisfaciam voluntati. (3) Scimus namque, quia si quae digna sunt imitari et alteri possunt saeculo prodesse, sanctissimorum Christi confessorum vitas atque virtutes stilo quis digesserit correxeritque vel rustico, et sibi mercedem et imitari volentibus conferet adusque salutem. (4) Permaximas igitur pretiosissimorum Christi confessorum Maurilii atque Albini virtutes non loqui sive corrigere quia memoria dignae sunt crimen ducentes, plebeio ut postulastis utentes calamo, quo potius vulgaribus prosint, de plurimis pauca sed tamen deo teste verissima corrigemus omittentes plurima a Fortunato edita quae fortassis infidelibus incredibilia viderentur. (5) Quae vero a nobis correcta sunt vestrae sanctitudinis petitioni dignius offerenda putavimus, ut qui illos imitari gaudetis illorum proficiatis virtutibus informati.

CAPITVLA.

I. Vnde Maurilius ortus fuerit et qualiter a Martino eruditus et a beato Ambrosio usque ad lectorem ordinatus, postmodum Martinum secutus ceteros gradus ab ipso acceperit.

II. Qualiter a Martino iam presbiter seiunctus Calonnam villam expetierit, inde-

16 Ps. 125, 5.

---

16 *Prol. Magnobodi* (*AA. SS. 13. Sept. IV, p. 72*): Serunt ergo in lacrimis, metunt in gaudiis.

---

2 praesentis] *om. Q* 4 perfecta] *om. P* 5 amen] expl. uita beati leobini conf. *add. P*, *ubi vita* Foce mart. *sequitur*

6 Incipit prologus beati gregorii turonorum archiepiscopi in uita beati maurilii episcopi et confessoris *GP* 26 informati] explicit prologus *add. GP*

27 Incipiunt capitula de uita et uirtutibus beati Maurilii episcopi *GP*

que idolum destruxerit et ecclesiam ibi construxerit et postmodum illam diebus multis incoluerit et multas ibi per eum dominus virtutes fecerit.

III. Qualiter in Pociacense villa quendam hominem Saturnum nomine ambas manus ex utero matris suae aridas habentem tactu et benedictione sanavit.

IV. Qualiter quandam mulierem Namnetensem solo intuitu a daemonio liberavit et postmodum ei lumen reddidit.

V. Qualiter quendam pecorum pastorem quem vipera momorderat de saliva propria signo crucis super vulnusculo bestiae imposito sanavit.

VI. Qualiter cuidam pernobili matronae sterili filium impetraverit ipsumque absque dono septiformis spiritus sancti defunctum post septimum depositionis annum resuscitaverit et postmodum ut post se episcopus Andecavorum fieret apud dominum obtinuerit.

VII. Qualiter in praedio nomine Prisciaco alterum idolum domino cooperante destruxerit et postmodum ibi honorabile monasterium construxerit.

VIII. Qualiter quendam monachum datis solummodo eulogiis a validissima febre quam per tres annos pertulerat sanavit.

IX. Qualiter captivum qui vendendus ducebatur a servitio liberaverit et postmodum negociatorem dominum ipsius de morte resuscitaverit.

X. Qualiter in Ligeris flumine quosdam navigatores naufragium perferentes signo sanctae crucis liberaverit.

XI. Qualiter quendam latronem qui asellum ipsius furatus erat arreptum a daemonio liberaverit.

XII. Qualiter quandam matronam Ameliam nomine visitans sola inunctione sanaverit.

XIII. Qualiter de vico Calonna et sua propria ecclesia per vim extractus ad episcopatus honorem per beatum Martinum Turonorum archiepiscopum et reliquum populum spiritu sancto in specie demonstrante columbae electus et ordinatus sit.

XIV. Qualis post ordinationem beatus Maurilius extiterit et quid pro eo dominus frequenter operatus fuerit.

XV. Vbi quendam ex utero matris suae caecum signo sanctae crucis illuminavit.

XVI. Qualiter puerum de quo supra diximus, qui sine crismatis dono excesserat, quem trans mare positus per VII annos planxerat, post septimum depositionis annum Andecavis revertens resuscitaverit, quem etiam, dum confirmaret, Renatum nominavit, et post se ut episcopus fieret Andecavorum cum domino impetraverit.

XVII. Qualiter hominem qui die dominico operari praesumpserat divina ultione dampnatum sanaverit.

XVIII. Qualiter alterum Belgicum nomine pro simili temeritate caecatum illuminaverit.

XIX. Qualiter impetraverit, ut per XXX annos quibus Andecavis episcopus praefuit vinum et triticum et ceterae merces per totum Andecavensem pagum aequaliter venderentur.

XX. . . . . .

XXI. Qualiter a Cinomannica urbe regrediens quendam puerum paralisis humore incurvum sua oratione sanavit.

XXII. Qualiter naves Lidi fluminis ad ipsum transfretandum sponte ex altera parte in alteram venerunt.

---

3 quandam *G* 12 optinuit *P* 13 destruxerat *P* 14 construxerat *P* 31 carismatis *G* 42 *titulum* XX *om. GP*, qualiter alterum idolum destruxerit *suppl. Bordier* 43 rediens *P*

BSB

XXIII. Qualiter in villa Geriaco bubula daemonibus plena eum cornu petierit ipsamque signo crucis opposito salvaverit.

XXIV. Qualiter in Meduanae fluvio naufragium dormiens pertulerit, expergefactus vero se ipsum et alios exinde eripuerit.

XXV. Qualiter mortuum catecuminum de numero famulorum suae ecclesiae lacrimis et oratione resuscitaverit.

XXVI. Qualiter duos miserabili languore leprosos sola tantum salutatione subita inspiratione mundaverit.

XXVII. Qualiter quendam peregrinum sanctum virum eruditionis causa ad se venientem mirabiliter in via per eum coram multis astantibus populis dominus resuscitaverit.

XXVIII. De cotidianis beati Maurilii virtutibus et abstinentia ac vestium vilitate et qualem per omne tempus vitae suae vitam duxerit qualisque circa finem extiterit et quemadmodum criptam duplicem ad aquilonalem urbis partem ad sepulturae suae locum fieri iusserit et qualiter clero suo obitum suum longe ante praedicens die septima incommoditatis coram multis feliciter excesserit.

XXIX. Qualiter geminos ex utero matris suae caecos pro eo, antequam sepeliretur, ad eius feretrum dominus illuminaverit.

XXX. Quemadmodum quendam paraliticum per XXX annos in lecto iacentem, dum corpus beati Maurilii portaretur ad tumulum, pro eo dominus in via sanaverit. Qualiter quanti meriti fuerit ostendit, dum post eius transitum crebris miraculis dominus eius exornat sepulchrum.

Raino quondam sancti Martini cotidianus discipulus et semper canonicus ac postmodum sanctae Andecavensis ecclesiae ex initio christianitatis XXXIII. humilis episcopus ob honorem omnipotentis dei nec non et eiusdem sancti Maurilii atque remissionem peccaminum animae suae anno incarnationis dominicae adhuc in DCCCCV. et ordinationis episcopatus sui in XXV. hanc vitam beati Maurilii scribere ac requirere iussit. Archanaldus sancti Martini discipulus et diaconus iussu praefati domni Rainonis scripsit et requisivit.

VITA BEATI MAVRILII.

I (1) Igitur Maurilius Mediolanensis oppidi indigena extitit parentibus splendidissimis procreatus et ab ipsis pene cunabulis a beato Martino, qui illis temporibus Mediolani sibi monasterium collocaverat, sacris litteris et liberalibus studiis institutus est. (2) Sed beato Martino Arrianorum perfidia de civitate illa expulso, sanctus iam Maurilius tam amore quam magnorum praeceptis parentum qui Martinum prius sequi concupierat ibidem demoratus est, quousque a beato Ambrosio ipsius civitatis episcopo offitium lectoris accepit. (3) Interea pater ipsius, qui nobilitate ac viribus totam pene regebat He-

---

31. 32. 37 — *p.* 85 *l.* 1. 3. 4 *Magnobodus l. l.:* Nam de genere nobili veniens, patre defuncto ma-

---

1 gerciacum *in textu* 8 inspiratione] *scripsi*, insperatione *GP*, inspectione *Bordier* 10 uia pereuntem *Bordier* 17 XXIX] *om. G* 20 qualiter] *c.* XXX *inc. GP* 22 sepulchrum] explici*unt* capitula *add. P* 23 raino — 29 requisiuit] *f. 52—53 G, f. 115' P, ubi locus prologum Gregorii ducit* 24 XXXIII] *GA*, XXXV *P*

30 Incipit uita beati maurilii andecauorum episcopi *GP* 32 procreatus] *om. GR* mediolano *R* 33 est] *om. R* 34 arianorum *P* 37 iuribus? *G*

BSB

speriam, communi sorte praeventus hominem exivit. Maurilius vero verissimus iam evangelici cultor praecepti dicentis: *Qui reliquerit patrem aut matrem aut agros propter me centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit*, relicta matre omniumque rerum suarum cupiditate habendi, sub Iuliano tunc caesare Martinum, cuius primo profecerat instrumentis cuiusque virtutes per totum prope Romanorum divulgabantur imperium quique cogentibus populis Turonicam in Gallia iam regebat metropolim, expetiit et tam diu cum eodem commoratus est divinis semper occupatus offitiis, dum caeteros ecclesiasticos gradus gratiamque sacerdotii invitus Martino cogente susciperet. (4) Adepto namque sacerdotii honore artiorem quam inter monachos duceret diligens vitam, ut solus solum liberius dominum sequi valeret, Martini admodum doctrinis eruditus et aeque benedictionibus roboratus, se se invicem osculantes et multum flentes, ab eodem ipso nolente discessit.

(5) Pretiosus denique dei sacerdos Maurilius Turonis egressus, quo solitariam II quam potius diligebat si posset sibi vitam eligeret, Andecavorum aggressus est urbem. (6) Audiens autem haud longe ab ipsa super Ligerim fluvium in villa quadam cui prisca vetustas Calonnae nomen indiderat fanum fore antiquissimum diversis idolorum culturis dedicatum, uti maiori illic iniuria quateretur, et simul animans, ut ipsum, quia non pauca ibi vulgarium superstitio servabatur, everteret, ibidem advenit. (7) Videns ergo, quia nisi virtus illud divina dirueret, eo quod dignitatem loci tenebat, humana non posset manu divelli, tota ad dominum mente conversus expetiit, ut qui ad petitionem quondam Heliae prophetae ignem de sublimi deposuit, qui infideles quinquagenos primo ac secundo exussit, ipse fanum daemoniis consecratum, ubi diversis erroribus mentes fraudabantur humanae, quod ille non poterat ipse destrueret. (8) Mox vero divinus ignis e caelo dimissus quicquid simulacrorum et inmunditiae ibidem reperit sub momenti hora consumpsit. Eliminata igitur omni spurcitia honorabilem Christi ibi fundavit ecclesiam et ut dedicaretur obtinuit ipsamque postmodum fore vicum instituit. (9) Ibi enim bis senos degens per annos multis se ieiuniis et orationibus sedule domino mancipabat. Quantas qualesve ibidem dominus per ipsum virtutes operatus sit, non est nostrae facultatis evolvere, nam quantum in ipso fuit omnes virtutes

2 Matth. 19, 29. 21 IV. Reg. 1, 10. 12.

---

trem superstitem reliquit cum facultatibus universis quas in Mediolanensium urbe possederat unde natalibus claris fuerat oriundus.

4 *Magnobodus l. l.:* Beatus igitur Maurilius sub Iuliano caesare terrenam patriam pro Christi amore despiciens humilis exul in Gallias adventavit.

4—8 *Magnobodus l. l.:* Itaque beatum Martinum clarissimum iam tunc Turonicae civitatis episcopum expetiit, qui eum gratanter suscipiens subdiaconum et diaconum ordinavit.

11—13 *Magnobodus l. l.:* Itaque se invicem osculantes et maesti multum ab se se digressi sunt et ille solitudinis habitationem maxime desiderans abiit viam suam.

15—18 *Magnobodus c.* 2*:* Audiens vir dei Maurilius, quod fanum esset antiquissimum in territorio civitatis Andecavae loco qui nominatur Calonna super litus Ligeris, ipsum fortiter expugnaturus incredulitatis fomitem illuc constanter advenit.

20—25 *Magnobodus l. l.:* Ibi post multam praedicationis et abstinentiarum instantiam tantum eius magnanimis oratio obtinuit a domino, ut ignis de caelo manifeste lapsus templum illud cum delubris suis repente voraret ad similitudinem videlicet antiquae virtutis beati Eliae prophetae, cum oratio sancta ad zelum dei in impios exercendum ignem divinum demitti caelitus impetravit.

25—27 *Magnobodus l. l.:* Igitur mundato divinitus loco ecclesiam Christi ibidem fidelis famulus construxit vicumque instituit, ubi et conversatus est usque quo onus episcopatus accepit.

28 — *p.* 86, *l.* 4 *Magnobodus l. l.:* Quantas autem ex tunc inibi virtutes dominus per eum operatus

---

1 exuit *G*, *cf. infra p.* 94, *l.* 5 2 aut agros] uel agros *GR* 13 denique] itaque *P* 17 cultibus (*P*)

suas occultare maluit. (10) Sed quia quae in sanctis suis omnipotens operatur coram hominibus fieri et lucere praecepit, licet occultare voluerit, ex toto celare non potuit. Nos vero ex ipsius miraculis deo tribuente licet pauca sed tamen deo teste verissima colligemus.

III (11) In praedio vero cui Pociacense nomen est erat vir quidam Saturnus nomine, quem ex utero matris suae ambas manus aridas habentem in hanc mortalem vitam natura ipsa produxerat. (12) Qui cum manuum destitutus offitiis, devotorum semper altus alimoniis ad plenam pervenisset aetatem, quadam nocte admonitus per visum audivit vocem dicentem sibi: Vade ad virum dei Maurilium et deprecare ipsum, ut signum sanctae crucis super manus tuas faciat, et statim sanaberis. (13) Expergefactus autem properante crastina luce et ipse pariter propere cucurrit ad virum. Provolutus vero sanctis pedibus confessoris, totus effusus in lacrimis suppliciter precabatur, ut sibi manum imponeret, exponens illi pariter et ipsam quam de se ipso viderat visionem. (14) Tunc beatus Maurilius totus ut erat verecundissimus diutius erubescens, tota die et nocte illa ieiunans et in precibus solo prostratus perseverans dominum pro aegroto fideliter precabatur. (15) Reddito vero mane mox ut sacerdos venerabile crucis signum super manus infirmi deposuit, rubescentibus venis et directis nervis, geminas manus extemplo sanatas in usus operandi direxit.

IV (16) Non multo post tempore mulier quaedam Namnetensis pagi incola male a daemonio vexabatur, quod non solum illam toto corpore debilem sed etiam caecam ex pluribus iam praecedentibus annis lumine privato reddiderat. (17) Quae geminis vincta catenis ad aedem beati viri fidelium fide ac devotione deducitur. Altera vero die ubi in eam pius confessor sancta sua lumina direxit, mox illam daemonium deseruit luminaque quae illi vis inimica subtraxerat signo sanctae crucis imposito fides addita confessoris mulieri restituit. (18) Femina vero, quae ferreis vincta catenis ad beati viri deducta fuerat ecclesiam, libera et incolumis repedavit ad patriam.

V (19) Sub ipso fere tempore dum pastores quidam in eadem regione dominorum suorum pecora pascerent et pervigiles quibusdam noctibus redderentur, eorum unus, dum noctu pecora custodiret, mordetur a vipera. (20) Bestiae vero virus se repente per omnes pueri venas infudit et totum hominem in tumorem convertit. De quo cum

2 Matth. 6, 1.

---

est, non est nostrae facultatis prae paupertate sermonis exsolvere. Sed tamen vel pauca recensere de plurimis secundum quod parvitatis nostrae vires suppetunt ad laudem domini ac beatissimi confessoris veneration-nem conemur.

5. 6 *Magnobodus c. 3:* Erat in villa Pociacense homo nomine Saturnus per longum temporis tractum manus ambas habens aridas.

10—13 *Magnobodus l. l.:* qui ad beatum virum dei Maurilium pro sanitate postulanda profectus, cum noctem unam ad vigilias eius pernoctasset, facto diluculo ad pedes eius se prosternit deprecans, immo obnixa credulitatis suae ostentatione compellens, ut signum crucis super manus eius faceret.

17. 18 *Magnobodus l. l.:* quo facto, statim restitutae sunt sanitati atque aptatae diu negatis usibus operandi.

19—26 *Magnobodus l. l.:* Nec longo post tempore ecce et mulier quae a daemonio vexabatur iam multis annis, ex qua infestatione tyrannica etiam caeca facta fuerat, ad sanctum domini a fidelibus viris adducitur. Quam ubi beatus vir praesentem sibi factam vidit, mox eam diabolus reliquit. Pariter et mens sana rediit et oculi eius quod vis inimica abstulerat lumen receperunt praebentes feminae ducatum proprium, quae paulo ante venerat alieno.

27 — *p.* 87, *l.* 9 *Magnobodus c. 4:* Cum quidam pastores pecora sua vigiliis noctis pascentes sollicite custodirent, unus ex eis latenter mordetur a vipera, et cum iam vi veneni in se grassante semivivus

---

4 corrigemus *P* 25 iuncta *P*

BSB

nihil aliud praestolaretur nisi interitus, quia iam semivivus iacebat extensus, tum caeteri pecorum pastores fide commoniti infirmum praesentiae deferunt confessoris. (21) Sanctus autem Maurilius eum intuitus eaque fide repletus, qua fuerat et beatus Paulus apostolus quando in proprio digito viperam pendentem excussit in ignem et nihil mali passus est, universa pueri membra signavit et oculos ad caelum erigens in ipso vulnusculo per quod vipera virus inflixerat de propria saliva signum crucis impressit. (22) Statimque venenum ex omnibus corporis partibus revocatum cucurrit ad ipsum per quem se inmerserat locum. Integrae igitur sanitati mox redditus ad domini sui quod invitus reliquerat incolumis servitium recurrit.

VI (23) Andecavensis territorii matrona quaedam pernobilis nexa tamen vinculo coniugali ex tempore suae copulationis sterilis permanebat. Quae dum pro adipiscenda prole dominum precaretur assidue et nequaquam votum suum obtinere valeret ac procederet matura in annos desperationis adepturae iam prolis, ad beatum virum se tota mente convertit sedule flagitans, ut quod illa non merebatur ipse apud dominum suis meritis et intercessionibus obtineret, et si suis precibus seni feminae filium impetrare potuisset, ipsum se domino oblaturam et perpetuo serviturum tota fide ac voto pollicebatur. (24) Intuens autem vir beatus mulieris mentem et fidem ac fletuum ubertatem nihilque apud deum impossibile esse confidens, qui partum vetulae Sarae et ad petitionem Heli sacerdotis filium Samuhelem scilicet prophetam sub sponso voto sterili concessit Annae, dominum pro femina precaturus accessit. (25) Exaudivitque dominus virum et deprecanti feminae conceptum dedit et partum, quem illa sicut promiserat domino consecravit habendum. (26) Quale vero quantumque miraculum super eundem dominus per beatum Maurilium, postquam sanctae Andecavensis ecclesiae episcopatus honorem accepit, operatus est puerum ad corroborandam fidem fidelium, licet illud beatus Fortunatus propter minus credentes omiserit, immo quia verum est et res est digna memoria, non tacebimus. (27) Quod tamen, quia post acceptum episcopatum id ipsum pro eo dominus fecit, suo in loco melius exponemus. Hic vero quae ante episcopatum per eum dominus fecerit in ordine describemus.

VII (28) Non longe vero a praescripto vico Calonnae, cui vir beatus praeerat quemque sedulus incolebat, erat quidam collis Prisciacus nomine diversis idolorum titulis decoratus. Maurilius vero dolens illam longius manere superstitionem, ubi diversarum animarum credebat inesse perditionem, quadam die adhibitis secum paucis fidelibus viris perrexit ad locum. (29) Cumque pervenisset ad idolum, ut illud everteret, daemonia

4 Act. 28, 3. 18 Gen. 21, 2. 19 I. Reg. 1, 20.

---

factus esset, ad sanctum Maurilium iam in illis locis famosae potentiae medicum desperatus adducitur. Qui ut eum vidit, de saliva sua in os pueri per universa membra tumescentis immisit et continuo peste fugata reddita est sanitas: sicut enim beatum Paulum apostolum quondam vipera mordens ad interitum non laesit, ita nec puerum hunc apostolici viri Maurilii medicante virtute mirabili.

10—22 *Magnobodus c. 5:* Erat mulier in ipsis finibus sterilis diu permanens, quae multum prius prae pudore matronali cunctata, necessitate tandem compulsa a sancto Maurilio petiit, ut oraret dominum pro ipsa, quatenus ei filium daret, qui et ad ipsam ecclesiam devotus domino deserviret. Exaudivit dominus preces servi sui Maurilii, mulier concepit et peperit filium, qui secundum vota parentum divinis traditus officiis eidem ecclesiae Calonnensi longo tempore deservivit: vere consequens est sententia, sicut ab Anna per gratiam domini genitus est Samuel, qui sacerdos dei et propheta servivit in templo, ita et puer ipse.

29 — *p.* 88, *l.* 7 *Magnobodus c. 6:* Remanserat diutius iuxta oppidum ipsius vici Calonnae collis qui vocatur Prisciacus diversis adhuc idolorum titulis repletus. Vbi sancto spiritu revelante vir beatus cognovit tempus sibi a domino praestitum illam quoque animarum fraudem destruendi, ad ipsum locum iter direxit.

---

1 tunc (*P*) 3 et] *om. P* 10 andecauensis] fuit et andecauensis *P*

BSB

quae ibi latebant statim clamare coeperunt dicentia: Quid nos et hic, Maurili, persequeris? In his regionibus nullus est locus quo te evadere valeamus. Ilico namque in adversum signo sanctae crucis opposito daemonia repente elevato magno mugitu non sine immenso foetore fugerunt. (30) Ille autem omnium idolorum simulacra coadunari praecepit et ignibus concremans in favillam redegit. Deinde mundans diligentius locum ibidem honorabile statuit monasterium, quod ad gloriam Christi et laudem nunc usque sui permanet confessoris.

VIII (31) Monachus quidam Clemens nomine per tres iugiter annos quartanis febribus urebatur. Atterebat enim illum nimius aestus cum frigore et erat ei horror cibi, cum fatigato febre prae dolore deficeret virtus stomachi. (32) Cumque tali dolore deficeret iamque de praesenti vita omnimodis desperaret, amicorum monitu ad beatum virum se transferri praecepit. Qui ut eius praesentiam videre promeruit, eulogias salutis sibi dari ab eodem fideliter postulavit. (33) Quas dum beatus sacerdos sanctificatas illi de more porrigeret, languor qui monachum diutius fatigaverat ut fumus evanuit, moxque omni virtute roboratus propriis regressus est vestigiis qui ad beatum virum adminiculis venerat alienis.

IX (34) Proximis sane exinde diebus dum negotiatores inter diversarum specierum et mercium copias scitos utriusque sexus iuvenes venales haberent et cum eisdem ad Hispanias tenderent, aut necessitudine commeandi aut desiderio sacerdotis visendi per Calonnae praedium iter agebant. (35) Praetereuntibus autem secus aedem beati confessoris, unus eorum qui vendendi ducebantur magno prosiliens impetu ecclesiam ingressus est et provolutus cum lacrimis pedibus confessoris orabat, ut suis precibus aut pretiis se se pro dei amore redimeret secumque retineret, qui furtim de propria captivitatis patria vendendus ducebatur in alienam. (36) Cuius verbis et fletibus suum patrioticum recognoscens commotus est pia mente sacerdos nec mora pro captivo ipsius dominum supplicaturus egreditur humiliterque supplicabat, ut sibi venderetur, quatinus a se servitio absolutus liber ad patriam reverteretur. (37) Sed cum dominus ipsius summa obstinatione id fieri posse negaret, annuit suis, ut ipsum de ecclesia velociter extraherent. Cedentibus autem ministris vimque facientibus ac domini sui praeceptum exequentibus, immensis captivus clamare vocibus coepit: Miserere et succurre, serve dei, quem devote liberandus expetii. (38) Sacerdos vero flexis solo paululum genibus rursusque elevatis ad caelum manibus inquit: Domine deus omnipotens, qui in

---

Cumque illuc pervenisset, statim in aere daemonia coeperunt clamare: Quid nos et hic persequeris, Maurili? Nullus est locus quo te evadere possimus. Ille autem festinans neque quidquam motus ad plenam venenosae malignitatis quaerimoniam quidquid ibi fuerat congregatum ex diversis idolis igne cremavit et monasterium ibi proxime constituit, quod permanet usque in praesentem diem ad gloriam domini nostri Iesu Christi et memoriam incliti Maurilii confessoris.

8. 9 *Magnobodus c. 7:* Monachus nomine Clemens febribus quartanis annis tribus vexabatur.

9. 10 *Greg. Tur. de virt. S. Martini II, 1:* et errat horror cibi, cumque ab inaedia deficeret virtus stomachi, febris tantum erat victus corpori.

10. 11 *Greg. Tur. l. l.:* et taliter agi coepi, ut inminente morte vivere omnimodis disperarem.

12—15 *Magnobodus l. l.:* Cumque tandem eulogias sanctissimum virum postulasset et ille ei libenti animo praestitisset, ilico ut fumus languor iste diutinus evanuit et sospitas optata successit.

17 — *p.* 89, *l.* 10 *Magnobodus c. 8:* Praetereuntibus quadam die per ipsum Calonnae praedium negotiatoribus, qui solent inter alia commercia etiam homines captivos venumdare, unus ex eisdem captivis qui tamquam merces quaelibet ducebantur venales confugium in ecclesiam fecit. Beatus Maurilius supplex ad dominos precator accedit, ut miserum redimere posset. Tunc illi humilem superbe spernentes precem ausu temerario fugitivum de ecclesia rapere coeperunt. At ille multo magis tunc trepidus et vociferans ait:

---

21 uendituri *P* 24 captiuitus *G*

BSB

angustia constitutis et de tua misericordia vere confidentibus celeri pietate succurris, subveni huic captivo pro quo te supplex exoro. (39) Ad hanc nempe sacerdotis vocem tanta vis febrium dominum ipsius arripuit, ut antequam perituro paenitere succurreret, spiritum exhalaret. (40) Tum tanta formidine caeteri percelluntur metuentes, ne se se vivos terra absorberet, ut unanimes expeterent sacerdotem flebiliter postulantes, quatinus et sibi indulgentiam et defuncto suis meritis adquireret vitam. (41) Vir vero beatus nimium metuens, ne ipse occasio et causa illius esset perditionis, prostratus terrae inmensis planctibus et crebris singultibus invocat Christum, ut defuncto redderet animam, nec antea surrexit a solo, donec et defuncto vitam et captivo adquireret libertatem. (42) Negociatores denique, ut sibi retroacta praesumptio indulgeretur, multis donariis ipsum honoraverunt et locum. Quae prope omnia vir beatus in usus pauperum deputavit.

(43) Nimirum praeterea, ut necessitudo compellit humana, Argis haud modica X
mercibus referta per Ligerim vehebatur. Quae cum contra Calonnam ascenderet, subito turbato cum flamine ponto navis in vertiginem rotabatur, frangitur antemna et nunc prora subrigitur elevata in fluctus, nunc puppis deprimitur inter undarum hiatus. (44) Victi autem nautae tantaeque tempestatis timore perterriti, de praesenti iam desperantes salute, obliti omnia navis armamenta iecerunt solum tantum praestolantes interitum, cum repente inmensis clamare vocibus coeperunt dicentes: Miserere, vir Christi Maurili, nostro succurre naufragio! Potes enim hoc obtinere cum Christo, qui post funus vitam adquisisti defuncto. (45) Ad quorum voces exsurgens ab oratione Maurilius festine cucurrit ad litus et elevato in adversum crucis signo imperat procellae ne saeviret. Cedunt mox deposito rigore spiramina, tumescentes undae vertuntur in aequora subsequiturque serena tranquillitas. (46) Illaesi ergo nautae ut coeperant navigium expleverunt et ad optatum portum sacerdotis adiuti suffragio feliciter pervenerunt.

(47) Erat enim familiare beato viro, ut nunc ecclesias nunc infirmos evangelicum XI
semper cupiens implere praeceptum verbique dei fidelissimus dispensator sedule circumiret. Et ne ultra modum fatigatus corpore defecisset, habebat humilis sessor asellum, quo saepius utebatur. (48) Quem nocturnis latro temporibus apprehensum furari non metuit, sed infelix dum furatur asellum arripitur a daemonio et sic demens per totam noctem vagabundus illuditur. Mane autem reddito ante fores beati viri affuit exsensis ipse pariter cum asello. (49) Crimen quod commiserat invito primitus

---

Serve dei, succurre captivo. Ilico tanta febris dominum unum qui erat ceteris pertinacior accinxit, ut spiritum prope redderet. Sed ut erat beatus Maurilius misericors, dominum precatur pro impio, reddita est ei sanitas et captivus continuo relaxatur a servitio, liber factus ex mancipio.

13—26 *Magnobodus c. 9:* Quomodo Christo proposito naves necessariae humanis usibus negotia deportantes die noctuque per Ligerim discurrentiam habent, aliquando quaedam earum grandi mercium onere refertae subita perturbatione flante austro coeperunt mergi sub ipso ubi sanctus habitabat coenobio. Clamaverunt itaque unanimiter nautae mortis metu et tristitia confecti. Tunc beatus Maurilius ad eorum voces commotus primo, sed mox intrepidus per fidei constantiam factus, contra tempestatem salvaturus naufragos egreditur. Moxque ut oravit deum periclitantibus tranquillitas subito divina virtute facta est et illaesi nautae iter quod coeperant perrexerunt.

29 — *p.* 90, *l.* 5 *Magnobodus c. 10:* Cum pro subsidio humanae infirmitatis vir dei asellum haberet, quem sedere ipse humilis sessor consueverat, vespere quodam ubi diem nox clausit furtim ei ab impio praedone ablatus est. Sed quid infelici contigit qui hoc ausus fuit sacrilegium perpatrare? Daemonio arreptus per totam noctem fugam celerans et nihil tamen promovens frustrato labore vagabundus eluditur. Luce vero prima sancto viro asinum suum divina coactus virtute repraesentat, quem ut sanctus dei conspexit, ve-

---

13 argis] *v. Du Cange ed. Favre I, p. 382* 27 enim] autem *P*

confitetur, deinde arreptus a daemonio fugere nititur, ne curetur. Sed vir beatus furiosum per exorcismi graciam prius a daemone liberavit et postmodum ab omni crimine recepto asino miseratus absolvit. (50) Veruntamen pro nocturna quam perpessus fuerat latro iniuria, neve voto priori privaretur ex toto qui necessitate coeperat involare non vitio, tres illi sacerdos aureos dedit sicque liberum abire permisit.

XII (51) Matrona quaedam nobilis, praedives opibus, senatorio ex genere oriunda Amelia nomine gravi coeperat incommodo urgeri. Quod cum per duodecim annos pertulisset omnesque fere res suas in medicorum expensis impenderet, nullum incolumitatis remedium assequi merebatur, sed quanto curiosius totum artis suae ingenium in illam impendere studuissent, tanto semper deterius incommodo gravabatur. (52) Cum iam de eius sanitate desperantes parentes ipsius de solis sepulturae necessariis admonebant dicentes: Non enim proficere potest periturae ulla vis medicaminis nostri, tum illa inquit amicis: Ite, ite, currite quantotius ad beatum virum Maurilium, et si obtinere potueritis, ut ab illo merear visitari, confido quod per illum restituar sanitati. (53) Tunc parentes ipsius et amici praepete cursu pro femina beatum Maurilium adierunt piis precibus postulantes, ut aegrotam diutius languentem sua miseratione visitaret. Ille ubi hoc audivit, reminiscens illud dicentis domini benedictum: *Infirmus fui et visitastis me*, nec mora proficiscitur cum eisdem. (54) Vento autem illo ad domum, de more proprio prius prostravit se ad orationem, deinde aegram intuens, accepto benedicti olei liquore mulieris membra perunxit. Expleto namque unctionis officio femina surrexit incolumis, itaque extemplo restituta est sanitati, ut nihil eatenus putaretur pertulisse incommodi.

XIII (55) Interea dum talibus vir beatus in praedio Calonnae floreret meritis et virtutibus, urbs Andecava proprio pastore viduabatur. (56) Tum plebs urbana vel rustica nec non et universa nobilitas, collectis etiam undique sacerdotibus, in unum venere concilium, conquirentes quis eorum substitui deberet in pontificale ministerium. Sed re vera aut ventoso nobilitatis favore aut pecuniis subrogati ad tanti culminis dignitatem quidam alios praeferebant. (57) Ideoque in unum non valebant venire decretum, eo quod etiam scriptum sit per prophetam: *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt*, et iterum: *Quod non est a deo consilium numquam poterit stabiliri sed solvi.*

18 Matth. 25, 36. 29 Ps. 93, 11. 30 Act. 5, 38.

---

lociter eum daemon reliquit. Effugato latrone clementissimus iudex reum suum reputans non furem sed custodem, tres ei aureos dedit, sicque et animal recepit et hominem absque culpae noxa ad propria abire permisit.

6—22 *Magnobodus c. 11:* Matrona nomine Amelia ex nobili senatus genere veniens longam aegritudinem incurrerat et per annos duodecim tenebatur quotidie ingravescente morbo. Tunc parentes eius ad beatum Maurilium precantes accedunt, ut eam visitaturus pro mercedis supernae causa adesse deberet. Timens sacerdos futurum domini iudicantis in immisericordes dictum: *Infirmus fui et non visitastis me*, cum ipsis ad eam perrexit. Et domum ingressus ubi manu sua cum oratione unctionis oleum in aegrotam fudit, ilico mulier super pedes suos stetit et incolumis gratias deo egit, quod per sanctum Maurilium citissimam recepisset sanitatem, quae prius magna ex parte in medicos facultates suas perdiderat, unde remedia nulla receperat, sed et deterius ei semper contigerat in contagione morbi.

23—30 *Magnobodus c. 12:* Cum talibus vir domini Maurilius in Calonnensi vico claresceret conversationis atque miraculorum insignibus, evenit ut Andecavae civitatis episcopalis sedes nudaretur a pastore. Ergo, ut est consuetudo, collecti in unum sacerdotes et cunctus populus conglobatus ad substituendum praesulem quasi vir unus coeperunt intra se mussitare, quis de eis pontificatum accipere potuisset. Sed variante consilio et per favoris noxialis scissuras in diversa partito, stare non potuit quod a deo non fuit, ut propheta ait: *Cogitationes hominum vanae sunt.* Eligebantur enim non veri pastores, sed qui in ipso officio sua non Iesu Christi lucra quaererent, quique quod periisset in dominico grege solidare non possent.

---

1 ne curetur] *om. P*

BSB

(58) Dum igitur haec in vicem volverent nec diffinire valerent, subito sanctissimum sanctae sedis Turonicae archiepiscopum, cuius et potior erat potestas Andecavensi ecclesiae pontificem eligere, nunciatur adesse Martinum. (59) Huius dum paene omnes sententiam praestolarentur, ait: Viri fratres, audite et adtendite consilium bonum. Qui a deo vobis electus est pontifex ipsum suscipite sacerdotem. Sane Maurilius Calonnensis ecclesiae presbiter erit pontifex vester. (60) Quod audientes primo mirati sunt, sed quia simul Maurilii iam noverant et virtutes et merita, postposita statim omni priori ignorantia mox pari mente ac voto in unam venere sententiam. Acceptoque domni archiepiscopi praecepto, celerrime diriguntur ad virum, quem fisi episcopi auctoritate de propria raptum ecclesia Martini praesentiae nolentem sistunt. (61) Qui dum cum beato Martino iam ecclesiam ingrederetur, statim ad declaranda tanti sacerdotis merita niveo candore columba divinitus elapsa super caput ipsius descendit ac sedit. Quod videntes multi ad beati Martini mox se se genua prostraverunt unanimes una voce fideliter acclamantes Maurilium episcopatu esse dignissimum, non ab hominibus tantum sed ab omnipotente electum ac demonstratum. (62) Tum Maurilius tali vel miraculo vel precibus victus pariter et addictus, ut erat humilis et mitissimus, non contempsit imperium, sed implens praeceptum suscepit sacerdotium. Nam, ut multi videre meruerunt, quotienscumque beatus Martinus ad sacram consecrandi antistitis benedictionem super caput eius extendisset manum, semper ei praefata aditum dabat columba. (63) Tali igitur miraculo sanctae Andecavensi matri ecclesiae Maurilio pontifice substituto et beato Martino ad propriam sedem regresso, idem pretiosissimus confessor Christi Martinus referre saepius erat solitus, quod ad benedicendum Maurilium antistitem non solum in specie columbae spiritus sanctus sed etiam affuerit angelorum exercitus.

(64) Ordinato itaque in pontificali cathedra ad pastoralis curae ministerium et XIV custodiam Christi ovium Maurilio pontifice, tanta in eo domini gratia rutilabat, ut non minora per eum quam dudum per apostolos signa et miracula fierent. (65) Nam verbis tantum daemones effugabat, aegrotos vero sola oratione curabat, sed et caecis imposito crucis signo visum reddebat. Sane paraliticos saepissime ad pristinam corporis soliditatem verus medicus merito medicante revocabat. (66) Sunt etiam et perplurima alia eius miracula, quae licet scripta non inveniantur, tamen quia vera sunt deficere non possunt, sed multorum ore celebrantur. (67) Talis igitur vir dei antistes

---

1—10 *Magnobodus c. 13:* Cum ergo dissidentia inter se taciti consilia volverent, ecce pro hac ipsa electionis causa sollicite festinans beatus Martinus pontifex ecclesiae Turonicae sanctissimus in Christo sacerdos affuit, cui scilicet et per sanctitatis meritum et per metropolitanae sedis privilegium potestas erat eligendi pontificem. Ait ergo ad eos: Viri fratres, audite me: quod a deo electum est hoc erit, non vobis durum esse videatur. Maurilius presbyter ecclesiae Calonnensis iubente deo ipse erit vobis pontifex. Tanti auctoritate censoris ilico compressis partium studiis, omni mora postposita ad virum diriguntur nuntii, mandatum accipientes, velit nolit, ad urbem cogatur venire. Ille autem, ut erat mitissimus atque ut reliquarum virtutum ita quoque sanctae oboedientiae munere plenus, non contempsit imperium sed adimplevit praeceptum.

10—24 *Magnobodus l. l.:* Quo ingresso in ecclesia coram universa inspectantis plebis frequentia ad manifestandam gratiam domini columba super caput eius descendit. Quo viso omnis multitudo ad beati Martini genua se prostraverunt non alium conclamantes quam Maurilium dignum esse episcopatu, non ab hominibus electum sed a deo sibi praesulem manifestatum. Vbi vero super caput eius vir dei Martinus manum posuit ad sacram benedictionem tradendam, tunc columba rursus circumvolans ipsius consecrationis aditum dedit. Frequentius postea beatus Martinus cum gaudio in memoriam revocabat, quod certissime spiritus sanctus et angelorum chorus ad ipsam benedictionem affuisset.

25 — *p.* 92, *l.* 5 *Magnobodus c. 14:* Hic itaque pastor ovium factus et unus ex apostolicis domini sacerdotibus electus tanta virtutum praeditus erat gratia, ut signa per eum non minus quam dudum per apostolos domini fierent. Nam daemones verbo tantum fugabat, aegros sola oratione curabat, sed et caecis visum reddebat, paralyticos ad stabilitatem corporis revocabat et multa alia sunt eius miracula, quae cum scripta non sint, etiam nunc ore hominum celebrantur. Talis igitur in ecclesiam domini refulgebat aposto-

Maurilius apostolica simplicitate redimitus cordisque puritate perlucidus sine intermissione pro sibi commisso Christi grege in vigiliis et orationibus atque ieiuniis totum se se domino mancipabat, ut antiquus hostis diabolus, qui circuit tanquam leo quaerens de unitate quem devoret ecclesiae, nullam ex sibi ovibus creditis temptando posset laedere aut auferre.

XV (68) Proximo autem post acceptam episcopii dignitatem tempore dum de basilica beati Petri apostoli egrederetur, ubi pervigil in orationibus totam noctem insomnem duxerat, obvium habuit quendam caecum ex utero matris suae carentem lumine. (69) Quod cum sibi a domino tribui per merita beati Maurilii fideliter postularet, beatus antistes paulisper erubuit. Sed cum super oculos ipsius signum sanctae crucis imprimeret, erumpente mox sanguine cum dolore lumen quod numquam habuerat habere promeruit. (70) Tamen homo ipse pro amore beati Maurilii eidem beati Petri traditus basilicae quam diu in reliquum advixit fideliter deservivit.

XVI (71) Sequenti si quidem die beato Maurilio antistite in eadem beati Petri apostoli basilica sancta sollempnia celebrante, advenit cum moriente puero matrona, cui quondam sterili eundem ut nasceretur ante episcopatum apud dominum suis meritis obtinuerat, postulans ut filio suo quem domino habendum obtulerat manuum suarum impositione spiritum sanctum daret, antequam obiret. Sed remorante in sancta corporis ac sanguinis Christi consecratione paululum praesule, puer excessit. (72) Quantum vero miraculum super eundem puerum post septimum depositionis ipsius annum per pretiosissimum antistitem suum Maurilium dominus operari dignatus est, quanquam uti iam diximus illud Fortunatus omiserit, nos tamen minime reticebimus, quod verum esse scimus, quia ad gloriam Christi laudemque antistitis sui res est condigna describi. (73) Nam novimus dicente propheta, quia *omnia quaecumque voluit dominus fecit in caelo et in terra, in mari et in omnibus abyssis*, et iterum, quia *in sanctis suis idem est ipse mirabilis*. (74) Si enim credimus, quod fide obtenta ad iussionem unius hominis sol, luna caeteraque sidera spatio unius diei immobilia substitere et quod ad percussionem virgae Moysi mare Rubrum in geminas est partes divisum siccaque Horeb petra perlargas evomuit undas quodque contra naturam intelligibiles asina edidit pavefacta loquelas ad petitionemque Heliae tribus annis et medio ne plueret seratum est caelum iterumque cum voluit suis precibus adapertum, quodque est mirabilius, si credimus, quod ad redemptionem humani generis mirabili et indicibili spiritus sancti opere verbum patris verus processit deus et homo de virgine idemque per crucis mysterium mortis destruxit imperium quodque etiam per ipsum in fine saeculi deus pater mortuorum hominum omnium ex initio in cineres redacta sub momento resuscitabit corpora aut ad gloriam aut ad poenam sine fine victura, quod per beatum Mau-

3 I. Petr. 5, 8. 24 Ps. 134, 6. 25 Ps. 67, 36. 27 Ios. 10, 13. 28 Exod. 14, 21. 29 Exod. 17, 6. Num. 22, 28. 30 III. Reg. 18.

---

licae simplicitate vitae et cordis puritate totusque in Christi famulatu, die noctuque sine intermissione pro grege Christi qui sibi fuerat assignatus in vigiliis et eleemosynis constitutus ad arma caelestia se converterat, ut hostis antiquus nullum ex ovibus sibi commissis quantum in ipso erat morsu letifero laedere posset.

6—13 *Magnobodus c. 15:* Cum ad basilicam beati Petri apostoli more suo pervigilem quandam noctem duceret, caecus ab utere matris suae lumen incognitum a servo dei sibi tribui cum fletu obsecrans postulavit. Vbi beatus Maurilius signaculum vivificae crucis super oculos eius fecit, erumpente sanguine repentina lux intravit. Homo ipse ad eandem basilicam se tradens omnibus diebus vitae suae fideliter deservivit et virtutum servi dei Maurilii testimonium admirabile fuit.

---

22 diximus] *supra p.* 87, *l.* 25

BSB

rilium gloriosum antistitem suum post septimum depositionis annum mortuum resuscitaverit puerum, satis credere possumus, sane beato testante papa Gregorio: *Fides non habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum.* (75) Miraculum ergo qui non istud firme crediderit, quod in sanctis et per sanctos suos alia multa quae et praemisimus dominus operari dignatus sit semper et operetur, nequaquam credere valebit.

(76) Beatissimus igitur Maurilius, expleto sanctae sollempnitatis capitello obituque pueri qui absque carismatis dono excesserat percognito, totum id suae desitudini deputavit lacrimis multo tempore inremediabilibus suae culpam lugens inoboedientiae. Cui cum nec ista sufficerent, diu multumque quid ageret secum animo colluctante, tandem repperit, quod inter concives tantae neglegentiae piaculum plene expiare nequiret, ni singularis elapsus patriam propriam civesque relinqueret. (77) Tali igitur reperto consilio, occulte exinde semet ipsum eripuit ex sanctorum reliquiis, quibus sancta Andecavensis mater ecclesia decorabatur, secum claves exportans. Cum autem pervenisset ad mare, divina omnipotentis dei providente clementia qui manebat in litore diem transitus sui exaravit in lapide sicque ascensa puppi inchoati itineris coepit maturator existere. (78) Cumque processisset in altum et quare reliquiarum claves secum detulerit cogitaret, insidiante humani generis inimico, ut dolorem sancto viro super dolorem imponeret, repente claves de manibus elapsae submerguntur in aequore. Tunc cum lacrimis id fertur exclamasse Maurilius, quod postea rei probavit eventus: Nisi, inquit, has iterum claves videre meruero, patriam urbemque nunquam repetam quam effugio. (79) Transmisso igitur mari, quo quis esset abscondere potuisset, mutato habitu uni regionis principum adhaesit, professus se ortolanum fore, quatinus corpus quod ieiuniis, vigiliis et orationibus castigare decreverat, ne ex toto deficere potuisset, proprio labore pavisset. (80) Qui cum tali praeficeretur ministerio, tantam copiam eius meritis dominus holeribus dabat, ut et omnibus quibuscumque necesse fuerat ex eisdem sufficienter tribueret et tamen holera nunquam deficerent. Vnde perpluribus placebat et paene ab omnibus amabatur.

(81) Interea plebs Andecavorum e caelitus sibi quondam dato viduata pastore non minimo pavore percellitur crebrisque visionibus minatur, persaepe etiam admonetur, uti proprium pastorem circumquaque perquirerent, nisique Maurilius inventus suae redderetur ecclesiae, urbem Andecavam fore celerius subvertendam. (82) Vnde eiusdem regionis tota nobilitas sed et vulgaris inmensitas collatione facta in unum venere decretum eligentes e concivibus quattuor diffusae virtutis ac fidei viros. Quibus qui necessarii ad tanti itineris erant supplenda negotia, sumptibus ex voto collatis, praecipiunt, ne umquam reverterentur, ni prius proprium invenissent patronum. (83) Qui functi legatione et devotius iussa sequentes urbes omnes oppidaque vel vicos praeterlegunt. Omnique fere Europa circuita, septimo tandem in partes Galliae revertentes anno et minime quem quaerebant invento, divino ductu ad portum oceani maris qui in Britannia manet minori cursu avido pervenerunt, quatinus cis mare quem invenire non poterant trans mare quaerere niterentur. (84) Praestolantes igitur navem, cum qua coeptum explere valerent obsequium, dum residerent in litore, scriptum quod supra diximus invenerunt in silice: Hic transiit Maurilius Andecavorum episcopus. De tam evidenti igitur alacres effecti inditio trans pontum abiere securi. (85) Haud longe autem adhuc acta puppis a litore, cum lenis flatibus et pendulo velo ac mari

---

2 *Greg. M. hom. in evang. II, 26 (Migne, Patr. lat. LXXVI, 2, p. 1197).*

7 *Sulpic. Sev. V. S. Martini Praef. § 5:* totum id desuetudine (desitudine *codd. dett.*) tanti temporis perdidissem.

---

29 procellitur *P* 39 brittannia *G*

tranquillo medios iam salis fluctus sulcare secura coepisset, repente immanis emersus e gurgite piscis prosilivit in Argim. (86) De quo cum deo gratias retulissent ipsumque piscem exenterare coepissent, reliquiarum claves quas Maurilius in mari perdiderat in piscis iecore reppererunt. Quas recognoscentes nimiumque mirantes turbabantur attoniti, metuentes ne cum ipsis Maurilius naufragium passus hominem exisset.

(87) Demissis igitur de navi anchoris, in hoc stantes, ut de mari reverterentur, asserentibus nautis Maurilium esse defunctum, singuli sequenti nocte unum eundemque visum domino tribuente viderunt: Nolite metuere nec revertamini de itinere, coeptum maturate negotium, procul dubio diu quaesitum et huc usque dilatum vestrum invenietis desiderium. (88) Mane autem reddito quid singuli viderant in invicem referebant, unde admodum roborati quod coeperant avidius peragebant. Vnde factum est, ut angelico ductu ad domum principis cum quo Maurilius habitabat recto itinere ducerentur. (89) Ingressi autem ilico vocari Maurilium, ut cum holeribus quibus rex uti consueverat accurreret, audierunt. Oculorum ergo aciem in partem qua illum inclamare audierant dirigentes, nec mora cum holeribus accurrere Maurilium perspexerunt. (90) Quem cum recognovissent, prostrati pedibus ipsius cum magno fletu rogabant, ut propriae subveniret ecclesiae atque civitati, quae eius absentia nil iam aliud nisi supremum praestolaretur exitium. (91) Ad quorum fletum cum se negare non posset, obstupefactus cum lacrimis repugnare coepit obnixius dicens: Voto memet ac iuramento constrixi nunquam me patriam reversurum, ni claves videre mererer iterum quas amisi. Quas statim exhibentes, quicquid in mari viderant et pertulerant ex ordine referebant.

(92) Interea istius modi circumquaque negotii fama pervolitat ipsumque sollicitat regem. Mirantur cuncti et quem ut ortolanum habuerant nunc ut sanctissimum praesulem venerantes adorant, multis eum muneribus et donariis honorare quantotius concertantes, ut qui quasi pauper et peregrinus ad eos venerat felix et dives reverteretur ad propria. (93) Tum Maurilius tot precibus ut regrederetur et miraculis victus, dum sollicitior de reversione cunctaretur et vigiliis atque orationibus insomnem ducere sequentem disponeret noctem, tandem fatigatus ieiunio paululum obdormiens vidit angelum dicentem sibi: Surge, Maurili, et populorum te requirentium praepes exequere votum. Ecce enim tuis precibus atque meritis tibi commissas servavit dominus oves pro quibus rogasti et insuper reddidit tibi puerum quem diutius plorans quaesisti! (94) Quid multis? mane reddito concurrentibus undique populis cum magno honore deducitur ad navem et traducto ponto cum nec minori gloria a propria excipitur patria. Taliterque propriam regressus ad urbem, nimirum spectantibus turbis, de domini promissione securus venit ad pueri tumulum. (95) Quo rastris discooperto, invocat diutissime planctibus Christum. Tandem autem expleta cum lacrimis oratione, uterque consurgunt Maurilius de oratione et puer de morte. Quem septiformis spiritus gratia consecratum ex eventu vocavit Renatum. (96) Qui divinis cultibus ilico mancipatus et a beato Maurilio diligentius eruditus tantis promeruit florere virtutibus, ut post Maurilium pontificalem Andecavensis ecclesiae cathedram et postumus sortiretur et heres. (97) Quod si quis fortuitu aestimaverit fabulosum, Andecavam recurrat ad urbem, ibi enim inveniet pretiosissimum confessorem Christi Maurilium inmensis virtutibus florentem et nec minus Renatum antistitem successorem ipsius mi-

---

41 *Magnobodus c. 5:* Idem enim etiam post beatum Maurilium pontifex factus praesedit ecclesiae Andecavensi.

---

2 argim] *cf. supra p.* 89, *l.* 13 8 uirum (*P*) 19 meme *G*

BSB

raculis coruscantem, praestante domino nostro Iesu Christo qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat omnipotens deus per infinita saecula saeculorum. Amen.

(98) Sanctissimo itaque sacerdotum Maurilio sedi propriae restituto, quid proximis exinde diebus cuidam contigit ad declarandam virtutem antistitis, quod et Fortunatus edidit, adnectemus. (99) Vir quidam avarus omnium malorum radice instigatus cupiditate, temerario ordine arrepta securi, die dominica avidus operator extiterat. Quem securis manubrio in manibus adhaeso ultio statim divina dampnavit. (100) Idem tamen cogentibus doloribus post menses quinque sanctum Maurilium expetens suae ordinem culpae flebiliter confitebatur. Cuius vir beatus cum paenitudinem vidisset, commotus spiritu dolere coepit. (101) Sed cum sanctis manibus manubrium tetigisset securis, ilico laxatis nervis et directis digitis omnique fugato dolore, manus integrae reformantur. Sic autem operator improbus ab omnipotente correctus et a sacerdote mundatus propriam aedem sospes est ad usque reversus. XVII

(102) Quid autem pro consimili neglegentia sub ipsis temporibus alteri contigit, edicemus. Belgicus quidam nomine primo die paschae proprias segetes servis propriis temerario iure mundare praeceperat. Mancipia vero cum reniti coepissent ac dicere contra auctoritatem fore, ut die dominica servilia opera agerentur, dominus eorum ut id agerent coegit invitos. (103) Sed cum segetes ingressi lolia et quaeque inutilia sarcire temptassent, mox Belgicus oculorum caecitate percussus, ut coepta desererent et quantotius egrederentur, circumquaque palpando quaerens insuper qui ei manum daret quemadmodum reverti posset ad domum, inmensis vocibus clamabat invitus. (104) Cum autem per tres annos in ea caecitate mansisset, dum beatum Maurilium pro commissi sibi populi salvatione, ut episcopis moris est, vicos ac villas circuisse audisset, cogentibus continuis doloribus sedule et devotius expetebat, ut ei vel vestimentum sacerdotis tangere praeparassent, confidens, si illud tangere mereretur, statim se ab infirmitate mundari. (105) Quod cum praeparantibus amicis tangere meruisset, mox dempto dolore lumen quod per neglegentiam amiserat merito sacerdotis recipere meruit. Nec tamen Belgicus quae prius commiserat agere ulterius praesumpsit. XVIII

(106) Illud enim inserere lectioni operae pretium duximus, quod ex quo beatus Maurilius episcopatus adeptus est dignitatem usque ad terminum vitae suae eius me- XIX

5—13 *Magnobodus c. 16:* Nec praetereundum est, quod contigit in publico. Vt se in multis humana habet cupiditas, quidam vir agricola die dominico assumpta securi praesumptuoso ordine coepit manibus suis ruralem operam reddere. Statim eum ultio divina manibus ad ipsum ferramentum astrictis damnavit. Post menses quinque ad sanctum Maurilium properans et poenam demonstravit suam et ordinem culpae confessus est. Mox ut manubrium securis sanctus vir miseratus anxium in manum suam accepit, manus damnati resolvuntur et ut ante fuerant in usus incolumitatis revertuntur. Redit homo correptus a deo et a sacerdote suo mundatus.

14—28 *Magnobodus c. 17:* Nec istud quoque in oblivione per taciturnitatis nostrae negligentiam ponere possumus aut debemus, quod alias rursus in consimili re factum est miraculum. Belgicus quidam nomine mancipia sua primo die paschae crudelitate et avaritia seductus segetes suas mundare praecepit. Vbi coacti importuno imperio famuli coeperunt noxia gramina evellere, confestim dominus eorum prius iam in mente cupiditate caecus oculorum quoque caecitate percussus est. Tandem sero impietatis et irreverentiae suae paenitens rogat, ut egrederentur nec magis intempestivo labore in satis mundarent. Quid ageret infelix nesciens, quo se verteret ignarus, tandem palpitando ducatum quaerere coepit, qualiter reverteretur domum. Post haec annos tres in eadem caecitate perdurans, dum demum sanctus Maurilius dioecesim circumiret pro populi benedictione, rogat Belgicus longa satisfactione emendatus et iam aliquando fidei igne accensus, ut vestimentum sacerdotis tangere mereretur. Quo facto lumen oculorum quod per negligentiam suam amiserat per sacerdotem dei recepit.

29 — *p.* 96, *l.* 8 *Magnobodus c. 18:* Nec obliviscendum est in populis quod ex corporali praesentia

---

6 dominico *G* 14 contigerit *P*

BSB

ritis semper tantae ubertatis fertilitate urbs Andecava superexcrevit, ut in mercibus modii Cereris atque Bachi forum publicum nec minueretur, ne omnipotentis dei dona vilescerent, nec augeretur in pretiis, ne pauperiores inopiae necessitudinem paterentur. (107) Semper enim in sumptibus cotidianis aequale erat pretium nummi, sane opere et praedicatione Maurilii inter populos sibi commissos crescente concordia diffundebatur ubique quae nunc frigescit laudabilis virtus caritas. Cessaverant bella, pax multiplicabatur in annos, replebantur vino atque frumento omnium horrea ideoque aequa erant in negotiis secundum quamque mercem aeris commercia.

XX (108) In pago vero cui Commonio nomen est erat rupes quaedam excelsa, diversarum arborum generibus nemorosa, ad quam non toto adhuc paganorum ritu discusso stultorum turba conveniebat sacrorum suorum sollempnia anniversario ordine celebrare, ubi per septem dies epulando et choros ducendo atque bacchando sollempnia sua quasi iure debito persolvebant. (109) Sed quod fieri in vino plerumque et epulis solet, orta seditione multi vulnerabantur, nonnulli etiam ibi de more iugulabantur, et id ipsum cum accidisset, inevitabili fato fieri acclamabant. (110) Quod ubi Maurilius comperit, nec mora cum religiosis quibusdam fratribus ad locum perrexit, ubi cum in ieiunio et oratione una nocte vigilasset, gallorum cantu tantus fetor de loco surrexit, ut vix vir sanctus ibidem habitare posset cum suis. (111) Mane autem reddito etiam qui superstitionem loci illius antea servabant intellegentes se divina virtute perterritos, ne episcopo repugnarent, ipsi cum eodem omne nemus succidere et igne concremare festinant. (112) Ita autem mundato per ignem loco aedificavit ibi statim in honore beatae Mariae genitricis basilicam. Locus enim ille qui antea Rupes vel Lucus Martis appellabatur Castrum Petrae nomen accepit.

XXI (113) Accidit autem isdem diebus, ut beatus Maurilius ad fratrum visitationem et inter quosdam discordes reformandam pacem Cinnomannicam vocaretur ad urbem. Quo cum sine mora venisset et pace inter dissides restituta regredi coepisset, antequam ad Pontem Leugae perveniret, incolae loci illius, ut benedictionibus praesulis firmari mererentur, eius adventum devotius praestolabantur. (114) Inter quos parentes cuiusdam pueri filium suum nimia infirmitate ex tempore gravatum secus viam per quam transitum episcopi fore cognoverant posuerunt dicentes: Poterit enim si voluerit nostri infantuli obtinere salutem qui mortuo puero vitam reddi obtinuit etiam post

---

sanctissimi praesulis totius populi Andecavensis generalis fuit profectus. A die ordinationis sancti Maurilii usque ad transitum tantae urbem Andecavam ubertatis abundantia replevit, ut forum publicum in pretio alimoniarum nec minueretur nec adderetur. Cuncti populi repleta erant horrea ex ubertate tritici et vini: cessaverant enim bella, pax bona terrae multiplicaverat, cunctam quoque plebem repleverat caritas cum reliquarum virtutum et bonorum morum consequentia, ut eos pastor bonus apostolicis docuerat monitis pariter et exemplis.

9—23 *Magnobodus c. 19:* Erat in pago Commonico rupes excelsa arborum diversarum genera multa habens, in quem lucum ex pagano adhuc ritu retenta consuetudine tanta stultorum hominum singulis annis turba conveniebat, ut diebus septem solemnia ibi sacrilega exsolverent bacchando et choros gentiles ducendo, sed et frequenter post vina et epulas insurgentes in se multorum caede mutua sanguinem effundebant. Quod dolens Maurilius pontifex quadam die una cum fratribus suis ad eum locum perveniens tota nocte in oratione perdurat. Ad gallorum cantum tantus foetor de loco egressus est, ut vix tandem vir dei cum suis ibi inhabitare posset: quo videlicet signo eliminatae gentilis et daemoniacae spurcitiae palam omnibus dato et per hoc rusticanorum quoque turbis ad destructionem suae superstitionis animatis, luce prima sanctus praesul arbores incidi et igne cremari praecepit. Et aedificata ibidem ecclesia gloriosae Mariae matris domini, locus ipse abolito etiam vocabulo quod antea ex superstitionum observantia usurpaverat a naturali positione situs nomen accepit Castrum Petrae.

24 — *p.* 97, *l.* 11 *Magnobodus c. 20:* Cum evocatus fuisset beatus Maurilius ob fratrum visitationem Cenomanicam civitatem, revertente eo post negotium confectum in pace, ad Pontem Leugae iacebat puer, quem parentes eius obviam venienti sancto antistiti posuerant, qui omnem compagem membrorum obvolutus

---

2 ne] *scripsi*, nec (*GP*) 10 pagano *P* 23 castae *P*

sepulchrum. (115) Erat nempe puer ille tam gravi infirmitatis dolore constrictus, membrorum omnium contractis nervis quasi in circulum involutus, ita ut glomeris rotulam potius imitari cerneretur quam hominis formam. (116) Adveniente autem episcopo inter benedictionis flagitationem cuncti catervatim ad pedes eius ruentes, etiam congeminatis vocibus unanimes orabant, ut infirmi pueri pietatis studio misereretur. Nec enim sacerdos aliud facere potuit quam quod populus domino permittente coegit. (117) Prostravit se omnino statim sacerdos in oratione cum lacrimis nec antea semper Christum planctibus invocans ab oratione surrexit, donec distortis tibiis coepissent se singula pueri membra distendere ac pristinos in artubus repetissent reflexus. (118) Tum surgens ab oratione apprehensaque manu pueri, extemplo incolumem reddidit parentibus qui aliorum manibus ad se se deportatus fuerat aegrotus. Sicque beatus vir Maurilius iter quod coeperat explicabat.

(119) Cum autem ad portum Lidi fluminis pervenisset, nullam ibi navem repperit, XXII sed omnes ex parte fluminis altera tenebantur nec etiam nauta parebat qui navigium adduxisset. Quod dum praestolaretur et nemo esset qui traduceret, repente se omnes carinae divina iussione semotae a litore ad obsequium praesulis in partem alteram deducuntur. (120) Vnde cum omnipotenti gratias retulissent, ingressi naves deo solo gubernatore ac remige absque humanorum nautarum adminiculo transierunt. Veruntamen nautis qui accurrerant, quasi si eorum labore transisset, naulum non expetitus uti fidelis debitor dari praecepit.

(121) Villam quandam Gerciacum nomine ad alimenta captivorum, viduarum at- XXIII que pupillorum nec non subsidia clericorum ac pauperum profuturam vir beatus ex rebus ecclesiae comparaverat. (122) Quam dum quadam die ut ibidem quiddam operis ageret cum fratribus circuiret, repente cornu petens vitula instinctu daemonis acta cum ingenti mugitu ac torvis furibunda luminibus in eum rotatim cum magno impetu accurrebat, contra quam cum beatus episcopus signum crucis opponeret, mox diabolus de capite eius in specie corvi egrediens evolavit et subito ceu fumus evanuit. (123) Multi enim fidelium qui comitabantur oculis haec videre corporeis meruerunt. Bubula vero gregi suo statim mitior se ove inmiscuit et deinceps neminem laesit et nunquam aliquid mali pertulit.

(124) Quadam namque die dum per Meduanae fluvium navali subvectione in Li- XXIV

---

ita ut glomus involvi solet tenebatur astrictus. Ad beatum pontificem ululare miseri parentes pro filio infelici coeperunt, ut utriusque misereretur. Nec aliud sacerdos facere potuit non absque importunitatis violentia petitione plebis instante quam consueta clementia cogebat et domini suggerebat voluntas. Prosternit se in orationem diutius nec longa interfuit mora: illo orante coeperunt contracti membra paulatim extendi et venae suos agnoscere discursus. Apprehensa tandem a praesule eius manu protinus erigitur, laeti parentes cum filio incolumi reddito vadunt domum laudantes deum et gloriosi pontificis merita praedicantes.

13—20 *Magnobodus c. 21:* Cum ad Ledi fluvium pervenisset, nullam ibi paratam reperit navim, sed totae ulteriori ripae fluminis tenebantur. Nullum fuit intervallum, sine humano ductu omnes simul ad eum per transversum amnem diriguntur. Vir dei gratias egit deo, qui sibi per mirabilem rerum famulatum tam cito navalem praebuit evectionem. Sed et nautis qui post tempus advenerant et factum cernentes astabant stupefacti mercedem reddidit sui officii non laboris.

21—30 *Magnobodus c. 22:* Villam Gerciacum ipse sanctus data pecunia comparaverat in possessionem matris ecclesiae, ut alimenta praeberet captivis, viduis et pupillis simulque et clericis fratribus suis. Eam cum die quadam circumiret, ecce vitula amens obvios omnes furibunde cornu petens in eum cum mugitu torvo fremens rotatimque ruens veniebat. Extendit e contra dexteram suam interritus sanctus dei et diabolus de capite vitulae in specie corvi egressus velut nebula evanuit, multis eorum qui praesentes aderant oculis eum videntibus. Mox bucula mansuefacta tamquam ovis furore deposito relicti armenti consortium repetivit.

31 — *p.* 98, *l.* 10 *Magnobodus c. 23:* Quadam vice dum beatus Maurilius per fluvium Meduanae navali

---

19 accurrerent (*GP*) 31 subuectio *P*

BSB

geris alveum secure descenderet, Maurilius ieiunio fatigatus et oratione in navis puppe paululum obdormierat, cum subito humani generis insidiante inimico diabolo coeperunt gurgitis intumescere fluctus, ita ut cadentibus desuper limphis submergi navis autumaretur in undis. (125) Tum discipuli timore perterriti excitaverunt eum dicentes: Exurge quantotius et succurre, Maurili, in supremae mortis naufragio constitutis. Expergefactus autem illis clementius inquit: Quod mihi quaeritis vos, fratres, satisfacere poteratis. (126) Tum accepta quae benedicti liquoris erat vasculum ampulla, mox ut oleum cum oratione et signo sanctae crucis in gurgitem respersit, illa saeviens tempestatis procella temperatis flatibus aequatisque undarum molibus extemplo cessavit. Laeti ergo et incolumes ut aptaverant pervenerunt ad portum.

XXV (127) Adolescens quidam catecuminus de numero ecclesiae sibi commissae absente Maurilio tam vehementem febrem incurrerat, ut antequam sacri fontis baptismate regenerari potuisset, spiritum exhalaret. Nec mora parentes ipsius non sine inmensis ac crebris suspiriis singultibusque atque lacrimis, dum locus funeri pararetur, eum ad ecclesiam detulerunt, cum subito beatus Maurilius adesse nuntiatur. (128) Qui comperto quod sine baptismatis remedio ultimo fungeretur offitio ingemuit. Tum sentiens per spiritum sibi adesse virtutem, egredi omnes cellulam in qua corpus iacebat sponte praecepit, ubi singularis cum puero remanens de more prostravit se in oratione cum gemitu et rigans lacrimis solum, vix tantum spatio unius horae intergresso, vidit defunctum palpitante spiritu paulatim membris omnibus commoveri, quem statim ut de oratione surrexit parentibus qui pro foribus astiterant vivum et incolumem reddidit ac sacro baptismate consecravit.

XXVI (129) Duos denique leprosos sub ipso tempore pervariis vulneribus obsessos atque foedatos, dum salutis remedium a beato pontifice postularent et ipse quod dominus eos salvare dignaretur humiliter responderet, ilico verbo tantum medicante sub momento curavit.

XXVII (130) Quae in sanctis suis dominus operatur sunt quidem ineffabilia, sed tamen incredibilia non sunt omnipotentis Christi miracula. De beato ergo Maurilio non solum generales et cotidianas quas per eum dominus operabatur virtutes sed vel speciales tantum et praecipuas scribere digne quis poterit? (131) Vnum sed tamen adhuc mirabile miraculum quod nostris omnibus et multis iam aliis regionibus est notum qualiter per eum dominus fecerit adnectemus. Peregrinus quidam dum hiemali tem-

---

evectione cum ipso aquae decursu descenderet, navicula coepit mergi fluctu intumescente, sanctum vero dei sacerdotem ex nocturnis fatigatûm vigiliis sopor oppresserat. Accedentes socii suscitaverunt eum dicentes: Quid est quod agis? iam perimus. Ille clementer respondens ait eis: Vosmet ipsi hoc facere potueratis, fratres, et accepta ampulla ubi sanctus liquor erat, fudit in fluctus oleum cum oratione et mox unda cessavit sub momento tranquillitate reducta.

11—21 *Magnobodus c. 24:* Absente forte sancto Maurilio pontifice quadam die unus de numero famulorum ecclesiae vehementem febrem incurrit. Defertur in ecclesiae sacrarium, ubi suspiria et singultus mixtasque lacrimas super eum deducebant oculi sociorum. Iam quidem catechumenus erat. Subito dei voluntate adveniens beatus Maurilius in ipso iam iam futuri exitus articulo praecepit, ut egrederentur cuncti foras. Ipse singularis cum puero remansit, qui vix tandem supremo spiritu palpitabat. Vnius horae spatium moratus servus dei, ecce egreditur cum puero integrae sospitatis laetante munere repentino.

23—26 *Magnobodus c. 25:* Miseris foedatos vulneribus duos leprosos sanctus dei confessor Maurilius verbo tantummodo medicante curauit. Nam alimoniae stipem poscentes pius pastor multo maiore quam peterent commiseratus clementia subito cutis reparato decore insperatae sanitati restauravit.

27 — *p.* 99, *l.* 15 *Magnobodus c. 27:* Quod factum est ad ecclesiae dei aedificationem miraculum manifestatum est universo vicinarum terrarum spatio. Cum electus dei sanctus Maurilius hiemis tempore ad vicum Saponariam pro necessariis gregis sui iter illud suum incessabile faceret, ita mors subita contigerat, ut

---

5 constitutos (*G*) 17 sponte] *om. P*

pore paenitentis habitum gerens medicinam animae suae quaerendo vicos et urbes perplurimas circuiret, beatum Maurilium cuius iam bonitatis famam audierat, quatinus ab ipso verbum salutis audire potuisset, longius exul a patria cum aliis peregrinis iterator avidus expetebat. (132) Sed antequam ad ipsum pervenire potuisset, repentina morte in via praeventus occubuit mortuus. Vbi cum peregrinorum aliqui multique ex vicinis etiam partibus ad plangendum peregrini obitum convenissent, accidit ut electus dei sacerdos, qui pro supplendis commissi sibi gregis necessitudinibus infatigabiliter laborare certabat, a vico Saponaria revertens ad iusti et sancti peregrini hominis cadaver iustus et sanctus ac pius pastor Maurilius advenisset. (133) Cui cum debitum de more pro absolutione animae funeris officium exsolvisset et cum populis qui advenerant sermonem de religione conferret, mirum dictu! subito se palam omnibus defunctus vivens erexit et cum reliquis deo gratias referens, quod per beatum Maurilium dominus eum resuscitaverit, evidenter omnibus patefecit. (134) Tum quod verum esse constabat turbae clamabant non minorem Helisaeo Maurilium, qui nostris temporibus mortuos suscitat etiam post sepulchrum.

(135) Vt supra dictum est, etenim indicibilia Maurilii multa sunt opera nec re XXVIII
vera esse potest, ut quod in eo divina contulit virtus et operatus est spiritus sanctus sensus comprehendere possit humanus, sed tamen si ex operibus eius cotidianis in exemplum et usum nostrae conversationis ad profectum et imitationem aliquid scribere poterimus, quis audire non cupiat? Et quis silere audeat ore taciturno quod de eo iam patefactum et notum omni est Europae et prope universo mundo? (136) Beatus igitur Maurilius cum ante episcopii dignitatem ex ipsa sua fere infantia in omnibus sanctis operibus se domino fideliter mancipaverit, ut breviter aliquid de eius cotidiana operatione narremus, ab exordio episcopatus sui usque ad termi-
num vitae, ut canonicam adimpleret sententiam quae praecipit: Sit tibi canonice suppellectilis vilis et artus panis et aqua brevis, tenuis scilicet victus et interdum vespertinus, semper victum pauperem et aquam brevem ac suppellectilem habuit vilem. (137) Sane cum sanctae quadragesimae dies advenirent, per omne tempus afflictionis erat ei ut dictum est aridus et vespertinus die tertia cibus aqua tepida et modicum salis ac panis ordeaceus, quem tamen ipse excutiens molebat sibique causa oboedientiae praeparabat. His vero pro summa mollicie summisque utebatur deliciis. (138) Pedem non proferebat isdem diebus in publicum cilicio semper interius tectus et cinere. Veruntamen non ideo macie corporis torpebat, non pallens in vultu appa-

---

ibi peregrinus quidam a longe exul repente interiisset et feretro compositus parato iam sepulchro condendus iaceret. Cum super eum pauperum turbae lacrimarum deducerent fletus, adest pontifex: nec aliud possumus quam quod divina virtus per servum suum mirabili complevit effectu. Prope enim defuncti corpus aliis maerentibus affuit misericors pastor, et dum astantes de re sepulchri loquerentur, sacerdos domini misericordia profundius tactus in orationem prosternitur et invocat diutius deum auctorem vitae. Cumque persisteret in perseverantia precis, cadaver de morte vivificatum surrexit ad instar videlicet virtutis Elisaei sancti prophetae de parvulo defuncto et misericorditer suscitato.

18—20 *Magnobodus c. 26:* Quod ad animae salutem et ad sanctae parsimoniae exemplum actum est, quis libenter non audiat?

24—28 *Magnobodus c. 28:* Ab episcopatus sui primordio usque in finem sanctus hic antistes suppellectilem vilem habuit et victum pauperem, ut per omnia canonicam adimpleret sententiam.

28 — *p.* 100, *l.* 1 *Magnobodus c. 26:* Cum sancti dies quadragesimae adveniebant, erat ei aridus cibus, panis hordeaceus quem ipse manu molebat, quia et hoc voluntas boni operis exigebat, addensque salem et aquam, hoc pro summis ducebat deliciis. Sed tamen non ideo macilento colore torpebat, non pallens erat vultu, sed semper, mirum dictu! robustus in attrito corpore ut rosa resplendebat in facie, ut quodam modo

---

23 mancipauerit] satis est *suppl. Bordier*

BSB

rebat: robustus semper in corpore, facies eius ut rosa rubebat. Re vera quod dicturi sumus impossibile forsitan hominibus esse poterit, sed credentibus deo praestante satis possibilia esse possunt. (139) Iam etenim ad senilem beatus Maurilius pervenerat aetatem. Propterea non caput, non dentes, non visum, non stomachum, non caetera membra dolebat, non viscerum cruciabatur doloribus, non sicca humus iacentia super se ipsius membra confregerat, sed totus semper sanus corpore, mente etenim sanior, in utrisque semper robustior apparebat, cum solitudinem qua inter homines utebatur putaret esse delitias et inter cives constitutus solitudinem heremi aut monachorum aridam et angustiorem vitam non desideraret. (140) In sanctis namque genibus suis et cubitis sedule pro plebibus sibi commissis flectendo eadem instar genuum camelorum quandam duriciem concrevisse et concalluisse visum est. Nam bonum quod Maurilius elegit arripuit, tenuit nec dimisit sed complevit. (141) Nihil enim erat illius severitate iocundius, nihil iocunditate severius, nihil risu tristius, nihil in illo tristicia suavius. Erat omnino sermone silens et silentio loquens nec citus nec tardus, idem illi habitus idemque semper incessus. Erat etiam neglecta illi mundities et inculta vestis, cultus tamen ipse sine cultu. (142) Talibus ergo cum ab ipsa pueritiae suae aetate virtutibus floreret semper et meritis et appropinquare cerneret sui transitus diem, ad comparationem patriarchae nostri Abrahae haud longius ab Andecava urbe ad septentrionalem eiusdem urbis partem duplicem sepulturae suae criptam qua defossus quiesceret aedificari praecepit. (143) Quod cum secundum ipsius desiderium perficeretur et votum, quadam die dominica, dum sanctae sollempnitatis offitium de more complesset, modica pulsatus infirmitate convocavit omnem clerum sibi commissum commendans illis ultimam transitus sui diem dicens: Ego ingredior viam universae carnis, vos omnes admoneo: servate caritatem, custodite dilectionem, diligite castitatis pudicitiam, patientes estote ad omnes et mementote semper pretio sanguinis Christi vos omnes esse redemptos. (144) Interea etiam tantae convenerunt ex vicinis undique partibus visitationis studio populorum catervae quantum urbs Andecava recipere poterat aut recepit, maerentes et multum flentes, cur tanto viduarentur patrono. (145) Quos omnes patrum piissimus devotius in summae mortis articulo constitutus absolvens et benedictionibus corroborans, septima incommoditatis die ultimoque totius suae aetatis anno nonagesimo et episcopatus tricesimo pius pastor et doctor Maurilius

---

integritas animae appareret in vegeto corpore. Navigii ergo sui indefessus vela tendebat, pedem [non proferebat] his diebus in publicùm. Ciliciis carnem terebat assidue et tamen ut dictum est corpore alacri mens robustior erat in Christo.

1—11 *Magnobodus c. 28:* Quod impossibile forsitan homini videatur sed credentibus deo praestante possibile est. Iam nonagenariam pervenerat ad aetatem, ut non doleret stomachum, non viscerum cruciaretur iniuria, non sicca humus crebrius superiacentia sibi membra confregerat, sed sanus corpore, animo sanior, parsimoniam et solitudinem putabat esse delicias. Nam et in urbis frequentia vir prudentissimus inveniebat sibi eremum monachorum. Genua eius quadam duritie ad instar genuum camelorum flectendo ea pro populo suo per orandi frequentiam occaluisse perspectum est.

11—16 *Magnobodus l. l.:* Ceterum ille intus apud se quod elegit arripuit, tenuit, coepit, implevit. Sane in communi foris conversationis habitudine nihil illius severitate iucundius, nihil iucunditate severius, nihil risu tristius, nihil tristitia suavius. Cum continentiam indicaret, non redolebat ostentationem sermone silens et silentio loquens nec citus nec tardus incessus, idem semper habitus, neglecta mundities et inculta vestis, cultus ipse sine cultu.

17—19 *Magnobodus c. 29:* Iam beatus Maurilius senectute bona confectus et adesse sibi desideratum sui obitus sentiens diem aedificavit cryptam duplicem sepulturae suae ad exemplum patriarchae nostri sanctissimi Abrahae.

31 — *p.* 101, *l.* 2 *Magnobodus l. l.:* In secundo ergo ordine sacerdotii XL annis ecclesiam regens, in pontificalis autem apicis dignitate XXX annis praesidens cathedrae pius pastor animam qualem de lavacro sacri

---

3 etenim] enim *P* 14 idem] *G*, idemque *P*

qualem de sacri fontis baptismate sumpserat talem idus Septembris coram multis astantibus populis et psallentium choris omnipotenti domino animam reddidit.

(146) Dum autem sanctum eius corpusculum die altera portaretur ad tumulum, XXIX gemini ex utero matris suae caeci ut sancti corpusculi loculum tangere potuerunt, lumen quod nunquam habuerant ad declaranda defuncti antistitis merita ilico recipere meruerunt.

(147) Quidam etiam e civibus paralisis distentus incommodo per triginta annos XXX tenebatur in lectulo, qui cum psallentium chorum Maurilium deferentium audisset, e lectulo statim exiliens quasi cervus nemine prohibente beati Maurilii pervenit ad corpus, tactoque et osculato beati funeris feretro pristinam sanitatem fide plenus recipere meruit extemplo. (148) In tanti igitur honoris gloria sepultus, quanti qualisque meriti apud dominum fuerit, dum cotidianis virtutibus et miraculis eius exornat tumulum, dominus ostendit omnibus post sepulchrum, praestante domino nostro Iesu Christo qui cum eo et spiritu sancto vivit et gloriatur deus per infinita saecula saeculorum. Amen.

PASSIO SANCTORVM MARTYRVM DIONISII, RVSTICI ET ELEVTHERII.

(1) Gloriosae martyrum passiones et pretiosa domino expectante certamina quam I digna sint pro miraculorum dignitate conscribi, nequeunt tamen sine formidinis trepidatione conplecti, quia cum magnarum rerum consideratur adsumptio, non inmerito praesumpti operis retegitur magnitudo, eo quod tantum sermo tenuis explicare non valet quantum de se dici veritas passionis inponit. (2) Tamen propositio tantae rei arduum habere videatur initium, in hoc mens trepidatione fatigata respirat, quod semper opificem suum magisterium divinae instructionis informat et inchoantes initium

---

baptismatis sumpserat idus Septembris Christo reddidit, laetantibus sanctis angelis et in gaudia superna suscipientibus eam.

3—6 *Magnobodus c. 30:* Cum igitur corpusculum sanctum deduceretur sepulturae suae tradendum, occurrentes ei duo gemini fratres, ambo oculorum luce orbati, pariter sunt illuminati et confestim sanctas exequias sine alieno ducatu cum laudibus prosecuti.

7—15 *Magnobodus c. 30:* Quidam quoque homo XXVIII annis tenebatur in lectulo languore vehementi, qui ipsa hora funeris venerandi, mox ut voces psallentium audivit, totius immemor debilitatis exsiluit agilis ut cervus et usque ad feretrum ubi sanctus deferebatur perveniens antiquam mirabatur se subito recepisse sanitatem. Iam vero eo sepulto venerabilem quoque pausationis illius tumulum virtus divina magnis miraculorum insignibus clarificat, cum ibi quoque fiant virtutes assiduae et tribuantur divinitus per merita sacri confessoris Christi et animarum et corporum sanitates multimodae, ut benedicatur cum gloria et laudibus nomen domini dei vivi per dominum nostrum Iesum Christum, cui est gloria cum eodem aeterno patre et spiritu sancto in omnia saecula saeculorum. Amen.

---

16 PASSIO — 17 ELEVTHERII] incipit prefatio sancti dionisii cum sociis suis *P*, prologus in passione sc̄i dionisii (VII ID'. OCT. NTL̄. *add.* Q^2) *Q*, incp̄ passio sc̄i ac beatissimi dionisii martyris cum sociis suis rustici et eleutherii et est sollemnitas ipsorum VII. īd octb̄ *M*, inc. pass. scr̄m mart. dionisii rustici et eleutherii *N*, *prologum om. MN* 18 gloriosae — certamina] *om. Q* 21 presumptto *P* retegitur] *scripsi*, regitur *PQ* tantum] *om. Q* 22 duci P^1

BSB

ingenii restauratione commendat. (3) Hac ergo consideratione audaciam nimiae temeritatis adsumens, quae longo temporis fuerant obumbrata silentio ipsius divinitatis auxilio suscepta sunt reseranda. Et ut habet testimonium veritatis plus fidelium sunt relatione comperta, quam probentur ad nos lectione transmissa. (4) Vnde non sine certa aestimatione conicitur, quod novitas adhuc credentium populorum gentilium crudelitate conterrita formidavit scribere, quod tamen gaudebat dei famulos meruisse, cum sine dubio iudicentur scripta quae fidelium sermo testatur impleta. (5) Credendum enim de his est et abstersa dubietatis nube totis viribus confitendum eos qui pro confessione domini ac dei nostri digni fuerunt subire martyrium etiam ampliora tolerare valuisse, quam videtur succedentibus aetatibus relatio per populos transmissa recolere. (6) Id ergo supplicatio communis obteneat, ut veniam consequatur devotus, si quid de virtutibus praetermisit ignarus. Nam etsi omnia non a se exsolvuntur, credere universitas mereatur, ut dei famulus iam maiora sentiat quam sermo passionis explanat. (7) Qualiter enim cultor domini locus eius gaudens patrocinium habere promeruit, si quoque modo aliorum sanctorum iunctum illi agnoverimus fuisse consortium — sic fidelium relatione didicimus —, ipsorum iuvamine martyrum quantum de se scire tribuunt explicemus.

II (8) Post domini nostri Iesu Christi salutiferam passionem, post resurrectionis unicae singularisque mysterium, post ascensionem eius, qua manifestavit hominibus numquam se defuisse quo rediit, apostolorum praedicatio universis gentibus profutura successit. (9) Qui cum inminere suas cernerent passiones, quae domino Iesu Christo docente didicerant repleti spiritus sancti gratia docuerunt, adeo ut fide crescente non pauci mererentur fieri confessores, quos postmodum ecclesia catholica gaudet promeruisse martyres. (10) Hos ergo quorum virtutem persecutorum non praevaluit superare conflictus, quos ad auri similitudinem reddidit flammarum examinatio pretiosos ad suscipienda mandata domini idoneos apostolorum esse iudicavit electio, quibus evangelica semina gentibus serenda committeret. Electisque viris dei dispositione et providentia, honori decreverunt episcopatum adiungere, quo facilius eorum praedicationibus adquisiti ad ministerium sacri proveherentur altaris. (11) Ex qua confessorum turba sanctum et venerandi meriti Saturninum primum se urbs Tolosana promeruisse gaudet episcopum, quem impietas peccantium populorum posterioribus tauri multis funium nexibus inligatum dedit capitulinis gradibus inlidendum, ubi sancti capitis soluta conpage cerebrum frequentis inlisionis dispersit iniuria, sed talem discensum meliore vehiculo ad dominum est secutus ascensus. Felix tanti meriti tantaeque virtutis persona, cui concessum est primum doctorem esse sic martyrem, qui

---

30—34 *Vita S. Saturnini c. 5* (*Ruinart, Acta mart. ed. Rat. p. 179*): Postrema enim parte funis illius quae ad posteriora tauri ipsius defluebat sancti viri pedes inligant actumque stimulis acrioribus taurum de superiori capitolii parte in plana praecipitant. Nec mora inter primos descensus ipsius gradus capite colliso cerebroque excusso et omni membrorum parte corpore lacerato, dignam deo animam Christus excepit, ut quam pro nomine suo fideliter dimicantem suppliciis furor gentilis extorserat suis post victoriam laureis coronaret.

---

1 restatione? *P* audaciam] a *add. P* nimę P^1 2 longo *vel* longę P^1, longi P^2 5 conicetur *P* 6 formidabit *P* famulus *P* 13 famulis *P* 14 patrocinio *P* 17 explicemus] explicit prefatio. incipit passio sancti dionisii cum sociis suis rustici et eleutherii VII. idus octb; *add. P*, expl. prologus. incipit passio sc̄i dionisii mr̄. *add. Q* 19 quam *P* 24 hoc P^1M seperare conflictos M^1 25 quod *P* 27 dispositionis prouidentia *M* 28 honorē P^2, honor* (honori M^2) decreuerunt episcopatus M^1 que P^1 30 ueneranda M^1 meritis P^1 tholosana? M^1 32 inludendum P^1 33 iniuria* *M* 34 ad] *eras. M* 35 personę (et *superscr.*) uirtutis (uir *in litura scr.*) *M* cui] *in mg. add. M* sic] *M*, sancti *P* qui quod] *M*, quicquid *P*

quod docuit verbis evidentibus implevit exemplis. (12) Simili etiam gratia beatissimus Paulus antistis atque confessor Narbonensem provintiam salutari adquisivit eloquio, quem talis labor domesticus et tribulationis exercuit, ut eum verum domini esse famulum adprobaret. (13) Sed gratias tibi, domine Iesu, qui infestantis inimici tela probationem fidelium tuorum permisisti esse non vulnera et talem tuis praestas pro labore mercedem, ut nullum tuorum fuisse gaudeat hostis inbellem. (14) Dum ergo ad peculiaris patroni gesta suscepti officii tendat obsequium, non ex atse quae de servo dei sunt conperta prosequimur, sed inmemores sui nos non fuisse sufficiat: in talibus enim causis maius convenit fideles credere quam possit relatio humana monstrare.

(15) Sanctus igitur Dionisius, qui tradente beato Clemente Petri apostoli successore verbi divini semina gentibus parturienda susceperat, quo amplius gentilitatis fervere cognovit errorem, illic intrepidus et calore fidei flammatus accessit ac Parisius domino ducente pervenit non veritus incredulae gentis expetere feritatem, quia virtutem suam praeteritarum poenarum recordatio roborabat et qui meruerat esse confessor non cunctatus est trucibus populis accedere praedicator. (16) Tunc memorata civitas et conventu Germanorum et nobilitate pollebat, quia esset salubris aere, iocunda flumine, fecunda terris, arboribus nemorosa et venetis uberrima, constipata populis, referta commerciis, ipsumque insulae potius quam urbis spatium quod habitatione circumfusa fluminis unda praestabat crescentibus consistentium catervis reddebatur exiguum et iocunditatis sollicitatione in unum plebs acta commigrans pene territorium suum intra murorum conclusione contraxerat. (17) Hunc ergo locum dei famulus elegit expetendum, atque cum primum fide armatus et constantia confessionis accedit intrepidus, ecclesiam illic quae nec dum et locis erat et populis illis notam construxit ac officia servientium clericorum ex more constituit probatasque personas honore secundi ordinis ampliavit. (18) Cinctus ergo fide et iam constructione basilicae roboratus deum gentibus non desinebat insinuare quem noverat eiusque omnibus et iudicium et misericordiam anteponens paulatim sotiabat deo quem diabulo subtrahebat. (19) Tantas etiam per illum dominus dignabatur exercere virtutes, ut rebellium corda gentilium non minus miraculis quam praedicationibus obteneret, miroque modo inermi viro non valebat plebs armata resistere, subdebat se certatim Germaniae cervicositas et iugum Christi suave inponi sibi acta cordis conpunctione poscebat. (20) Ab ipsis quoque destruebantur idola quorum sumptu fuerant et studio fabricata et invento salutis portu idolorum gaudebant perire naufragia. Lugebat portio victa diaboli, cum de ea victrix ecclesiae legio triumphabat. (21) Tunc hostis antiquus videns sibi perire quod domino constabat assidua populorum conversione proficere, totam artificii sui machinam ad inpugnanda quae fuerant constructa convertit et suae partis auctores deorum suorum flentes exitium ad impietatem subito persecutionis armavit, ut eos qui unum et verum deum colendum insinuaverant et timendum expendere diversitate supplicii maturarent, ne superesse possit qui valeret adquirere quod periebat.

III

1 simili* *M* 2 salutari adquisiuit eloquio] (per *superscr.*) salutare atq: siuit *M* 3 talis] *P*, ita *M* dī M^2 esse] *om. P* 5 promisisti *P* prestes *P* 6 uisse M^1, uicisse M^2 7 tendit *M* non ex atse] *scripsi*, non ex asse *Luchi*, *sed* atsem *vel* adsem *iam a. 455* (*cf. Computum Carthag.*) *scripserunt*, non errat si *P*, nec errata* sed *M* 8 effıciat M^2 9 reuelatio *M* 12 susceperа*t, *ras.* n *M* 13 illuc M^2 14 gentes *M* 15 meruit *P* 16 populi P^1 18 memorosa M^1 uineis *M* 19 ipsamque M^1 insulam M^2 habitationis *M* 20 prẹstauit *P* reddebantur? *P* 21 penetrare torium suum *M* 22 conclusione] *PM* construxerat *P* 23 accessisset *M* 24 dum et] *PM*, in his *superscr.* M^2 populus P^1 26 cunctis M^1 28 dm̄ M^1 quos *M* 30 mi(raculis *in marg.*) *M* obtenere*t *M* 31 germine P^1 33 distruebatur *P* 36 conficere *P* artificiae M^1 38 de*orum *M* 40 periebat] quod *add. P*

BSB

(22) Persecutionis ergo publicata sententia, impiorum gaudens turba progreditur et contra dominicum populum pugnatura conspirat non cunctati adpetere gladio quos dominus suos monstraverat esse signaculo. (23) Itaque cum occiduam orbis partem pro christianorum inquisitione percurrerent, sanctum Dionisium contra incredulos demicantem Parisius reppererunt, quocum Rusticum et Eleutherium archidiaconem persecutionis furor invenit. Hii sancti viri a beati Dionisii nunquam sustinuerunt abesse praesentia, quos in unum interrogatio percussoris invenit, sed repperire non potuit quem a societate martyrii separaret. (24) Interrogati unum et verum in trinitate deum confitentur, terrore subacti multisque adflicti iniuriis vel suppliciis macerati christianos se esse testantur visoque percutientis ictu domini ac dei nostri se famulos magna confessionis voce pronuntiant. (25) In hac ergo fidei pertinatia permanentes, reddentes terrae corpora, beatas caelo animas intulerunt, tali ad dominum meruerunt professione migrare, ut amputatis capitibus adhuc putabatur lingua palpitans domino confiteri: beata nimium et domino nostro grata societas, inter quos nec primus alter potuit esse nec tertius, sed trinitatem confitentes non potuerunt non venerabilem locum trino decorare martyrio. (26) Metuentes igitur percussores, ne conversi populi fidelissima probataque devotio sanctorum corpora profutura sibi ad patrocinium tumularet, elegunt tetris Sequanae profundisque gurgitibus martyrum corpora perdenda committere, quae inposita navibus ad provisum iubentur gurgitem destinari. (27) Tunc matrona quaedam Catulla nomine, quae licet paganorum inplicata teneretur errore, conversionem tamen se desiderare [mente monstrabat et opere], facere aliquid cogitans domino placitura, usa subtilitate consilii ad convivium venire postolat percussores, et dum copiam oblatae humanitatis extendit, a memoria eorum quae susceperant agenda discussit ac fidelibus suis secreta ordinatione committit, ut subtracta furto corpora diligens elaboraret occultare provisio. (28) Qui dominae ordinatione conperta festinanter quod eis praeceptum fuerat exsecuntur furtumque laudabile in sexto ab urbe memorato lapide, id est in aratam quam seminibus praeparaverant industria colentis abscondunt. (29) Facta ut moris est satione nec suum seges negavit obsequium, quae tale fecundata pinguidine, sic in ea beneficium se ubertatis effudit, ut centuplicatos fructus et cultor adquireret et patria mereretur salutem. Qua pubescente totis latuit quod erat Parisiorum populis profuturum. (30) Antedicta tamen materfamilias horum non inmemor secretorum, cum primum persecutionis vidit tepuisse fervorem, locum sanctorum martyrum ossa servantem qua oportuit sollicitudine requisivit atque inventum eminentis mausolei constructione signavit. (31) Vnde postmodum christiani basilicam super martyrum corpora magno sumptu cultuque eximio construxerunt, ubi cotidie operante domino nostro Iesu Christo merita eorum virtutum probantur monstrare frequentiam et experiuntur infirmi, quantum dei famulos conveniat honorari, ubi recipit caecitas visum,

---

1 persecutiones *M* sentia *M*¹ 2 dominicum populum] dominū* *M* 3 suo* *P*¹, suus *M*¹ occidu^{i}s turbis *M* 4 inquisitionem *P* 5 reppererent *M*² cum quo *M* 6 beato? *P* 7 quem] *P*², qua *P*¹, quos *M* 8 in] *om. P* dn̄m *M* 9 terrore* sibi (in *superscr.*) iuncto *M* 12 ad dominum] *M*, domino *P* . migrari *P* 13 ut] quem *P* putabantur *P* 14 dō *** (*ras.* gra) nr̄ō gra(ta *superscr.*) *M* 15 non] *eras. M* non] tam *in litura M*² 17 deuotione *M*² tumularent *M*² tetres *P* 20 catulla nomine] *P*, *om. M* 21 mente monstrabat et opere] *add. Luchi*, *om. PM* placiturū *M* 22 copiam] *M*, pie *P* 23 humanitates *M*¹ 25 prouiso dominę qui *P* ordinationi *M* 26 laudabilis? *P*¹ memorato] *om. M* lapide] *P*, miliario *M* 27 arata *M* praeparauerat *M* 28 ratione *M*¹ suam *P* 29 ubertatis] *M*², ubertas *PM*¹ centuplicatus *M* et] *om. M* ad adquireret *P* 30 totis] *scripsi*, totius *PM*¹, toties *M*² 31 matr** familias *M* 32 uidit tepuisse feruorem] *M*, tempus (exactum *add. P*²) se seruorum (se seruorum *exp. P*²) *P* 33 manusole; *M*¹ 35 sumptu] *M*, desuper *P* 36 nostro] *om. M* frequentia *M*

BSB

debilitas gressum et obstrictae aurium ianuae recipere merentur auditum. (32) Sed nec illud silendum est, quod inmundi spiritus infestatione vexati, dum ad memoratum locum examinandi virtute divina loquuntur, sanctorum ipsorum coguntur imperio quo quisque sit martyrum positus loco adsignatis nominibus indicare. (33) De quorum passione dominus gaudere nos voluit, qui centisimum esse fructum martyrum repromisit, cui est honor et gloria, virtus et potestas, imperium et fortitudo in saecula saeculorum. Amen.

SYMBOLVM ATHANASIANVM.

(1) Quicumque vult esse salvus, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem, (2) quam nisi quis integram inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit. (3) Fides autem catholica haec est, ut unum deum in trinitate et trinitatem in unitate veneremur (4) neque confundentes personas neque substantiam separantes. (5) Alia est enim persona patris, alia persona filii, alia persona spiritus sancti, (6) sed patris et fili et spiritus sancti una est divinitas, aequalis gloria, coaeterna maiestas. (7) Qualis pater talis filius, talis et spiritus sanctus. (8) Increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus. (9) Inmensus pater, inmensus filius, inmensus spiritus sanctus. (10) Aeternus pater, aeternus filius, aeternus spiritus sanctus (11) et tamen non tres aeterni, sed unus aeternus, (12) sicut non tres increati nec tres inmensi, sed unus inmensus et unus increatus. (13) Similiter omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus (14) et non tres omnipotentes, sed unus omnipotens. (15) Ita deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus (16) et tamen non tres dii, sed unus deus. (17) Ita dominus pater, dominus filius, dominus spiritus sanctus (18) et tamen non tres domini, sed unus dominus, (19) quia sicut singillatim unamquamque personam et deum et dominum confiteri christiana veritate conpellimur, ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur. (20) Pater a nullo est factus nec creatus nec genitus. (21) Filius a patre solo est non factus nec creatus sed genitus. (22) Spiritus sanctus a patre et filio non factus nec creatus nec genitus sed procedens, patri et filio coaeternus est. (23) Vnus ergo pater non tres patres, unus filius non tres filii, unus spiritus sanctus non tres spiritus sancti (24) et in hac trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totae tres personae coaeternae sibi sunt et coaequales, (25) ita ut per omnia, sicut iam supra dictum est, et trinitas in unitate et unitas in trinitate veneranda sit. (26) Qui vult ergo salvus esse, ita de trinitate sentiat. (27) Sed necessarium est ad aeternam salutem, ut incarnationem quoque domini nostri Iesu Christi fideliter credat. (28) Est ergo fides recta, ut credamus et confiteamur, quia dominus noster Iesus Christus dei filius et deus pariter et homo est. (29) Deus est ex substantia patris ante saecula genitus et homo est ex

5 Matth. 13, 8.

---

1 obstructę *M* sed nec illud] et non *Q* 3 loquuntur] P^1N, ducuntur P^2, loquendi *M* quo quo (quod qui M^2) scit *M*, quo usque sit *N*, sit *om. Q* 4 hominibus P^2, manibus *Q* 6 cuius M^1 7 amen] explicit passio sanctorum martyrum dionisii rustici et eleutherii *add. P*, explicit *add. M* 10 inuiuolatamque *A* 13 sed — 14 et spiritus sancti] *suppl.* A^2 18 tam** A^1 28 pr*-cedens A^1 36 ante saecula genitus et] *in mg. suppl.* A^3

substantia matris in saeculo natus, (30) perfectus deus, perfectus homo ex anima rationabili et humana carne subsistens, (31) aequalis patri secundum divinitatem, minor patre secundum humanitatem, (32) qui licet deus sit et homo, non duo tamen sed unus est Christus, (33) unus autem non conversione divinitatis in carne, sed adsumptione humanitatis in deo, (34) unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae. (35) Nam sicut anima rationabilis et caro unus est homo, ita deus et homo unus est Christus. (36) Qui passus est pro salute nostra, discendit ad inferos, surrexit a mortuis, (37) ascendit ad caelos, sedit ad dexteram patris inde venturus iudicare vivos ac mortuos. (38) Ad cuius adventum omnes homines resurgere habent in corporibus suis et reddituri sunt de factis propriis rationem (39) et qui bona egerunt ibunt in vitam aeternam, qui mala in ignem aeternum. (40) Haec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.

EXPOSITIO FIDEI CATHOLICAE FORTVNATI.

(1) QVICVMQVE VVLT ESSE SALVVS, ANTE OMNIA OPVS EST, VT TENEAT CATHOLICAM FIDEM, QVAM NISI QVISQVE INTEGRAM INVIOLATAMQVE SERVAVERIT, ABSQVE DVBIO IN AETERNVM PERIBIT. Primo ergo omnium fides necessaria est, sicut apostolica docet auctoritas dicens: *Sine fide impossibile est placere deo.* Constat enim neminem ad veram pervenire posse beatitudinem nisi deo placeat et deo neminem placere posse nisi per fidem. (2) FIDES namque est bonorum omnium fundamentum, fides humanae salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum dei potest consortium pervenire, quia sine ipsa nec in hoc saeculo quisquam iustificationis consequitur gratiam nec in futuro vitam possidebit aeternam. Et si quis hic non ambulaverit per fidem, non perveniet ad speciem beatam domini Iesu Christi. (3) CATHOLICA universalis dicitur, id est recta quam universa ecclesia tenere debet. Ecclesia quippe congregatio dicitur christianorum sive conventus populorum. Non enim sicut conventicula haereticorum in aliquibus regionum partibus coartatur, sed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur. (4) VT VNVM DEVM IN TRINITATE ET TRINITATEM IN VNITATE VENEREMVR et credamus et colamus et confiteamur trinitatem in personis, unitatem in substantia. (5) Hanc quoque trinitatem personarum atque unitatem naturae propheta Esaias revelatam sibi non tacuit, cum se dicit Seraphim vidisse clamantia: *Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus Sabaoth.* Vbi prorsus in eo quod dicitur tertio *sanctus* personarum trinitatem, in eo vero quod semel dicitur *dominus deus Sabaoth* divinae naturae cognoscimus unita-

17 Ebr. 11, 6. 30 Is. 6, 3.

4 conuersatione A^1 5 hum^{a}nitatis A^1 7 inferos] tertia die *desiderantur* 9 ꝛesurgere habent in corporibus suis et] *om. Mur., sed exstant in codice A* 12 poterit] *in eadem scripturae linea haec sequuntur:* lacta mater eum qui fecit te, quia talem fecit te, ut ipse fieret in te. lacta eum qui fructum foecunditatis tibi dedit conceptus et decus uirginitatis non abstulit natus *A*

13 ITEM EXPOSITIO — FORTVNATI *A*, EXPOSITIO SVPER FIDES CATHOLICA *M*, *neque F Fortunatum auctorem laudavit* 15 quam — 23 christi] fides dicitur credulitas siue credencia catholica *M F* 23 beatae *A* 24 ecclęsia dicitur congregatio *M* 25 non — 26 diffunditur] *om. M F* 28 trinitatem — 32 unitatem] *om. M*

tem. (6) NEQVE CONFVNDENTES PERSONAS, ut Sabellius errat, qui ipsum dicit esse patrem in persona quem et filium, ipsum et spiritum sanctum, non ergo confundentes personas, quia tres personae omnino sunt. Est enim gignens, genitus et procedens. Gignens est pater qui genuit filium, filius est genitus quem genuit pater, spiritus sanctus est procedens, quia patre et filio procedit. (7) Pater et filius coaeterni sibi sunt et coaequales et cooperatores, sicut scriptum est: *Verbo domini caeli firmati sunt*, id est a filio dei creati, *spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Vbi sub singulari numero *spiritus eius* dicitur, unitatem substantiae deitatis ostendit, ubi sub plurali numero *omnis virtus* eorum dicitur, trinitatem personarum aperte demonstrat, quia tres unum sunt et unum tres. (8) NEQVE SVBSTANTIAM SEPARANTES, ut Arrius garrit, qui tres personas esse dicit, sic et tres substantias esse mentitur. Filium dicit minorem quam patrem et creaturam esse, spiritum sanctum adhuc minorem quam filium et patris et filii eum administratorem esse adserit. Non ergo substantiam separantes, quia totae tres personae in substantia deitatis unum sunt. (9) ALIA EST ENIM PERSONA PATRIS, quia pater ingenitus est, eo quod a nullo est genitus, ALIA PERSONA FILII, quia filius a patre solo genitus est, ALIA SPIRITVS SANCTI, quia patre et filio procedens est. (10) SED PATRIS ET FILII ET SPIRITVS SANCTI VNA EST DIVINITAS, id est deitas, AEQVALIS GLORIA, id est claritas, COAETERNA MAGESTAS. Magestas gloria est, claritas sive potestas. (11) QVALIS PATER, TALIS FILIVS, TALIS ET SPIRITVS SANCTVS, id est in deitate et omnipotentia. INCREATVS PATER, INCREATVS FILIVS, INCREATVS ET SPIRITVS SANCTVS, id est a nullo creatus. INMENSVS PATER, INMENSVS FILIVS, INMENSVS ET SPIRITVS SANCTVS. Non est mensurabilis in sua natura, quia inlocalis est et incircumscriptus, ubique totus, ubique praesens, ubique potens. (12) AETERNVS PATER, AETERNVS FILIVS, AETERNVS ET SPIRITVS SANCTVS, id est NON TRES AETERNI, sed in tribus personis VNVS deus AETERNVS, qui sine initio et sine fine aeternus permanet. (13) SIMILITER OMNIPOTENS PATER, OMNIPOTENS FILIVS, OMNIPOTENS ET SPIRITVS SANCTVS. Omnipotens dicitur, eo quod omnia potest et omnium obtinet potestatem. Ergo si omnia potest, quid est quod non potest? Hoc non potest, quod omnipotenti non conpetit posse. Falli non potest, quia sanitas est, mori non potest, quia inmortalis vita est, finiri non potest, quia infinitus et perhennis est. (14) Ita DEVS PATER, DEVS FILIVS, DEVS ET SPIRITVS SANCTVS. DEVS nomen est potestate non proprietate, proprium nomen est patris PATER et proprium nomen est filii FILIVS et proprium nomen est spiritus sancti SPIRITVS SANCTVS. (15) Ita DOMINVS PATER, DOMINVS FILIVS, DOMINVS ET SPIRITVS SANCTVS. Dominus dicitur, eo quod dominat et omnium est dominus dominator. (16) QVIA SICVT SINGILLATIM, id est sicut distincte, VNAMQVAMQVE PERSONAM DEVM ET DOMINVM CONFITERI CHRISTIANA VERITATE COMPEL-

6 Ps. 32, 6.

1 *Leonis I. Sermo 24 (ed. Ball. I, p. 81)*: Sabellius inexplicabili errore confusus, unitatem substantiae in patre et filio et spiritu sancto inseparabilem sentiens, quod aequalitati tribuere debuit singularitati dedit. Et cum veram trinitatem intelligere non valeret, unam eandemque credidit sub triplici appellatione personam.

1 confundantes *M* 2 persona*, *ras.* m *M* 3 personae] persona^{n}s *M* omni non M^1 et] *om. M* 4 unigenitus *M* 10 separentes *M*, *ut infra* garri*t *M* quia *A*, qui ut *F* 14 tota *M* 16 sancti quia] a *add. (A)* 19 pater filius talis *M* 20 sanctus] sp̄s M^1 omni*-potentia, *ras.* a *M* 22 creatura M^1 25 intio *A* 30 inmortali M^1 31 deus nomen — 32 proprietate] *om. A*, deus est potestatem non proprietatem *F* est patris] patris *M* 33 pater** dominus, *ras.* et *M* 34 dominat (dominatur *F*) — 35 dominus dominator] *MF*, dominatur creaturae cunctae uel quod creatura omnis dominatui eius deseruiat *A*

BSB

LIMVR. Quia si me interrogaveris, quid est pater? ego respondebo: deus et dominus. Similiter si me interrogaveris, quid est filius? ego dicam: deus et dominus. Et si dicis, quid est spiritus sanctus? ego dicam: deus et dominus. Et in his tribus personis non tres deos nec tres dominos, sed in his tribus, sicut iam supra dictum est, unum deum et unum dominum confiteor. (17) VNVS ERGO PATER NON TRES PATRES, id est quia pater semper pater nec aliquando filius. VNVS FILIVS NON TRES FILII, id est quia filius semper filius nec aliquando pater. VNVS SPIRITVS SANCTVS NON TRES SPIRITVS SANCTI, id est quia spiritus sanctus semper spiritus sanctus nec aliquando filius aut pater. Haec proprietas personarum. (18) ET IN HAC TRINITATE NIHIL PRIVS AVT POSTERIVS, quia sicut numquam filius sine patre, sic numquam fuit pater sine filio, sic et numquam fuit pater et filius sine spiritu sancto. Coaeterna ergo trinitas et inseparabilis unitas sine initio et sine fine. (19) NIHIL MAIVS AVT MINVS. Aequalitatem personarum dicit, quia trinitas aequalis et una deitas, apostolo dicente atque docente: *Per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur*, et per creaturam creator intellegitur secundum has conparationes et alias quam plures. Sol, candor et calor et tria sunt vocabula et tria unum. Quod candit hoc calit et quod calit hoc candit. Tria haec vocabula res una esse dinoscitur. (20) Ita pater et filius et spiritus sanctus tres personae in deitate substantiae unum sunt et individua unitas recte creditur. Item de terrenis vena, fons, fluvius tria itemque vocabula et tria unum in sua natura. Ita trium personarum patris et filii et spiritus sancti substantia et deitas unum est. (21) EST ERGO FIDES RECTA, VT CREDAMVS ET CONFITEAMVR, QVIA DOMINVS IESVS CHRISTVS. Iesus Hebraice, Latine salvator dicitur, eo quod salvat populum, Christus eo quod spiritu sancto divinitus sit delibutus, sicut in ipsius Christi persona Esaias ait: *Spiritus domini super me, propter quod unxit me* et cetera. Ita et psalmista de Christo domino dicit: *Vnxit te deus deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis*. (22) DEI FILIVS DEVS PARITER ET HOMO EST. Filius a felicitate parentum dicitur, homo ab humo dicitur, id est de humo terrae factus est. (23) DEVS EST EX SVBSTANTIA PATRIS ANTE SAECVLA GENITVS, id est deus de deo, lumen de lumine, splendor de splendore, fortis de forte, virtus de virtute, vita de vita, aeternitas de aeternitate. (24) PER OMNIA, id est quod pater in divina substantia, hoc est et filius. Deus enim pater deum filium genuit non voluntate neque necessitate sed natura. Nec quaeratur, quomodo genuit filium, quod et angeli nesciunt, prophetis est incognitum. (25) Vnde et isdem eximius propheta Esaias dicit: *Generationem eius quis enarrabit?* Ac si dixisset: angelorum nullus, prophetarum nemo. Nec inenarrabilis et inaestimabilis deus a servulis suis discutiendus est, sed fideliter credendus et pariter diligendus. (26) ET HOMO EST EX SVBSTANTIA MATRIS IN SAECVLA NATVS. Dei filius verbum caro factum, non quod divinitas mutasset deitatem, sed adsumpsit humanitatem, hoc est *verbum caro factum est*, ex utero virginis veram humanam carnem traxit et de utero virginale verus homo, sicut et verus deus, in saeculo natus est salva virginitatis gratia, quia mater quae genuit et virgo ante partum et virgo post partum permansit in

14 Rom. 1, 20. 24 Is. 61, 1. 25 Ps. 44, 8. 33 Is. 53, 8. 38 Ioann. 1, 14.

---

2 me] *om. M* dico *M*, *item infra* 3 in] *om. M* 6 qui *M* 8 qui *M* semper] est *add.* (*A*) 9 *ante* filius *eras.* pater *M* haec] est *add. A* proprietas] propria etas *M* 11 filio] filius M^1 13 aequalis] est *add. A* 14 dicentem A^1 15 sol] *e corr. A* 17 rōs unam *M* 18 personas *A* 19 idemque *A* 21 ergo] *om. M* 22 aebreica *M* populum] suum *add. F* 25 et psalmista] *A*, psalmus *MF* unxite deus *M*, unxit de dominus *F* oleum letitia *M* 26 dei] deus *M* pariter] pater A^1 27 deus est] deus *A* 30 et] *om. M* 31 enim] *om. M* 33 et] *om. M* hisdem *A* eximus propheta aesaias *M* enarrauit *M* 34 innarrabilis *M* 35 discutiandus *M* 36 filium uerbum patris caro *M* 39 uirginales M^1 40 uirgo post] post (*M*)

BSB

saeculo, id est in isto sexto miliario, in quo nunc sumus. (27) Deus et homo Christus deus, unus dei filius et ipse virginis filius, quia dum deitas in utero virginis humanitatem adsumpsit et cum ea per portam virginis integram et inlaesam nascendo mundum ingressus est virginis filius et hominem quem adsumpsit. Idem dei filius, sicut supra diximus, ut deitas et humanitas in Christo, et dei patris pariter et virginis matris filius est. (28) PERFECTVS DEVS, PERFECTVS HOMO, id est verus deus, verus homo, EX ANIMA RATIONALI et non, ut Apollinaris haereticus dixit primum, quasi deitas pro anima fuisset in carne Christi, postea, cum per evangelicam auctoritatem fuisset convictus, dixit: Habuit quidem animam quae vivificavit corpus, sed non rationalem. Et e contrario iste dicit qui catholice sentit: EX ANIMA RATIONALE ET HVMANA CARNE SVBSISTENS, id est plenus homo adque perfectus. (29) AEQVALIS PATRI SECVNDVM DIVINITATEM, MINOR PATRE SECVNDVM HVMANITATEM, id est secundum formam servi quam adsumere dignatus est. (30) QVI LICET DEVS SIT ET HOMO, NON DVO TAMEN SED VNVS EST CHRISTVS, id est duae substantiae in Christo, deitas et humanitas, non duae personae, sed una est persona. (31) VNVS AVTEM NON CONVERSIONE DIVINITATIS IN CARNE SED ADSVMTIONE HVMANITATIS IN DEO, id est non quod divinitas quae incommutabilis est sit conversa in carnem, sed ideo unus, eo quod humanitatem adsumsit, coepit esse quod non erat et non amisit quod erat: coepit esse homo quod antea non fuerat, non amisit deitatem, quia incommutabilis in aeternum permanet. (32) VNVS OMNINO NON CONFVSIONE SVBSTANTIAE SED VNITATE PERSONAE, id est divinitas inmutabilis cum homine, quem adsumere dignata est, sicut scriptum est: *Verbum tuum, domine, in aeternum permanet*, id est divinitas cum humanitate, ut diximus duas substantias unam personam esse in Christo, ut sicut ante adsumptionem carnis aeterna fuit trinitas, ita post adsumptionem humanae naturae vera maneat trinitas, ne propter adsumptionem humanae carnis dicatur esse quaternitas, quod absit a fidelium cordibus vel sensibus dici aut cogitare, nisi ita, ut supra dictum est, et unitas in trinitate et trinitas in unitate veneranda sit. (33) NAM SICVT ANIMA RATIONALIS ET CARO VNVS EST HOMO, ITA DEVS ET HOMO VNVS EST CHRISTVS. Etsi dei filius nostram luteam et mortalem carnem nostrae redemptionis conditionem adsumpsit, sed tamen se nullatenus inquinavit neque naturam deitatis mutavit, quia si sol aut ignis aliquid inmundum tetigerit, quod tangit purgat et se nullatenus coinquinat, ita deitas sarcinam quam ex nostra humanitate adsumpsit nequaquam coinquinavit, sed nostrae naturae carnem quam adsumpsit purgavit et a maculis et sordibus peccatorum aut vitiorum expiavit, sicut Esaias ait: *Ipse infirmitates nostras accepit et aegrotationes portavit*. (34) Ad hoc secundum humanitatem natus est, ut infirmitates nostras acci-

22 Ps. 118, 89. 34 Matth. 8, 17.

---

7 *Leonis I. Sermo 24 (l. l. p. 81)*: Apollinaris fidei soliditate privatus filium dei ita veram humanae carnis credidit suscepisse naturam, ut in illa carne diceret animam non fuisse, quia vicem eius expleverit ipsa divinitas.

---

1 sexto] seculo M^1 deus — 6 filius est] *MF*, secula enim generationibus constat et inde secula quod sequantur. abeuntibus enim aliis alia succedunt *A* 3 eam *M* 5 et dei] dei *F* 6 matris] *om. F* 7 ex anima tione paulo^{na}ris hereticus *M* 9 fuit *M* qui *M* 10 e] *om. M* dixit *M* 12 patri *M* 13 formor, *exp.* m *M* licet] certe *M* 16 deum (*A*) 17 est — carnem] et inconuertibilis est caro *M* 18 incipit *M*, *ut infra* 19 amisi *M* inmutabilis *MF* 21 dignatus *M* 23 stantias *M* personam] *om. M* 24 humanae naturae] carnis humanae *F* 26 ad *M* 29 redemptionis conditionem] *MF*, condicionis *A* 30 sed tamen] *om. M* aut] *om. M* 31 nullatenus] eo *add. F* 32 deitas sarcinam] *A*, deitatis sarcina *M* quam ex] q; *M* nequãquam M^1 33 nostra *M* 34 aut] ac (*A*) esayas *A*

BSB

peret et aegrotationes portaret, non quod ipse infirmitates vel aegrotationes in se haberet, quia salus mundi est, sed ut eas a nobis tolleret, dum suae sacrae passionis gratia ac sacramento cyrographo adempto redemptionem pariter et salutem animarum nobis condonaret. (35) QVI PASSVS EST PRO SALVTE NOSTRA, id est secundum id quod pati potuit, quod secundum humanam naturam, nam secundum divinitatem dei filius inpassibilis est. (36) DISCENDIT AD INFEROS, ut protoplastum Adam et patriarchas et prophetas et omnes iustos qui pro originale peccato ibidem detenebantur liberaret et de vinculo ipsius peccati absolutos, de eadem captivitate et infernale loco suo sanguine redemptos ad supernam patriam et ad perpetuae vitae gaudia revocaret. (37) Reliqui vero qui supra originale peccato principalia crimina commiserunt, ut adserit scriptura, in penale tartaro remanserunt, sicut in persona Christi dictum est per prophetam: *Ero mors tua, o mors*, id est morte sua Christus humani generis inimicam mortem interfecit et vitam dedit. *Ero morsus tuus, inferne.* Partem morsit infernum pro parte eorum quos liberavit, partem reliquid pro parte eorum qui pro principalibus criminibus in tormentis remanserunt. (38) SVRREXIT A MORTVIS *primogenitus mortuorum.* Et alibi apostolus dicit: *Ipse primogenitus ex multis fratribus*, id est primus a mortuis resurrexit. *Et multa sanctorum dormientium corpora cum eo surrexerunt*, sicut evangelica auctoritas dicit, sed ipse qui capud est prius, deinde qui membra sunt continuo. (39) Postea ASCENDIT AD CAELOS, sicut psalmista ait: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem*, id est humanam naturam, quae prius sub peccato venundata et captiva, eademque redemptam captivam duxit in caelestem altitudinem et ad caelestis patriae regnum sempiternum ubi antea non fuerat eam collocavit in gloriam sempiternam. (40) SEDET AD DEXTERAM PATRIS, id est prosperitatem paternam et in eo honore quod deus est. (41) INDE VENTVRVS IVDICARE VIVOS ET MORTVOS. Vivos dicit eos quos tunc adventus dominicus in corpore viventes invenerit et mortuos iam antea sepultos. Et aliter dicit vivos iustos et mortuos peccatores. (42) AD CVIVS ADVENTVM OMNES HOMINES RESVRGERE HABENT CVM CORPORIBVS SVIS ET REDDITVRI SVNT DE FACTIS PROPRIIS RATIONEM ET QVI BONA EGERVNT IBVNT IN VITAM AETERNAM, QVI VERO MALA IN IGNEM AETERNVM. HAEC EST FIDES CATHOLICA, QVAM NISI QVISQVE FIDELITER FIRMITERQVE CREDIDERIT, SALVVS ESSE NON POTERIT.

3 Coloss. 2, 14. 11 II. Petr. 2, 4. 12. 13 Os. 13, 14. 15 Apoc. 1, 5. 16 Rom. 8, 29. 17 Matth. 27, 52. 19 Eph. 4, 8.

---

1 portationes porta^{r}*et *M* 2 qui *F* abstuleret *M* suae] *om. F* 3 ac sacramento] *F*, ac sacramenta (*A*), a sacremento *M* cyrograffa *M* 4 condonauit *MF* quia *M* 5 quod] est *add. A* 6 inpassibile A^1 inferna *MF* qui protoplaustō *M* 8 uinculis — absoluitis *M* et] *om. M* 9 redemptus *M* perpetuam uitam *M* 10 reliquis qui *M*, uero *om. F* originalēs *M* peccatum *F* 12 tuus *M* 13 interficit *M* morsit] *in mg.* al. momordit A^2 17 cum eto surrexit *M* 19 ascendes] ascendit *M* 21 et captiua] *om. M* ea^{n}demque *M*, eaque redemptio *F* 22 ante ea *M*, *ut infra* eam] et (*A*) 23 sed^{it} *M* 24 uenturus] est *add.* (*A*) 25 in] *in mg. M* iam] *om. M* 27 reddituri *M* 30 poterit] explicit expositio fidei catholicae *add. A*, *sequitur* symbolum fidei de sancta trinitate *M*

BSB

INDICES.

I. INDEX PERSONARVM.

II. INDEX REGIONVM ET LOCORVM.

III. POETARVM PRIORVM LOCI EXPRESSI A FORTVNATO.

IV. POETARVM POSTERIORVM LOCI EXPRESSI AD FORTVNATVM.

BSB

I. INDEX PERSONARVM*).

Aaron *frater Moysis* II, 9, 31. IX, 2, 25.
Abbo *Rotagiacensis B* 24, 8.
Abel *filius Adam* III, 20, 6. IX, 2, 13. 15. X, 2, § 7. *B* 51, 3.
Abra *filia Hilarii episcopi Pictaviensis B* 3, 12. 25. 6, 15. 29.
Abraham II, 5, *in cruce ipsa.* V, 3, 31. 5, 45. VIII, 3, 12. IX, 2, 21. 131. X, 1, § 4. *B* 100, 18.
Achaemenia *signa* VII, 18, 17.
Achilles III, 10, 4. VI, 1, 50. VII, 12, 11. Achilliacus VII, 8, 64.
Adam II, 4, 4. 7. 11, 2. IV, 4, 1. V, 1, 1. 6a, 1. IX, 2, 5. 50. X, 1, § 48. 2, § 6. XI, 1, § 20. *VM* III, 375. 378. *spur.* 7, 25. 26. *B* 5, 20. 110, 6.
Adon = *Adonis* VII, 12, 18.
Aebro *Augustodunensis B* 13, 15. 22.
Aegidius, Igidius *episcopus Remorum. Carmen ad eum datum* III, 15. *Gregorium Turonensem episcopum consecrat* V, 3, 13. [*Aegidius cum Promotum episcopum Dunensem iussu Sigiberethi temere consecravisset, episcopi a. 573 in concilio Parisiensi IV. congregati eum litteris datis notaverunt. Anno 590 Childeberetho suspectus et in Mettensem urbem deductus, mox in exilium Argentoratum missus est. Ei Romulfus successit; cf. Greg. H. F. X, 19*].
Aeoliae *procellae* VII, 14, 31.
Aesarius *famulus Sabarici B* 13, 39. 41.
Aetheria *mulier inlustris B* 30, 37.
Aetherius, Etherius *episcopus Carnotenus B* 76, 3. 10. 77, 18. 34. [*Successor Adventini conciliis Aurelianensibus II. a. 533, III. a. 538, IV. a. 541 adfuit; cf. Gall. Christ. VIII, 1095*].
Afra *martyr Augustae Vindelicorum VM* IV, 643.
Agathe *martyr* IV, 26, 97. VIII, 3, 33.
Agericus *episcopus Viridunensis. De eo carmina* III, 23. 23a. [*Mortuo Desiderato post a. 549 episcopus factus est, Gregorius Tur. H. F. III, 35. erat Childeberthi regis 'pater ex lavacro', H. F. IX, 8. obiit a. 588, H. F. IX, 23*].
Agiulfus *famulus regius. Ad eum carmen App.* VII.
Agnes *virgo et martyr* IV, 26, 97. VIII, 3, 35. *VM* III, 441. 458.
Agnes *abbatissa S. Crucis Pictaviensis* VIII, 3, 57. 64. *S. Crucis praesidio in cruce ipsa commendatur una cum Radegunde et Fortunato* II, 4. *a Radegunde nutrita et educata* VIII, 3, 57. 59. *eius filia non ex carne, sed e gratia Christi* XI, 3, 3. 4. *Agnen agnus, scilicet Christus, Radegundi dedit ib. v.* 10. *Radegundis filia appellatur App.* 28, 11. *nata* XI, 10, 13. *App.* 12, 13. 22, 19. *a Fortunato dicitur: abbatissa* XI, 3 *tit.* 5 *tit.*; *soror* XI, 7, 1. 5. 12. 11, 17. 13, 2. 15, 1. 19, 7. 23, 11. *App.* 10, 5. 14, 2. 15, 1. 18, 5. 9. 21, 9. 26, 1. 29, 13; *mater et soror* XI, 6, 1; *mater* XI, 18, 8. *App.* 31, 10. *carmina ad eam data de die natali eius (fortasse quo consecrata est)* XI, 3, 5. *'ut vinum bibat'* XI, 4. *Agnetis Fortunatus fratrem se dicit* XI, 22, 2. *App.* 15, 2. 18, 12. 26, 1. 27, 2. *Agnen hortatur, ut Radegundis et Casariae Arelatensis exemplum sequatur* VIII, 3, 73—84. *ut virginitatem deo gratissimam (ib. v.* 85 *ad fin.) secundum propositum conservet ib. v.* 393 *q. s. carmine scripto iussu Radegundis iocose queritur Agnen somno oppressam (v.* 9—12) *neque 'solitam opem' distribuisse neque colloquii facultatem dedisse* XI, 5. *castum suum Agnetis amorem describit* XI, 6. *App.* 23, 1. 2. *Agnetis amori se commendat* XI, 6, 15. 16. *precibus App.* 31, 9. 12. *Agnen admonet, ut officium quoddam pro semet ipso 'matri' praestet* XI, 7, 5. 6. *epulis quas Agnes poetae precibus commota sororibus concesserat gaudet* XI, 8, 1—8. *Agneti gratias agit pro eulogiis missis* XI, 9. 10. *vota pro ea facit* 9, 16. *mensam ab Agnete in 'matris' honorem floribus ornatam celebrat* XI, 11. *Agneti eulogias mittit* XI, 12. *quod Agnetis colloquio caruerit queritur* XI, 16. *ab Agnete petit, ut donum benigne suscipiat* XI, 17. *pluviis impeditur, quominus ad Agnen veniat* XI, 21. *Agnen obsecrat, ut in convivio loquatur* XI, 22. *epulas ab Agnete comparatas laudibus effert* XI, 22a. *'blandae magistrae' et epulis recreatum et ioco delectatum se esse contendit* XI, 23a. *'sororis' die natali (v.* 2. 5) *a cuncti coetus gaudio exclusum se ne dona quidem tradere potuisse queritur App.* 18. *eundem diem celebrat App.* 19. *'sorori' gratias agit, quod de pietatis ope eum consuluerit App.* 21, 9. 10. *Agnen hortatur, ut Christo, in quo una salus sit, totam se dedat App.* 23, 14—29. *ut memor sit poetae ib. v.* 29. 30. *ut 'matri' quae ipse in itinere detentus non poterat promissa reddat et se excuset App.* 24, 11—14. *Agneti crucem mittit App.* 27, 1—2. *ad litteras ab Agnete missas respondet App.* 31, 1—8. *Cf.* Radegundis. [*Radegundis in epistula apud Greg. Tur. H. F. IX, 42: 'quam ab ineunte aetate loco filiae habui et educavi'. A Germano episcopo Parisino consecratur, Gregor. Tur. l. l. Defuncta non multo post obitum Radegundis a. 587, ante a. 589, quo Leuboverae abbatissae meminit Greg. Tur. H. F. IX, 39*].
Agricola *episcopus Cabillonensis* (Cavillonensem *in indice capitulorum*). *Eius laus* III, 19, 1. 2. *ab eodem magistro ac Fortunatus eruditus ib.* 3 *sqq. Agricolae cubicularius B* 13, 4. [*Concilio Aurelianensi III. a. 538. per Avolum presbyterum subscripsit, ipse adfuit Aurelianensibus IV. a. 541, V. a. 549, VI. a. 579, Parisino II. a. 551, Lugdunensi II. a. 567. Obiit a. 580, episcopatus anno 48, aevi 83; cf. Gregor. Tur. H. F. V, 45*].

*) *Indices prioris partis R. Iacobi potissimum composuit; nomina posterioris ego inserui, littera B paginarum numeris praescripta.*

BSB

Agripinus *episcopus Augustodunensis B* 12, 15. [*Intererat conciliis Aurelianensibus II. a. 533, III. a. 538; cf. Gall. Christ. IV, 342*].
Aiax VII, 12, 12.
Alabaudus *adolescens Geginensis B* 30, 23.
Alagisilus, Alagislus *frater Sigimundi. Ad eos carmen* VII, 21.
Alaricus II. *rex Vesegothorum B* 66, 14. Halaricus *B* 9, 39.
Albanus *protomartyr Angliae* VIII, 3, 155.
Albinus *episcopus Andegavensis. Eius Vita a Fortunato composita B* 27—33 (*cf. Greg. Tur. Gl. Conf. c. 94*). *a Gregorio Tur. emendata esse fingitur B* 82, 9. 21. '*Veneticae regionis oceano Britannico confinis indigena, non exiguis parentibus oriundus*' *B* 29, 9. *monasterium Tincillacense intrat B* 29, 17. *annos 35 natus abbas electus B* 29, 44. *annis 25 post Andegavensis episcopus creatur B* 30, 6. *comitante Leobino tunc Braiacensi abbate Caesarium Arelatensem adit B* 32, 22. 71, 21. 22. *moritur* '*viginti annis et sex mensibus pontificalem apicem ecclesiastica regulariter censura gubernans, vitae autem octogesimo anno — Kalendis Martii*' *B* 32, 42. *die eius festo Andegavensem urbem Fortunatus adit* XI, 25, 10. [*Intererat a. 538 concilio Aurelianensi III, quinto a. 549, die 28. Oct. per Sapaudum abbatem subscripsit. Obiit a. 550; cf. Script. rer. Merov. I, p. 808*].
Albinus *episcopus Vcecensis salutatur per Dynamium* VI, 10, 69. [Post cuius (*Ferreoli*) obitum Albinus ex praefecto per Dinamium rectorem provinciae extra regis consilium suscepit episcopatum; quem non amplius quam tribus utens mensibus, cum ad hoc causa restitisset, ut removeretur, defunctus est, *Greg. Tur. H. F. VI, 7*].
Alcimus Avitus *episcopus Viennensis, poeta VM* I, 25.
Alexander *Magnus* X, 2, § 12.
Alexander *martyr* I, 2, 23.
Amabilis *quidam B* 34, 22.
Amalafredus *v.* Hamalafredus.
Amandus *monachus Augustodunensis B* 12, 26.
Amantius *episcopus Rutenus. Eius Vita B* 55—64. *commemoratur B* 55, 2. 9. 60, 19. 28. 30. 62, 26. 63, 36. 40. 64, 8. [*De eo vix quicquam certi notum est*].
Amantius *iuvenis B* 24, 42.
Ambrosius *episcopus Mediolanensis* V, 1, § 7. 3, 38. VIII, 1, 57. 3, 168. *B* 2, 2. 82, 28. 84, 36.
Amelia *matrona B* 83, 23. 90, 7.
Amelius *praesul Burdegalensis s. Dionysii basilicam construxit* I, 11, 5.
Amphio *v.* Anfion.
Amphioneus III, 4, § 11.
Anatolius *monachus. Vatem se gerit VM* II, 227 *sqq. candidam vestem a deo se accepisse prae se fert ib.* 238 *sqq. eius fraudes detectae ib.* 253. 271.
Anderedus *agens S. Radegundis B* 47, 19.
Andreas *apostolus. Andreae basilica Ravennae* I, 1, 6. 2, 11. *Achaiae apostolus dicitur* V, 2, 14. VIII, 3, 142. *Laud. M.* 294.
Andulfus *clericus Parisinus B* 22, 17.
Anfion *presbyter. Ad eum carmen* III, 24. *eum Leontius Burdegalensis episcopus magni aestimat ib.* 19.
Anianus *episcopus Aurelianensis. Eius basilica B* 25, 28.
Aniciorum *gens* IV, 5, 7.
Animia *monacha B* 47, 25.
Anna *uxor Elcanae* VIII, 3, 99. X, 2, § 7. *B* 87, 20.
Anna *matrona Augustodunensis B* 12, 21. 13, 6.
Anthemius, Anthimius *diaconus. Dormiens a Fortunato non excitatur* III, 29, 3 *sqq. salutatur per Iohannem diaconum* III, 28, 5. *datum ad eum carmen* III, 29.
Anubis *VM* II, 164. IV, 170. [Mercurius *Sulp. Sev. VM 22, 1. Dial. III, 6, 4*].
Apicius VII, 2, 3.
Apollinaris *martyr, episcopus Ravennas. Eius basilica VM* IV 684.
Apollinaris *haereticus B* 109, 7.
Apollonius *Tyrius* VI, 8, 6.
Aracharius *e domesticis. Eius epitaphium* IV, 19.
Arator *poeta christianus VM* I, 23.
Aratus *poeta* VII, 12, 25.
Arborius '*vir praefectorius*', '*ex praefecto*'. *Filiam a s. Martino curatam monasterio tradit VM* II, 19—37. *virtutis a Martino editae testis VM* IV, 305—330. [*Ad Arborium praefectum urbis Romae datae sunt constitutiones a. 380 Cod. Theodos. C. 35, 9. 14, 3, 16*].
Arcadius. *Eius filia Placidina iunior, uxor Leontii episcopi Burdegalensis* I, 15, 95. [*'unus ex senatoribus Arvernis', Gregorius Tur. H. F. III, 9. eius pater erat Apollinaris filius Sidonii poetae et Papianillae, Aviti imperatoris filiae, coniux Placidinae senioris, frater Alchimae, Gregorius Tur. H. F. III, 2. 12. Gl. Mart. c. 64. Childebertum I. regem invitat, ut Arvernorum urbem occupet, Gregorius Tur. H. F. III, 9. In Biturigam urbem aufugit H. F. III, 12. Testis est filiorum Chlodomeris necis ib. III, 18*].
Arcadius *iuvenis, e gente senatoria, ut videtur Arverna. Eius epitaphium* IV, 17.
Archanaldus *diaconus S. Martini Turonensis B* 84, 28.
Archyta *Tarentinus* VII, 12, 25.
Ardulfus *pater Daningi B* 22, 37.
Aredius, Aregius *abbas Lemovicinus (Attanensis) et mater Pelagia salutantur* V, 19. *ad Cantumblandum cum eo Fortunatus convenit* VI, 7, 2. [*De amico Gregorii Tur. fusius egi, Script. Rer. Merov. I, p. 457 B. K.*].
Aristoteles V, 1, 7.
Arius: Arrius *haereticus* II, 5, 12. *VM* I, 108. III, 215. *B* 107, 10. Ariana *haeresis B* 2, 35. 3, 28. Ariani *B* 84, 34. Arianus X, 1, § 13. Arrianus *Alaricus rex Gothorum B* 9, 39.
Armentaria *mater Gregorii episcopi Turonensis. Ad eam carmen* X, 15. [*Vxor Florentii, Georgii senatoris filii; cf. Greg. Tur. V. Patr. XIV, 3*].
Aroastes *presbyter Sesciacensis B* 36, 6.
Arrius *v.* Arius.
Artachis *nepos Radegundis reginae. Ad eum carmen App.* III.
Aspasius *pater Iovini* VII, 12, 121.
Astur *pulcherrimus* VII, 12, 17. [*Dele adnotationem; cf. Verg. Aen. X, 180*].
Athanagildus *rex Wisigothorum* VI, 1, 124.
Athanasius *episcopus Alexandrinus* V, 3, 37. VIII, 1, 55.
Attalus *rex Pergamenus* VII, 12, 14.
Atticus. *Eius epitaphium* IV, 16.
Attila *regalis aulae domesticus B* 23, 35.
Audegiselus *maior domus regiae B* 20, 39.
Audulfus *famulus commendatur Childebertho II. regi App.* V, 13. *Brunichildi reginae App.* VI, 15. *Agiulfo App.* VII, 13.
Aventius *filius Eufronii Turon. ep. salutatur* III, 2, § 6.
Augustinus *episcopus Hipponensis* IV, 5, 12. V, 1, § 7. 3, 39. VIII, 1, 58. X, 1, § 42. *VM* IV, 664.
Augustus *imperator* X, 2, § 12.
Avitianus *comes in Galliis. Eius saevitia a b. Martino vincitur VM* IV, 98—157. *Avitiani uxor VM* IV, 52. *ipse ib.* 195. 207. [*Ad eum vicarium Africae constitutiones plures datae sunt a. 363, meminitque eius ad a. 368 Ammianus 27, 7, 1*].
Avitus *Caesar, imperator Romanus* I, 15, 96.
Avitus *episcopus Arvernus. Ad eum carmina data* III, 21. 22. 22a. *de Iudaeis per Avitum conversis iussu Gregorii Fortunatus carmen fecit* V, 5. [*Gregor. Tur. H. F. IV, 35:* Congregatos igitur Abitus archidiaconus clericis in ecclesia Arverna nulla quidem promisit, sed tamen accepto consensu ad regem petiit .... Factum est ergo, ut, congregatis

in unum civibus Arvernis, beatus Abitus .... a clero et populo electus cathedram pontificatus acciperet .... haec enim (*regis Sigiberti I*) gratia fecit, ut apud Metensim urbem benediceretur. Idem, accepto episcopatu, magnum se in omnibus praebuit, iustitiam populis tribuens, pauperibus opem, viduis solacium pupillisque maximum adiumentum. — *Iudaeorum Arvernorum ad fidem christianam 'amplius quingentos' adducit, Greg. Tur. H. F. V, 11. Gregorii praeceptor, Vit. patr. c. 2:* Non enim me artis grammaticae studium imbuit neque auctorum saecularium polita lectio erudivit, sed tantum beati patris Aviti Arverni pontificis studium ad eclesiastica sollicitavit scripta].

Avitus *abbas Miciacensis B* 74, 12. 22. 75, 19. 24. 27. 77, 12. [*De eo egi, Script. Rer. Merov. I, p. 810. B. K.*].

Avolus. *Eius epitaphium* IV, 21.

Auxentius *episcopus Mediolanensis b. Martinum Mediolano expellit VM* I, 148.

Bacchus *praef.* § 5. Bachus *B* 96, 2.

Bartholomaeus *apostolus Indorum* V, 2, 13. VIII, 3, 147.

Basilissa *martyr* VIII, 3, 35.

Basilius *coniux Baudegundis* I, 7, *tit. saepius legatus in Hispaniam missus* IV, 18, 15—16. *una cum uxore basilicam s. Martini aedificat* I, 7, *tit.* 7. *quinquaginta quinque fere annos natus moritur* IV, 28, 23. *eius epitaphium* IV, 18.

Basilius *Magnus* V, 3, 40. VIII, 1, 54. *VM* IV, 664.

Baudegundis *uxor Basilii. Cum coniuge S. Martini basilicam aedificat* I, 7. *viginti annos cum Basilio matrimonio coniuncta* IV, 18, 21.

Baudoaldus *episcopus* [*Meldensis?*]. *Ad eum carmen* IX, 8.

Baudofeifa *de Sene Corbiaco B* 21, 7.

Baudolevus *paroecianus Dunensis B* 80, 37. 42. 45. 81, 9.

Belgicus *homo caecus B* 83, 37. 95, 15. 19. 28.

Bella *uxor Gislaadi proceris B* 45, 31.

Beralcha *B* 39, 9.

Berethrudis *uxor Launebodis ducis qui ecclesiam s. Saturnini Tolosae construxit* II, 8, 25. *pauperibus alimonia tribuit* II, 8, 29 *sqq.* [*Moritur c. a. 589, relicta filia; cf. Greg. Tur. H. F. IX, 35:* Beretrudis vero moriens filiam suam heredem instituit, relinquens quaepiam monastiriis puellarum, quae ipsa instituerat, vel aeclesiis sive basilicis confessorum sanctorum].

Beretrudis *uxor Munsvinthi B* 18, 35.

Bertharius *rex Thuringiae, pater Radegundis, App.* III, 33. Bertecharius *B* 38, 14.

Bertechramnus *episcopus curru vehens Fortunatum excipit* III, 17. *eius epigrammata laudantur* III, 18. *carmina ad eum data* III, 17. 18. [*Ambigitur utrum fuerit Burdegalensis an Cenomanensis episcopus*].

Berthichildis *sanctimonialis. Ad eum carmen* VI, 4.

Berthoara *Theudebercthi I. regis filia* II, 11, 15. *eius iussu Sidonius Mogontiacensis episcopus baptisterium construit* II, 11, 9.

Berulfus *comes. Ad eum carmen, quo queritur se non invitatum esse ad epulas* VII, 15. [*Postea Turonum ac Pictavorum dux creatus est, de quo Gregorius Tur. passim:* Apud civitatem vero Turonicam Berulfus dux cum Eunomio comite fabulam fingit, quod Gunthramnus rex capere vellet Turonis civitatem, *H. F. V, 49. Biturigum fines adiit H. F. VI, 12. 31.* Berulfus autem ... pro thesauris Syghiberti regis quos clam abstulerat cum Arnegysilo socio suspectus habebatur .... Cumque in hoc res ageretur, ut gladius cervicem decideret, interventu episcoporum obtenta vita laxati sunt, nihil tamen de his quae eis ablata fuerant recipientes, *H. F. VIII, 26*].

Bessinus *rex Thuringiae B* 38, 14.

Bibianus *episcopus Santonensis. Eius basilica* I, 12, *tit. sepulchrum* 12, 13.

Bilichildis *regina in codd. CP pro Brunichilde substituta est* VI, 1, 51. 101. *eam Saxonam fuisse e loco* VI, 1, 117 *comperimus. Cf.* Chlothacharius.

Blesilla *martyr* VIII, 1, 43.

Bobolenus *diaconus. Eius epitaphium* IV, 15.

Bobolinus *Noviomensis quidam B* 15, 18.

Bodegisilus, Bodegislus *coniux Palatinae, dux* VII, 5, *tit.* 6, *tit. Massiliae ductor et rector* VII, 5, 19. 20. *ad eum carmen* VII, 5. [Obiit his diebus (*a. 585*) Bodygisilus dux plenus dierum, sed nihil de facultate eius filiis minutum est, *Gregor. Tur. H. F. VIII*, 22].

Bonosus *famulus Martini Galliciae episcopi* V, 1, § 11.

Boso *referendarius. Ad eum carmen* VII, 22.

Brictio *daemonibus obsessus b. Martinum vexat VM* IV, 529. 530. 552. [*Martino episcopo Turonensi successit Bricius*].

Brumachius. *Eius epitaphium* IV, 20. *legatus ex itinere revertens in Italia defunctus est; corpus Frigia coniux in Galliam transtulit ib. v.* 2—6.

Brunichildis, Brunichilda, *Francorum regina. De nuptiis Sigibercthi et Brunichildis* VI, 1. 1ª. *eius laus* VI, 1ª, 37 *sqq.* [*Cf. Gregorius Tur. H. F. IV, 27:* erat enim puella elegans corpore, venusta aspectu, honesta moribus atque decora, prudens consilio et blanda colloquio]. *ad catholicam fidem adducitur* VI, 1ª, 29. [Et quia Arianae legis subiecta erat, per praedicationem sacerdotum atque ipsius regis commonitionem conversa, beatam in unitate confessa trinitatem credidit atque chrismata est. Quae in nomine Christi catholica perseverat, *Gregor. Tur. H. F. IV*, 27]. *Brunichildis planctus de sorore interfecta* VI, 5, 282—298. *Gregorio Turonensi favet* V, 3, 15. *cum Childeberctho filio discriptores Turonos misit* X, 11, 25. *ad eam carmina data: App.* VI. *ad eam et Sigiberthum* VI, 1. 1ª. *ad Childebercthum filium et Brunichildem* X, 7. 8.

Caecilia *martyr* VIII, 3, 171. Cicilia I, 2, 23.

Caelinia *mater S. Remedii B* 64, 17.

Caesar *imperator B* 28, 29.

Caesaria *abbatissa, Caesarii Arelatensis soror, App.* XIII, 3.

Caesarius *episcopus Arelatensis* V, 3, 40. VIII, 3, 41. 82. 158. *App.* XIII, 1. *B* 32, 22. 77, 19. 21. 26. *Caesarii regula* V, 2, 68. VIII, 1, 60. 3, 48. *e monasterio Lirinensi* V, 2, 69.

Caesarius *salutatur per Lupum et Waldonem diaconos* IX, 13, 11.

Caletricus *v.* Chalactericus.

Camena III, 18, 19. VI, 10, 17. VIII, 1, 1. IX, 7, 18. *VM praef.* § 31. Camenalis *fons* VI, 10, 59.

Canobus *Menelai gubernator* III, 4, § 9.

Cantiani *VM* IV, 659 [*Cantius, Cantianus, Cantianilla martyres Aquileiae; AA. SS. 31. Mai. VII, 428*].

Carentinus *episcopus Coloniensis. Ad eum carmen* III, 14. [*Cf. Rettberg, Kirchengeschichte I, p. 535*].

Carileffus *v.* Nileffus.

Casaria *abbatissa Arelatensis* VIII, 3, 39. 81. *App.* XIII, 3. 13.

Castorius *diaconus B* 9, 6.

Cato VII, 7, 3. 12, 25.

Catulla *matrona Parisina B* 104, 20.

Ceres *B* 96, 2.

Chalactericus *episcopus Carnotensis* IV, 7, *tit.* 5. Caletricus — post excessum beati Leobini Carnotis constitutus episcopus *B* 80, 19. *triginta octo annos natus moritur* IV, 7, 19. *eius epitaphium* IV, 7. [*Conciliis Paris. III. post a. 556, Turon. II. a. 567 subscripsit*].

Charibercthus *I. rex Franc. ab a. 561. ad a. 567. Ad eum carmen* VI, 2. *Parisiis regnat* VI, 2, 9. *Childeberthi I. nepos ib.* 16. *viduae et filiarum eiusdem*

BSB

tutor 22—24. *de gente Sigamber* 97. *Latine doctus* 98—100.
Chariulfus *Francus B* 12, 33.
Cherubin (*acc.*) VIII, 3, 131.
Childebercthus *I. rex Franc. a. 511—558.* VI, 2, 13. 23. 6, 9. *B* 14, 24. 34. 16, 13. 31, 11. 36, 24. 25. 34. Childebertus *B* 77, 36. 79, 11. *propter liberalitatem in ecclesiam Parisinam Melchisedech appellatur* II, 10, 21.
Childebercthus *II. rex Franc. a. 575—595.* X, 11, 25. 16, 11. 18, 5. *vota pro eo* X, 14, 7. 17, 21 *sqq. pro eo et matre Brunichilde* X, 7, 32 *sqq.* 8, 1—30. *carmen ad eum datum App.* V. *ad Childebercthum et Brunichildem* X, 7. 8.
Chilpericus *I. rex Franc. a. 561—584. Ad eum carmen* IX, 1. *ad eum et Fredegundem* IX, 2. 3. *transfertur eius nomen 'adiutor fortis'* IX, 1, 28. *Chilpericum et Fredegundem Fortunatus consolatur de filiorum morte* IX, 2. 3. *in synodo Brinnacensi a. 580. habita salutatur carmine* IX, 1. [*Eam Greg. Tur. H. F. V, 50 enarrat*].
Chlodobercthus *filius Chilperici I. et Fredegundis quintum decimum annum agens moritur* IX, 4, 3. *eius epitaphium* IX, 4. [*A. 580 in Brinnaco villa Chilperico et Fredegunde praesentibus mortuus est:* Chlodobertum vero conponentes in feretro, Sessionas ad basilicam sancti Medardi duxerunt; proicientesque eo ad sanctum sepulchrum, voverunt vota pro eo; sed media nocte anilus iam et tenuis spiritum exalavit. Quem in basilica sanctorum Crispini atque Crispiniani martirum sepelierunt, *Greg. Tur. H. F. V, 34. Idem 22 diebus post synodum Chlodobercthum fratremque mortuos esse in H. F. V, 50 retulit*].
Chlodosinda *v.* Chrodosintha.
Chlodovechus *I. rex Franc. a. 481—511.* IX, 4, 5. 5, 5. Chlodoveus *B* 9, 27.
Chlothacharius, Chlotharius, Chlodacharius, Chlodcharius *I. rex Franc. a. 511—561.* VII, 16, 33. IX, 4, 6. *B* 16, 24. 38, 20. 70, 13. 71, 18.
Chlothacharius *rex Franc. in codd. CP pro Sigibercthо substitutus est* VI, 1, 27. 51. 68. 131. *Est forte tertius, cuius fratris Childerici uxor Bilichildis vocabatur. Cf.* Bilichildis.
Christianus X, 1, § 36. Christiana *B* 24, 26.
Christicola, Christicolus *substantive* II, 14, 2. 16, 1. V, 5, 19. 75. 18, 1. VI, 5, 369. *adiective* I, 11, 6. II, 8, 12. III, 4, § 11. VIII, 1, 19. *App.* IV, 1.
Chrodinus *dux. Ad eum carmen datum* IX, 16. *et in Italia et in Germania celeberrimus* IX, 16, 5. *Romanis carus ib.* 19. [*Gregor. Tur. H. F. VI, 20:* Eo anno (582) Chrodinus obiit, vir magnifice bonitatis et pietatis, aelimosinarius valde pauperumque refector, profluus ditatur eclesiarum clericorumque nutritur. Transiit autem aetate septuagenaria].
Chrodosintha *regina, Chlothacharii regis filia B* 16, 1. [*Chlotsinda vel Chlodosinda a Gregorio appellatur, quae Alboeno regi Langobardorum nupsit; cf. H. F. IV, 41*].
Chrysippus *philosophus* V, 1, § 7. VII, 12, 25.
Cicero V, 1, § 6. VII, 2, 3. *B* 28, 28. Tullius VIII, 1, 6. *carm. spur.* 3, 8.
Cicilia *v.* Caecilia.
Clarus *adulescens, Martini discipulus VM* II, 222. 237. 257. 267.
Cleanthes *philosophus* V, 1, § 7. VII, 12, 26.
Clemens I. *episcopus Romanus Dionysium in Galliam mittit carm. spur.* 6, 5. *B* 103, 11.
Clemens *monachus B* 88, 8.
Conda (*abl.* Condane). *Ad eum carmen* VII, 16. *primum tribunus, deinde comes domesticus, nutritor Theudebaldi* VII, 16, 17. 23. 31. *Chlotharii domesticus, Sigeberthi conviva ib.* 34. 42. *senex Saxones vincit* 47 *sqq. quo in bello duo filii moriuntur* 50.
Constantinus *Magnus imperator App.* II, 67.
Constantinus *salutatur per Lupum et Waldonem diaconos* IX, 13, 12.
Constantius *imperator B* 2, 35. 4, 25. 9, 40.
Cosmas *martyr* X, 10, 11.
Crescentius, '*ad quem cura publica pertinebat*', *B* 36, 34. 37.
Crispio *subdiaconus B* 9, 6.
Cronopus *episcopus Petrocoricus* IV, 8, *tit. octogesimum fere annum agens defunctus* IV, 8, 29. *eius epitaphium* IV, 8. [*Subscripsit conciliis Agathensi a. 506, Aurelianensi I. a. 511, II. a. 533*].
Cupido VI, 1, 38. 47. 65. 66. Cupidineae — *flammae* VI, 5, 25.
Cusinus *quidam B* 22, 6.
Cyprianus *martyr, episcopus Carthaginiensis* VIII, 3, 153.

Daedalus XI, 14, 4. Daedalicus *lapsus App.* XXIV, 7. *manus* XI, 11, 17.
Dagaulfus *coniux Vilithutae. Ex nobilissima gente oriundus* IV, 26, 37. *de uxoris morte praematura Dagaulfum consolatur Fortunatus ib. v.* 137—160. *certe idem quem 'tristem cervisiam' bibere vult App.* IX, 15—18.
Dagobercthus *filius Chilperici et Fredegundis, infans mortuus* IX, 5, *tit. eius epitaphium acrostichon* IX, 5. [necdum aqua et spiritu sancto renatus aegrotare coepit. Quem in extremis videntis, baptismo abluerunt. Post haec infantulus iunior, dum nimio labore tabescit extinguetur. Quem cum maximo merore deducentes a villa Brinnaco Parisius, ad basilicam sancti Dionisi sepelire mandaverunt, *Gregor. Tur. H. F. V, 34. Mortuus est a. 580, die 22. post synodum Brinnacensem, cui Chilpericus et Fredegundis aderant; cf. H. F. V, 50*].
Damianus *martyr* X, 10, 11.
Damianus *Namnetensis B* 21, 23.
Daniel, Danihel *propheta* IX, 2, 33. XI, 1, § 34. 39. *Laud. M.* 73.
Daningus *filius Ardulfi B* 22, 37.
David *rex Iud.* II, 4, 34. 6, 14. IX, 2, 31. 101. 135. X, 2, § 16. *Laud. M.* 17. 79. Davitica *canna* V, 5, 57. *VM* II, 262. *carmen* II, 9, 19. VIII, 3, 3. *B* 6, 36. *exemplum B* 2, 20. *plectrum* VII, 8, 27. *vita* VI, 2, 78.
Defensor *episcopus Gallus, Martino inimicus VM* I, 211. 214. 218.
Demosthenes VIII, 1, 3.
Destasia *uxor Vulfarii B* 14, 11.
Dionaei *amores* IX, 7, 7.
Dionysius, Dionisius, *martyr Parisinus* VIII, 3, 159. *VM* IV, 637. *carm. spur.* 6. *B* 101, 16. 103, 11. 104, 4. 6. *eius templa ab Amelio exstructa, a Leontio Burdegalensi amplificata* I, 11.
Dionysius *episcopus Mediolanensis B* 3, 2.
Domitianus *episcopus Andegavensis. Interest dedicationi ecclesiae Namneticae* III, 6, 25. *Fortunatum ad festa S. Albini invitat* XI, 25, 9. *ab eo vita Albini Domitiano dicatur B* 27, 31. [*Conciliis Parisino III. post a. 556 et Turonensi II. a. 567 intererat; cf. B* XIII].
Domitius *filius Martini episcopi Galliciae dicitur* V, 1, § 3.
Domnulus *episcopus Cenomanensis* III, 6, 27. [*Greg. Tur. H. F. VI, 9:* Tempore enim Chlotharii regis apud Parisius ad basilicam sancti Laurentii gregi monasteriali praefuerat. *Avennionensi episcopatu reiecto post mortem Innocentii episcopi Cenomanensem accepit. A. 567. concilio Turonensi II. subscripsit.* Post viginti duos episcopatus annos, dum se cerneret morbo regio calculoque gravissimo fatigari, Theodulfum abbatem in loco suo praeelegit . . . . . sed non multum post tempus, mutata (*regis*) sententia in Batechisilum domus regiae maiorem transfertur electio. Qui . . . . post quadraginta diebus, migrante sacerdote, successit, *Greg. Tur. l. l.*].

Domolenus *tribunus fisci B* 48, 22.
Dracco. *App.* 9, 20 *sq.*
Droctoveus *abbas S. Vincentii Paris. Ad eum carmen* IX, 11. *discipulus Germani episcopi* IX, 11, 2. *per Lupum et Waldonem salutatur* IX, 13, 9. [*Vitam a Gislemaro compositam ed. Boll., AA. SS. 10. Mart. II, 37; Mabillon, Saec. I, 252*].
Dynamius *de Massilia* VI, 9, *tit. Ad eum carmina* VI, 9. 10. *alieno nomine versus Fortunato mittit* VI, 10, 57. [*Rector provinciae, Greg. Tur. H. F. VI, 7. a Childebertho deficit ib.* VI, 11, 33. *regi se subicit H. F. IX, 11. pater Euantii ib. X, 2*].

Eleutherius *episcopus Tornacensis B* 68, 15. [*Eius Vitam edidit Bollandus, AA. SS. 20. Febr. III, 187*].
Eleutherius *martyr, archidiaconus Parisinus B* 101, 17. 104, 5.
Eleutherius *pater S. Germani episcopi Parisini B* 11, 25.
Elisabeth *uxor Zachariae* X, 2, § 7. 5, 6. *Laud. M.* 63.
Emerius *episcopus Santonensis. Bibiani templum a decessore Eusebio inceptum conficiendum Leontio episcopo Burdigalensi commisit* I, 12, 5 *sq.* [*Cognomine Cymulus, depositus in concilio, postea Chariberti regis iussu restitutus, Greg. Tur. H. F. IV, 26*].
Emmanuhel *Laud. M.* 8.
Emmegiselus *Bucciacensis B* 19, 33.
Enoch IV, 26, 93. VIII, 3, 135. IX, 2, 39. X, 2, § 7.
Eomundus XI, 25, 5.
Erato *musa* VI, 10, 4.
Esaias *propheta* IX, 2, 33. XI, 1, § 39. *Laud. M.* 5. *carm. spur.* 7, 5. *B* 106, 29. 108, 24. 33. 109, 31.
Etherius *v.* Aetherius.
Eva, Evva II, 4, 7. III, 9, 99. V, 6ª, 2. IX, 2, 4. X, 1, § 48. 2, § 4. XI, 1, § 22. *App.* IX, 9. *Laud. M.* 125. 322. 341. *carm. spur.* 8, 25. 9, 8.
Euantia *socrus Hilarii presbyteri* IV, 12, 17.
Euantius *a Martino curatus. VM* III, 74—96. 100. [*Galli Martini discipuli avunculus, Sulpic. Sever. dial. II, 2, 3*].
Eugenia *martyr* VIII, 1, 46. 3, 35. 4, 14. X, 7, 26.
Eulalia *martyr Emeritae* VIII, 3, 170.
Eumerius *episcopus Namneticus. Eius epitaphium* IV, 1. *decessor Felicis ib.* 31. [*Interfuit concilio Aurelian. II. a. 533, IV. a. 541; tertio a. 538 per Marcellianum presbyterum subscripsit*].
Euodius *frater Flavi. Ad eum carmen* VII, 19.
Euphemia, Eufemia *martyr* VIII, 3, 33. 169.
Euphrasia, Eufrasia *uxor Namatii episcopi Viennensis. Eius epitaphium* IV, 27.
Euphrasius *puer Rutenus B* 63, 21.
Euphronius, Eufronius *episcopus Turonensis. Ad eum data carmina* III, 1—3. *dedicationi ecclesiae Namneticae interest* III, 6, 20. [*A. 556. episcopus creatus est; cf. Greg. Tur. H. F. IV, 15. Postquam 17 annos sedit, septuagenarius a. 573. obiit; cf. H. F. X, 31*].
Euphronius, Eufronius *monachus B* 75, 18.
Eusebia *mater S. Germani episcopi Parisini B* 11, 25.
Eusebia *sponsa Eusebii. Eius epitaphium* IV, 28.
Eusebius *episcopus Santonensis* I, 12, 3. *decessor Emerii ib.* 5. [*Interfuit concilio Aurelianensi V. a. 549*].
Eusebius *episcopus Vercellensis B* 3, 3.
Eusebius *sponsus Eusebiae* IV, 28, 11.
Eustochium *sancta, cui Hieronymus litteras dedit*, VIII, 1, 41.
Eutropis *episcopus Santonicus* I, 13, 19. *eius aulam dirutam restituit Leontius* I, 13, 3 *sqq. de eius basilica* I, 13. [*De eo egit Greg. Tur. Gl. Mart. c. 55*].
Exocius *episcopus Lemovicinus. Eius epitaphium* IV, 6. *per tria lustra episcopatum tenuit ib.* 15.
Ezechiel *propheta* XI, 1, § 18.

Fabiola *v.* Faviola.
Fabius *Maximus cunctator* VI, 2, 84.
Faramodus *referendarius. Ad eum carmen* IX, 12. [*Faramodus presbyter, Ragnemodi Parisini episcopi frater, commemoratur a Gregorio Tur. H. F. X, 26*].
Faviola *sancta* VIII, 1, 42.
Favonia *mulier Parisina B* 15, 9.
Faustus *episcopus basilicam S. Martini exstruit* I, 4, 5. [*Faustum Ausciensem episcopum laudavit Greg. Tur. H. F. VIII, 22. Is concilio Matisconensi II. a. 585 interfuit*].
Felix *episcopus Biturigensis. Ad eum datum carmen* III, 20. *ordinationi eius Germanus episcopus Parisinus intererat B* 24, 17. [*Probiani successor concilio Parisino IV. a. 573 interfuit*].
Felix *episcopus Namneticus* III, 6, 44. 7, 23. 57. 8, 4. 50. 9, 95. 102. 10, 5, 27. *data ad eum carmina* III, 4—10. V, 7. *successor Eumerii* IV, 1, 31. *domno Felici Fortunatus se commendari deposcit* III, 2, § 6. *ecclesiam Namneticae urbis aedificat et dedicat* III, 6. 7, 23 *sqq. fluvium alveo avertit* III, 10. *eius merita de Britannorum hostium receptu* III, 5, 7. 8, 41. [*Gregorius Tur. H. F. V, 31:* Brittanni eo anno (*c. 579*) valde infesti circa urbem fuere Namneticam atque Redonicam. — Ad quos cum Felix episcopus legationem misisset, nihil de promissis implere voluerunt. *Gregorio Turonensi* litteras scripsit plenas obprobriis, scribens etiam fratrem meum ob hoc interfectum, eo quod ipse cupidus episcopati episcopum interfecisset. Sed ut haec scriberet, villam ecclesiae concupivit. Quam cum dare nollem, evomit in me, ut dixi, plenus furore obprobria mille, *H. F. V, 5. Insidiarum Gregorio paratarum auctor modo fautor H. F. V, 49. Interfuit concilio Turonensi II. a. 567, Parisino IV. a. 573; obiit 'anno episcopatus sui tricesimo tertio, aetate septuagenaria' a. 582. VIII. Id. Ianuar., Greg. Tur. H. F. VI, 15*].
Felix *socius Fortunati. Ad eum carmen* VII, 13, *tit. una cum eo morbo sanatus VM* IV, 666. [*Episcopus Tarvisanae ecclesiae Alboino Langobardorum regi se subiciens ab eo privilegiis donatur, Paulus, H. Lang. II, 12*].
Ferreolus *martyr Viennensis* III, 7, 55. VIII, 3, 162. [*Cf. Script. Rer. Merov. I, p. 564*].
Flaccus *Horatius* IX, 7, 9. *dictum Flacci Pindarici* V, 6, § 7.
Flameris *abbas Canonensis B* 23, 16. [*Monasterium Cainonense S. Maximus aedificavit; cf. Greg. Tur. in Gl. Conf. c. 22*].
Flavus *frater Euodii. Ad eum carmen* VII, 18. *ad Flavum et Euodium* VII, 19.
Floreius *homo S. Radegundis B* 46, 7.
Florentia *puella B* 3, 33. 4, 1.
Florentianus [*sic scr. cum cod. A*]. *Ad eum carmen pro puella a iudicibus capta Fortunatus direxit* X, 12ᵈ. [*Florentianus maior domus Childeberthi II. discriptionis causa Turonos missus est; cf. Greg. Tur. H. F. IX, 30. Aderat a. 589. in convivio ad diem festum Martini celebrandum comparato, Greg. Mir. S. Martini IV, 6; cf. carm.* X, 11, *tit.*].
Florentinus *vir inlustris B* 24, 29. *fit episcopus Matisconensis B* 24, 38. [*In catalogis successor Eusebii dicitur, qui concilio Matisconensi II. a. 585. subscripsit; cf. Gall. Christ. IV, p. 1041*].
Florentius *pater Florentiae B* 3, 35.
Fortunatus *martyr Aquileiensis* VIII, 3, 166. *VM* 660.
Fortunatus *plerumque* (*ut* V, 5, 138. 7, 12 *cet.*), *in inscriptionibus et subscriptionibus plene dictus* Venantius Honorius Clementianus Fortunatus presbyter Italicus: *cf.* conservus meus presbyter VIII, 12ª. *origine Tarvisanus Duplavenensis VM* IV, 668. *soror Titiana* XI, 6, 8. *in basilica Pauli et Iohannis Ravennae b. Martini auxilio sanatus VM* IV, 689—701. *iter ex Italia per Germaniam et Galliam usque ad Pyrenaeos montes describit praef.* § 4. (*cf. VM* IV, 621 *sqq., ubi eandem viam e Gallia in Italiam factam depingit*). *ex Italia in Galliam accitus a rege Au-*

strasiae Sigiberctho X, 16 inter a. 561, quo Sigibercthus patri successit, et 567, quo obiit quem item celebrat frater eius Charibercthus (v. sub eo). paulo post Domitiano episcopo Andegavensi, qui conciliis Paris. III. post a. 556 et Turonensi II. a. 567 intererat, vitam Albini dicavit. ante a. 576, quo Germanus obiit, vitam Marcelli composuit. ex oceani insula epistulam dat I, 17, 3 *sqq. e Britannia* III, 26. *e septentrionali regione* VI, 10, 40. *Gelesuintham Chilperici uxorem vidit* VI, 5, 223. *'nono in anno ab Italia exulem' se dicit prope ab oceani litore versans* VII, 9, 6 *sqq. cf.* III, 4, § 1. *carmina quattuor* IX, 1. 2. 4. 5 *in honorem Chilperici regis filiorumque eius Chlodobercthi et Dagobercthi scripta a. 580 (vide sub his). post bis denos annos carmen componit* IX, 7, 50 *cf. ib. v.* 19. *carmen* X, 7, *quo Radegundis defunctae meminit, pariter atque Vita scripta est post a. 587, carmina* X, 11. 12 *a. 589 (cf. sub Florentiano et Romulfo). fructibus a Mummoleno datis aegrotat* VII, 14. *de coco regis qui ei navem abstulerat queritur, iocose itineris molestias describit* VI, 8. *ad Sigeberthum regem († 575) Nauriacum venit ib. v.* 30. *navigium in Mosella et Rheno depingit* X, 9. *Italae quota portio linguae VM* I, 26. *eius studia ib.* 27 *sqq. Pictavis residet* VIII, 1, 12.

famulum se dicit Gregorii Turonensis V, 14, 23. *humilem G. famulum* V, 8ª, 5. *famulum et devotum Martini* III, 1, § 3. *Radegundis App.* XX, 1. XXIV, 15. *egenum VM* II, 482. *humilem* V, 5, 149. 15, 6. VIII, 1, 11. 15, 11. 16, 5. X, 13, 11. 15, 11. *VM prol.* 2. *inopem VM* IV, 595. *pauperem* IX, 1, 148. *App.* V, 11.

se commendat Aredio abbati V, 19, 8. *Armentariae* X, 15, 11. *Avito* III, 21, 16. *Brunichildi reginae App.* VI, 15. *Childebertho regi App.* V, 13. *domino per Bosonem referendarium* VII, 22, 14. *dominantibus per Agiulfum App.* VII, 11. *regibus per Faramodum referendarium* IX, 12, 5. *Eufronio episcopo Turonenensi († 573)* III, 1, § 3. *Felici episcopo per Eufronium* III, 2, § 6. *Felici episcopo Namnetico* III, 4, § 13. *Gregorio Turonensi* V, 5, 149. 8, 9. 8ª, 5. 9, 14. 12, 7. 16, 5. VIII, 14, 5. 15, 11. 16, 5. 18, 8. 20, 14. 21, 9. IX, 7, 74. *VM prol.* § 2. *Martino Galliciae episcopo* V, 1, § 11. 2, 60. *Rucconi diacono* III, 26, 15. *Syagrio Augustidunensi episcopo* V, 6, § 17. 6ª *a lat. commendat Italum quendam in patriam redeuntem episcopis Galliae* V, 18, 5—10. *peregrinum in Italiam profecturum episcopis* X, 13.

pro se implorat sanctos Agaunenses II, 14, 29. *Chalactericum* IV, 7, 26. *s. crucem in cruce ipsa* II, 3, 4. *Eufrasiam* IV, 27, 20. *Martinum* I, 5, 22. X, 6, 102. *VM* II, 480 *sqq.* IV, 595. *b. Medardum* II, 16, 165.

[*Gregorius Turonensis in praef. ad vitam S. Martini:* utinam Severus aut Paulinus viverent aut certe Fortunatus adesset, qui ista discriberent. *citat eundem ibidem l. 1 c. 2:* sed et Fortunatus presbiter omne opus vitae eius (*Martini*) in quattuor libris versu conscripsit. *l. 1 c. 13:* sed nec hoc praeteribo, quod venerabilem conservum meum Fortunatum presbiterum retulisse commemoro *et quae sequuntur c. 14. 15. 16. ex carmine 'Fortunati presbyteri' IX, 14 quaedam affert idem Gregorius in glor. mart. 41. — Paulus diaconus hist. Lang. II, 13:* quia Felicis (*episcopi Tarvisani, v. sub hoc*), *inquit*, fecimus mentionem, libet quoque nos pauca de venerabili et sapientissimo viro Fortunato retexere, qui hunc Felicem suum adseverat socium fuisse. Denique hic de quo loquimur Fortunatus natus quidem in loco qui Duplabilis dicitur fuit; qui locus haut longe a Cenitense castro vel Tarvisiana distat civitate. Sed tamen Ravennae nutritus et doctus, in arte gramatica sive rethorica seu etiam metrica clarissimus extitit. Hic cum oculorum dolorem vehementissimum pateretur, et nihilominus Felix iste ipsius socius pari modo oculos doleret, utrique ad basilicam beatorum Pauli atque Iohannis, quae intra eadem urbem sita est, perrexere. In qua etiam altarium in honore beati Martini confessoris constructum propinquam habet fenestram, in qua lucerna ad exibendum lumen est constituta. De cuius oleo mox sibi isti, Fortunatus scilicet et Felix, dolentia lumina tetigerunt. Ilico dolore fugato sanitatem, quam obtabant, adepti sunt. Qua de causa Fortunatus in tantum beatum Martinum veneratus est, ut, relicta patria, paulo antequam Langobardi Italiam invaderent, Turonis ad eiusdem beati viri sepulchrum properaret. Qui sibi, ut in suis ipse carminibus refert, illuc properandi per fluenta Tiliamenti et Reunam perque Osupum et Alpem Iuliam perque Aguntum castrum Dravumque et Byrrum fluvios ac Briones et Augustam civitatem, quam Virdo et Lecha fluentant, iter fuisse describit. Qui postquam Turonos iuxta votum proprium advenit, Pictavis pertransiens, illuc habitavit, et multorum ibidem sanctorum gesta partim prosa, partim metrali ratione conscripsit; novissimeque in eadem civitate primum presbiter, deinde episcopus ordinatus est, atque in eodem loco digno tumulatus honore quiescit. Hic beati Martini vitam quattuor in libris heroico versu contexuit, et multa alia maximeque ymnos singularum festivitatum et praecipue ad singulos amicos versiculos, nulli poetarum secundus, suavi et diserto sermone conposuit. Ad cuius ego tumulum, cum illuc orationis gratia adventassem, hoc epitaphium, rogatus ab Apro, eiusdem loci abbate, scribendum contexui:

Ingenio clarus, sensu celer, ore suavis,
Cuius dulce melos pagina multa canit,
Fortunatus, apex vatum, venerabilis actu,
Ausonia genitus, hac tumulatur humo.
Cuius ab ore sacro sanctorum gesta priorum
Discimus: haec monstrant carpere lucis iter.
Felix, quae tantis decoraris, Gallia, gemmis,
Lumine de quarum nox tibi tetra fugit.
Hos modicos prompsi plebeio carmine versus,
Ne tuus in populis, sancte, lateret honor.
Redde vicem misero: ne iudice spernar ab aequo,
Eximiis meritis posce, beate! precor].

Fortunati nomen male prae se ferunt opuscula haec: Vita Medardi B 73, 8. *Vitae Maurilii et Albini B* 82, 10. 24. *Maurilii B* 87, 25. 92, 22. 95, 4. *Expositio fidei catholicae B* 106, 13.

Fraifledis *puella B* 46, 3.

Franco *pater Probiani B* 8, 19.

Fredegundis *regina* IX, 4, 7. 5, 8. *eius laus* IX, 1, 117 *sqq. ad eam et Chilpericum carmina data* IX, 2. 3.

Frigia *v.* Phrygia.

Gabriel, Gabrihel X, 5, 3. 10, 3. *Laud. M.* 67. 186. *carm. spur.* 9, 6.

Galactorius. *Ad eum carmina* VII, 25. X, 19. *defensor, amator, tum iudex vel comes Burdegalensis* VII, 25, 11. X, 19, 3. *comparatur Iustiniano imperatori* 19, 16. [*Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte II*, 2, *p. 13 n. At quod ait Fortunatus:* Burdegalensis eras et cum defensor, amator: dignus habebaris haec duo digna regens *non de duobus muneribus videtur accipiendum esse, sed hoc vult poeta et civem Burdigalensem Galactorium fuisse et praefectum et recte consociasse amorem patriae officiique curam. Th. M.*].

Gallienus *comes* [*amicus Gregorii Turon. cf. H. F. V, 49*]. *pro puella a iudicibus capta anno 589 ad eum carmen datum* X, 12c. *Cf.* Romulfus.

Gallomagnus *episcopus, pater Palatinae, socer Bodegisili ducis* VII, 6, *tit.* 23. [*Gallomagnus episcopus Trecensis commemoratus a Greg. Tur. Vit. Patr.* VIII, § 8, *subscripsit conciliis Parisino IV. a. 573 et Mati-*

sconensi I. a. 581. Qui num idem fuerit ac Gallomagnus Fortunati, dubitant].
Gallus *episcopus Arvernus. Eius epitaphium* IV, 4. *abbas fit* IV, 4, 10. *a Quintiano eruditus* 13. *in aula Theuderici regis* 15. 16. *successor Quintiani* 17. 18. *sedet a. viginti quinque* 29. *obit annum agens sexagesimum primum* 30. [*De eo fusius egi, Script. Rer. Merov. I, p. 685. B. K.*].
Gallus *discipulus Martini VM* III, 17. 21. 431. IV, 12.
Gedeon IX, 2, 29.
Gelesuintha *uxor Chilperici I. regis Franc.* VI, 5, *tit. a Chilperico rege in matrimonium petitur* VI, 5, 23. 24. *Toleto urbi vale dicit* 97—122. *matri* 173—178. *in Galliam iter facit* 181—236. *Chilperico nubit* 237 *sq. catholicae religioni se addicit* 246. *moritur* 253. 254. *portentum ad eius lectum* 277—280. 365. 366. [*Greg. Tur. H. F. IV, 28:* Quod videns Chilpericus rex, cum iam plures haberet uxores, sororem eius (*Brunichildis*) Galsuendam expetiit, promittens per legatus se alias relicturum, tantum condignam sibi regisque prolem mereretur accipere. *Instigante Fredegunde iussu regis interfecta est*].
Generosus *abbas Enessionensis B* 35, 17. [*Cf. AA. SS. Iul. III, p. 47*].
Genesius *martyr Arelatensis* V, 2, 67. VIII, 3, 157. [*Cf. Greg. Tur. Gl. Mart. c.* 67. 68. *et quae adnotavi B. K.*].
Gennomerus *monachus Tincillacensis B* 31, 34.
Georgius *martyr* II, 12, *tit.* 1.
Germanus *episcopus Parisinus* IX, 11, 3. *VM* IV, 637. *ad eum datum carmen* VIII, 2. *eius laus* II, 9, 27 *sqq. mores B* 42, 23. *Vita B* 12—27. '*territorii Augustidunensis indigena*', *pater Eleutherius, mater Eusebia B* 11, 24. *abbas monasterii S. Symphoriani B* 12, 16. *Felicem Biturigensem episcopum, Syagrium Augustidunensem consecrat B* 24, 17. 29. *membra Albini episcopi transfert B* 32, 27. *virtutibus ab eo editis Fortunatus interest B* 20, 14. 25, 7. *Germano Vitam Marcelli dicat B* 49, 9. *ei se excusat Fortunatus, quod a Radegunde retentus non ad eum venerit* VIII, 2. *moritur aetate fere octogenarius die quinto kal. Iunii B* 27, 20. [*A. 576, Gregorius Tur. H. F. V, 8*]. *Epistula suppositicia Gregorii Tur. ad eum data est B* 82, 8.
Gervasius *martyr* VIII, 3, 168. *Gervasi et Protasi basilica Parisina B* 23, 1. 25, 3.
Gildomeris *Exonensis B* 15, 4.
Gislaadus *B* 45, 31.
Goda *monialis B* 46, 33.
Gogo VI, 8, 37. *Ad eum carmina data* VII, 1—4. *a consiliis Sigeberethi regis* 1, 35. *legatus Brunichildem ex Hispania adducit* 1, 41. 42. *scholae aulicae praeest* 4, 25. 26. *Cicero et Apicius appellatur* 2, 3. *eius eloquentia* 1, 13 *sq. pietas* 29. *sapientia* 37. *in Fortunatum benevolentia* VII, 1, 11. *ab eo ad cenam invitatus se excusat Fortunatus* 2. [*Cf. Greg. Tur. H. F. V, 46:* cum Gogone qui tunc regis (*Childeberethi II*) erat nutricius. *Teste Fredegario* III, 59 *nutritus Chrodini ducis, cuius consilio maior domus eligitur:* Prosperum haec Gogonem ad gubernandum fuit, quoadusque Brunechildem de Spania adduxit. Quem Brunechildis continuo apud Sigybertum fecit odiosum, ipsumque suo instigante consilio Sigybertus interfecit. *Circa a. 581 obiit; cf. Greg. Tur. H. F. VI, 1*].
Goisuintha *uxor Athanagildi, deinde Leuvieldi regum Gothorum, mater Brunichildis et Gelesuinthae* VI, 5, 28. 48. 138. 178. 319. *legatos Chilperici regis alloquitur* 49—82. *comitatur filiam* 125—180. *verba ad Gelesuintham in Galliam proficiscentem* 139—168. *planctus de filia mortua* 321—346. [*Cf. Greg. Tur. H. F. IV, 38*].
Goliath (*acc.* Goliam) X, 2, § 16.
Grata *mulier Andegavensis B* 30, 15.
Gregorius *martyr* X, 10, 25.
Gregorius *I. papa B* 93, 1.
Gregorius *episcopus Lingonensis. Eius epitaphium* IV, 2. *prius* '*arbiter*', *deinde sacerdos v.* 7. *triginta duos annos pontificatum administrat v.* 9. [*Greg. Tur. Vit. patr. VII, § 1:* Gregorius ex senatoribus primis bene litteris institutus, Agustidunensis civitatis comitatum ambivit; in comitatu autem positus, regionem illam per quadraginta annos iustitia comitante correxit . . . coniugem de genere senatorio habens Armentariam nomine. *§ 2:* Post mortem autem uxoris ad dominum convertitur et electus a populo Lingonicae urbi episcopus ordinatur. *§ 3:* cum ad sanctum epifaniorum ad civitatem Lingonas ambulasset, a modica febre pulsatus migravit ad Christum . . *§ 6:* Obiit autem trigesimo tertio episcopatus sui anno aetate nonagenaria. *Conciliis Epaonensi et Lugdunensi I. a. 517, Arvernensi a. 535 et per Euantium presbyterum Aurelianensi III. a. 538 subscripsit; cf. Script. Rer. Merov. I, p. 688*].
Gregorius *episcopus Nazianzenus* V, 1, § 7. 3, 39. VIII, 1, 54. IX, 6, 5.
Gregorius *episcopus Turonensis* I, 16, 40. X, 5, 9. 6, 101. 14, 9. *ad eum carmina data praef.* I, 5. V, 4. 5. 8—17. VIII, 11—21. IX, 6. 7. X, 12a. *VM prol. mater Armentaria* X, 15. *alumnus Iuliani* V, 3, 11. [*S. Iuliani alumnum proprium semet ipse appellat, De virt. S. Iuliani c. 50*]. *eruditus ab Avito* V, 5, 145. *ab Aegidio Remensi episcopo consecratus* V, 3, 13. *ecclesiam Turonicam renovat* X, 6, *tit.* 11. 17. 18. 23. 73—92. *interest consecrationi Platonis Pictaviensis episcopi* X, 14, 9. *Gregorii laus* X, 11, 27 *sqq.* 15, 10 *passim. eius introitum in urbem Turonensem Fortunatus celebrat* V, 3. *salutat eum ex itinere redeuntem* V, 8. 8a. 12. 16. 17. VIII, 14. 15. 16. 17. 18. *ex itinere redux* V, 11, 10. *Fortunatus febri correptus cum Turonos adire non potuerit, Gregorium qui eum invitaverat salutat* VIII, 11. *pro Gregorio vota in natalicio eius* V, 4. *Gregorio auctore carmina edit Fortunatus praef.* § 4. *carmina ei dedicat praef.* § 6. *illo rogante de cellula S. Martini carmen scribit* I, 5. *carmen de Iudaeis ab Avito conversis ei mittit* V, 5, § 1. *carmen Sapphico metro compositum pollicetur* IX, 6. *mittit* IX, 7. *Gregorio vitam Martini transmissurum se esse pollicetur epistula* '*in messe*' *scripta VM prol.* § 4. *Gregorio gratias agit Fortunatus pro libro praestito* V, 8b. *de invitatione* V, 9. *pro pomis et graffiolis* V, 13. *de villa data* VIII, 19. *de agro postea restituendo* VIII, 20. *de niveis pellibus pro caligis* VIII, 21. *a Gregorio invitatus se excusat, retentus ab alio episcopo, ut videtur Pictaviensi* V, 9. *Gregorium laudat, quia Artannense oratorium novis tectis instruxit* X, 5, 9. *Gregorio commendat famulum* V, 8, 9. *famulum Prodomerem* V, 8b, 9. *mulierem, quam ipse Gregorius ad poetam miserat* V, 10, 5 *sqq. puellam iniuste, ut videtur, furti accusatam* V, 14. *peregrinum* V, 15. *Gregorii auxilium pro puella a iudicibus capta implorat* X, 12a. *Gregorium implorat, ut memor commendationis* '*beatae dominae meae filiae vel iam matris vestrae domnae Radegundis*' *abbatissam monasterii s. Crucis adiuvet* VIII, 12. 12a. *ad Gregorium Fortunatus scribit Iustinae neptis eius nomine ipsamque commendat* VIII, 13. IX, 7, 81. — *Gregorii epistula suppositicia Germano Parisiorum episcopo data B* 82, 6. 8. [*Successit Euphronio in cathedra Turonensi a. 573; cf. H. F. X, 31, quam videtur perscripsisse a. 593*].
Gundegisilus *episcopus Burdegalensis* VII, 25, 7. [*Gundegisilus cognomento Dodo comes Santonicus mortuo Berthramno iussu Gunthramni regis episcopus Burdegalensis ordinatus est; cf. Greg. Tur. H. F. VIII, 22. Erat inter episcopos qui tumultum in monasterio S. Radegundis exortum componere studebant*].
Gunduarius *reginae patrimonii gubernator. Ad eum carmen datum* VII, 17.

Gundulfus *episcopus Mettensis B* 42, 7. [*Gundulfi Mettensis episcopi praeter Fortunatum nullus mentionem fecit. Vilico successisse videtur, cuius poeta alio loco meminit*].
Gunthechramnus *rex Franc. a. 561—592.* VII, 25, 12.

Halaricus *v.* Alaricus.
Hamalafredus *filius Hermenefredi regis Thuringorum, consobrinus Radegundis* VIII, 1, 24. *App.* I, 50. *App.* III, 12. *ad eum carmen datum App.* I. *de eius morte Radegundis planctus App.* III, 1—34. [*Deleto Thuringorum regno ad Iustinum imperatorem fugit; cf. Procop. de bello Goth. IV, 25:* Ἀμαλαφρίδος, Γότθος ἀνήρ, Ἀμαλαφρίδης μὲν θυγατριδοῦς, τῆς Θευδερίχου τοῦ Γότθων βασιλέως ἀδελφῆς, Ἑρμενεφρίδου δὲ υἱὸς τοῦ Θορίγγων ἡγησαμένου. ὅνπερ Βελισάριος μὲν σὺν Οὐιττίγιδι ἐς Βυζάντιον ἤγαγε, βασιλεὺς δὲ Ῥωμαίων ἄρχοντα κατεστήσατο, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν Αὐδουὶν τῷ Λαγγοβάρδων ἄρχοντι κατηγγύησε. *Langobardis contra Gepidas auxilio missus pugna obiisse videtur*].
Hector VII, 12, 11.
Helena *mater Constantini Magni imperatoris App.* II, 67.
Heli *sacerdos B* 87, 19.
Helias *propheta* IV, 26, 93. V, 2, 25. VIII, 3, 135. IX, 2, 39. X, 1, § 57. *B* 85, 21. 92, 30.
Helias *vir insignis per Dynamium salutatur* VI, 10, 69.
Helisaeus *propheta B* 99, 14.
Hermenefredus, Hermenfredus, Herminefredus *rex Thuringorum, patruus Radegundis* VIII, 1, 23. *App.* III, 33. *B* 38, 14.
Herodes *rex* XI, 1, § 28.
Hester VIII, 3, 99.
Hieremias *propheta Laud. M.* 15. 70.
Hieronymus *presbyter* VIII, 1, 57. *B* 1, 16. 20.
Hilarius *episcopus Gabalitanus B* 74, 30. 33. [*Concilio Arvernensi I. a. 535 subscripsit*].
Hilarius *episcopus Pictaviensis* I, 16, 38. III, 7, 51. V, 1, § 7. 3, 37. VI, 5, 217. VIII, 1, 13. 55. 3, 163. X, 14, 3. *App.* XXI, 13. *VM* I, 155. *de eo carmen datum* II, 15. *eius Vita a Fortunato composita B* 1—7. *liber de virtutibus B* 7—11. *Pictavis genitus* II, 15, 1. 2. '*regionis Aquitaniae oriundus*' *B* 2, 7. *coniux et filia B* 2, 13 (*cf.* Abra). *episcopus fit B* 2, 30. *Arianam haeresim impugnat* II, 15, 5—12. *B* 2, 35. *in exilium pulsus* II, 15, 15 *sq. B* 3, 8; *cf. VM* I, 124, 142. *quarto exilii anno Seleuciensi synodo interest B* 3, 32. *in Gallias revertitur B* 4, 22. *obit B* 7, 10. — *eius basilica Pictaviensis B* 9, 17. *eo S. Germanus proficiscitur B* 21, 7.
Hilarius *presbyter. Eius epitaphium* IV, 12. *e nobili gente ortus* IV, 12, 9. *prius iudex?* IV, 12, 12—15. *coniux, filia Euantiae, ante eum mortua* IV, 12, 11.
Hilarius [*num idem ac presbyter?*]. *Ad eum carmen datum* III, 16.
Hippolytus *filius Thesei* VII, 12, 18.
Homerus *poeta* III, 10, 3. VI, 1ª, 5. VII, 8, 25. 12, 27. VIII, 1, 4. fons Smyrnaeus III, 4, 5.

Iacob *patriarcha* IX, 2, 21. *VM* III, 515. *Laud. M.* 271.
Iacobus *apostolus* V, 2, 20. Iacobi *apostoli* (*plur.*) VIII, 3, 144.
Iafeth IX, 2, 19.
Iesse *radix carm. spur.* 7, 13. Iessea *virga Laud. M.* 10.
Iesus Nauae XI, 1, § 12.
Igidius *v.* Aegidius.
Innocentum *epitaphium, scil. Iohannis et Patricii fratrum* IV, 22.
Iob VIII, 3, 286. IX, 2, 24. 99. 132. X, 2, 15.
Iohannes *apostolus* V, 2, 20. VIII, 3, 143. *VM* IV, 689. *Laud. M.* 267. 295.
Iohannes *baptista* IX, 2, 38. *Laud. M.* 53. *B* 32, 11.
Iohannes *episcopus* (*Romanus?*) I, 2, 25.
Iohannes *episcopus* (*Patavinus?*) *VM* IV, 675.
Iohannes *diaconus. Ad eum carmen datum* III, 28. *Iuliani mercatoris filius?* IV, 23, 15.
Iohannes *infans* IV, 22, 7.
Iohannis *basilica Remensis B* 66, 29.
Ionas *propheta* IX, 2, 33. XI, 1, § 30.
Ioseph *filius Iacob* VIII, 3, 291.
Iovinus *patricius et rector provinciae. Carmina ad eum data* VII, 11. 12. *pater Aspasius, frater Leo* VII, 12, 121. *clarus* VI, 10, 69. *salutatur per Dynamium* VI, 10, 69. *primum in Germania poetae occurrit* VII, 12, 65. 66. [*Gregor. Tur. H. F. IV, 43:* in regno autem Sigiberti regis remoto ab honore Iovino rectore provinciae *a. 573. idem VI, 11: Theodorus episcopus* cum Iovino ex praefecto a Gunthramno rege detineri iubetur. *A Sigiberto rege Vcecensis episcopus designatur, cum Marcellus diaconus auctore Dynamio Massiliensi duce eum praevertisset. Vcecense oppidum obsidet, civium muneribus commotus abscedit, Greg. Tur. H. F. VI, 7, a. 581*].
Isac *filius Abraham* IX, 2, 21.
Ithacius *episcopus VM* IV, 334.
Iudas *Thaddaeus apostolus* VIII, 3, 149.
Iudith VIII, 3, 99. 304.
Iuliana *mulier B* 60, 32.
Iulianus *martyr Arvernus* V, 3, 11. VIII, 3, 161. X, 10, 13. [*Eius Passionem Script. Rer. Merov. I, p. 879, librum de virtutibus S. Iuliani a Gregorio compositum ib. p. 562 edidi. B. K.*].
Iulianus *imperator VM* I, 71. *B* 85, 4.
Iulianus *mercator. Eius epitaphium* IV, 23.
Iulita *mater Paterni episcopi B* 34, 5.
Iuppiter *VM* II, 164. III, 454. IV, 170.
Iustina *martyr Patavina* VIII, 3, 34. 169. *VM* IV, 673.
Iustina *neptis Gregorii Turonensis. Eius nomine carmen datum* VIII, 13. *commendatur Gregorio Turonensi* IX, 7, 81. [*Pater Iustinus; Gregor. Tur. de virtutibus S. Martini II, 2:* Iustinus vir sororis meae in valitudine inruit. *Erat praeposita monasterii Pictaviensis; cf. Greg. Tur. H. F. X, 15:* (*cum Leubovera abbatissa in ecclesia a sicariis quaereretur*), Iustina praeposita cum aliis sororibus pallam altaris, quod erat ante crucem dominicam, extincto cereo, abbatissam operit. Sed venientes cum evaginatis gladiis ac lanceis, scissa veste et paenae sanctimunialium manibus laniatis, adpraehensam praepositam pro abbatissa, quia tenebrae erant, excussis linteaminibus, a capite soluta caesariae detrahunt et usque basilicam sancti Helari inter manus deferunt custodiae mancipandam —; ubi cognoverunt non esse abbatissam, mox ad monasterium redire puellam praecipiunt.]
Iustinianus *I. imperator* X, 19, 16.
Iustinus *II. imperator. Ad eum et Sophiam uxorem carmen datum App.* II. *eius virtutes ac merita, praecipue de catholica fide ib.* 11—50. *Iustinus et Sophia Radegundi s. crucis partem mittunt ib.* 57 *sqq.* [*Greg. Tur. H. F. IX, 40:* tempore vero Sygiberthi — acceptis epistulis Sygiberthi regis, pro fide ac devotione Radegundis beata in partibus orientis clericos distinat pro dominicae crucis ligno ac sanctorum apostolorum ceterorumque martyrum reliquiis. Qui euntes detulerunt haec pignora].
Iuvencus *poeta VM* I, 15.

Lascivius *episcopus B* 37, 24. [*Concilio Parisino III. post a. 556 subscripsit*].
Launebodis *dux cum uxore Berethrude Saturnini templum Tolosae aedificavit. De eo carmen* II, 8. *barbarica gente ortus* II, 8, 24.
Laurentius *martyr Romanus. Eius reliquiae* I, 2, 13. VIII, 3, 164. *de basilica eius carmen* IX, 14. *eius basilica Parisiensis B* 79, 21.

BSB

Lauto *episcopus Constantinus B* 37, 22. [*Intererat conciliis Aurelianensibus II. a. 533, III. a. 538; V. a. 549 subscripsit:* Lauto in Christi nomine episcopus ecclesiae Constantinae vel Brioverensis. *Aurelianensi IV. a. 541 Escupilio presbyter pro eo adfuit; cf. Gall. Christ. XI, p. 864. AA. SS. Sept. VI, p. 438*].
Lazarus *pauper* V, 3, 29. *Laud. M.* 14.
Leo *presbyter Turonensis* VIII, 11, 3. [‘*Leonis presbyteri nostri*’ *meminit Greg. Tur. de virt. S. Mart. IV*, 25].
Leo *frater Iovini salutatur* VII, 12, 121.
Leobinus *episcopus Carnotenus. Eius Vita B* 73—82. ‘*Pictavorum urbis indigena*’ *B* 73, 10. *fit monachus B* 74, 4. ‘*in loco qui vocatur Carbonariae decrevit consistere*’ *B* 75, 30. *fit diaconus et Braiacensis monasterii praepositus B* 76, 11. *presbyter B* 76, 12. *Etherio Carnotensis urbis episcopo succedit B* 77, 34. *per 7 annos continuata infirmitate agitatus obit B* 81, 20. [*Concilio Aurelianensi V. a. 549. adfuit. Erat e iudicibus Saffaracum episcopum Parisinum condemnantibus, quorum iudicium concilium Parisinum II. a. 552 confirmavit; cf. Gall. Chr. VIII, p. 1096*].
Leonius *presbyter Pictaviensis B* 6, 9 *n.*
Leontianus *episcopus Constantinus B* 35, 32. 35. 37, 1. [*Concilio Aurelianensi I. a. 511 subscripsit*].
Leontius *I. episcopus Burdegalensis* IV, 9 *tit.* 3. *anno quinquagesimo octavo aetatis defunctus v.* 33. *Theudosii iussu Fortunatus eius composuit epitaphium* IV, 9, 37. 38. [*Interfuit concilio Aurelianensi IV. a. 541*].
Leontius *II. episcopus Burdegalensis. Ad eum carmina data* I, 14—16. *eius epitaphium* IV, 10. *decus Burdegalense* I, 15, 68. *e nobilissima gente ortus* I, 15, 15 *sqq.* IV, 10, 7 *sq. iuvenis Gothico bello interest* I, 15, 7 *sqq.* [*a. 531; cf. Greg. Tur. H. F. III, 10*]. *deinde tertius decimus Burdegalensis episcopus factus est* I, 15, 39. *papa nominatur* I, 9, 7. 11, 9. 12, 7. 13, 1. 15, 15. 19, 15. III, 24, 19. *de condendis et restituendis aedibus optime meritus* I, 6, 5. 8, 13. 14. 9, 7. 10. 11. 12, 7—14. 13. 15, 41 *sqq.* IV, 10, 13. 55. *restituit Bissonnum villam* I, 18, 11 *sqq. Vereginis villam* I, 19, 15 *sqq. Praemiacum villam* I, 20, 19 *sqq. altaribus sacra vasa donat* I, 15, 77 *sqq. una cum Placidina uxore calicem* I, 14. *item cum Placidina sepulchro Bibiani argenteum tegumentum* I, 12, 13 *sq. bilinguis homo, ut episcopatum obtineat, nuntiat, Leontium esse mortuum, sed superno dono huic civitati redditur* I, 16. *annos* 44 *natus moritur* IV, 10, 23. [Huius (*Chariberthi*) regis tempore apud urbem Sanctonicam Leontius, congregatis provinciae suae episcopis, Emerium ab episcopatu depulit, adserens non canonice eum fuisse huic honori datum. — (*Rex autem*) statim directis viris religiosis episcopum in loco restituit, dirigens etiam quosdam de camerariis suis, qui exactis Leontio episcopo mille aureis reliquos iuxta possibilitatem condempnavit episcopos, *Greg. Tur. H. F. IV, 26. Concilio Aurelianensi V. a. 549 per legatum subscripsit; Parisiensi II. a. 552 ipse interfuit*].
Leubila *femina B* 46, 5.
Leucadius *praeses VM* IV, 342.
Leudegiselus *vir inlustris B* 22, 3.
Libanius *servus ecclesiae Parisinae B* 22, 13.
Ligerius *faber B* 15, 32.
Liliola *abbatissa tertia monasterii Arelatensis a Caesario conditi* VIII, 3, 43.
Loth V, 5, 49.
Lucas *evangelista* VIII, 3, 152.
Lupicinus *VM* I, 179. [*Cf. Ammianus 18, 2, 7 cet.*].
Lupus *episcopus Lugdunensis B* 74, 36. [*Concilio Aurelianensi III. a. 538 subscripsit; cf. Gall. Chr. IV, p. 31*].
Lupus *diaconus. Ad eum et Waldonem carmen* IX, 13.
Lupus *dux Campaniae Remensis* VII, 4, 27. 7, 2. 8, 33. 72. 9, *tit.* 6. 10, *tit.* 20. *Ad eum carmina data* VII, 7—9. *frater Magnulfi* VII, 10, *tit. Saxones et Danos ad Bordaam fluvium superatos usque ad Laugonam persequitur* VII, 7, 49—60. *Sigiberthо regi fidelissimus* VII, 7, 21. 22. *Fortunatum fovet* VII, 8, 49. 50. 9, 12 *sq.* [*Filius Romulfus ‘iam presbiterii honore praeditus’ Aegidio remoto Remensis episcopus fit, Greg. Tur. H. F. X, 19. gener Godigisilus dux, H. F. IX, 14. ipse dux Campanensis, ib. VI, 4. Sigiberthо rege interfecto, ab Aegidio Remensi episcopo, Vrsione, Berlefredo, neglectis Brunichildis reginae precibus, acerrime vexatur. ‘At ille cernens se in discrimine, tulatum infra urbis Lugdune Clavate murus coniugem suam, ad Guntchramnum regem confugit. A quo benigne susceptus cum eo latuit, exspectans, ut Childeberthus ad legitimam perveniret aetatem’. Aegidio reconciliatur, H. F. IX, 14*].
Lycontius [*ex vicariis, Sulp. Severus dial. III, 14, 3*]. *Eius familia a Martino curata* X, 7, 55. *VM* IV, 426—488.
Lysa VII, 12, 27. *cf. adnot.*

Machabaea X, 15, 1. Machabei IX, 2, 103.
Magnericus *episcopus Treverensis. Ad eum carmen datum App.* 34. *Nicetii Treverensis discipulus et successor App.* 34, 5. *eius de regenda ecclesia merita* 1—22. [*Auctor relationis de Theodoro Massiliae episcopo, Gregorius Tur. H. F. VIII, 12. Theodebertum Childeberti II. regis filium a. 586 baptizat ib. c. 37, e Gunthramni Bosonis manibus a. 587 vix effugit, ib. IX, 10*].
Magnofledis *puella B* 17, 12.
Magnulfus *frater Lupi ducis. Ad eum carmen datum* VII, 10. *iudex* VII, 10, 17.
Malachias XI, 1, § 34.
Mallegundis *soror Caletrici episcopi Carnoteni B* 80, 23. [*Monegundem Carnotenam cuius Vitam Greg. Tur. V. Patr. XIX. scripsit eandem esse putant*].
Mammona *coniux Sigerici Iudaei B* 24, 18.
Manichaeus *Fotinus* X, 1, § 13.
Marcella *martyr* VIII, 1, 44.
Marcellinus *caecus B* 30, 33.
Marcellus *episcopus Parisinus. Eius Vita a Fortunato composita B* 49—54. *Radegundi Marcelli munera, Vitam scil., Fortunatus misit App.* XXII, 15. ‘*natus Parisii*’ *B* 50, 26. *fit subdiaconus B* 51, 21. *pontifex ordinatur B* 53, 7. *obit die Kal. Nov. B* 54, 16. [*Vitam eius Greg. Tur. in Gl. Conf. c. 87 laudavit*].
Marcus *apostolus* VIII, 3, 151.
Maria *mater domini* I, 15, 55. 57. IV, 26, 96. VI, 5, 359. VIII, 3, *tit.* 25. 102. 136. 4, 33. X, 5, 8. XI, 1, § 17. § 19. 6, 6. *VM* III, 441, 459. *Laud. M. tit.* 26. 87. 126, 229. *carm. spur.* 7, 8. 32. 8, 4. *de laude Mariae Append. carm. spur.* I. — Mariae *basilica Castri Petrae B* 96, 23.
Maria *soror Lazari* VIII, 1, 45.
Maria *filia Damiani Namnetensis B* 21, 32.
Maro *v.* Vergilius.
Mars VI, 1, 20.
Martha *soror Lazari* VIII, 1, 45. *B* 43, 11.
Martialis *episcopus Lemovicensis. De eo carmen spurium* 3. [*Cf. Script. Rer. Merov. I, p. 764. B. K.*].
Martianus *abbas. Ei mittit vitam Paterni B* 33, 8. 12.
Martinus *episcopus Galliciae. Carmina ad eum data* V, 1. 2. *Martius dicitur* V, 1, § 1. *novus Martinus* V, 2, 17. 43. *Romanus e Pannonia ortus* V, 2, 21. *Sueborum in Hispania apostolus* V, 2, 17. 22. 43. *de convertendis illis ad catholicam fidem bene meritus ib. v.* 43 *sqq.* [Hoc tempore (*c. a. 580*) beatus Martinus Galliciensis episcopus obiit, magnum populo illic faciens planctum. Nam hic Pannoniae ortus fuit; et exinde ad visitanda loca sancta in Oriente properans, in tantum se litteris imbuit, ut nulli

secundus suis temporibus haberetur. Exinde Gallitiam venit, ubi cum beati Martini reliquiae portarentur episcopus ordinatur. In quo sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migravit ad dominum, *Greg. Tur. H. F. V, 37. Cf. de virtutibus S. Martini I, 11. Eius vitam nuper descripsit Caspari, Martin von Bracara's Schrift de correctione rusticorum. Christiania 1883*].

Martinus *episcopus Turonensis praef.* § 6. I, 7, 9. 16, 39. III, 1, § 3. 2, § 5. 3, 23. 6, 19. 7, 52. V, 1, § 10. § 11. 2, 15. 3, 11. 38. 4, 1. 9, 3. 11, 7. 14, 4. 17. VI, 5, 229. VIII, 1, 21. 3, 163. 12, 7. 15, 10. 20, 1. X, 7, 27. 31. 11, 11. 23. 31. 12a, 7. 14, 3. 17, 27. 19, 19. *App.* XIX, 4. XXI, 13. *VM tit. prol.* § 2. 4. *praef.* 33. *eius origo* X, 6, 93. *VM* I, 46. *pauperem vestit* I, 2, 17. II, 13, 7. X, 6, 26. 103—116. 7, 57. 10, 15—19. *VM* I, 50—67. *item hieme pauperem quendam vestit, ipse hirsuta veste indutus in ecclesiam intrat; ante altare stanti globus ignis e capite emicare visus est* I, 5, 7 *sq.* X, 6, 9. *ib.* 81 *sq. VM* III, 24—73. *Christum chlamyde sua tectum nocte videt* X, 6, 27 *sq. B* 5, 6. *sub Iuliano miles in Gallia VM* I, 68—77. *in latrones incidit ib.* 78—87. *matrem ad christianam fidem adducit ib.* 104—107. *Arianis resistens flagellatur ib.* I, 108—122. *Mediolani sibi cellam statuit* I, 146—147. *ubi Maurilium litteris imbuit B* 82, 28. 29. 84, 32. *ab Auxentio expellitur VM* I, 148. *B* 84, 34. 35. *Gallinariam insulam adit* I, 150. *ab Hilario exorcista instituitur B* 5, 3. *Hilarium redeuntem secutus monasterium prope a Pictaviensi urbe statuit* I, 155—158. *aliud* I, 220—222. *episcopum Turonensem factum Maurilius adit B* 85, 4. 8. 10. *ab eo discedit B* 82, 31. 85, 12. *Maurilium Andegavensem episcopum Martinus ordinat B* 83, 26. 91, 3. 10. 11. 13. 18. 21. 22. *catechumenum a morte revocat* X, 6, 39. *VM* I, 159—178. *B* 5, 30. 6, 2. *Lupicini famulum* I, 179—201. *gentilis mulieris filium* III, 171 *sqq. cf.* X, 6, 117—120. *virtutes ab eo editae* X, 6, 55—66. 129—132. *VM* I, 202—219. 223—234. 235—248. 325—354. II, 222 *sqq.* III, 120—208. 269—295. IV, 52—97. 173—194. 272—330. 402—425. 489—519. *templa profana diruit* X, 6, 43—46. 121—128. *VM* I, 249—360. IV, 210—250. *curationes ab eo factae* I, 6, 10. X, 6, 33 *sqq.* 49–54. 67—72. 93—100. 7, 51 *sq. VM* I, 361—428. 450—513. II, 10—43. III, 74—120. IV, 28–51. 251—271. 387—401. 426—488. *ipse ab angelo curatur VM* II, 44—57. *a Maximo Augusto convivio adhibitus VM* II, 64—68. *ab eo honoratus VM* II, 94—101. *a Maximo et ab Augusta VM* III, 247—268. *Augusto sortem praedicit VM* II, 116—121. *cum angelis saepe colloquitur VM* II, 121—131. III, 415 *sqq.* IV, 367 *sqq. a diabolo temptatus VM* I, 88—103. II, 141—221. 278—357. *daemonas expellit VM* I, 429—449. III, 296—325. IV, 158—172. 195—209. *cum iis pugnat VM* III, 451 *sqq. Martini laudes VM* I, 358—375. 391 *sqq.* III, 61—73. IV, 572 *sqq. Valentiniani imperatoris animum mollit VM* III, 209—246. *in synodo Treverensi falso haereseos accusatus VM* IV, 341—386. *a Brictione vexatus VM* IV, 519—571. *in vico Condate obit B* 42, 13. *Martini dicta VM* III, 368—404. *mos B* 48, 9. *Martius dicitur* V, 1, § 1. *VM* I, 458. *Martini reliquiae Ravennae* I, 2, 17. *VM* IV, 689 *sqq. basilicae Ausciensis* (?) I, 4. *Burdegalensis* I, 6. *Carnotena B* 81, 22. *Turonensis B* 9, 17. 17, 27(*ianua*). 24, 41. 42, 10. 84, 23. 28. *cellula ubi pauperem vestivit* I, 5. *oratorium B* 48, 25. *Martini festa* VIII, 11, 4. X, 7, *tit.* 11, *tit. B* 17, 23. [*Obiit a. 401*].

Martius V, 1, § 1. *VM* I, 458. *Cf. Martinus.*

Marturius *martyr Anauniae* I, 2, 21. [*Cf. AA. SS. Mai. VII, 38*].

Marturius *abbas Narbonensis B* 62, 12. 24.

Matthaeus *apostolus* V, 2, 9. VIII, 3, 148. *Laud. M.* 295.

Mauricius *dux legionis Agaunensis* II, 14, 5.

Maurilio *caecus Andegavensis B* 30, 30.

Maurilius *episcopus Andegavensis. Eius Vita Fortunato male tributa B* 82—101. '*Mediolanensis oppidi indigena*' *B* 84, 31. *fit lector B* 84, 36. *sacerdos B* 85, 8. *Calonnam adit B* 85, 16. *ubi 'bis senos degit per annos' B* 85, 27. *fit episcopus Andegavensis B* 91, 17. *obit Id. Sept. B* 101, 1. — *Maurilii basilica Andegavensis B* 31, 44.

Maximus *Augustus a. 383—388. Martinum ad convivium invitat VM* II, 64—68. *eum honorat VM* II, 94. 101 *sqq.* III, 247 *sqq. Ithacium tuetur VM* IV, 332—336. *Priscillianistas insectatur ib.* 337—340. *interfectus Aquileiae VM* II, 119. *eius uxor VM* III, 252 *sqq.*

Medardus *episcopus Noviomagensis vel Viromandensis. De eo carmen* II, 16. *eius Vita B* 67—73. pater de forte Francorum generi non fuit infimus libertate, mater vero Romana absolutis claruit servitute natalibus, — quorum in Veromandensi territurio et habitatio fuisse dinuscitur et origo *B* 68, 5. *fit sacerdos B* 68, 21. *presbyter B* 68, 31. *virtutes ab eo editae* II, 16, 30 *sqq. B* 69—72. *eius laus* II, 16, 1—30. defuncto Veromandensium urbis pontifice in eius loco consecrator episcopus. Vbi conversatione caelesti ter quinus annorum curriculis in sanctimunia ipsius officii sacerdus extetit praeciosus *B* 71, 6. *Radegundem consecrat B* 41, 22. 28. 42, 19. *obit longaevus tempore Chlothacharii regis* (*c. a.* 557) *B* 71, 11. *eius templa VM* IV, 639. [Quem Chlotharius rex cum summo honore apud Suessionas civitatem sepelivit et basilicam super eum fabricare coepit, quam postea Sigibertus, filius eius, explevit atque composuit. Ad cuius beatum sepulchrum vidimus vinctorum compedes atque catenas disruptas confractasque iacere, quae usque hodie in testimonium virtutis eius ad ipsum sepulchrum reservantur, *Gregorius Tur. H. F. IV, 19. Libri de mirabilibus S. Medardi idem in Gl. Conf. c.* 93 *meminit, cf. Script. Rer. Merov. I, p. 807. B* XXVI].

Medardus *Meglidunensis B* 15, 13.

Medeveus *episcopus Meldensis B* 79, 19. [*Concilio Aurelianensi V. a. 549 interfuit. Erat inter iudices, qui Saffaracum episcopum Parisinum condemnarunt, quorum iudicium concilio Parisino II. a. 552 confirmatum est; cf. Gall. Chr. VIII, p. 1598*].

Melania *sancta* VIII, I, 43.

Melanius *episcopus Redonicus B* 37, 1. [*Concilio Aurelianensi I. a. 511 adfuit. De eo egi, Script. Rer. Merov. I, p.* 779].

Melchisedech II, 10, 21. IX, 2, 23.

Menander *poeta* VII, 12, 27.

Mercurius *VM* III, 453.

Michahel *Laud. M.* 185. 317.

Micheas *propheta Laud. M.* 111.

Minerva IV, 28, 8. *VM* II, 165.

Montanus *monachus B* 64, 16.

Moverta *mulier Parisina B* 25, 35.

Mopsus IX, 7, 39.

Moyses II, 9, 72. V, 5, 33. 131. 6, § 16. VIII, 3, 14. IX, 2, 25. X, 1, § 4. § 31. XI, 1, § 25. *Laud. M.* 75. *B* 13, 20. 35, 15. Moysi *virga B* 92, 28. Moysiticus *VM* II, 28.

Mummolenus. *Ad eum carmen* VII, 14. *a consiliis regis* 14, 8. *nobilitate potens ib.* 11. *rector ib.* 37. [*Fortasse is qui nominatur a Greg. Tur. H. F. VI, 45. X, 2*].

Mummolus *salutatur per Lupum et Waldonem* IX, 13, 11.

Munsvinthus *maritus Beretrudis B* 18, 35.

Musa *praef.* § 4. VII, 8, 30. 12, 29. IX, 7, 20. X, 9, 52. XI, 23, 8. *App.* XII, 3.

Namatius *episcopus Viennensis* IV, 27, 13 *maritus Eufrasiae.* [*Obiit annos natus 73 a. 522 secundum epitaphium editum apud Le Blant, Inscr. de la Gaule II, p. 96 n. 425*].
Nantharici *familia B* 15, 24.
Napaeae *dryades* VI, 1, 105.
Nazarius *martyr. De eius basilica carmen* I, 10.
Nectardus *pater S. Medardi B* 68, 5 *n.*
Nectarius *episcopus Augustodunensis B* 12, 16. [*Concilio Aurelianensi V. a. 549 adfuit; cf. Gall. Chr. IV, 343*].
Nectarius *iuvenis, filius Proculi. Eius epitaphium App.* VIII.
Nereides VI, 1, 104.
Nicasia *uxor Orientii* IV, 24, 12.
Nicasius *comes B* 17, 42. 18, 13. [*Eius meminit auctor Vitae S. Iohannis Reomaensis; cf. Stoeber in SB der phil.-hist. Classe der kais. Akad. d. W. in Wien, tom. CIX, 1, p. 356*].
Nicetius *episcopus Lugdunensis* X, 10, 23. [*Videsis quae ad eius Vitam a Gregorio, V. Patr. VIII. compositam adnotavi, Script. Rer. Merov. I, p. 691 sqq. B. K.*].
Nicetius *episcopus Treverensis App.* XXXV, 5. *ad eum carmen datum* III, 11. *Mediolanum castellum ab eo supra Mosellam conditum* III, 12. [*Eius Vitam Gregorius V. Patr. XVII. composuit, virtutesque ab eo editas in Gl. Conf. c. 92 descripsit; cf. H. F. X, 29. V. Patr. c. 3, Script. Rer. Merov. I, p. 682. 727 sqq.*].
Nileffus [*Carileffus coni. Labbe*] *diaconus B* 74, 11.
Noe IX, 2, 17. X, 2, § 7.
Noemi *uxor Elimelech* VIII, 3, 99.
Nonnicius *clericus Parisinus B* 52, 15.
Nunnichius *vir inlustris B* 23, 30.

Oceanitis: venit Oceanite miscente e fluctu dulcedo V, 1, § 4.
Orientius *poeta VM* I, 17.
Orientius *coniux Nicasiae. Eius epitaphium* IV, 24. *a consiliis regis* IV, 24, 6 *sqq. vix sexaginta annos natus moritur ib. v.* 11.
Orosius *historicus* VIII, 1, 59.
Orpheus *praef.* § 4. VII, 1, 1. 12, 22.

Palamedes VII, 12, 16.
Palatina *uxor Bodegisili ducis. Ad eam carmen datum* VII, 6. *pater Gallus Magnus episcopus ib. v.* 23.
Palladius *basilicam Stephani construit* I, 3, 11. [*Palladiorum stirps in Galliis celeberrima erat; cf. Script. Rer. Merov. I, p. 782, n. 3. In catalogo Biturigensium episcoporum duo Palladii occurrunt, alter saeculo IV, alter saec. V; cf. Gall. Christ. II, p. 8. Exstat apud Bituriges templum Stephani, cuius meminit Gregorius Turonensis H. F. I, 31:* (*Leocadius*) domum suam fecit aecclesiam. Haec est nunc ecclesia apud Bituricas urbem prima, miro opere conposita et primi martyres Stephani reliquiis inlustrata].
Panitia *mulier B* 18, 23.
Papiana *App.* 9, 22.
Papulus *comes* (?) *Sigiberthi regis* VI, 8, 39. 49.
Pascentius *episcopus Pictaviensis. Ei dedicat Vitam et virtutes S. Hilarii B* 1, 2. 7, 12. [*De eo egi B V. VII*].
Paternus *episcopus Abrincatinus. Eius Vita a Fortunato composita B* 33—37. *Pictavus civis B* 34, 3. *a Iulita matre enutritus B* 34, 5. *monasterium Enessionense petit B* 34, 7. *fit in fano Sesciaco eremita B* 34, 23. *diaconus ac presbyter institutus B* 35, 35. *septuagenarius abbatis officio fungitur B* 36, 41. *fit episcopus Abrincatinus B* 37, 4. *tertio decimo pontificatus anno obit B* 37, 13. *in basilica Sesciacensi sepultus B* 37, 23. [*Post a. 556 concilio Parisino III. subscripsit*].
Paternus *abbas. Carmina ad eum data* III, 25 *una misso codice emendato.* VII, 23. [*Alius ac episcopus; cf. Mabillon, Annales lib. III, n. LIII*].
Patricius *infans* IV, 22, 8.
Paula *sancta* VIII, 1, 41.
Paulina *sancta* VIII, 3, 35.
Paulinus *episcopus Nolanus a S. Martino sanatus VM* II, 38 *sqq.* 376 *sqq.*
Paulinus *Petricordiensis poeta VM* I, 20. II, 469.
Paulus *apostolus* I, 2, 9. II, 1, 8. 13, 5. 14, 7. III, 6, 14. 7, 4. 10. V, 1, *tit.* 2, 7. 19. 3, 35. VII, 12, 52. VIII, 1, 10. 3, 137. 386. IX, 2, 35. X, 1, § 26. § 34. § 42. 2, § 17. 7, 19. XI, 4, 11. 6, 5. 15, 3. *App.* II, 17. *VM* III, 450. 476. 488. IV, 661. 689. *Laud. M.* 269. 293. *B* 62, 16. 87, 4.
Paulus *episcopus Narbonensis B* 103, 2. [*Cf. Prud. Perist. IV, 34:* Surget et Paulo speciosa Narbo. *Greg. Tur. H. F. I, 30 Paulum inter septem episcopos Decio et Grato cos. ad praedicandum in Gallias missos recenset. Cf. AA. SS. 22. Mart. III, 371*].
Periculosa *mater Probiani B* 8, 19.
Peripatetica *censura* V, 1, § 7.
Petrus *apostolus* I, 2, 7. II, 1, 8. 13, 3. III, 6, 13. 7, 4. 10. 130, 2. IV, 5, 12. 26, 94. 27, 22. V, 2, 6. 19. 62. 3, 35. VI, 5, 358. VII, 12, 52. 22, 6. VIII, 1, 10. 3, 16. 138. IX, 2, 35. X, 7, 19. XI, 6, 5. *App.* II, 16. *VM* III, 450. 476. *Laud. M.* 270. 293. 335. *carm. spur.* 3, 12. 13. *B* 25, 14. 62, 16. 66, 8. 103, 11. — *Petri basilica Andegavensis B* 92, 7. 12. 14.
Pharao, Farao VIII, 3, 291.
Philippus *apostolus* VIII, 3, 145.
Phoebus III, 23a, 1. VII, 8, 5. *VM* IV, 222.
Photinus, Fotinus *Manichaeus* X, 1, § 13.
Phrygia, Frigia *uxor Brumachi* IV, 20, 5.
Pia *monialis B* 40, 14.
Pientius *vir inlustris Turonensis B* 18, 44.
Pierius fastus VII, 13, 1.
Pilatus Pontius XI, 1, § 21. 28.
Pindarus IX, 7, 9. quasi sofo Pindarico III, 4, § 3. Flaccus Pindaricus V, 6, § 7.
Pittacus *philosophus* V, 1, § 7.
Placidina *uxor Leontii Burdegalensis episcopi. Ad eam carmen datum ex insula oceani* I, 17. *primum coniux, deinde soror eius* I, 15, 94. *Caesareo genere orta, ab Arcadio* [*ubi vide*] *et Avito Caesare originem ducens* I, 15, 95 *sqq. eius laudes ib.* 101—108. *cum Leontio sepulchro Bibiani tegumentum donat* I, 12, 14. *item cum coniuge calicem dat* I, 14, 2. *basilicam a Leontio aedificatam sacris velis ornat* I, 6, 21. *Fortunatum Leontii epitaphium componere iubet* IV, 10, 26.
Plato *philosophus* V, 1, § 7. VII, 12, 25.
Plato *episcopus Pictaviensis. Ad eum propter consecrationem carmen datum* X, 14. [*Archidiaconus Turonensis, amicus Gregorii, H. F. V, 49. deinde episcopus Pictaviensis, idem de virtutibus S. Martini IV, 32*].
Polydeuces III, 4, 5. [*Cf. Homerus Il. 3, 237*].
Pompeius VII, 7, 4.
Praesidius *monachus. Eius epitaphium* IV, 14.
Priscilianus *haereticus VM* IV, 336.
Privatus *episcopus Gabalitanus, martyr* VIII, 3, 161. [Inruentibus autem Alamannis in Gallias sanctus Privatus Gabalitanae urbis episcopus in criptam Memmatinsis montis, ubi ieiuniis orationibusque vacabat, reperitur, populum Gredonensis castri monitione conclusum. ...daemoniis immolare compellitur. Quod spurium ille tam execrans quam refutans, tamdiu fustibus caeditur, quoadusque putaretur exanimis. Sed ex ipsa quassatione, interpositis paucis diebus, spiritum exalavit. *Greg. Tur. H. F. I, 34*].
Probianus *episcopus Biturigensis? B* 8, 15. 28. [*Arcadius episcopus per eum Aurelianensi IV. a. 541 subscripsit; ipse Parisino II. a. 552 et III. post a. 556*

interfuit. Cui Felix successit; cf. Gall. Christ. II, p. 13].
Proculus *pater Nectarii. App.* VIII, 5.
Prodomeres (*acc.* Prodomerem) *famulus Fortunati* V, 8b, 9.
Protagia (*P*, Protasia *R*) *mater S. Medardi B* 68, 6 *n.*
Protasius *v.* Gervasius.
Prudentius *episcopus Parisinus B* 51, 23.
Prudentius *poeta VM* I, 19.
Pythagoras *philosophus* VII, 12, 25.

Quintianus *episcopus Rutenus et Arvernus, Galli magister et decessor* IV, 4, 13. *B* 62, 4. [*Eius Vitam scripsit Gregorius Tur., V. Patr. IV. Afer natione ib. 4. primum Rutenorum episcopus a civibus ex urbe depulsus Arvernum venit, Greg. Tur. H. F. II, 36. Eufrasio mortuo Arvernorum episcopus factus, a Placidina et Alchima Apollinaris coniuge et sorore coactus abdicare episcopatu, defuncto Apollinare a Theuderico rege restituitur ib.* III, 2. *mortuus c. a. 525. H. F. IV, 5. sepultus in basilica Stephani, V. Patr. IV. a. 506 concilio Agathensi, a. 511 Aurelianensi I. ut Rutenorum episcopus subscripsit*].
Quirinus *Romulus* VII, 12, 20.
Quirinus *martyr* VIII, 3, 153.

Rachel VIII, 3, 99. X, 2, § 7.
Radegundis *uxor Chlothacharii I. regis, postea monialis Pictaviensis* († *a. 587*) V, 3, 14. VI, 5, 225. VIII, 3, 47. 9, 1. VIII, 12a. IX, 1, 128. *data ad eam carmina* VIII, 5—10. XI, 2—4. *App.* XX (?). XXI. XXII. XXVIII. *eius Vita a Fortunato composita B* 38—49. *Radegundis origo* VIII, 1, 21 *sqq., cf. App.* III, 32 *sqq. pater Bertharius vel Bertecharius rex Thuringiae App.* III, 32. *B* 38, 14. *a Chlothachario capta B* 38, 20. *ei nubit B* 39, 12. *a Medardo episcopo velata B* 41, 28. *in Pictavum territorium se contulit B* 42, 16. *Hamalafredum diligit App.* I, 47—122. *per eum Francorum regibus se commendat ib.* 165 *sqq. eius mortem deplorat App.* III, 12—34. *fratris necem deplorat ib.* 123—156. *ab Artachi nepote petit, ut saepius litteras det, App.* III, 12—34. *Radegundis vestitus et ciborum tenuitas* VIII, 1, 25 *sqq. B* 42, 18. 44, 9—20. *patrum operum studiosissima* VIII, 1, 53—60. *eius labor in comparandis epulis App.* XXVIII, 5 *sqq. obit B* 49, 1. *vivit in caelis* X, 7, 25. *dicitur mater* VIII, 2, 4. XI, 3, 1. 6, 9. 7, 1. 8, 11. 13, 3. 14, 10. 15, 1. 18, 7 (?). 19, 7. 22, 2. 23, 11. *App.* X, 5. XII, 9. XIV, 2. XV, 1. XVIII, 9. 12. XXI, 2. XXII, 2. XXIV, 14. XXVI, 1. XXVII, 11. XXIX, 13. *domina mater* XI, 10, 13. *domna* III, 4, § 12. VIII, 2, *tit.* 5, *tit.* 12a. X, 3, § 4. XI, 2, *tit. vel domina* XI, 17, 2. *App.* XI, 8. XX, 1 (?). XXII, 7. XXIV, 11. *Gregorii Turonensis 'filia vel iam mater'* VIII, 12a. *Radegundis et Agnes 'genitae' dictae episcopi cuiusdam abbatisve* V, 9, 13. 19, 11. IX, 10, 9; *matres* V, 11, 8. — *Radegundis monasterium Pictaviense B* 19, 8. — *Radegundis quendam de morte filiae consolatur* X, 4. *a Radegunde Fortunatus impeditur, ne ad Germanum episcopum Parisinum proficiscatur* VIII, 2, 4 *sqq. Radegundem laudat de floribus quibus die paschali altare ornaverat* VIII, 7. *Radegundem alloquitur, cum quadragesimis se recluderet* VIII, 9. XI, 2. [*Fortunatus, Vita Radegundis c.* 22: Prima quoque quadragesima qua se reclusit in cellula donec fuisset transacta, panis non sumpsit cibaria, nisi die dominico *sqq.*]. *reducem e clauso salutat* VIII, 10. *Radegundis reginae voto Fortunatus in Pictavorum urbe remanet* VIII, 1, 21 *sqq. una cum Agnete Radegundem lassitudine affectam vinum bibere iubet* XI, 4. *Felicis episcopi Namnetici crimina de suo cum Radegunde consortio refutat* III, 4, § 12. — *Radegundis nomine carmen cui inscribitur de excidio Thuringiae Hamalafredo mittitur App.* 1. *Iustino Augusto et Sophiae gratiae aguntur de s. crucis parte transmissa App.* II. *Radegundis et Agnetis nomine Avito episcopo Arvernensi pro muneribus missis gratiae aguntur* III, 21, 11; *item Ragnemodo episcopo Parisino et pro disco misso 'de marmore Pario' et pro gemmis ad ornandam s. crucem* IX, 10; *item salutem dat Fortunatus Aredio abbati Lemovic.* V, 19, 12; *item Gregorio Turonensi* IX, 7, 77 *sqq.; earum nomine carmen fecit de pomis mittendis. App.* 9, 35. *Radegundem et Agnen commendat Avito episcopo Arverno* III, 22a, 14. *Martino Galliciae episcopo 'filias et famulas'* V, 1, § 10. 2, 63. *Radegundis hominem servientibus dominorum* X, 3, § 4. *Radegundi et Agneti gratias agit Fortunatus pro eulogiis missis* XI, 10. *pro lacte quod infirmum ipsum recrearet transmisso* XI, 15. *pro lacte inter alias delicias misso* XI, 19. *pro prunis et ovis* XI, 20. *Radegundi et Agneti mittit violas* VIII, 6. *flores* VIII, 8. *fiscellam castaneis refertam quam ipse manibus texuerat* XI, 13. *pruna nigella* XI, 18. *tria munera (poma?) App.* 26, 3—6. *munera Marcelli, scilicet Vitam eius a se scriptam App.* XXII, 15—18. *Radegundis et Agnetis pietatem et desiderium laudat absens* XI, 7, 1—4. *simul alius cuiusdam mulieris, App.* 12. *deinde App.* 29, 11—14. *earum in honorem in convivio carmen pangit* XI, 23. *ex itinere mittit carmen, quo cito eas se revisurum esse sperat* XI, 25; *item ante diem 'cenae domini' se reversurum ad eas esse dicit App.* 29, 13. 14. *hiemali frigore fluviique glacie in itinere detentus eas vota pro se facere iubet* XI, 26. *ex itinere 'matribus ac dominis' salutem dat App.* 25, 2. *die paschae Radegundem, Agnen, aliam quam dicit matrem aut sororem Radegunde 'natu maiorem, honore minorem' salutat App.* 14; *'nocte salutifera' (vigilia natalis Christi?) matrem et sororem sex versibus salutat, duos exposcit App.* 15. *Radegundis et Agnetis figendorum lactis cremorum artem celebrat* XI, 14, 1—3. *Radegundem Agnenque escas comparantes describit App.* 28, 1—12. *epulas ab iis missas laudat App.* X. *simultates inter Radegundem et Agnen componere studet App.* XIII. *earum precibus se commendat* XI, 26, 15—18. *App.* 29, 17. 18. *in Vita S. Martini componenda poscit ut se adiuvent VM praef. v.* 27 *q. s. Radegundem et Agnen hortatur, ut violis similes fiant* VIII, 6, 11—12. *utramque crucis praesidio commendat in cruce ipsa* II, 4. *pro Radegunde et Agnete vota facit propter altare vernis floribus ornatum* VIII, 7, 7—20. *carmina ad eas data* XI, 11. 13. 15—25. *App.* X—XVII. XXIX. *intelleguntur item* XI, 3, 11—16. 5, 15. 16. 7, 7—12. 8, 9—12. 14, 9. 10. 15, 6. 19, 7. 8. *App.* 10, 5. 6. 13, 11. 12. 14, 9. 10. 18, 9—12. 21, 13. 14. 22, 19—22. 27, 11. 12. 28, 13. 14. *vel a Radegunde vel ab Agnete vespere abire coactum, cum ea et animo et gratia Christi coniunctum se esse dicit App.* 16. *sorores deo laudes gratesque agere iubet, quod semet ipso foris excluso quandam feminam* [*Guerardus l. c. p. 96 Casariam Arelatensem opinatur*] *in monasterio teneant App.* 17. *(Radegundis et Agnetis?) 'pietate et gratia' sperat fore, ut inter longa iciunia neque alii neque ipse fame vexentur App.* 30.
Ragnemodus *episcopus Parisinus. Ad eum carmina data* III, 26. IX, 10. *'dulci sive hypocoristico nomine' Rucco diaconus modo presbyter dicitur* III, 26. *episcopus* IX, 10. [cum beatus Germanus Parisiacae urbis pontifex ad festivitatem antistitis gloriosi (*Martini*) accederet, Ragnimodus tunc diaconus, nunc episcopus, in servitium eius accessit, graviter a disintiria laborans, *Gregor. Tur. de virt. S. Martini* II, 12. *presbyter dicitur in Gl. Conf. c. 87. Germano Parisiorum episcopo a. 576 successit; cf. H. F. V, 14. Theodericum Chilperici et Fredegundis filium a. 582 de baptismo suscepit ib.* VI, 27. *Fredegundem, Chilperico interfecto, in Parisiacam urbem fugientem a. 584 re-*

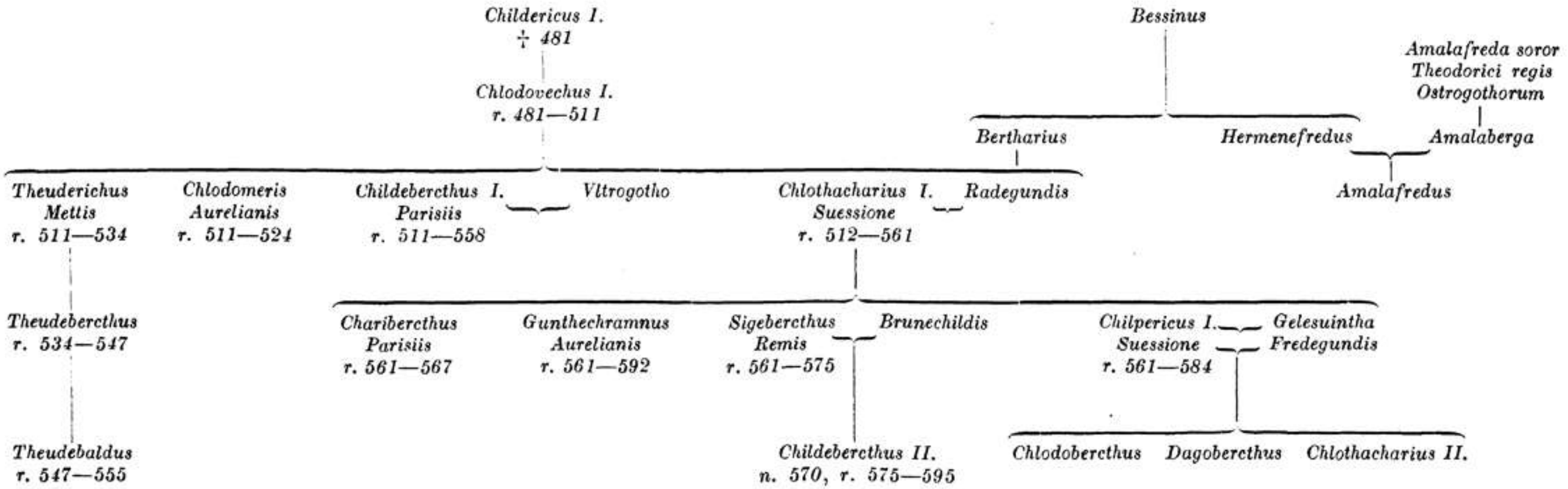
cepit ib. VII, 4. *interfuit concilio Matisconensi II. a. 585. Ragnemodo a. 591 mortuo Faramodus presbyter frater eius succedere voluit; cf. H. F. X, 26*].
Raino *episcopus Andegavensis, canonicus S. Martini Turonensis B* 84, 23. 28.
Raphael, Rafahel *Laud. M.* 187.
Rebeccæ VIII, 3, 99. X, 2, § 7.
Remedius *episcopus Remensis* II, 13, 9. *VM* IV, 638. *eius Vita B* 64—67. *mater Caelinia B* 64, 17. *adolescens 22 annorum Remensis episcopus factus B* 64, 27. *obit B* 67, 9. [*De eo egi, Script. Rer. Merov. I, p. 795. B. K.*].
Renatus *episcopus fictus Andegavensis B* 83, 33. 94, 39. 44.
Romacharius *episcopus Constantinus* III, 6, 27. [*Greg. Tur. H. F. VIII, 31:* Ad quem (*Praetextatum ep. Rotomag.*) sepeliendum Romacharius Constantinae urbis episcopus advenit].
Romulfus *comes palatii. Ad eum carmen datum* X, 12b. *discriptor a Childeberto II. rege Turonos missus convivio interest in villa Martini die eius festo* X, 11, *tit.* [*Gregorius Tur. de virtutibus S. Mart. IV, 6:* Anno quoque quarto decimo (*a. 589*) regis supradicti (*Childeberti*), adveniente solemnitate sancti, — advenerat etiam in hac festivitate et Florentianus maior cum Romulfo palatii comite; *cf. H. F. IX, 30*].
Rucco *v.* Ragnemodus.
Ruricii *episcopi Lemovicini. Eorum epitaphium* IV, 5. [*Ad alterum c. a. 507 mortuum, qui duos epistularum libros edidit, litteras dedit Sidonius Apollin. IV, 16. VIII, 10. alter nepos illius interfuit concilio Arverno I. a. 535, Aurelianensi IV. a. 541, V. a. 549 per Bantaredum archidiaconum subscripsit*].
Rusticius *civis Turonensis VM* I, 204 *sq.*
Rusticus *martyr Parisinus B* 101, 17. 104, 5.
Rusticus *monachus B* 75, 18.

Sabaricus *dominus Aesarii B* 13, 39. 41. 14, 2. 6.
Sabellius *haereticus* X, 1, § 13. *B* 107, 1.
Salomon *rex Iudaeorum* III, 6, 1. VI, 2, 80. IX, 2, 32. 135. Salomoniacum templum II, 10, 1. Salomonia vasa III, 20, 3.
Salutaris *vir inlustris. Ad eum propter filiae mortem carmen datum* X, 2.
Samson IX, 2, 29.
Samuhel *propheta* IX, 2, 33. *B* 87, 19.
Samuhel *clericus B* 39, 4.
Sapaudus *episcopus per Dynamium salutatur* VI, 10, 67. [*Sapaudus clarissimus Arelatensis episcopus conciliis Parisinis II. et IV. a. 552, Sept. et a. 573, Arelatensi V. a. 554, Valentino II. a. 584 subscripsit; Matisconensi II. a. 585 missus eiusdem interfuit. Ex epistulis, quas ei permultas scripsit Pelagius I. papa, constat, Sapaudum Placidi patricii filium a. 557 per universam Galliam sedis apostolicae vicarium factum pallioque ornatum esse; cf. Jaffé ed. alt. nr. 944. 947. Is est opinor Fortunati 'Sapaudus felix egregius, quem dedit orbis honor', cum Leo Felicem nescio quem episcopum Sapaudum intellegat. B. K.*].
Sapphira *uxor Ananiae* VIII, 3, 297.
Sappho *poetria* IX, 7, 6. Sapphicum metrum IX, 6, *tit.* 9. 7, 10. S. trimeter IX, 7, 43.
Sara, Sarra *vetula* VIII, 3, 99. X, 2, § 7. *B* 87, 18.
Saturninus *martyr, episcopus Tolosanus. De eo carmen* II, 7. *ab urbe Roma Tolosam venit* II, 8, 11. *eius laus* II, 7, 6 *sqq. martyrium* II, 7, 17 *sqq.* 8, 13 *sqq. B* 102, 30. *Saturnini templum a Launebode duce aedificatum* II, 8, *tit.* 21 *sqq.* [*Passio Saturnini, Ruinart, Acta mart. I, 301:* ante annos quinquaginta, id est sub Decio et Grato consulibus, sicut fideli recordatione retinetur, primum et summum Christi Tolosa civitas sanctum Saturninum habere coeperat sacerdotem. *De martyrio eius agitur c. 5*].
Saturnus *homo Parisinus B* 83, 3. 86, 5.
Scipio VII, 7, 3.
Scubilio *monachus Enessionensis B* 34, 17. 20. 35, 3. 33. 36, 12. 37, 15. 17. 24.
Scupilio *parens S. Germani episcopi B* 12, 12.
Sedulius *poeta* VIII, 1, 59. *VM* I, 16.
Sem *filius Noe* IX, 2, 19.
Seraphin VIII, 3, 131. Seraphim *B* 106, 30.
Servilio. *Eius epitaphium* IV, 13. *e gente nobili* 13, 4. *domesticus regius* 13, 5. *deinde presbyter* 13, 7.
Seth *filius Adam* IX, 2, 15.
Severus *socius Paterni episcopi Abrincatini B* 37, 10.
Severus *v.* Sulpicius.
Sidonius *episcopus Moguntinus. Berthoarae Theudeberthi regis filiae iussu baptisterium construit* II, 11, 7. *fortasse Georgii martyris basilicam* II, 12, 9. *eius merita de restituenda Moguntina sede* IX, 9, 5 *sqq. Rheni ripas munit ib. v.* 27.
Sigebercthus, Sigeberthus *I. rex Francorum ab a. 561 ad a. 575.* V, 3, 15. VII, 1, 35. 7, 28. 16, 39. X, 16, 2. *Ad eum et Brunichildem carmina data* VI, 1. 1a. *Sigebercthi et Brunichildis nuptiae* VI, 1. 1a. *victoriae de Saxonibus et Thoringis aliae* VI, 1a, 7—18. *Medardi templum aedificat* II, 16, 161. *B* 72, 20. *eius in Fortunatum benevolentia* VI, 8, 33 *sqq.* [*Nuptias Sigebercthi et Brunichildis Gregor. Tur., H. F. IV, 27 narrat. Idem Chunorum Saxonumque a rege victorum meminit nec vero Thuringorum, H. F. IV, 23. 29. 42. De basilica S. Medardi a Sigebercto aedificata v. H. F. IV, 19*].
Sigericus *Iudaeus Biturigensis B* 24, 17.
Sigimundus. *Carmina ad eum data* VII, 20. *App.* IV. *praeco Magnulfi iudicis iocose appellatur* VII, 10, 5. *idem ut videtur ad quem atque Alagisilum fratrem dat carm.* VII, 20. 21.
Sigoaldus. *Carmina ad eum data* X, 16. 17. *a Sigebercto rege Fortunato dux datus ex Italia in Galliam proficiscenti* X, 16, 1—4. *comes creatur a Childebercto II.* X, 16. *regis nomine pauperes pascit* X, 17, 25—42. *interest prandio defensoris* X, 18, 2. 7. [*Childebercthi legatus ad Gunthramnum regem, Greg. Tur. H. F. VII, 14*].
Silvester *episcopus Romanus B* 54, 10.
Silvester *abbas Reomaensis B* 19, 10. 12. [*Discipulus S. Iohannis; cf. Gall. Christ. IV, p. 659*].
Silvester *monachus Augustodunensis B* 13, 31.
Simeon *Iudaeus senex Laud. M.* 81.
Simon *apostolus* VIII, 3, 149.
Simplicius *frater App.* 29, 15.
Sindulfus *diaconus. Ad eum carmen datum* III, 30.
Sisennus *martyr Anauniae* I, 2, 21.
Sophia *Augusta App.* II, 52. 62. 72. 92. *cum Iustino Radegundi sanctae crucis partem mittit App.* II, 57 *sq. eius laudes* 51—90.
Sophocleum *sophum* VIII, 21, 2.
Stephanus *martyr* I, 3, *tit.* 7. II, 15, 14. IV, 26, 94. VI, 5, 357. VIII, 3, 20. *Laud. M.* 278. 335.
Stratidius *propinquus S. Germani episcopi B* 12, 3. 8. 9.
Sulpicius Severus *vitam Martini descripsit, quam Fortunatus versibus imitatus est VM prol.* § 3. II, 468. III, 10. 430. 439.
Susanna *sancta. App.* XXIII, 28.
Syagrius *episcopus Augustodunensis. Carmina ad eum data* V, 6. 6a. *a Germano Parisino ordinatus B* 24, 29. [*Potens apud Gunthramnum et Brunichildem, Greg. Tur. H. F. IX, 23. X, 28. Brunichilde auctore a. 599 pallium ei conceditur, Greg. I. ep. IX, 222, cf. IX, 213, Jaffé, ed. alt. n. 1743. 1751. Interfuit conciliis Lugdunensi II. a. 567, Parisino IV. a. 573, Matisconensi I. a. 581, II. a. 585*].
Synphorianus *martyr Augustodunensis* VIII, 3, 160. *B* 13, 7. 25. — *eius basilica Augustodunensis B* 12, 16. 13, 30. 14, 7. 17, 34. 41. 18, 22. 24, 35. [*Passionem ed. Ruinart, Acta mart. I, 175*].

Telamo *pater Aiacis* VI, 10, 44.
Tetradius *proconsul VM* I, 429. 435. 438. 442.
Tetricus *episcopus Lingonensis. Eius epitaphium* IV, 3. *sex lustra et tres annos episcopatum tenet v.* 5. 6. [*Patri Gregorio episcopo Lingonensi a. 539/540 successit; obiit a. 572/573; cf. Script. Rer. Merov. I, p. 689. Interfuit conciliis Aurelianensi V. a. 549, Parisiensi II. a. 552 et per Piolum presbyterum Lugdunensi II. a. 567 subscripsit*].
Thecla, Tecla, *martyr* IV, 26, 97. VIII, 1, 46. 3, 34. 171. 4, 14. *App.* XXIII, 28. *VM* III, 441. 457.
Thecla, Tecla *Namnetensis, uxor Damiani B* 21, 23.
Theodobertus *v.* Theudebercthus.
Theodorus *episcopus Massiliensis salutatur per Dynamium* VI, 10, 67. [*Insidiae ei et a Dynamio provinciae rectore et a clericis paratae, Greg. Tur. H. F. VI, 11. Gundoaldum cum susceperit, a Gunthramno rege in custodiam traditur ib. VI, 24. a Rathario duce captus iterum 'a Gunthramno detentus est, sed nihil ei rex nocuit. Est enim vir egregiae sanctitatis et in oratione assiduus' ib. VIII, 12. Childeberthus rex pro eo deprecatur VIII, 13*].
Theodosius, Theudosius I. *imperator* X, 2, § 12.
Theodosius, Theudosius. *Eius rogatu Fortunatus epitaphium Leontii I. episcopi Burdegalensis componit* IV, 9, 38.
Theognistus *episcopus se ab Ithacii partibus seiunxit VM* IV, 352.
Theudebaldus *rex Franc. a. 547—555, filius Theudebercthi I.* VII, 16, 27.
Theudebercthus I. *rex Franc. a. 534—547* II, 11, 15. VI, 1, 77. VII, 16, 19. Theodobertus *B* 13, 24.
Theudebercthus, Theodobertus II. *rex Franc., filius Childebercthi II. B* 72, 18.
Theudechilde, Theodechilde I. *regina Franc. Eius epitaphium* IV, 25. *annos 75 nata defuncta est ib.* 25, 22. [*Filia Suavegottae reginae, cuius Greg. Tur. in Gl. Conf. c. 40. et Flod., H. Rem. II, 1. mentionem fecerunt, cf. Script. Rer. Merov. I, p. 773. B. K.*].
Theudechilde, Theodechilde II. *regina Franc. De ea carmen* VI, 3. [*Est Chariberti regis uxor, quae marito a. 567 mortuo Gunthchramni regis matrimonium petens in Arelatense monasterium missa est; cf. Greg. Tur. H. F. IV, 26*].
Theudericus I. *rex Francorum a. 511—534* IV, 4, 16. VII, 16, 17.
Theudosius *v.* Theodosius.
Thomas *apostolus Persarum* V, 2, 11. VIII, 3, 146.
Timotheus *apostolus* XI, 4, 11.
Titan I, 21, 13.
Titiana *soror Fortunati* XI, 6, 8.
Tosio *quidam B* 71, 3.
Traianus *imperator* VI, 2, 82. X, 2, § 12. Traianum *forum Romanum* III, 18, 8. VII, 8, 26.
Trasaricus II, 13, *tit.* 11. *oratorium aedificat, ib.* 11.
Tullius *v.* Cicero.
Tyrannus *monachus Braiacensis B* 76, 42. 77, 7.
Valens *Arianus B* 2, 39. 4, 18.
Valentinianus II. *imperator. Martinum ab arce repelli iubet* III, 209—213. *deinde mollitus quae petierat praestat eumque honorat VM* III, 221—246. *Maximum devincit VM* II, 118 *sq.*
Valentinus *sanctus VM* IV, 647.
Venus IV, 28, 8. VI, 1, 49. 60. 64. 99. 103. *VM* II, 165.
Vergilius *poeta* VI, 1ª, 5. Maro V, 1, § 6. Maro Traiano lectus in urbe foro VII, 8, 26. 12, 27. VIII, 1, 6. 18, 5. *carm. spur.* 3, 8.
Victor *martyr Massiliensis* VIII, 3, 156. X, 10, 21.
Victoria VI, 1ª, 9.
Victorianus *abbas monasterii Asanae. Eius epitaphium* IV, 11. *sexaginta annos monasterio praeest* IV, 11, 15. 16.
Victorius *interest dedicationi ecclesiae Namneticae* III, 6, 25. [*Victorius episcopus videtur esse, cuius filiam Domnolam, generum Nectarium Greg. Tur. H. F. VIII, 32 commemoravit. Is concilio Turonensi II. a. 567 subscripsit*].
Vigilius *martyr* I, 2, 19.
Vigor *episcopus Baiocassinus B* 37, 1. [*Obiit ante a. 538, quo Leucadius Baiocassinus episcopus Aurelianensi concilio III. subscripsit. Cf. Gall. Christ. XI, p. 348. Lair in Bibl. de l'école des chartes (1868) IV, p. 37—46*].
Vilicus *episcopus Mettensis* III, 13, *tit. Fortunatum recipit* VI, 8, 22. *eius laudes* III, 13, *a. b.* [*Eum annos 25 menses 2 sedisse, 15. kal. Mai. obiisse Paulus contendit, Catalog. epp. Mett. MG. SS. II, 269*].
Vilithute *uxor Dagaulfi. Eius epitaphium* IV, 26. *in urbe Parisiaca nata e gente nobili barbara, studio Romana ib.* 13, 14. *quartum decimum annum agens nubit Dagaulfo ib.* 35. *tribus annis post nata prole defuncta est ib.* 40 *sq.*
Vincentius *levita et martyr* I, 8, 5 *sqq.* VIII, 3, 154. *eius basilica ultra Garonnam sita* I, 8, *tit. Vernemetis* I, 9.
Vitalis *martyr 'vivus defossus'* I, 2, 15. *eius reliquiae in templo Andreae Ravennat.* VIII, 3, 167. *VM* IV, 682.
Vitalis *episcopus Ravennas. Ad eum datum carmen* I, 1. *Andreae apostoli templum aedificat* I, 1, 6. 2, 3 *sqq.* [*Inter episcopos Ravennates cum Vitalis nullus ab Agnello laudetur, idem in libro pontif. Rav. c. 76, Mon. Germ. Script. Rer. Lang. p. 329 de Maximiano episcopo haec retulit:* Ecclesiam vero beati Andreae apostoli hic Ravennae cum omni diligentia non longe a regione Herculana columnas marmoreas suffulsit, ablatasque vetustas ligneas de nucibus, proconisas decoravit. *Vnde viri docti recte coniecerunt, Maximianum ipsum nomine altero Vitalem appellatum fuisse*].
Vlfus *minister Chrodosinthae reginae B* 16, 2.
Vlixes VII, 12, 16.
Vltrogotho *regina* VI, 6, *tit.* 23. *cum geminis natis* VI, 6, 24. [*Childeberto I. coniuge mortuo in exilium a Chlothario I. pulsa est cum filiabus duabus (Chrotberga et Chrotesinda), Gregor. Tur. H. F. IV, 20. eius pietatem laudat idem de virt. S. Martini I, 12*].
Vrsatius *Arianus B* 3, 1. 4, 18.
Vrsicinus *sanctus VM* IV, 683.
Vrsus *possessor Abrincatinus B* 36, 20.
Waddo *vir inlustris B* 15, 38. ['*Maior domus reginae Rigunthis*', *Greg. Tur. H. F. VII, 27 et alibi*].
Waldo *diaconus. Ad eum et Lupum diaconum carmen datum* IX, 13.
Waldulfus *Mantolensis B* 16, 41.
Wilachadus *presbyter B* 71, 13.
Witherius *discipulus S. Paterni B* 35, 7.
Vulfarius *vir inlustris B* 14, 11.

Zacharias *pater Ioannis Baptistae* X, 5, 5. *Laud. M.* 107. 334.

Stemma regum Francorum quatenus pertinet ad Fortunati opera illustranda.

II. INDEX REGIONVM ET LOCORVM.

Abrincas *urbs*, *Avranches B* 36, 3. 12. 20. 37, 4.
Achaia VIII, 3, 142. *Laud. M.* 294. Achaia *seges* V, 2, 14. Achaeus VII, 12, 12.
Adteias *villa regia*, *Athies* (*Somme*, *arr. Péronne*, *cant. Ham*) *B* 38, 20. 39, 9. 24.
Aedui *VM* I, 325. *Cf.* Augustidunum.
Aegeum *mare VM* IV, 15.
Aegyptus VII, 5, 34. 7, 35. VIII, 3, 151. Aegyptius [*quidam negotiator*, *Sulp. Sev. Dial. III*, *14*, *2*] *paganus 'beati Martini deum' procellam sedare iubet VM* IV, 415. Aegypti *Laud. M.* 95.
Aenus [*corrupte* Oenus; *cf.* Αἶνος *Ptolem. 2*, *11*, *3*] *fluvius*, *Inn praef.* § 4. *VM* IV, 646.
Aethiopes *Laud. M.* 95. 289. 295. Aethiopi *vapores* V, 2, 9.
Africa VIII, 3, 153. X, 7, 9. *Laud. M.* 285. *B* 5, 13. Afer *App.* II, 45. *VM* II, 74.
Agaunensis *legio felix* VIII, 3, 172. *De sanctis Agaunensibus carmen* II, 14.
Agrippina *v.* Colonia.
Aguontus *vicus*, *prope Lienz in Tirolo VM* IV, 650.
Alamannia *praef.* § 4.
Alanus *Laud. M.* 289.
Albis *fluvius App.* II, 28.
Albivia *vicus B* 31, 4.
Alexandra, Alexandri *urbs App.* I, 98. *Laud. M.* 282.
Alisiensis *pagus*, *Alise B* 14, 11.
Allobroges, Allobrogae II, 15, 2. III, 7, 18. *App.* VI, 6.
Alpis, Alpes I, 15, 73. VI, 5, 309. *App.* I, 85. *VM* I, 78. IV, 645. Alpis Iulia *praef.* § 4. *VM* IV, 651. Alpinae *nives* II, 14, 14. *Cf.* Arverna, Pyrenaei.
Ambaciensis *vicus*, *Amboise VM* IV, 210 *sq.*
Ambiani X, 6, 25. Ambianensis *porta VM* I, 56.
Amoniensis *pagus B* 19, 17.
Andecava, Andecavis, Andecavorum *urbs B* 30, 9. 15. 30. 31, 37. 83, 33. 39. 85, 14. 90, 24. 93, 31. 94, 42. 96, 1. 100, 18. 27. Andecavorum *antistites B* 82, 9. *episcopus B* 83, 11. 34. 93, 42. *plebs B* 93, 28. Andecavensis *ecclesia B* 84, 24. 87, 23. 91, 2. 20. 93, 13. 94, 41. *pagus B* 83, 40. Andecavense *territorium B* 87, 10.
Andethanna *vicus VM* IV, 366. [*Itin. Antonin. p. 365*: item a Durocortoro Treveros usque leugas XCVIIII sic: Vungo vicus leugas XXII. Epoisso vicus l. XXII. Orolauno vicus l. XX. Andethannale vicus l. XX. Treveros civitas l. XV].
Antiochenus *ager Laud. M.* 282.
Antonnacense *castellum*, *Andernach* X, 9, 63.
Aoniae *Camenae* VIII, 1, 1.
Aquileia VIII, 3, 166. *VM* II, 120. Aquiliensis *urbs VM* IV, 658.
Aquitania *praef.* § 4. *B* 2, 7. Aquitanicus *axis* I, 15, 1. *iudex B* 28, 29. Aquitanica *regio B* 34, 3. *rura* III, 8, 13.
Arabs IV, 26, 126. *VM* II, 74. *Laud. M.* 289.
Arar *fluvius*, *la Saône* VI, 10, 55.
Ardenna *silva* VII, 4, 19.
Arelas *urbs* V, 2, 69. VIII, 3, 157. Arelatense *decus* VIII, 3, 40. *App.* XIII, 6. Arelatensis *episcopus Caesarius B* 32, 22. 77, 19. *regula B* 45, 8.
Argolicum *sophum* VII, 18, 18.
Ariminum *urbs B* 4, 13. Ariminensis *synodus B* 4, 10.
Armoricus III, 8, 3.
Artannense oratorium X, 5, *tit.* 10, *tit.*
Arverna *urbs*, *Clermont-Ferrand* IV, 4, *tit.* *plebs* V, 5, 17. X, 10, 14. Arvernus V, 5, *tit.* VIII, 3, 161. Arvernae Alpes VIII, 15, 5. *arva* VIII, 15, 3.
Asana *monasterium* IV, 11, *tit.*
Asia VIII, 3, 173. *VM* III, 490. *B* 3, 8.
Asiacum *monasterium B* 30, 27.
Atax *fluvius*, *Aude* VI, 5, 214. *VM* II, 78.
Athenae *urbs* VII, 8, 25.
Athesis: Atesis *fluvius*, *Etsch praef.* § 4. *VM* IV, 678.
Atticus *VM* III, 498. *stilus VM* I, 12.
Avallo *castrum*, *Avallon B* 12, 3. 17, 41.
Avallocium *vicus*, *Havelu* (*Eure et-Loir*, *arr. Dreux*, *cant. Anet*) *B* 79, 2. Avallovicus *B* 79, 12.
Avario *fluvius*, *Aveyron B* 57, 4.
Avernus *lacus* II, 16, 19.
Augusta *Vindelicorum urbs VM* IV, 642.
Augustidunum *urbs* VIII, 3, 160. *B* 17, 33. 24, 7. 29. Augustidunensis *ecclesia B* 13, 24. *episcopus Syagrius* V, 6, *tit.* 6a, *tit.* Augustidunense *territorium B* 11, 24.
Aurilianis *urbs B* 25, 24.
Axona *fluvius*, *Aisne praef.* § 4. VII, 4, 13.

Baeticus *axis* VI, 5, 349.
Baiocas *urbs*, *Bayeux B* 36, 3.
Baiuaria *praef.* § 4. Baioarius *VM* IV, 644.
Batavus VI, 5, 349. *App.* II, 84.
Belsa *villa*, *la Beausse B* 22, 8.
Bethleem *Efrata oppidum Laud. M.* 111. Bethlemitica *passio Laud. M.* 279.
Bissonnum *villa Burdegalensis* I, 18, *tit.* 5.
Bituricae *urbs B* 24, 16. Biturgum *confinis VM* III, 269. Biturigum *episcopus Felix* III, 20, *tit.* Bituricus *pagus B* 20, 3.
Bordaa *fluvius* VII, 7, 51; *cf.* Laugona.
Bosphorus *VM* III, 24.
Bosra *urbs Edomitarum Laud. M.* 167.
Bradeia *vicus*, *Brie-Comte-Robert B* 20, 32.
Braiacus *villa*, *Brou B* 76, 3. Braiacense *monasterium B* 76, 11.
Breones, Breoni, *gens praef.* § 4. *VM* IV, 645.
Brinnacus *villa*, *Berny-Rivière* (*Aisne*, *arr. Soissons*, *canton de Vic-sur-Aisne*) IX, 1, *tit.* [*Cf. Longnon*, *Géographie de la Gaule p. 395 sq.*].
Brinta *fluvius*, *Brenta praef.* § 4. *VM* IV, 677.
Britannia VIII, 3, 155. Britannus VI, 5, 219. VIII, 1, 18. X, 7, 8. *VM* III, 26. 494. *Laud. M.* 290. Britanna *crotta* VII, 8, 64. *terra App.* II, 32.
Britannia *minor B* 36, 3. 93, 39. Britannus III, 8, 41. IX, 1, 73. *App.* II, 84. Britto *B* 26, 19. Britannicus *presbyter B* 23, 7. *oceanus B* 2, 8. 29, 10. Britannica *iura* III, 5, 7. *unda* III, 26, 5.
Bucciacus *vicus*, *Boissy B* 19, 33. 40.
Burdegalensis *urbs* I, 18, 6. IV, 9, *tit.* 10, *tit.* *villa* I, 18, *tit.* 19, *tit.* 20, *tit.* *adiect.* I, 15, 68. 16, 2. VII, 25, 4. X, 19, 3.
Burgundia *B* 36, 36. Burgundiones *B* 75, 4. Burgundio *B* 26, 19.
Byrrus *fluvius in via qua itur Aguonto* (*Lienz*) *Augustam Vindelicorum* (*cf. C. I. L. III p. 693*) *fortasse qui hodie dicitur Rienz VM* IV, 648 (*inde Paulus hist. Lang.* 2, *13*).
Byzantion *urbs App.* I, 97. *Laud. M.* 283.

Cabillo *urbs*, *Chalon-sur-Saône B* 13, 24. Cabilonensis, Cavillonensis *episcopus Agricola Ind. cap.* III, 19. *B* 13, 4.
Cadurcis *urbs*, *Cahors B* 8, 32.
Calchedon *urbs* VIII, 3, 169. Calchedonense *concilium App.* II, 26.
Callaecia *v.* Gallicia.
Calmaciacus *vicus*, *Chaumuzy* (*dép. Marne*) *B* 65, 19.

BSB

Calonna *villa*, *Chalonnes-sur-Loire* (*arr. Angers*) *B* 82, 31. 83, 25. 85, 16. 87, 29. 88, 20. 89, 14. 90, 23. Calonnensis *ecclesia B* 91, 6. [*Cf. Port, Dictionnaire historique de Maine-et-Loire I, 577*].
Campana *regio VM* II, 378.
Cano Turonicum *castrum*, *Chinon B* 23, 16.
Cantaber X, 19, 11. *App.* II, 30.
Cantusblandus *villa* VI, 7, *tit.* 1.
Carbonariae *locus B* 75, 30.
Cares *fluvius Galliae septentrionalis*, *fortasse Chiers* VII, 4, 15.
Cariacus *villa B* 23, 25. Cariaca *aula* XI, 25, 7. Cariaci *ager* V, 7, 8.
Carnona *castellum*, *Chênehutte-les-Tuffeaux* (*Maine-et-Loire, arr. Saumur, cant. Gennes*) *B* 23, 23. [*Cf. Longnon, Géographie de la Gaule p. 303*].
Carnotena, Carnotina *urbs*, *Chartres* IV, 7, *tit. B* 78, 32. Carnotensis *urbs B* 77, 34. Carnutis *VM* III, 153. IV, 28. Carnotis *B* 78, 17. 80, 19. Carnotensis *civis B* 80, 10.
Castalius *liquor* VIII, 1, 2. *aquae* VII, 11, 4.
Castrum Petrae, *antea dictum Rupes vel Lucus Martis B* 96, 23.
Cavillonensis *v.* Cabillonensis.
Ceneta (Cenita *codd.*) *urbs*, *Ceneda VM* IV, 668.
Cenomanni *v.* Cinomanni.
Cervedo *vicus*, *Cervon prope Corbigny B* 18, 22.
Cinomannica, Cinnomannica *urbs*, *le Mans B* 83, 43. 96, 25. Cinomannis *B* 36, 3.
Claudiomagus *vicus in confinio Biturigum et Turonorum VM* III, 270.
Colonia *urbs* III, 14, *tit.* Agripina III, 14, 3.
Colophon, Colofona *urbs VM* II, 81.
Commonius *pagus B* 96, 1.
Concordia *oppidum*, *Concordia VM* IV, 663.
Condate *vicus*, *Candes* (*Indre-et-Loire*) *B* 42, 13. [*Cf. Longnon, Géographie de la Gaule p. 270*].
Constantia *urbs*, *Coutances B* 36, 3. Constantinus *pagus*, *le Cotentin B* 34, 18.
Contrua *affluens Mosellae prope Confluentes* X, 9, 45. [*Alii cogitaverunt de Kondbach rivulo e regione oppidi Winnigen, alii de vico Gondorf; Boecking in ann. Rhen. vol. 7 app. p. 115*].
Creta *insula VM* II, 81.
Crucis *beatae basilica Parisina*, *Saint-Germain des Prés* II, 10, 8. *B* 20, 20.
Cypros *insula VM* II, 81.

Daca VI, 5, 219. *App.* II, 45. *Laud. M.* 289.
Dalmata *App.* II, 45.
Dani *gens* VII, 7, 50. IX, 1, 73. [*Cf. Zeuss p. 511*].
Danuvius *fluvius praef.* § 4. I, 15, 75. Hister *fluvius* VI, 10, 35. *App.* II, 28. *VM* I, 129. II, 78. IV, 641.
Datdonis *cella B* 42, 5.
Drauus *fluvius praef.* § 4. *VM* IV, 649.
Dullacensis *villa B* 30, 38. [*Dreuillé coniecit Port, Dictionnaire de Maine-et-Loire II, p. 76*].
Dunensis *pagus*, *Châteaudun B* 80, 36.
Duplavenensis *VM* IV, 668. [*hinc* Duplabilis *Paulus, hist. Lang. II, 13*].

Echinades *insulae* III, 4, § 3.
Eden V, 1, § 1.
Edessa *urbs* VIII, 3, 146.
Edom *regio Laud. M.* 167.
Efrata *v.* Bethleem.
Egircius *fluvius*, *Gers* I, 21, *tit.* 3. *de eo carmen* I, 21.
Elysium: alterum E. ad occasum V, 1, § 1.
Emerita *urbs*, *Merida* VIII, 3, 170.
Enessio *monasterium*, *St. Jouin de Marnes* (*dép. deux Sèvres*) *B* 34, 7.
Ephesus *urbs* VIII, 3, 143. *Laud. M.* 284. Epheseni *Laud. M.* 295.
Eridanus *v.* Padus.
Esera *v.* Isara.
Eufrates *fluvius VM* II, 77. *B* 1, 20. Garonna Gallicus Eufrates I, 21, 8.
Europa VIII, 3, 173. *VM* III, 490. *B* 93, 37. 99, 21.
Euthio *gens* IX, 1, 73. [*Cf. Zeuss, die Deutschen und die Nachbarstämme p. 146. 501*].
Exona *vicus*, *Essonnes* (*dép. Seine-et-Oise*) *B* 15, 3.

Falerna *VM* II, 80. Falernum *vinum* III, 13c, 4. V, 1, § 3. VII, 5, 11. *App.* IX, 20. *VM* II, 85.
Forum Iuli *oppidum*, *Cividale di Friuli VM* IV, 653.
Francia *B* 45, 32. Franci *B* 38, 16. 68, 5. 70, 13. 75, 4. Francus VII, 20, 10. *App.* I, 165. *B* 12, 33. Francica *vota* IX, 4, 8.
Fresones *gens* IX, 1, 75.

Gabalus *urbs*, *Javols* VIII, 3, 161. Gavalensis *urbs B* 74, 30.
Galilaea *B* 51, 33. Galilaei *VM* II, 327.
Gallia, Galliae III, 7, 17. 23. 53. 8, 5. 22. 17, 1. IV, 10, 19. 16, 9. V, 2, 15. VI, 5, 13. VII, 7, 61. VIII, 3, 163. X, 6, 93. *App.* II, 27. VI, 3. IX, 7, *extr. VM* I, 144. *carm. spur.* VI, 8. *B* 2, 32. 4, 20. 22. 29. 5, 5. 28, 29. 51, 33. 54, 10. 85, 6. 93, 37. Gallus I, 15, 3. V, 6a, 31. VI, 5, 287. X, 7, 5. Gallicus *Eufrates* I, 21, 8. *orbis* X, 10, 15. *cura* IV, 18, 16. *lingua* I, 9, 10. *pharus VM* I, 49. *tellus carm. spur.* III, 11. *claustra VM* I, 68. *loca* VI, 5, 181. *rura* VIII, 1, 12. IX, 1, 71. Gallicana *eloquentia B* 50, 1. Gallicanae *familiae B* 2, 8. Gallicani *cothurni B* 50, 4.
Gallicia V, 1, *tit.* 2, 17. 43. *App.* II, 29.
Gallinaria *insula prope Albenga oppidum Liguriae VM* I, 149. *B* 5, 11.
Gallisueba *salus* V, 2, 22. *Cf.* Martinus *ep. Gallic.*
Garonna *fluvius praef.* § 4. I, 8, *tit.* 15, 71. 19, 1. 20, 17. 21, 1. Garonnica *dorsa* VII, 25, 3.
Gavalensis *v.* Gabalus *urbs.*
Gaza *urbs VM* II, 81.
Gegina *vicus*, *Gennes* (*Maine-et-Loire, arr. Saumur*) *B* 30, 22.
Gelonus VI, 5, 49.
Geon *fluvius VM* II, 77.
Geriacus *villa Andegavensis B* 84, 1. Gerciacus *B* 97, 21.
Germania *praef.* § 4. VI, 1, 118. 5, 301. 9, 5. VII, 5, 21. 8, 49. 12, 65. IX, 16, 5. *B* 103, 31. Germani *B* 103, 17. Germanus *App.* II, 84. Germanica *regna* VI, 5, 41.
Geta VI, 5, 219. IX, 1, 73. *App.* VI, 6. *VM* II, 74.
Gomorra V, 5, 51.
Gothi *gens B* 66, 15.
Graecus II, 15, 6. VII, 8, 64. *VM* III, 497. Graeca *lingua* III, 4, § 13.
Graius *Pindarus* IX, 7, 9.

Hadriacae *aquae* I, 15, 74. *spumae VM* III, 8.
Hebraeus *VM* III, 497. Hebraicus *stilus VM* I, 12. *nota* VII, 18, 16. Hebraice XI, 1, § 12. *B* 108, 22.
Hesperia *B* 84, 37.
Hiberus *VM* II, 74.
Hiberus *fluvius*, *Ebro* VI, 1, 104. 5, 350.
Hierapolis *urbs Phrygiae* VIII, 3, 145.
Hierosolyma *urbs App.* I, 99. *Laud. M.* 283. Hierusalem *Laud. M.* 221.
Hispania VI, 1, 111. 5, 139. 287. *App.* VI, 3. Hispaniae *B* 88, 19. Hispanus X, 7, 8. *VM* IV, 337. *B* 26, 18. Hispani *viri* IV, 18, 16. *acies* I, 15, 9. *arx* VIII, 3, 154. *domina* VI, 1, 118. *terrae* VII, 1, 41.
Hister *v.* Danuvius.
Horeb *petra B* 92, 29.

Illyricum *VM* I, 110. Illyrici V, 2, 7.
Inaethe *possessio ecclesiae Parisinae B* 20, 15.

India V, 2, 13. VIII, 3, 147. Indus VI, 5, 219. VIII, 1, 15. X, 7, 7. *VM* I, 49. II, 74. III, 497. *Laud. M.* 289. Indum *pelagus* IX, 1, 19.
Ionium *mare VM* IV, 15.
Iordanis *fluvius* X, 6, 36. 100. *VM* I, 512. *B* 9, 1.
Isara *fluvius*, *Oise B* 70, 16. Esera VII, 4, 15. [*Cf.* Briva Isarae = *Pontoise*, *Itin. Ant. p. 384*].
Isauria *B* 3, 29.
Israhel *populus* III, 6, 2. *Laud. M.* 113. Israhel (Israheli *VM* IV, 456) *dominus*, *deus* XI, 1, 18. *VM* IV, 456. *Laud. M.* 98. Israhelita III, 3, 10. IX, 2, 31. *VM* II, 28. III, 498. Israhelitici *B* 35, 13. Israheliticum *tempus B* 9, 35. Israhelitica *vice B* 38, 17.
Italia IV, 20, 5. VI, 10, 35. VII, 9, 7. VIII, 1, 12. X, 16, 1. *VM* II, 118. 377. *Laud. M.* 281. Italici *fines* X, 13, 6. Italus V, 18, 5. VI, 5, 219. *App.* II, 45. Itala *harena* VII, 20, 9. *lingua VM* I, 26. *Patavinitas B* 50, 5. *terra* VII, 21, 9. IX, 16, 5.
Iuda *tribus Laud. M.* 112. 156.
Iudaei V, 5, *tit.* X, 1, 44. *B* 2, 18. 24, 27. 43. 25, 1. Iudaeus X, 1, § 13. *B* 24, 17. *odor* V, 5, 19. 109. *cohors* V, 5, 35. *gens* I, 3, 7. *manus* V, 5, 73. 80. Iudaicae *leges B* 24, 44. Iudaica *iura* V, 5, 89. *templa ib.* 29. Iudaismus *B* 24, 18.
Iumeris *cella B* 42, 2.

Latinus *stilus VM* I, 12. *lingua* III, 4, § 13. VI, 2, 98. Latine *B* 108, 22.
Laugona *fluvius*, *ad quem usque victor ad fluvium Bordaa Saxones et Danos persecutus est dux Francorum Lupus: creditur esse qui nunc dicitur Lahn* VII, 7, 58.
Lausea *vicus*, *Luzy B* 12, 12.
Lauterna *rivus B* 57, 4.
Lemovicina *v.* Limovecina *urbs*.
Lerinus *v.* Lirinus.
Lesbia *virgo* (*Sappho*) IX, 7, 52.
Leugae Pons *v.* Pons Leugae.
Libanus *mons* III, 7, 2.
Libya *VM* III, 490. Libyes *i. e. meridies* IX, 1, 15. Libycae *harenae* IX, 7, 53. *litora* II, 16, 84.
Licca *fluvius*, *Lech praef.* § 4. *VM* IV, 642.
Lidus *fluvius*, *le Loir B* 83, 45. 97, 13. [*Cf. Port, Dictionnaire historique de Maine-et-Loire III, 531*].
Liger *fluvius*, *la Loire praef.* § 4. III, 4, § 9. V, 7, 7. VI, 5, 233. VII, 10, 3. *VM* IV, 299. *B* 74, 13. 26. 83, 19. 85, 15. 89, 14. 98, 1.
Ligericus *fluvius*, *le Loiret B* 74, 13.
Limovecina *urbs*, *Limoges* IV, 5, *tit.* 6, *tit.* Lemovica *urbs carm. spur.* 3, 15.
Lingonica *urbs*, *Langres* IV, 2, *tit.* 3, *tit.*
Liquentia *fluvius*, *Livenza praef.* § 4.
Lirinus *monasterium*, *l'île de Saint-Honorat B* 74, 28. 77, 24 (*bis*). Lerinus V, 2, 69. Lirinensis *frater B* 74, 28.
Locoteiacus *vicus*, *Ligugé B* 5, 30.
Lucus Martis *v.* Castrum Petrae.
Lugdunum *urbs*, *Lyon* X, 10, 24.

Magantia *v.* Moguntiacum.
Maleus *sinus VM* IV, 15.
Mantola *vicus Parisinus B* 16, 41. Mantela *B* 36, 25. [*Maule, dép. Seine-et-Oise, Boll.*].
Marcomanni *gens B* 63, 1.
Martis Rupes *vel* Lucus *v.* Castrum Petrae.
Massilia *urbs* VI, 9, *tit.* 9, 5. VII, 5, 19. VIII, 3, 156.
Matasco *urbs*, *Mâcon B* 24, 38.
Maudanense *monasterium B* 37, 15. [*Mont St. Michel, Boll.*].
Maurus X, 7, 8.
Mediolanum *urbs*, *Milano* VIII, 3, 168. *VM* I, 88. 147. *B* 84, 32. Mediolanense *oppidum B* 84, 31. Mediolanensis *Dionysius B* 3, 2.
Mediolanum *castellum ad Mosellam* III, 12, 10. [*Cf.* Rodanus].
Meduana *fluvius*, *la Mayenne B* 84, 3. 97, 31.
Meglidonense *castrum*, *Melun B* 15, 13.
Meldis *urbs*, *Meaux* III, 27, *tit.*
Mettis *urbs Fortunati aetate sedes regum Austrasiae* III, 13, 9. VI, 8, 7. VII, 4, 16. *B* 42, 8. Mettensis *episcopus Vilicus* III, 13, *tit.* Mettica *moenia* X, 9, 1.
Miciacense *monasterium*, *Saint-Mesmin* (*Loiret, arr. Orléans*) *B* 74, 13.
Moabitis *regio Laud. M.* 105.
Moguntiacum: Magantia *urbs* II, 11, *tit.* IX, 9, 1.
Mosa *fluvius* VII, 4, 11.
Mosella *fluvius praef.* § 4. III, 12, *tit.* 7. 24. 13, 1. 7. VII, 4, 7 (*uvifer*). X, 9, 3. 48 (*ferax*).
Murvinnus, *mont du Morvan B* 17, 35. 18, 22.

Nablis *fluvius*, *fortasse Naab affluens Danuvii* VI, 1, 75.
Naddaver *urbs*. [*Cf. Abdiae quae dicitur apostolica historia l. VII in.* (*ed. Paris. 1560, f. 85'*): Matthaeus . . . in (*Aethiopiam*) profectus . . . cum in civitate magna Naddaver moraretur, in qua rex Aeglippus sedebat *cet.*]. VIII, 3, 148. *Laud. M.* 284.
Namnetes urbs: acc. Namnetas III, 439. *gen.* Namnetum *B* 21, 22. Namnetica *civitas* IV, 1, *tit. B* 21, 40. Namneticus *episcopus Felix* III, 4, *tit.* 10, *tit.* V, 7, *tit. pagus B* 23, 30. Namnetensis *mulier B* 83, 5. *pagus B* 86, 19.
Narbo *urbs* VI, 5, 213. Narbonensis *urbs B* 62, 11. *provincia B* 103, 2.
Nauriacum VI, 8, 33. 43.
Nazanzo *Gregorius* IX, 6, 5.
Nemausus *urbs*, *Nîmes VM* III, 415.
Nilus *fluvius* I, 21, 6. VII, 5, 34. 7, 35. *VM* I, 129. *B* 1, 20.
Noidgelensis *monasterii monachus B* 73, 15.
Nola *urbs VM* II, 377.
Noricum *praef.* § 4. Norica *rura VM* IV, 648.
Novigentus *vicus*, *Nogent-sur-Marne? B* 20, 4.
Noviomus *vicus B* 15, 19.
Novomagus *urbs*, *Noyon B* 41, 22. Noviomagus *B* 70, 15.

Occasus, *occidens* IX, 1, 15. X, 7, 9. *App.* I, 65. II, 56. 70. 82. *Laud. M.* 285.
Oceanus I, 17, 4. 21, 9. III, 8, 8. VI, 1, 105. 5, 142. VII, 9, 8. IX, 1, 20. X, 7, 11. *App.* II, 32. XXIX, 2. *VM* III, 26. 493. *Laud. M.* 286. Oceani *fluctus VM* III, 13. Oceanae *aquae* III, 9, 4. 18, 6. VII, 12, 56. Oceanum *mare* III, 26, 3. *App.* I, 66.
Oenus *v.* Aenus.
Oeta *mons* III, 4, § 9.
Olympus I, 11, 19. II, 8, 17. 16, 9. V, 16, 5. VIII, 3, 262. *VM* I, 105. 310. II, 367. *Laud. M.* 259.
Oriens III, 8, 5. IX, 1, 15. X, 7, 9. *App.* I, 65. II, 55. *Laud. M.* 285.
Orna *fluvius*, *Orne* X, 9, 13.
Orontes *fluvius VM* II, 78.
Ortus, *oriens App.* II, 70. 82.
Osopum *oppidum*, *Osopo VM* IV, 654.

Padus *fluvius praef.* § 4. I, 15, 74. *VM* II, 78. IV, 678. Eridanus *VM* I, 128.
Pannonia *provincia* V, 2, 21. X, 6, 93. *VM* I, 46.
Parisius *urbs* III, 26, 4. IV, 26, 13. VI, 2, 9. *B* 15, 5. 18, 10. 19, 34. 40. 20, 20. 22, 14. 25, 3. 9. 31. 35. 31, 11. 36, 25. 30. 50, 26. 79, 20. 103, 13. 104, 5. Parisiaca *urbs* VIII, 3, 159. *B* 15, 9. Parisii *B* 11, 24. 82, 7. 104, 30. Parisiaci *B* 19, 20. Parisiacus *clerus* II, 9, *tit.* 17. *pagus B* 16, 35. 20, 32. *arx VM* IV, 636. *ecclesia* II, 10, *tit. B* 19, 17. 22, 18. *porta VM* I, 487. *B* 14, 22.
Parthica *harundo VM* III, 290.
Parus *insula* IX, 15, 1. Parium *marmor* IX, 10, 10.
Patavium *urbs* VIII, 3, 169. Patavina *via VM* IV, 672. Patavinitas *Itala B* 50, 5.

Patras *urbs Laud. M.* 284.
Persa VI, 5, 219. VIII, 1, 18. X, 7, 8. *VM* II, 74. *Laud. M.* 290. Persica *poma* VII, 14, 24. Persida VIII, 3, 149. Persidis V, 2, 11. *App.* I, 97.
Perticus *pagus, le Perche B* 74, 12. 75, 19.
Perunna *villa, Péronne B* 41, 13.
Petrocorica *urbs* IV, 8, *tit.*
Phison *fluvius VM* II, 77.
Phrygia, Frigia *B* 3, 8. 31. Phryx *App.* II, 45.
Pictavis *urbs* VIII, 1, 13. *App.* XIII, 6. *B* 3, 13. 17. 4, 2. 5, 27. 21, 6. 45, 32. Pictava *urbs VM* I, 158. Pictavorum *urbs B* 2, 7. 73, 10. Pictavi *B* 9, 1. Pictavii *Allobroges* II, 15, 2. Pictavus *B* 34, 33. Pictavae *arces* VI, 5, 215. Pictavum *territorium B* 42, 16.
Pindus *mons* III, 4, § 9.
Plavis *fluvius, Piave praef.* § 4.
Pociacensis *villa, Pocé* (*Maine-et-Loire, cant. Distré*) *B* 83, 3. 86, 5. [*Cf. Port, Dictionnaire historique de Maine-et-Loire III, 127*].
Pons Leugae *locus B* 96, 27.
Praemiacum *villa Burdegalensis, Preignac* I, 20, *tit.* 6.
Prisciacus *collis B* 83, 13. 87, 30. [*Maine-et-Loire, cant. Beaufort, cf. Port, Dictionnaire historique III, 190*].
Pyrenaei *praef.* § 4. *montes* VI, 5, 329. Pyrenaea Alpis X, 19, 12. Alpen Pyrenen VI, 1, 113. Alpes Pyrenaeae VI, 1, 209.

Quiritis V, 2, 21. *VM* III, 498.

Ravenna *urbs praef.* § 4. VIII, 3, 167. Ravennas *urbs VM* IV, 680. Ravennensis I, 1, *tit.* 2, *tit.*
Rausido *villa, Rauscé B* 21, 8.
Redones *urbs, Rennes B* 36, 3. Redonica *femina B* 37, 10.
Remus *urbs B* 13, 27. Remensium *urbs B* 64, 27. 65, 29. Remorum *episcopus Igidius* III, 15, *tit.*
Reteno *fluvius VM* IV, 677.
Reunia *castrum VM* IV, 655 (*cf. adn.*).
Rhenus *fluvius praef.* § 4. I, 15, 73. VI, 5, 348. 10, 35. VII, 4, 5. 10, 3. 21, 9. IX, 9, 27. X, 9, 48. 77. *App.* II, 28. *VM* II, 78. IV, 641.
Rhodanus *fluvius* II, 14, 13. VI, 10, 55. *App.* II, 28. *VM* I, 128. II, 78. Rhodanae *aquae* VI, 5, 214.
Rhotomagensis *sinus* VI, 5, 236.
Rodanus *affluens Mosellae* III, 12, 7. [*Boeckingius ann. Rhen. vol. 7 app. p. 122 intellegit rivum hodie Ron vel Ren appellatum incidentem a dextra in Mosellam ad vicum Burgen, Mediolanum castellum referens ad pagum Maiengau*].
Roma *urbs* III, 4, § 10. 7, 17. 8, 20. 18, 8. IV, 5, 8. 10, 8. VII, 7, 6. VIII, 3, 164. 174. *App.* II, 15. *VM* III, 499. IV, 405. *Laud. M.* 281. *carm. spur.* VI, 5. *B* 5, 5. 28, 29. 54, 10. 62, 16. Romana *urbs* II, 8, 11. *B* 66, 8. Romanus VI, 2, 100. VII, 8, 63. IX, 16, 19. *App.* II, 83. *VM* III, 497. *B* 85, 15. Romana IV, 26, 14. *B* 68, 6. Romanus *orbis App.* II, 15. *arx* VIII, 3, 138. *gens* II, 8, 23. *potentia* VII, 7, 5. *stirps* VII, 7, 45. *tellus carm. spur.* 3, 11.
Romania: hinc barbaries, illinc Romania plaudit VI, 2, 7.
Romuleus, Romulus *pro* Romanus: *susurrus* VII, 18, 15. *arx VM* III, 247. *opes VM* III, 210. *urbs* V, 2, 5. *regna App.* II, 93.
Roteiacus *villa, Rozoy-en-Brie B* 19, 17. 22, 24. Rotagiacus *B* 24, 7. 13.
Rotoialus *villa B* 79, 12. [*Vaudreuil dioec. Rothom. vel Rueil dioec. Paris.; cf. Longnon, Géographie de la Gaule p. 325*].
Rubrum *mare B* 92, 28.
Rupes Martis *v.* Castrum Petrae.
Ruthena *urbs, Rodez B* 55, 9. 63, 20. Ruthenenses *B* 63, 1.
Saba *regio Laud. M.* 80. Sabaeus VII, 12, 39.
Sabaim *terra Laud. M.* 95.
Salia *rivus, Seille* III, 13, 5. VII, 4, 16.
Samaritanus V, 1, § 8.
Samus *insula VM* II, 81.
Santonica *urbs, Saintes* I, 13, 19. Santonus I, 15, 60.
Sapaudus *v. ind. personarum.*
Saponaria *vicus, Savonnières* (*Maine-et-Loire, cant. des Verchers*) *B* 99, 8. [*Cf. Port, Dictionnaire historique de Maine-et-Loire III, 502*].
Sara *fluvius, Saar* VII, 4, 15. X, 9, 20.
Sate *fluvius Galliae septentrionalis* VII, 4, 15.
Savara *villa, Sèvres* (*dép. Seine-et-Oise*) *B* 17, 13.
Savaria *oppidum, Stein-am-Anger VM* I, 46.
Saxonia VII, 16, 47. Saxo VI, 1ª, 11. VII, 7, 50. IX, 1, 73. *B* 26, 19.
Scaldis *fluvius, Schelde* VII, 4, 15.
Scottus *B* 26, 18.
Scytha VI, 5, 219. *App.* II, 45. Scythicae *pruinae* V, 2, 7. VIII, 1, 19.
Segor *urbs Palaestinae* (= *Zoara*) V, 5, 50.
Seleucia *urbs* VIII, 3, 171. *VM* I, 142. *B* 3, 29. 4, 4. Seleucienses *legati B* 4, 11.
Senecorbiacus *villa, Secorby B* 21, 7.
Senonum *pagus VM* IV, 173.
Septimania *B* 61, 26. 29.
Sequana *fluvius praef.* § 4. III, 26, 5. VI, 5, 235. *B* 51, 22. 104, 18.
Seraptis *urbs Phoenices VM* II, 81.
Sesciacus *cellula S. Paterni, Scicy B* 34, 23. 35, 36. 36, 6. 12. 37, 14. 23.
Severiacus *villa, Civray-sur-Cher B* 24, 42. [*Cf. Longnon, Géographie de la Gaule p. 292*].
Sicula *insula* VIII, 3, 171.
Sigamber VI, 2, 97.
Silentiacus *villa S. Medardi, Sallency prope Noviomagum* (*dép. Oise*) *B* 70, 18.
Sion *mons* III, 7, 1. *VM* III, 510. *Laud. M.* 23. 26. 107. 223. 271.
Siscia *urbs* VIII, 3, 153.
Smyrnaeus: Smyrnaei fontis fatidico latice fuisset attactus III, 4, § 5.
Sodoma *urbs* V, 5, 50.
Somena *v.* Sumina.
Spedotenus *villa, Épône* (*dép. Seine-et-Oise*) *B* 15, 29.
Styx *fons VM* I, 5.
Suebi *gens* IX, 1, 75. *Cf.* Gallisueba.
Suedas *villa, Saix B* 42, 16. 46, 3.
Suessionis *urbs, Soissons B* 39, 9. Suessionensium *urbs B* 71, 19.
Sumina *fluvius, Somme B* 70, 14. Somena VII, 4, 15. [*Cf. Longnon, Géographie de la Gaule p. 157*].
Sura *fluvius, Sauer?* VII, 4, 15. X, 9, 18.
Symplegas *insula VM* IV, 14. te mihi Canobo inter Symplegadas se mordentes exissem III, 4, § 9.
Syra *baca VM* IV, 63.

Tagus *fluvius, Tajo* VI, 5, 348.
Tarnis *flumen, Tarn B* 61, 31.
Tartarus II, 6, 24. XI, 1, § 21. § 42. Tartara II, 7, 48. III, 9, 33. 78. 85. IV, 2, 1. 5, 3. 26, 88. VIII, 7, 3. X, 11, 10. *VM* I, 168. 400. IV, 439. *Laud. M.* 140. 207. 329. Tartari X, 1, § 21. Tartareus *tyrannus VM* I, 4.
Tarvisus *urbs, Treviso VM* IV, 665.
Tasiliacus *villa, Ville-Taillac B* 22, 31.
Teliamentus *fluvius, Tagliamento praef.* § 4. *VM* IV, 655.
Tempe *regio* V, 6ª, 9.
Ternoderinse *castrum, Tonnerre B* 19, 10.
Teudeciacus *villa B* 37, 9.
Thessalus *App.* II, 45.
Thoringia, Toringia VI, 1, 75. *App.* I, *tit. regio B* 38, 13. *terra* VIII, 1, 22. *App.* I, 20. 72. III, 2. Thoringus VI, 1ª, 11. Thoringa *regina* II, 57.

Thrax VI, 5, 219. *App.* II, 45. *VM* II, 74. *Laud. M.* 289.
Thyle *ultima* VIII, 1, 16. *VM* III, 494.
Tibris *fluvius VM* II, 78.
Tigris *fluvius VM* II, 77.
Tincillacensis *locus* XI, 25, 8. Tincillacense *monasterium B* 29, 17. 31, 33. [*Vbi fuerit ignoratur; cf. Port, Dictionnaire historique de Maine-et-Loire III, p. 593*].
Tirynthiacus *Oeta* III, 4, § 9.
Toletus *urbs, Toledo* VI, 5, 13. 97. 122.
Tolosa *urbs, Toulouse* II, 7, 11. 8, 11. *B* 66, 6. Tolosana *urbs B* 102, 30.
Tonatiagus *vicus B* 10, 4. [*Nescio an sit Tonat, comm. Latus, arr. Montmorillon; cf. Rédet, Dict. du dép. de la Vienne p. 410*].
Tornacus *urbs, Tournai B* 68, 17.
Treverus, Treverorum *urbs* X, 9, 21. *VM* III, 296. IV, 343. Treverorum *moenia VM* I, 366. Treverensis *episcopus Nicetius* III, 11, *tit.*
Troia *urbs App.* I, 19.
Turoni, Turonis, Toroni, Torones *urbs* II, 3, *tit.* III, 4, § 7. V, 8, 5. 9, 2. 10, 2. *VM* I, 202. III, 269. IV, 102. 630. *B* 17, 23. 42, 9. 85, 13. Toronica *urbs* VIII, 11, 2. Turonorum *archiepiscopus Martinus B* 83, 26. Turonicus, Turonensis, Toronicus, Toronicensis *apex* VIII, 15, 2. *civis* V, 3, *tit. episcopus* VII, 1, *tit. grex* III, 4, 2. *pontifex* X, 7, *tit. ecclesia* X, 6, *tit. metropolis B* 82, 8. 85, 6. *sedes B* 91, 2. *castrum Cano B* 23, 16. *territorium B* 18, 43.
Tyrrhenum *aequor* VI, 5, 142. *VM* IV, 404.
Vachalus *fluvius* VI, 5, 350.
Valentini *ecclesia in via qua itur Aguonto per Aenum Augustam Vindelicorum VM* IV, 647. [*Cf. Eugippius vita Severini c. 41*].
Vangionum *urbs, Worms VM* I, 69.
Vasco IX, 1, 73. X, 19, 11. *App.* II, 30. 84. Wasco *B* 26, 19.
Venetum *saltus, Venezia VM* IV, 656.
Venetis *urbs, Vannes B* 31, 24. Venetica *regio B* 29, 9.
Vercellensis *episcopus Eusebius B* 3, 3.
Veredunum, Vereduna *urbs* III, 23, *tit.* 1. 23a, *tit.*
Vereginis *villa Burdegalensis* I, 19, *tit.* 2.
Vernemetis *vicus, Vernantes* I, 9, *tit.* 9.
Veromandensium *urbs, Saint-Quentin B* 71, 6. Veromandensis *pagus B* 38, 20. *territorium B* 68, 8.
Vicetia, *Vicenza* VIII, 3, 165.
Victoriacon *villa, Vitry* (*Pas-de-Calais, arr. Arras*) *B* 39, 8.
Vicus Novus *Parisinus B* 16, 35. 20, 4. [*Villeneuve S. Georges* (*dép. Seine-et-Oise*) *Mab.*].
Vienna *urbs, Vienne* IV, 27, 13. VIII, 3, 162.
Vindocinensis *pagus, Vendômois B* 21, 18.
Vingenna *fluvius, Vienne* VI, 5, 231. Vigenna VIII, 19, 4.
Virdo *fluvius, Wertach VM* IV, 642.
Vosagus *mons* VII, 4, 19.
Vulcanius *ardor VM* I, 286.
Vxominsis *pagus B* 22, 30. 23, 6.

III. POETARVM PRIORVM LOCI EXPRESSI A FORTVNATO*).

COMPOSVIT M. MANITIVS.

I, 1, 11 Sedul. C. Pasch. I, 269 Emicat aula tholis, cf. Fort. ib. 4, 1. 9, 19.
2, 27 Verg. Aen. VI, 680 superumque ad lumen ituras.
8, 3 Sedul. C. Pasch. II, 66 Imperium sine fine manet.
15 Ov. Remed. 549. Pont. III, 3, 91 venerabile templum.
9, 14 Sedul. C. Pasch. III, 2 Virtutis documenta dedit.
23 Verg. Aen. VIII, 313 Romanae conditor arcis.
12, 8 Arator acta apost. I, 147 Mentibus instat amor.
15 Claudian. rapt. Pros. I, 184 rutilum squamis intermicat aurum.
14, 3 Arat. act. ap. I, 552 sacris altaribus apti.
15, 7 Verg. Aen. VIII, 160 Tum mihi prima genas vestibat flore iuventa.
83 Sidonii carm. V, 19 Mordax dente.
16, 78 Ov. Pont. IV, 9, 72 Vota, precor, votis addite.
17, 3 Claudian. Magnes 53 Fluctibus in mediis.
4 cf. Ov. Ep. XV, 168 corpore pressit aquas.
19, 2 Martial. ep. IX, 55, 8 vernat ager.
20, 15 Claudian. rapt. Pros. I, 187 Flavescit aristis. cf. Verg. Ecl. IV, 28.
16 Verg. Aen. VI, 195 pinguem dives opacat | Ramus humum.
21, 37 Verg. Georg. IV, 312 effusus nubibus imber.
II, 1, 4 Sedul. Hymn. I, 25 Agnus ab hoste sacer revocavit sanguine patres.
3, 3 Sedul. C. Pasch. III, 184 Ille chelydrus adest nigro qui felle veneni.
4, 23 Claudian. de phoen. 64 rerum decus immortale. cf. in Eutrop. II, 282.
7, 15 Claudian. IV cons. Hon. 58 leti rapuit de faucibus.
31 Sedul. C. Pasch. I, 284 qui curva per avia rectum.

*) *Multi loci in duos hos laterculos recepti non tam expressi sunt a Fortunato ad certum poetam aliquem vel a poeta alio ad Fortunatum quam communes versificatorum omnium; sed ut fines inter utrumque genus regere difficile est, ita inutilium adiectio utilium usum non imminuet.*

II, 7, 38 Ovid. Metam. XV, 532 Et lacerum fovi . . corpus.
49 Sedul. C. Pasch. II, 2 Florigera de sede virum.
8, 9 Arat. act. ap. I, 564 venerabilis orbi.
24 (cf. 9, 20) Ov. Amor. I, 4, 48 dulce peregit opus.
9, 47 Claudian. cons. Stil. I, 55 videndi | Flagravit studio.
59 Ov. Ibis 458 Et quatias . . tympana rauca.
60 Claudian. rapt. Pros. praef. I, 14 repetit fila canora lyrae.
11, 17 Sedul. C. Pasch. II, 37 Et dictum comitata fides.
12, 5 Arat. act. ap. II, 78 virtute potens.
6 Claudian. in Rufin. II, 274 occiduo maneas sub cardine.
14, 20 Sedul. C. Pasch. I, 343 Quattuor hi proceres.
26 Alcimi Aviti C. III, 357 iudex atque arbiter orbis.
15, 9 Sedul. C. Pasch. I, 314 quia vana deo est sapientia mundi. cf. I Cor. 3, 19.
12 ib. I, 284 Arrius infelix.
16 Prosper epigr. 76, 2 intemerata fides.
19 Sedul. C. Pasch. II, 216 dominumque deumque. cf. Iuvenci hist. ev. I, 24.
16, 108 Ov. Art. Amat. II, 494 Movit . . pollice fila lyrae.
125 Sedul. C. Pasch. II, 5 Mortali sub lege iacens.
III, 3, 23 cf. Verg. Aen. II, 525 sacra longaevum in sede locavit.
4, 5 Verg. Georg. III, 460 salientem sanguine venam.
6, 5 Verg. Aen. II, 202 taurum ingentem mactabat ad aras.
28 Sedul. C. Pasch. I, 341 Iura sacerdotii.
35 Verg. Aen. IV, 298 Omnia tuta timens.
7, 47 Ov. Metam. XIV, 752 patulis . . sublime fenestris.
8, 31 Prosper epigr. 79, 1 vitam sine crimine ducens.
9, 17 cf. Verg. Georg. II, 30 Caudicibus sectis.
22 ib. IV, 61 frondea semper | Tecta.
34 ib. II, 440 levandum | Fronde nemus.
45 ib. 328 resonant avibus virgulta canoris.
59 Ov. Trist. III, 5, 40 funeris exsequiae.
62 (cf. 87) Sedul. C. Pasch. IV, 286 Extremuit letale chaos.
73 Iuvenci hist. ev. II, 512 caeci de carceris umbris.
79 Verg. Aen. VI, 421 fame rabida tria guttura pandens.
10, 9 ib. VII, 6 Aggere conposito tumuli.
23 cf. Ov. Metam. III, 110 seges clypeata virorum.
12, 37 Verg. Georg. III, 330 Currentem . . canalibus undam.
13, 25 Verg. Aen. XI, 59 pleno lupus insidiatus ovili.
17, 3 Arat. act. ap. I, 675 volat axe citato.
23a, 4 Sedul. C. Pasch. V, 427 cuncta tenens excelsa vel ima.
27, 1 cf. ib. V, 237 meruerunt cernere vultum.
30, 7 Prosper epigr. 101, 8 subdere colla iugo.
IV, 1, 17 Arat. act. ap. II, 47 stetit exul ab oris.
21 Prosper epigr. praef. 9 pietate magistra.
6, 11 Sedul. C. Pasch. I, 134 populum dulcedine pastum.
8, 13 Claudian. III cons. Hon. 182 qui mente serena. cf. *cons.* Stil. II, 66.
9, 4 Ov. Fast. III, 706 pontificale caput.
9 Horat. C. I, 3, 18 siccis oculis.
11 cf. Verg. Aen. XI, 441 haud ulli . . pietate secundus.
10, 1 Martial. ep. VII, 47, 11 fugitivaque gaudia carpe.
22 Ov. Pont. I, 2, 4 abstulit una dies.
12, 1 Sedul. C. Pasch. II, 14 extremae sors inreparabilis horae.
18, 1 ib. V, 94 quantis | Impedior lacrimis, rabidum memorare tumultum.
25, 3 Verg. Aen. II, 689 precibus si flecteris ullis.
6 Ov. Pont. I, 2, 4 abstulit una dies.
26, 1 cf. ad 10, 1.
17 cf. Iuvenci hist. ev. I, 165 ingentia gaudia porto.
45 Sedul. C. Pasch. II, 63 enixa puerpera regem.
91 ib. IV, 165 quibus arbiter orbis | . . dicturus erit.
92 Verg. Aen. IX, 503 At tuba terribilem *e. q. s.*
129 Iuvenci hist. ev. III, 15 lux aurea vitae.
V, 1, 2 cf. Sedul. Hymn. I, 43 madido sed vellere.
2, 28 Ov. Fast. II, 820 fluunt lacrimae more perennis aquae.
3, 3 Ov. Art. Amat. II, 670 curva senecta.
9 Sedul. C. Pasch. I, 341 Iura sacerdotii.
5, 11 Prosper epigr. 65, 11 virtute augente superna.
47 Iuvenci hist. ev. I, 403 si me veneratus adores.
83 Claudian. in Rufin. I, 262 volucris non praepete cursu.
110 Verg. Ecl. IV, 7 Iam nova progenies.
6, 3 cf. Verg. Georg. II, 490 rerum cognoscere causas.
8b, 4 Verg. Aen. I, 600 grates persolvere dignas.
7. 8 Sedul. C. Pasch. IV, 202 grates ageret pro munere tanto.
9, 11 Prosper epigr. 101, 1 divinae et pacis amator. cf. Ov. Remed. am. 20.
15, 2 cf. ad IV, 9, 4.
VI, 1, 4 Ov. Trist. III, 1, 40 Cingit . . arbor opaca fores.
6 Ov. Fast. III, 238 e tenero palmite gemma tumet. cf. I, 152.

BSB

VI, 1, 35 Verg. Aen. VIII, 412 castum servare cubile.
42 Verg. Georg. III, 271 subdita flamma medullis.
43 cf. Verg. Aen. VI, 390 noctisque soporae.
45 Claudian. de nupt. Hon. et Mar. 6 mens omnis aberrat | in vultus quos pinxit Amor.
46 Ov. Ep. XVII, 45 falsa sub imagine lusae.
52 Verg. Aen. VII, 53 matura viro, iam plenis nubilis annis.
54 Claudian. bell. Gildon. 188 nec damna pudoris | Turpia sufficiunt. cf. IV. cons. Hon. 86. Ov. Art. Amat. I, 100.
70 Sedul. C. Pasch. I, 96 spem gentis opimae.
79 cf. ad II, 12, 6. I, 15, 7.
107 Verg. Georg. III, 307 Tyrios incocta rubores.
108 Claudian. rapt. Pros. I, 184 rutilum squamis intermicat aurum. cf. IX, 3, 3.
116 cf. Ov. Metam. IV, 73 quid amantibus obstas.
1a, 21 Prosper epigr. 101, 1 Cultor iustitiae divinae et pacis amator.
2, 46 Ov. Amor. I, 8, 10 fulget in orbe dies.
67 ib. I, 7, 54 ventilat aura comas.
90 cf. Ov. Fast. V, 410 praemia doctor habet.
101. 102 Sedul. C. Pasch. II, 77 tunc fronte serena | Nubila mentis habens.
4, 5 Claudian. de phoen. 10 patitur contagia mundi.
5, 9 Verg. Aen. X, 501 Nescia mens hominum fati.
35 cf. Verg. Ecl. X, 65 te fasce levabo.
55 cf. ad IV, 25, 3.
64 Verg. Aen. III, 661 Solamenque mali.
68 cf. Ov. Remed. 169 oblectant animos.
88 cf. Verg. Georg. IV, 169. Aen. I, 436 Fervet opus.
154 Lucan. Phars. III, 352 Vbera sicca fame.
170 Verg. Aen. IV, 300 Saevit inops animi (cf. ad 149 ibid. 328 sq.).
175 cf. ad IV, 12, 1.
203 Prosper de provident. 19 et fletibus ora riganus. cf. Verg. Aen. VI, 699. III, 619.
229 Verg. Ecl. V, 43 ad sidera notus.
292 Ov. Trist. III, 5, 14 auribus illa bibi.
302 Ov. Art. Amat. III, 360 saepe recurrit iter.
333 Verg. Aen. X, 843 praesaga mali mens.
6, 1 Verg. Ecl. IX, 40 Hic ver purpureum. (Verg.) Culex 50 viridantia gramina.
4 cf. ad III, 9, 22.
8, 5 Arat. act. ap. II, 47 stetit exul ab oris.
10, 6 Catull. C. 68, 62 Aestus hiulcat agros.
23 Iuvenci hist. ev. III, 566 torperent otia lenta.
27 Verg. Ecl. VII, 17 Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
44 Ov. Metam. XIII, 123 Telamone satus.
48 Horat. C. II, 17, 5 te meae . . partem animae. I, 3, 8 animae dimidium meae.
63 Verg. Ecl. IX, 3 ut possessor agelli.
VII, 1, 1 Ov. Metam. X, 145 impulsas tentavit pollice chordas.
2. 3 Ov. Fast. V, 106 fila dedisse lyrae.
4, 20 cf. Verg. Aen. IX, 541 caelum tonat omne fragore.
7, 75 Prosper de ingratis 322 comitetur gratia cursum.
8, 10 Lucan. Phars. IV, 757 longe trahit ilia. cf. Ov. Ibis 171. Hor. epist. I, 1, 9.
52 Ov. Amor. I, 8, 10 fulget in orbe dies.
12, 17 Verg. Aen. X, 180 sequitur pulcherrimus Astur.
44 cf. Ov. Ep. XXI, 156 languida membra cadunt.
63 Ov. Art. Amat. II, 505 taciturna silentia rumpas.
14, 3 cf. Verg. Aen. VII, 495 ripaque aestus viridante.
23 Verg. Ecl. I, 81 sunt nobis mitia poma.
31 Verg. Aen. V, 791 Aeoliis . . freta procellis.
18, 4 Ov. Fast. V, 596 debita solvit honos.
20, 12 cf. ad VI, 10, 48.
21, 5 Verg. Aen. IV, 357 Testor utrumque caput.
22, 8 Sedul. C. Pasch. I, 350 Gaudia longa metam.
25, 14 Verg. Aen. I, 105 cumulo praeruptus aquae mons.
VIII, 1, 1 cf. Ov. Fast. IV, 245 Aoniae facunda voce Camenae.
15 Horat. ep. II, 3, 22 Institui, currente rota.
3, 103 Sedul. C. Pasch. I, 97 et serum suspendit ad ubera natum.
126 cf. Sil. Ital. Pun. XII, 738 natis infigunt oscula matres.
175 Verg. Aen. XII, 708 genitos diversis partibus orbis.
201 Ov. Metam. I, 167 tenuit mora nulla vocatos.
235 Verg. Aen. VIII, 369 Nox ruit et fuscis tellurem amplectitur alis.
259 cf. Verg. Aen. X, 96 fremebant | Caelicolae adsensu.
264 Claudian. bell. Gildon. 477 Ordinibus variis.
284 Claudian. Magnes 53 Fluctibus in mediis.
317 cf. Ov. Trist. II, 325 radiantia lumina solis.
321 Arat. act. ap. I, 564 venerabilis orbi.
343 Sedul. C. Pasch. II, 125 nec iam modo mater.
360. 362 Sedul. ib. 126 Orba super gelidum frustra premit ubera natum. cf. ad VI, 5, 154.
4, 34 Iuvenci hist. ev. I, 118 gaudia mira frequentes | Concelebrant.
6, 9 Horat. C. II, 16, 35 Afra | Murice tinctae.

BSB

VIII, 7, 1 Claudian. bell. Pollent. 60 Aquilo glacie constringat harenas.
9, 15 Horat. C. I, 3, 7 Reddas incolumem precor.
10, 3 Claudian. cons. Manl. 30 revocasti gaudia genti.
11. 12 Verg. Georg. IV, 142 Quotque in flore novo pomis se fertilis arbos | Induit.
16, 3 cf. ad 3, 321.
IX, 1, 5 Horat. C. I, 1, 1 atavis edite regibus.
25 Verg. Aen. V, 262 decus et tutamen in armis.
41 Lucan. Phars. IV, 503 sors invida.
47 cf. Verg. Aen. IX, 462 armis circumdatus ipse.
58 Sedul. C. Pasch. I, 350 Gaudia longa metam.
100 Arat. act. ap. II, 78 virtute potens.
117 Horat. ep. II, 1, 2 Res Italas . . moribus ornes.
2, 1 Sedul. C. Pasch. II, 14 sors inreparabilis horae.
3 Arat. act. ap. I, 733 venenum | Semper ab ore vomit.
69 cf. Ov. Fast. VI, 273 media rerum regione locati.
128 Claudian. de phaleris 10 purpura vestiat armos | . . te zona ligat variata colorum.
3, 3 Ov. Trist. IV, 7, 1 post frigora brumae.
8 Verg. Ecl. VII, 59 nemus omne virebit.
4, 11 Claudian. de phoen. 10 patitur contagia mundi.
7, 53 cf. Ov. Metam. IV, 616 Libycas . . arenas. cf. Catull. 61, 206 sq.
9, 7 Sedul. C. Pasch. I, 341 Iura sacerdotii Lucas tenet.
X, 6, 1 Ov. Pont. III, 3, 91 venerabile templum.
27 cf. Verg. Aen. IV, 527. VII, 87 sub nocte silenti.
64 Ov. Art. Amat. III, 360 saepe recurrit iter.
77 Sedul. C. Pasch. I, 45 qui conditor orbis.
89 Ov. Metam. XIV, 752 patulis tectum sublime fenestris.
123 Ov. Trist. V, 12, 53 qui mihi commodet aurem.
127 Claudian. III cons. Hon. 97 cui militat aether.
7, 59 cf. ad VIII, 3, 103.
8, 4 Ov. Ep. XXI, 242 Lumina fixa tenens.
9, 11 Claudian. rapt. Pros. I, 220 patulis illudere campis.
19 Claudian. III cons. Hon. 47 valles et concava.
32 Ov. Amor. I, 7, 54 Vt cum populeas ventilat aura comas.
35 Ov. Metam. IV, 777 et silvis horrentia saxa.
41 Sedul. C. Pasch. I, 75 impressas calcabit vinitor uvas.
11, 15 Lucan. Phars. III, 720 defunctum parte cadaver.
12ª, 1 cf. ad VIII, 3, 321.
12ᵈ, 3 cf. Horat. ep. II, 2, 1 bono claroque fidelis amice Neroni.
13, 1 Arat. act. ap. II, 581 tu semita vitae.
18, 4 Verg. Aen. V, 293 Vndique conveniunt.
19, 18 Ov. Fast. III, 420 pontificalis honos.
XI, 5, 1 Horat. C. I, 1, 2 dulce decus meum.
9, 15 cf. Ov. Amor. I, 5, 23 Singula quid referam.
13, 4 Verg. Ecl. I, 82 Castaneae molles.
18, 5 Verg. Aen. VII, 67 ramo frondente pependit.
26, 15 cf. ad IV, 25, 3.
App. I, 1 Lucan. Phars. IV, 503 sors invida.
45 Verg. Aen. I, 261 quando haec te cura remordet.
86 Ov. Trist. III, 10, 31 undas | Frigore concretas.
167 Sedul. C. Pasch. V, 52 Hausisset . . flabris vitalibus auras.
2, 90 cf. ad IX, 1, 58.
9, 1 cf. ad II, 12, 6.
10, 6 cf. ad VIII, 4, 34.
14, 9 Sedul. C. Pasch. II, 69 angelicus cecinit miracula coetus.
21, 5 ib. II, 114 complet balatibus auras.
23, 25 Arat. act. ap. I, 450 deus arbiter orbis.
24, 13 Verg. Aen. III, 599 per sidera testor.
25, 1 cf. Verg. Aen. VIII, 61 Supplicibus supera votis.
29, 5 Verg. Aen. IV, 257 Litus arenosum . . secabat.
VM praef. 29 Sedul. C. Pasch. I, 319 comitantur in ardua gressum.
33 Verg. Ecl. V, 43 ad sidera notus.
I, 7 Verg. Aen. II, 330 portis alii bipatentibus adsunt.
50 Petron. Sat. 119 male pubescentibus annis.
79 Verg. Aen. II, 57 manus post terga revinctum.
89 Verg. Aen. VI, 638 et amoena virecta.
102 Sedul. C. Pasch. II, 215 Dixerat et validi confossus cuspide verbi.
123 Sedul. C. Pasch. V, 248 Summus apex.
163 ib. IV, 128 gelidumque cadaver.
217 Verg. Aen. XII, 724 ingens fragor aethera complet.
258 ib. XI, 135 ferro sonat alta bipenni | Fraxinus. cf. VI, 180.
300 Sedul. C. Pasch. I, 31 Quid fana profana | Proderit.
306 Verg. Aen. IV, 304 his Aenean compellat vocibus ultro.
311 Claudian. III cons. Hon. 97 cui militat aether.
314 Verg. Aen. IV, 569 Heia age rumpe moras.
330 ib. VIII, 611 seque obtulit ultro.

BSB

VM I, 348 Verg. Aen. IV, 71 liquitque volatile ferrum.
368 (Verg.) Ciris 223 fessam languore puellam.
371 Ov. Trist. III, 5, 40 funeris exsequiae.
396 Verg. Aen. VIII, 581 mea sola et sera voluptas.
482 Prosper epigr. 101, 1 divinae et pacis amator.
485 Verg. Aen. IX, 341 fremit ore cruento.
II, 6 Verg. Aen. VII, 23 ventis inplevit vela secundis.
27 Sedul. C. Pasch. I, 189 Ardentis fidei restincta est flamma camini.
48 cf. ad VI, 1, 43.
59 Verg. Aen. II, 339 maximus armis | Epytus.
87 sq. ib. I, 639 Arte laboratae vestes ostroque.
88 Paulini Nol. C. XXV, 74 Quae modo purpureis serica mixta gerunt.
89 Claudian. rapt. Pros. I, 184 intermicat aurum.
122. Sedul. C. Pasch. II, 218 coetusque micantes | Angelici.
125 Verg. Aen. VI, 202 liquidumque per aera lapsae.
152 ib. VI, 682 Forte recensebat numerum.
156 ib. VI, 710 causasque requirit.
163 Claudian. in Rufin. I, 97 artesque nocendi | Edidicit.
179 Ov. Trist. II, 565 suffusis felle refugi. Sedul. C. Pasch. III, 184 nigro qui felle veneni.
180 Verg. Aen. V, 84 lubricus anguis.
217 ib. VI, 879 Heu pietas, heu prisca fides.
240 ib. IV, 527 sub nocte silenti.
246 ib. I, 725 Fit strepitus tectis.
256 Iuvenci hist. ev. III, 359 daemonis arte.
265 cf. Claudian. praef. in Eutr. II, 1 rerum flectebat habenas.
302 Verg. Aen. V, 162 huc dirige gressum.
347 ib. V, 740 fugit ceu fumus in auras.
359. 360 Sedul. C. Pasch. III, 70 Nec tergere sacras nec cessat lambere plantas.
373 Verg. Georg. III, 172 valido nitens sub pondere.
406 Ov. Art. Amat. II, 505 taciturna silentia vitet.
478 Arat. act. ap. I, 450 deus arbiter orbis.
III, 2 Iuvenci hist. ev. III, 566 torperent otia lenta.
4 Stati Theb. IX, 492 Stabat gramineae producta crepidine ripae.
6 Lucan. Phars. V, 426 solvere rates totosque rudentes.
6. 7 ib. V, 560 solvensque ratem dat carbasa ventis.
56 Verg. Aen. II, 684 Lambere flamma comas.
83 Ov. Ep. X, 10 tardat arena pedes.
99 Ov. Amor. III, 9, 19 mors importuna profanat.
113 Verg. Georg. III, 460 salientem sanguine venam.
124 Ov. Metam. II, 205 rapiuntque per avia currum.
137 Horat. Sat. I, 5, 23 Fuste dolat.
175 cf. VIII, 3, 321.
178 cf. Verg. Aen. VII, 484 matris ab ubere raptum.
200 Sedul. C. Pasch. II, 216 dominumque deumque.
227 Verg. Aen. VIII, 541 solio se tollit ab alto.
235 Sedul. C. Pasch. III, 299 genua amplectens genibusque volutans. cf. Verg. Aen. III, 607.
257 Verg. Aen. I, 701 Dant famuli manibus lymphas.
293 Sedul. C. Pasch. I, 189 flamma camini.
295 ib. II, 110 ceu leo frendens.
314 ib. V, 314 Vestigiis calcare suis veneranter adorant.
328 Ov. Remed. am. 199 venandi studium cole. cf. Tib. 4, 3, 23.
329 Claudian. cons. Stil. III, 299 (canes) hae nare sagaces.
339 Verg. Aen. XII, 755 morsuque elusus inani.
344 Claudian. rapt. Pros. I, 220 patulis illudere campis.
364 Verg. Aen. VI, 405 tantae pietatis imago.
375. 376 Arat. act. ap. II, 556 prima de sede repulsi | Exsilio mundi iacimur.
399 Verg. Aen. XII, 398 nixus in hastam.
426 Verg. Aen. X, 265 atque aethera tranant.
440 ib. III, 179 remque ordine pando.
458 Ov. Fast. III, 269 frontem redimita coronis. cf. VI, 321.
462 Verg. Aen. V, 132 auro | . . ostroque decori.
IV, 2 Ov. Fast. V, 255 decerpsi pollice florem.
11 Claudian. epith. Pallad. et Celer. 27 Et reliquum nitido detersit pollice somnum.
98 Verg. Aen. VI, 384 Ergo iter inceptum peragunt.
152 ib. IV, 300 Saevit inops animi.
220 Ov. Art. Amat. II, 505 taciturna silentia rumpat.
222 cf. ib. III, 179 croceo velatus amictu.
231 Ov. Metam. X, 608 magnum et memorabile nomen.
274 cf. Verg. Aen. V, 158 sulcant vada salsa carina.
275 Sedul. C. Pasch. II, 222 vaga caerula ponti.
299 Verg. Georg. I, 142 pelagoque alius trahit humida lina.
326 Pers. Sat. I, 32 hyacinthina laena est.
365 Verg. Aen. VII, 160 Iamque iter emensi. Claudian. cons. Stil. I, 228 per vasta silentia silvae. cf. Lucan. Phars. V, 508.
371 Verg. Aen. IV, 295 ac iussa facessunt.

VM IV, 404 ib. I, 67 Tyrrhenum navigat aequor.
410 Lucan. Phars. I, 501 Desilit in fluctus deserta puppe magister.
422 Prosper de provident. 99 ventis dare libera vela secundis.
453 Iuvenci hist. ev. I, 96 gratesque rependit.
499 Ov. Met. VI, 145 exercet aranea telas.
500 Ov. Fast. VI, 697 per rara foramina buxo.
525 cf. Ov. Pont. I, 2, 18 spicula felle linunt.
605 Ov. Met. IX, 175 tendens ad sidera palmas. cf. Verg. Aen. V, 256.
Spur. I, 43 Iuvenci hist. ev. I, 621 Totius . . splendebunt corporis artus.
62 Sedul. C. Pasch. II, 93 Pronus adoraret.
82 cf. Fort. VM I, 106.
92 Sedul. C. Pasch. II, 66 Imperium sine fine manet.
139 ib. I, 286 petit ima profundi.
164 ib. II, 51 forma speciosus amoena.
303 cf. Ov. Metam. X, 264 dat longa monilia collo.

IV. POETARVM POSTERIORVM LOCI EXPRESSI AD FORTVNATVM*).

COMPOSVIT M. MANITIVS.

Bonifatii carmina

aenigm. 249 C. IV, 26, 91 arbiter orbis.

Pauli carmina

VI, 20 C. V, 10, 1. IX, 10, 1 Summe pater patriae.
XIV, 15 C. III, 22, 5 pietatis amator.
XXII, 10 C. VI, 1, 108 Lilia mixta rosis.
21 sq. C. IV, 26, 35 At Tertius a decimo ut hanc primum acceperat annus | Traditur optato consociata viro. VI, 1a, 42 Quam tibi divinus consociavit amor.
XXXIII, 50 C. IV, 17, 12 quem paradisus habet.
51 C. VIII, 8, 1 O regina potens.
XXXVI, 21 C. III, 6, 3 pueros iuvenesque senesque.
XXXIX, 20 C. IV, 5, 6 spiritus astra colit. IV, 8, 6 spiritus astra tenet.
XL, 18 C. III, 9, 74 ad ima ruit.
LVI, 33 C. IV, 6, 9 patientia victrix.

Versus libris saec. octavi adiecti

I, 4 C. IV, 18, 1 Inpedior lacrimis.
Ia, 3 C. IV, 2, 5 Nobilis antiqua decurrens prole parentum.
IVa, 12 C. III, 21, 2 noster et altus amor.
VIIa, 24 C. VIII, 3, 141 Culmen apostolicum.

Tituli saeculi octavi

I, II, 2 C. IV, 17, 12. 18, 25 Non iam flendus eris.
6 C. VIII, 3, 5. VM II, 122 Coetibus angelicis.
8 C. V, 18, 2 Norma sacerdotum.
IV, 14 C. IV, 8, 8 pontificalis apex.
VI, 1. 2 C. IV, 5, 6 Membra sepulchra tegunt, spiritus astra colit.
19 C. I, 2, 1 sancti concurris limina templi.
VIII, 24 C. IV, 18, 24 Post finem terrae regna superna petit.
IX, 4 C. II, 11, 20 promptus ad omne bonum.

Alcuini carmina

I, 22 C. VIII, 3, 155 fecunda Britannia.
118 C. VIII, 15, 1. IX, 10, 1 Summe pater patriae.
199 C. III, 8, 1 Inluxit festiva dies.
284 VM II, 217 O pietas et celsa fides.
309 C. IV, 7, 11 Forma venusta.
324 VM I, 368 Tabida paralysis gelido languore puella.
439 C. III, 6, 3 pueros iuvenesque senesque.
500 C. IV, 4, 19 rexit habenas.
528 cf. ad 439.
565 C. IV, 4, 19 ita rexit habenas.
1020 C. II, 11, 11 pietate coruscans.
1086 C. I, 15, 33 Pontificalis apex.
1269 C. VIII, 3, 264 Ordinibus variis.
1433 VM I, 29 Parvula grammaticae lambens refluamina guttae.
1435 ib. I, 31 Cote ex iuridica.
1540—1544 cf. C. VIII, 1, 54—59.
II, 1 cf. ad I, 1086.
III praef. 1 C. III, 3, 3 Christi venerande sacerdos.
IX, 1 cf. ad I, 500.
XXIV, 9 C. VIII, 3, 5 Coetibus angelicis . . sociata.
XXVIII, 4 C. IV, 5, 6 spiritus astra colit.
9 ib. 21, 13 Luce perenne fruens.
XXXI, 9 ib. 7, 9 pietatis membra quiescunt.
XXXIV, 38 C. II, 11, 20 promptus ad omne bonum.
IX, 16 C. VIII, 3, 7 Alternis vicibus.
217 C. III, 30, 5 Fer patienter onus.
X, 13 C. V, 5, 11 ditans virtute superna.
XIV, 13 C. VIII, 16, 3 toto venerabilis orbe.
XXI, 5 C. II, 7, 20 urbs, caput orbis.

*) *Ad poetarum Latinorum aevi Carolingici editionem, quam curavit Ernestus Duemmler (vol. I a. 1881; vol. II a. 1884) haec aptata sunt et fere ex eorum voluminum adnotatione desumpta.*

XXI, 7 C. IV, 1, 21 pietate magistra.
XXIII, 6 C. III, 9, 6 salutis opem.
10 C. VI, 1, 108 Lilia mixta rosis.
24 C. VIII, 3, 264 Ordinibus variis.
XLIII, 5 C. VI, 1ª, 21 Iustitiae cultor, pietatis amore coruscas.
39 C. III, 22, 5 pietatis amator.
XLV, 16 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
LXIII, v, 1 C. VII, 14, 7 qui celsa palatia regis.
LXXXII, 6 C. IV, 26, 32 praeter amare deum.
LXXXVI, 1 C. III, 6, 11 egregios . . patres.
LXXXVII, xv, 16 C. VIII, 3, 5 Coetibus angelicis.
XCII, II, 6 C. II, 11, 19 Ecclesiae fultor . . | . . promptus ad omne bonum.
XCIX, x, 5 C. III, 22, 5 pietatis amator.
IX, 4 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
CII, 2 C. IV, 1, 21 pietate magistra.
CVI, 1, 4 C. V, 5, 11 ditans virtute superna.
CIX, III, 22 C. VI, 3, 16 et pietatis ope.

Angilberti carmina

I, 24. 25 C. VI, 1, 46 Saepe per amplexum falsa sub imagine lusit.
36 C. III, 21, 2 noster et altus amor.
II, 53 cf. C. VI, 1, 52 maturis nubilis annis.
74 C. IV, 7, 15 modulamine dulci.
85 C. III, 6, 3 pueros iuvenesque senesque.
97 C. VIII, 3, 31 lilia pollice rumpunt.
III, 3 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
V, III, 7 C. IV, 1, 21 pietate magistra.
VI, 1 VM III, 14 Rursus in oceanos.
6 ib. II, 5 Ad cursum levis aura vocat.
11 ib. praef. 29 Tendere pollicitum quia cogor ad ardua gressum.
12 ib. I, 48 luce coruscans | Gallica celsa pharus.
14 C. III, 23ª, 5 cum sole coruscas: | Ille suis radiis fulget.
26 C. VI, 1ª, 1 Victor ab occasu quem laus extendit in ortum.
32 C. VI, 1ª, 21 Iustitiae cultor.
61 C. IV, 20, 2 fulsit in orbe potens.
70 VM I, 123 summus apex fidei.
73 C. VI, 2, 100 vincis in eloquio.
120 VM II, 373 Deficit . . valido sub pondere planta.
135 C. III, 9, 25 apes . . | . . poplite mella rapit.
177 C. II, 16, 95 tetigit sacrati limina templi.
180 VM I, 125 Mox fragor astra petit, clamor vagus atria complet.
188. 189 C. III, 18, 10 aurea fila. VIII, 3, 263 Inseritur capiti radians diadema beryllis.
190 C. VIII, 3, 275 Veste superposita: bis cocto purpura bysso.
191 ib. 273 oneratur zona lapillis.
204 ib. 27 medio circumdata coetu.
212 ib. 25 Inde . . Maria coruscat. ib. 19 sequitur pius ordo.
215 VM III, 470 erat niveis amethystina vitta capillis.
216 C. VIII, 3, 264 Ordinibus variis. VM II, 290 gemmarum luce coruscans.
217. 218 C. VIII, 4, 7 Pulchra corona caput . . cingit.
219. 220 C. IV, 26, 96 Inter virgineos prima Maria choros.
227 VM II, 290 Ordine gemmarum numerosa luce coruscans.
233 C. VIII, 3, 141 radianti luce coruscum.
240 VM III, 328 volat agmen equorum.
241 C. VIII, 3, 277 His cumulata bonis.
VI, 245 C. VIII, 4, 8 Et gemmae exornant pectora, colla, comam.
247 ib. 3, 263 Inseritur capiti.
254 VM I, 375 Pes, manus, ora, genae.
256 ib. IV, 627 Vel toga permixtis hyacinthina curreret albis.
264 C. VIII, 3, 19 Hinc mercede pari sequitur pius ordo senatum.
269. 270 C. II, 16, 78 Mox tetigit templum, ferrea vincla cadunt.
271. 272 VM III, 329 Nare sagace canum fit praeda reperta frutectis.
277 ib. 330 Transiliunt campos equites et voce sequuntur.
278 ib. 331 leporem fugitivum agitare molossi.
279. 280 ib. 333 Diffusi excurrunt celeres in amore rapinae.
282. 283 ib. 334 Alter in alterius. ib. 336 Hic frutice in vacuo delusus odore rotatur.
287 ib. 332 et dente minaci.
291 ib. 345 pede lasso. ib. 349 exagitatus anhelus.
314 ib. 348 Flexit iter trepidus.
333 C. III, 19, 2 pastor opime gregis.
338 VM IV, 103 Agmina conveniunt. C. VIII, 3, 175 Vndique collectos diversis partibus orbis | Agminibus iunctis.
340 VM II, 357 Domitare rebelles.
345 C. V, 2, 1. VIII, 3, 16 Lumen apostolicum. VM I, 180 crudeli funere.
346—349 C. II, 4, 11 Serpentis suasu. VM II, 279 letiferi suffusus felle veneni.
360 ib. 242 monachorum turba tumultum.
362 ib. I, 120 Dulcia membra viri per amara flagella cavantur.
363 ib. III, 338 Capturae unius cunctorum frendet hiatus.
367 C. II, 7, 17 Sed vitiata malis et plebs infecta venenis.
385 VM III, 375 paradisi sede repulsus. ib. 502 sedis honore.
399 ib. IV, 687 Iam desperatum lumen mihi reddidit auctor.
402 C. I, 15, 31 venerande sacerdos. ib. 32 celsus in orbe.
414 VM IV, 460 voces recreato pectore.
425 C. II, 14, 4 Rupibus in gelidis.
426 VM IV, 462 quam Vindo Lycusque fluentant.
437 C. VI, 1, 102 superasti lumine vultus.
451 VM III, 344 Per patulos campos.
455. 456 VM III, 314 Sternitur ante pedes sancti veneranter adorans. ib. IV, 685 Fusus humi supplex.
497 cf. ad 456.
508 VM IV, 695 oculorum luce fenestris.
509 cf. ad 437.
514. 515 C. VIII, 3, 7 Alternis vicibus divina poemata psallunt | Atque creatori mystica verba canunt.
522 C. IV, 23, 16 divinis fungitur officiis.

Nasonis ecloga

I, 8 C. VIII, 3, 284 Fluctibus in mediis.
16 C. II, 7, 25 Pessima mens hominum.
40 C. III, 7, 20 urbs caput orbis.
II, 76 C. VI, 10, 55 Arar Rhodanusque.
110 C. XI, 9, 13 avidus superavi cuncta gulosus.
App. 22 C. IV, 18, 24 regna superna petit.

Hibernici exulis carmina

I, 24 C. IV, 10, 6 fama sub astra levat.
II, 52 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.

BSB

III, 5 VM I, 123 summus apex.
6 C. III, 30, 7 Subdere colla decet.
12 C. VIII, 3, 30 rosas. ib. 32 flore comante metunt.
IX, II, 5 C. IV, 10, 3 Malueram potius.
XI, 5 C. IV, 26, 32 Omnia praetereunt.
XII, 3 C. IV, 7, 1 Tu patriam repetis, nos .. relinquis.
11 C. IV, 3, 10 Ecclesiae cultor. ib. 10, 13 Templorum cultor, tacitus largitor egentum, | Susceptor peregrum distribuendo cibum.
13 C. IV, 1, 11 Dulcis in eloquio. ib. 10, 17. 21, 7 animo probus, ore serenus.
14 C. IV, 7, 14 promptus ad omne bonum.
XIII, 1—3 C. II, 11, 19 Ecclesiae fultor, laus regum, pastor egentum | Cura sacerdotum, promptus ad omne bonum.
XV, 4 C. IV, 26, 18 Nubila fronte fugans.
9 C. IX, 2, 98 Deque tua facie plebs sua vota metit.
15 C. IV, 9, 10 nulli de nobilitate secundus.
17 cf. ad 9.
20 C. IV, 9, 4 raptus ab orbe fuit.
XVI, II, 3 C. IV, 1, 31 Felix ille abiit.
XVII, 36 C. IX, 2, 22 Cum de lege necis nemo solutus adest.
XVIII, 2 C. IV, 2, 2 mors inimica. ib. 20, 4 sors inimica tulit.
8 C. IV, 20, 2 fulsit in orbe potens.
Bernowini carm. XXVI, 7 C. IV, 8, 13 ceu mente serenus.

Tituli saeculi noni

I, 16 C. II, 11, 20 promptus ad omne bonum.
28 C. III, 30, 8 subdere colla decet.
III, III, 14 C. IV, 17, 12 quem paradisus habet.

Theodulfi carmina.

I, 256 VM IV, 621 Pone, libelle, modum, trepido verecunde relatu.
II, 67 C. X, 13, 7 norma salutis.
VI, 57. 58 VM III, 494 Quasque Britannus habet terras atque ultima Thyle.
XV, 7. 8 ib. IV, 3 Vngue recido rosas et per violaria curro.
18 C. III, 14, 20 dando salutis opem.
XVI, II, 28 C. IV, 26, 32 praeter amare deum.
XVII, 6 cf. ad II, 67.
XXI, 93 C. IX, 2, 36 Quamvis celsae animae, corpora terra tegit.
99 C. IX, 2, 31 David rex atque propheta.
XXIV, 1 C. IV, 7, 9 pietatis membra quiescunt.
3. 4 C. IV, 8, 11 Nobilis antiquo .. | Sed magis in Christo nobilior merito.
XXV, 3 VM II, 78 Rhenus Arar Rhodanus Tibris Padus Hister Orontes.
13 ib. I, 127 ter cocto ardentior auro.
25 ib. 129 Vberior Nilo, generoso sparsior Histro.
84 C. IX, 12, 16 pro pietatis ope.
180 C. X, 11, 22 hic dedit esse pares.
222 VM praef. 23 Attonitus, trepidus, hebetans, vagus, anxius, anceps.
XXVI, 7 C. IV, 7, 11 Forma venusta decens.
23 C. IV, 11, 1 Quisquis ab occasu properas huc, quisquis ab ortu, | Munus in hoc tumulo quod venereris habes.
XXVIII, 57 C. II, 9, 15 veluti fornace recocto.
XXIX, 19 C. III, 20, 2 aurea dona.
24 C. III, 26, 2. VIII, 17, 6 salutis opus.
XXX, 71 C. VII, 10, 15 dona salutis.
XXXI, 1 C. VIII, 8, 1 O regina potens.
6 cf. ad XXV, 84.
XXXI, 21 cf. ad XXX, 71.
XXXII, 42 C. IX, 2, 36 Quamvis celsae animae, corpora terra tegit.
XXXIV, 15 VM III, 498 simul Atticus atque Quiritis.
XXXV, 5 VM I, 127 Pulchrior electro, ter cocto ardentior auro.
10 C. III, 21, 2 noster et altus amor.
XXXVIII, II, 1 C. IV, 7, 9 pietatis membra quiescunt.
XL, 9 C. IV, 18, 19 Ecclesias ditans.
XLI, 1 VM I, 12 Hebraicus cecinit stilus Atticus atque Latinus.
37 ib. 102 validi transfixus cuspide verbi.
XLV, 15. 16 VM I, 19 Prudens prudenter Prudentius immolat actus.
XLVI, 10 C. VIII, 4, 7 caput triplici diademate cingit.
XLIX, 8 C. I, 4, 1 Emicat aula.
LXXIV, 4 C. I, 19, 2 vernat amoenus ager.
LXXV, 78 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
LXXVI, 5 C. III, 15, 10 sidus in orbe micas.
LXXVII, 5, 4 C. III, 30, 7 Subdere colla decet.
7, 4 VM IV, 377 Fortis athletae.
LXXVIII, 16 C. IV, 18, 24 regna superna petit.

Aedilvulfi carmen

V, 1 C. IV, 8, 8 pontificalis apex.
VIII, 45 C. VIII, 3, 8 mystica verba canunt.
53 C. V, 5, 11 ditans virtute superna.
XX, 31 C. VIII, 3, 264 Ordinibus variis.
XXII, 87 C. VIII, 4, 19 variato lumine florent.

Smaragdi carmina

II, 17 C. X, 13, 7 norma salutis.

Ermoldi Nigelli carmina

I, 3 C. IX, 1, 3 Parvolus opto loqui regis praeconia celsi.
20 cf. C. VI, 1ª, 5 Si nunc Virgilius, si forsitan esset Homerus, Nomine de vestro iam legeretur opus.
28 C. III, 19, 2 Pastor opime.
43 C. IX, 1, 29 Non fuit in vacuum sic te vocitare parentes.
55 C. VII, 20, 8 Ordine disposito.
73 C. IV, 11, 1 Quisquis ab occasu properas huc.
105 C. VIII, 7, 3 Tempore vernali.
123 C. III, 19, 1. X, 7, 66 honoris apex.
133 C. VI, 1, 96 Qui sibi censura est.
134 C. VI, 2, 86 Pondera mox legum regis ab ore fluunt. cf. VIII, 3, 225.
138 C. VI, 5, 70. 162 lambiat ore (caput) genas.
140 C. IV, 1, 8 Et meritis priscos crescere fecit avos. ib. VII, 14, 14 Moribus ipse tamen vicit honore patres.
141 C. II, 3, 1 Virtus celsa crucis.
155 C. V, 5, 83 Tende celer gressum.
191 C. III, 11, 9 Plurima per patriam monachorum examina fundens.
249 C. IV, 26, 59 De funere matris.
278 C. IX, 1, 73 Quem Geta Vasco tremunt.
304 C. VII, 25, 5 Velaque fluctivagum traherent. VM IV, 1 Post mare fluctivagum.
354 VM IV, 535 per inania bombica iactans.
365 C. VIII, 3, 197 sagitta volans.
530 C. VIII, 3, 178 urbs patefacta poli.
545 C. VI, 5, 281 Fama recens .. perculit aures.

BSB

II, 3 C. VIII, 16, 3 venerabilis orbe.
32 C. VII, 14, 12 Ingenio sollers et probitate sagax. V, 9, 11. IX, 1, 23 bonitate placens.
62 C. VI, 1ª, 4 Non trahit ingenium, sed tuus urguet amor.
77 C. III, 8, 1 Inluxit festiva dies.
79 C. III, 7, 17 Gallia plaude libens.
87 C. IV, 6, 16 Pergit ad antiquos plebe gemente patres.
97 C. VII, 14, 7 celsa palatia regis.
110 C. IX, 2, 1 sors inrevocabilis horae, | Quod generi humano tristis origo dedit.
112 ib. 63 migrabo cum omnibus illuc; | Ibimus hinc omnes, nemo nec inde redit.
143 VM IV, 636 Inde Parisiacam placide properabis ad arcem.
146 C. II, 16, 126 Nunc thalamis Christi virgo dicata micat.
147 cf. ad 79.
150 C. II, 16, 166 Auxilium posco.
151 C. VI, 5, 125 Hinc iter arripiunt.
155. 156 C. II, 16, 25 Quae prius incipiam sacri miracula facti, | Cum, quidquid facias, omnia prima micant.
162 C. IV, 18, 19. 20. VI, 5, 244 Pauperibus tribuens.
172 C. IV, 2, 6 nunc super astra manet. ib. 10, 6 fama sub astra levat.
174 C. VIII, 13, 2. X, 6, 37 generosa fides.
187 cf. C. VI, 2, 37 Ille auxere armis patriam, sed sanguine fuso: | Tu plus adquiris qui sine clade regis.
216 C. II, 9, 32 Non de veste nitens, sed pietate placens.
218 cf. ad 32.
235 C. XI, 25, 9 Hinc sacer antistes. ib. III, 11, 3 apostolico praecellens pastor ovili.
267 C. VI, 2, 81 Tu melior fidei merito.
268 C. II, 9, 35 Iste satis melior . . . | Hic quia vera colit, quo prius umbra fuit.
368 C. IV, 15, 4 mors rapit atra virum.
379 cf. ad 235.
404 C. IX, 1, 28 Adiutor fortis hoc quoque nomen habes.
441 C. IX, 2, 131 Est tamen omnipotens, Abrahae qui semen adauxit.
442 cf. C. VII, 14, 38 Et de natorum prole voceris avus. cf. IX, 1, 132.
455 C. IX, 3, 11 Gaudia distensos pariter celebretis in annos.
467 C. III, 20, 2 aurea dona ferant.
512 C. VIII, 15, 6 pia castra.
534 C. IV, 6, 6 vexit ad astra fides.
542 cf. ad 512.
569 C. II, 8, 7 Altera causa monet, quoniam.
600 C. VI, 8, 44 Ordinat et sumptus. ib. 2, 105 Muneribus largis replet.
III, 44 cf. C. V, 9, 11 bonitate placens.
75 C. I, 21, 18 exul oberrat.
114 C. VIII, 3, 7 Vicibus (*al.* vocibus) alternis divina poemata psallunt.
135 C. IX, 2, 96 Consuleas genitae, consuleas patriae.
189 C. VI, 1, 70 spes gentis opimae.
190 ib. 73 hic nomen avorum | Extendit bellante manu.
259 C. I, 18, 5 de nomine prisco.
309 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
372 C. VIII, 3, 158 concomitante suo.
435 C. VI, 2, 53 regali germine natus.
593 C. VIII, 7, 1 Frigoris hiberni glacie constringitur orbis.
IV, 12 C. I, 18, 5 vocat hunc de nomine prisco.
79 VM III, 2 Otia lenta trahens.
257 C. II, 8, 23 Romana gente fabrivit.
302 cf. ad II, 600.
388 C. IV, 28, 8 Arte Minerva fuit.
402 C. I, 19, 2 vernat amoenus ager.
404 C. II, 9, 91 Inde sacerdotes, leviticus hinc micat ordo.
431 cf. ad I, 55.
453 C. XI, 10, 11 Olla nigella.
463 ib. 3 Carnea dona.
532 C. IX, 1, 10 te genus ornat avi.
579 C. IV, 10, 13 tacitus largitor egentum.
645 cf. ad II, 79.
705 C. III, 7, 51 Dextera pars templi meritis praefulget Hilari.
707 C. II, 15, 13 Egregius doctor.
732 VM III, 411 Angelicusque chorus.
Eleg. I, 20 VM III, 362 Hic fugit, ille redit.
29 C. III, 23ª, 1 Phoebus ut . . . 3 Effusis radiis totum sibi vindicat orbem.
30 C. IV, 26, 18 Nubila fronte fugans.
36 VM III, 273 Virgineique chori. C. VIII, 4, 7 Pulchra corona.
37 C. VIII, 3, 27 Ipsa puellari medio circumdata coetu.
42 ib. 264 Ordinibus variis. ib. III, 26, 2. VIII, 17, 6 solvo salutis opus.
48 C. III, 21, 2 noster et altus amor.
53 VM III, 418 Coetibus in mediis.
89 C. IX, 1, 75 Fresonibus atque Suebis.
90 cf. ad II, 600.
108 C. I, 19, 2. III, 12, 17 (vernat) ridet amoenus ager.
127 C. VII, 5, 34. 7, 35 Nilus ut Aegyptum recreat, dum plenus inundat.
143 C. VII, 8, 17 Prosperitate nova.
151 C. II, 11, 11 pietate coruscans. ib. V, 9, 11 Vir bonitate placens. ib. XI, 8, 5 probitate micans.
159 C. IV, 4, 5 Testis et antestis Gallus.
176 C. II, 8, 4 Admonet ingenium res ratione duplex.
177 C. IV, 1, 17. VI, 8, 5 patriis vagus exul ab oris.
178 C. II, 8, 7 Altera causa monet.
196 C. II, 15, 16 pertulit exilium.
197 C. III, 30, 5 Fer patienter onus. ib. 19 se ferre laborem.
II, 2 C. III, 30, 21 Carmina parva ferens.
13 C. XI, 18, 1 pruna nigella . . | Ne rogo dispicias.
15 C. IX, 2, 73 Quale placet figulo vas fictile.
25 cf. C. VI, 2, 53 regali germine natus.
26 cf. C. VI, 1, 69 Et reges geniturus erit.
27 App. 8, 7 Gratus in aspectu.
35 C. IX, 5, 7 Regibus antiquis. ib. III, 10, 1 Cedant antiqui quidquid meminere poetae.
36 C. VII, 7, 4 Pompeius felix, omnia solus habes.
38 C. VII, 10, 22 cordis amore colo.
39 C. IX, 1, 91 regni dicione gubernas.
53 C. VII, 7, 5 Illis consulibus Romana potentia fulsit.
59 C. III, 22ª, 7 altor egentum.
64 C. VI, 1, 73 hic nomen avorum | Extendit.
66 C. IX, 2, 76 Cuius ad intuitum sidera terra tremunt.
74 C. IV, 26, 32 Omnia praetereunt praeter amare deum.
111 C. III, 9, 65 alma potestas.
114 C. III, 9, 46 passer amore cano.

BSB

Eleg. II, 123 C. IX, 2, 101 David psalmographus. ib. 31 David rex atque propheta.
144 C. IV, 1, 8 crescere fecit avos.
148 C. VI, 2, 15 Ille fuit mitis, sapiens, bonus.
152 C. II, 8, 40 Moribus ipse suis amplificavit avos. ib. VII, 16, 8 Quae meritis propriis amplificavit avos.
161 cf. ad 148.
166 C. III, 9, 36 lux polus arva fretum.
189 C. VI, 2, 31 Cuius celsa fides.
191 C. IV, 24, 9 Vir sapiens iustus moderatus honestus amatus.
193 ib. 3, 10 Ecclesiae cultor. ib. 11 tutor viduarum.
195 C. III, 24, 2 Cuius in aspectu mens pretiosa micat.
196 C. XI, 12, 4 Cuius ab ore pio dulcia mella fluunt.
199 C. VIII, 3, 77 Non aliunde petas, in matre exempla require.
203 C. XI, 6, 5 Testis adest Christus.
207 C. III, 18, 19 Sit tua vita diu.
210 C. II, 7, 1 Ianua celsa poli . . patescit.
App. I, 23 C. I, 1, 11 solido perfecta metallo.

Candidus de vita Aeigili

II, 7 App. I, 47 primaevis qualis ab annis.
X, 22 C. II, 16, 9 possessor Olympi.
XIII, 14 C. VII, 20, 8 Ordine disposito.
XIV, 94 C. IV, 7, 15 Organa psalterii cecinit modulamine dulci.
XV, 1 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
XVII, 5 C. I, 15, 33 Pontificalis apex.
12 C. VIII, 3, 25 Inde dei genitrix pia virgo Maria coruscat.
39 C. XI, 6, 5 Testis adest Christus.
112 cf. ad 5.
XVIII, 2 cf. ad XV, 1.
XIX, 20 cf. ad II, 7.
App. I, 4 C. IV, 2, 6 nunc super astra manet.
II, 2 C. VIII, 1, 14 notus in orbe pater.

Carmen de exordio gentis Francorum

21 C. VIII, 3, 10 concutit astra fragor.
88 C. III, 9, 39 toto venerabilis aevo.
101 C. III, 30, 7 Subdere colla decet.

Hrabani Mauri carmina

I, I, 13 C. IV, 7, 19 Sex qui lustra gerens.
II, I, 10 C. VIII, 3, 5 Coetibus angelicis.
III, 4 C. VIII, 3, 8 mystica verba canunt.
IV, III, 1 C. VIII, 8, 1 O regina potens.
35 VM III, 89 aeger . . 92 recubans paulo ante grabatto.
XIII, 1 C. I, 1, 1 Antistes domini, meritis in saecula vivens.
5. 6 C. 1, 1, 5 Dignus apostolica praefulgens mente sacerdos. ib. 2 Gaudia qui Christi de grege pastor habes.
24 C. I, 9, 14 signa tremenda.
26 C. IX, 4, 10 Accelerante die.
XXXIV, 4 C. IV, 18, 24 regna superna petit.
XXXVII, 47. 48 C. IX, 2, 13 Primus Abel cecidit, miserando vulnere caesus, | Ac fraterna sibi sarcula membra fodent.
XLIV, II, 7 C. VII, 5, 117 collactanea ludat.
VI, 1 C. VIII, 3, 25 dei genetrix pia virgo.
XLVII, 1. 2 cf. VM I, 1 Altithronus postquam repedavit ad aethera Christus | . . . victricia signa reportans.
5 C. IV, 7, 9 pietatis membra quiescunt.
XLVIII, III, 1 C. X, 6, 73 Alme, decus rerum, pie summe.
XLIX, VIII, 1 C. VIII, 3, 141 Culmen apostolicum.
LXVI, III, 1 cf. ad XLVII, 5.
LXXXI, 11 C. II, 8, 20 fultus honore fuit.
LXXXIV, 5 ib. 11, 15 Bis senis rexit . . lustris | . . pastor opimus oves.
8 C. V, 9, 11. IX, 1, 23 bonitate placens.
LXXXV, 3 C. IV, 23, 1 Condita sunt tumulo Iuliani membra sub isto.
5 ib. 10, 17 Ingenio vivax, animo probus, ore serenus.
LXXXVII, 5 sq. C. IV, 6, 9 Pectore sub cuius regnans patientia victrix | Fluctibus in tantis anchora sensus erat. | Felle carens, animo placidus, dulcedine pastus. VM III, 1 fixa stetit anchora terris.
LXXXVII, 9. 10 C. IV, 9, 33 Lustra decem pollens, septem quoque vixit in annos; | Mox urguente die raptus ab orbe fuit.
11. 12 C. IV, 4, 31 Hinc meliore via sanctum ad caelestia vectum | Non premit urna rogi sed tenet ulna dei. ib. 6, 18 quem tenet aula poli.
LXXXVIII, 1 C. X, 6, 107 Noscere qui mavis.
9. 10 C. IV, 14, 9 Invitans instanter oves ad pascua regis | Distribuit dulcem fratribus ore salem.
12 C. III, 21, 2 noster et altus amor.
LXXXIX, 6 C. VIII, 4, 4 Iungitur angelicis casta puella choris.
XCIII, 2 C. IV, 5, 6. 8, 6 Membra sepulchra tegunt, spiritus astra colit (tenet).
XCVII, 20 C. IV, 27, 1 Si pietatis opus.

Walahfridi Strabi carmina

I, I, 9 C. III, 21, 3 peregrinus et hospes.
II, 18 VM III, 2 Otia lenta trahens.
III, 11 ib. 314 veneranter adorans.
XIV, 11 C. XI, 6, 5 Testis adest Christus.
XV, 25 C. IV, 6, 11 Felle carens . . dulcedine pastus.
XX, 14 VM III, 314 Sternitur ante pedes sancti veneranter adorans.
II, 17 C. VIII, 5, 1 Regali de stirpe potens.
50 VM III, 1 fixa stetit anchora terris.
96 ib. IV, 1 Post mare fluctivagum.
169 ib. I, 18 donaria mittens.
III, 9 ib. III, 137 lacerantque flagello.
46 C. III, 11, 3 pastor ovili.
54 C. VIII, 3, 285 speciale decus . . fulget. ib. IV, 20, 2 fulsit in orbe.
220 C. II, 8, 17 animam transmisit Olympo.
242 VM I, 393 tribuat conpendia vitae.
524 C. II, 16, 16 quae paradisus habet.
529 VM III, 57 splendore coruscans.
550 ib. I, 103 quem Christus obumbrat.
552 ib. III, 36 rogitans procedere sanctum.
IIIa, 22 C. VIII, 16, 3 toto venerabilis orbe.
V, I, 1. 2 C. I, 17, 1 Munera, parva nimis, pia suscipe, quaeso, libenter, | Quae . .
VIII, 27 App. 5, 10 Florum flos florens, florea flore fluens.
31 C. VII, 12, 41 crocus violae rosa lilia cedunt.
XI, 1 cf. ad I, 1.
XVII, 3 C. IV, 1, 21 pietate magistra.
XX, 55 cf. ad IIIa, 22.
XXII, 5, 3 VM III, 344 Per patulos campos.
XXIII, 155 VM III, 57 splendore coruscans.
255 C. III, 30, 7 Subdere colla decet.
XIV, 3 VM II, 290 gemmarum numerosa luce coruscans.
8 C. VIII, 3, 141 radianti luce coruscum.

BSB

XIX, 11 C. IV, 6, 6 pro meritis vexit ad astra fides.
XXIV, 8 C. IX, 2, 122 Candida ceu rubeis lilia mixta rosis.
XXVI, 16 C. VI, 2, 86 regis ab ore fluunt.
XXVII, 75 VM IV, 536 Dirus erat graviter, qui melli absinthia miscet. cf. VM I, 39.
100 C. IV, 1, 11 Dulcis in eloquio.
135 C. VII, 7, 75 serenatum . . vultum.
XXVIII, 11 C. IV, 17, 1 Omne bonum velox.

Carmina Sangallensia

III, 16 C. IV, 20, 2 fulsit in orbe potens.
VI, 3 VM III, 57 fulgore coruscans.

Gesta Apollonii

21 C. V, 6, 61 aeternae suffulti laude coronae.
100 C. VI, 5, 123 lacrimarum flumina.
207 VM IV, 423 vada complet nauta celeuma.
306 ib. III, 44 neque problema solvit.

Flori Lugdunensis carmina

V, 59 VM II, 290 numerosa luce.
119 C. IX, 2, 37 Semine ab humano cui nullus maior habetur.
IX, 8 VM III, 57 splendore coruscans.
VI, 1 C. IV, 3, 1 Palma sacerdoti (*al.* sacerdotum).
2 C. III, 15, 10 sidus in orbe micas.
3 C. IV, 3, 11 Esca inopum, tutor viduarum.
5 C. III, 15, 13 Nil lupus . . subducit . . | Te pastore sacro.
18 C. I, 15, 104 Quae bona cuncta gerit.
26 C. IV, 26, 114 velut arce poli.
VII, 4 C. V, 18, 1 veneratio christicolarum | Norma sacerdotum.
10—14 C. VII, 1, 1 Orpheus orditas moveret dum pollice chordas | . . 3 . . tetigit dulcedine silvas, | . . traxit amore feras . . 7 . . Filomela . . 8 . . fessa cucurrit avis | Sed quamvis longo spatio lassaverat alas.
12 C. IV, 7, 15 modulamine dulci.
16 C. VII, 1, 11 Sic stimulante tua captus dulcedine, Gogo.
IX, 4 C. VIII, 14, 4 Vestris nunc scriptis laetificatus.

Wandalberti Prumiensis carmina

comprehensio temporum 10 C. IX, 4, 10 Accelerante die.
martyrolog. 295 C. IV, 1, 7 Stemmate . . fulgens.
486 C. VIII, 4, 4 Iungitur angelicis casta puella choris.
799 C. VIII, 1, 12 Gallica rura.
835 C. I, 9, 14 signa tremenda.
846 Spur. I, 43 corporis induit artus.
de mensium XII nominibus 231 VM I, 39 Mellis . . absinthia miscam.

Carmina Cenomanensia

I, 23 C. V, 5, 11 virtute superna.
II, 5 C. VII, 9, 19 rex . . supernus.
V, 25 C. VIII, 6, 8 Purpureae violae.
33 C. VIII, 3, 127 refovet, veneratur, honorat.
38 C. V, 2, 70. App. 34, 2 pontificale decus.
VI, 32 C. III, 6, 3 pueros iuvenesque senesque.
VII, 2 C. XI, 25, 2 Instabilique gradu pendula vita meat.
15 C. IX, 5, 3. VI, 2, 53 regali germine natus.
18 C. II, 12, 2 Cuius in hunc mundum spargitur altus honor.
30 C. X, 13, 7 norma salutis.
46 C. VII, 12, 118 Exsuperas labiis dulcia mella favis.
51 C. III, 8, 30 dote . . reples.
72 C. II, 15, 13 Egregius doctor.
100 cf. ad V, 38.
110 C. III, 6, 11 egregios . . patres.
VIII, 2 C. III, 20, 2 aurea dona ferant.
5 C. VIII, 8, 1 O regina potens.
IX, 6 cf. ad VII, 2.
10 cf. ad V, 38.
XIV, 1 C. IV, 9, 11 nulli de nobilitate secundus.
2 App. 8, 4 Quem . . mors inimica tulit.
3 C. IV, 10, 13 largitor egentum.
6 C. I, 9, 6 qui colit astra poli.

Carmina Salisburgensia

I, 4 C. II, 8, 20 fultus honore fuit.
8 C. II, 10, 40 pastor opimus.
I[b], 11 App. 5, 1 regionis apex.
II, 10 cf. ad I, 8.
III, 5 C. IV, 7, 9 pietatis membra quiescunt
IV, 6 C. III, 6, 52 machina trina sonet.
V, 6 C. IV, 7, 10 lingua sepulta iacet.
XXIV, 30 C. IV, 6, 9 patientia victrix.
XXX, 17 C. XI, 25, 2 Instabilique gradu pendula vita meat.
XLIV, 11, 1 C. VIII, 3, 25 Inde dei genetrix pia virgo.
LIV, 26 C. VI, 1, 102 superasti lumine.
LXVI, II, 5 C. VI, 5, 123. VIII, 3, 255 lacrimarum flumina.
LXXXVIII, 18 C. IV, 12, 1 sors inreparabilis horae.
App. V, I, 1 C. I, 2, 1 Quisquis ad haec sancti concurris limina templi.
9 C. I, 13, 5 Nudatosque trabes paries vacuatus habebat.
10 ib. 9, 19 Emicat aula potens divino plena sereno.
11 ib. 10, 11 Deiectamque solo rursus fundavit ab imo.
14 C. IV, 16, 9 Cuius abundantem venerata est Gallia sensum.
15 ib. 15 Consilio sapiens, animo pius, ore serenus.
16 ib. 13 Dogmata corde tenens plenus velut arca libellos.
17 C. I, 8, 17 Praemia succedant operanti longa salutis.
VI, praef. 8 C. IV, 26, 104 semina iacta metit.
11 C. VII, 10, 22 cordis amore colo.
569 C. VIII, 3, 127 refovet veneratur honorat.
570 C. III, 15, 1. X, 17, 1 Actibus egregiis.
614 C. VI, 1, 96 reliquos bene lege coercet.
682 C. VIII, 19, 6 quando celeuma canit.
693. 694 C. II, 16, 77 Compedibus validis alter manicisque ligatus.
737 C. IX, 9, 25 Templa . . specioso fulta decore.
749. 750 C. IV, 7, 15 Organa . . cecinit modulamine dulci.
834 VM II, 293 Cuius ad aspectum.
836 ib. 289 vacuo diademate pulcher.
911 C. VIII, 3, 175 Vndique collectos.
1125 C. III, 3, 12 Vt penetres caelos.
1385 C. VII, 9, 14 Nectarei fontis me recreavit aquis.

VI, 1508 C. II, 16, 5 Exilium tibi mundus erat. ib. 9 factus possessor Olympi.

Carmina varia

II, 19 C. III, 24, 2 Cuius in aspectu.
30 C. VI, 3, 1 regali stirpe coruscans. ib. VIII, 5, 1 Regali de stirpe potens.
50 VM IV, 377 Fortis athletae.
56 C. I, 15, 92 Et mercede pia fructus ubique mices.
IV, 5 C. IV, 1, 11 Dulcis in eloquio.
6 C. II, 11, 20 promptus ad omne bonum.
V, 5 C. IV, 3, 5 Sex qui lustra gerens et per tres insuper annos | Rexisti . . gregem.
6 ib. 4, 20 Pastor ut officiis esset, amore pater. ib. IV, 1, 10. VI, 2, 12 (hinc) sed pietate pater.
9 cf. ad IV, 5.
11. 12 C. IV, 3, 3 Te custode pio numquam lupus abstulit agnum, | Nec de fure timens pascua carpsit ovis.
13. 14 ib. 9 Summus amor regum, populi decus, arma parentum, | Ecclesiae cultor, nobilitatis honor.
VI, 4 C. IV, 5, 6. 8, 6 spiritus astra (colit) tenet.
XI, 12 C. IV, 18, 26 Dum patriam caeli . . tenes.
19 C. II, 10, 23 Publica iura regens.
XII, 6 C. IV, 13, 2 Sola tamen nescit vita beata mori.
9 C. IV, 20, 2 fulsit in orbe potens.
12 C. IV, 10, 11 patriae caput.
20 C. IV, 26, 22 lactea colla tulit. | Splendida conspectu . . | Digna micans animo.
XIII, 12 C. XI, 4, 2 munere larga.
XIV, 7 C. VII, 7, 75 comitatur gratia vultum
8 C. III, 22ª, 7 patriae vigor.
28 C. IV, 20, 4 Dum remeat patriae.
XVI, I, 1 C. I, 1, 11 Emicat aula potens, solido perfecta metallo.
XVII, 4 C. II, 10, 11 Splendida marmoreis attollitur aula columnis.
8 cf. C. I, 3, 12 non peritura domus.
XIX, 7 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
XXI, 7 C. VIII, 4, 7 Pulchra corona caput . . cingit.
XXIII, 12 C. XI, 23, 7 calamo neque pingere versus.
XXVI, III, 1 VM I, 20 Stemmate, corde, fide pollens.
5 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
68 C. IV, 26, 18 Nubila fronte fugans.
XXVII, I, 35 VM I, 127 Pulchrior electro, ter cocto ardentior auro.
44 App. 2, 90 gaudia larga metat.
II, 18 C. VIII, 3, 8 mystica verba canunt.
XXXIII, 4 C. III, 30, 8 subdere colla decet.
11 C. III, 16, 3 mea corda replevit.
13 C. III, 30, 3 Carpe libenter iter, quod ducit ad aetheris aulam.
15 C. III, 30, 2 Pectore fixe meo frater amore dei.
XXXV, 110 C. VI, 2, 105 Muneribus largis replet.

Milonis S. Amandi carmina

Vita S. Amandi.

prol. 8 C. VIII, 3, 264 Ordinibus variis.
17 C. IV, 27, 1 Si pietatis opus.
I. cap. III, XI, 26 C. spur. I, 351 Vellere candidior niveo, rutilantior auro.
38 C. IV, 14, 4 luce perenne frui.
II. cap. I, III, 24 C. VII, 7, 75 serenatum comitatur gratia vultum.
II, VIII, 4 VM IV, 1 Post mare fluctivagum.
III, XI, 21 C. II, 11, 20 promptus ad omne bonum.
IV. cap. II, V, 41 VM I, 2 victricia signa reportans.
VI, 17 C. II, 16, 61 solitae pietatis amore.
IV, X, 12 C. VIII, 3, 5 Coetibus angelicis hominum sociata propago.
XIV, 8. 9 ib. 3, 275 bis cocto purpura bysso.
19 C. I, 17, 1 Munera parva nimis, pia, suscipe, quaeso, libenter.

De sobrietate.

dedicatoriae I, 12 C. III, 7, 20 urbs caput orbis.
41 VM III, 1 fixa stetit anchora.
I, 28 VM II, 88 Serica purpureis sternuntur vellera villis.
133 C. IV, 1, 17 patriis rudis exul ab oris.
365 C. VIII, 3, 273 Pulchra topaziacis oneratur zona lapillis.
572 C. IV, 10, 1 Omne bonum velox.
709 C. IV, 27, 1 Si pietatis opus.
959 C. IV, 4, 20 aequus amator amandus.
II, 114 VM II, 290 Ordine gemmarum numerosa luce coruscus.
284 C. III, 30, 7 Subdere colla decet.
503 VM II, 137 lacerantque flagello.
563. 564 VM IV, 1 Post mare fluctivagum repetens ad litora portum.
577 C. II, 4, 9 Vt paradyssiaco bene laetaretur in horto.
930 VM II, 462 rubricat quibus unda cruoris.
1024 VM IV, 405 velificante volatu.

Herici miracula S. Galli

I, 50 C. III, 7, 20 urbs caput orbis.
III, 141 VM IV, 685 Fusus humi supplex.
IV, 325 VM III, 314 veneranter adorans.
352 C. VI, 1ª, 1 Victor ab occasu quem laus extendit in ortum.
V, 96 C. VIII, 3, 263 radians diadema beryllis.
250 C. I, 15, 1 nulli minor atque secundus.
VI, 103 VM IV, 32 Sternitur ergo solo.

Iohannis Scoti carmina

I, 19 C. VI, 10, 59 quadrato spargeris orbi.
II, 53 C. III, 27, 1 licuisset cernere vultus.
III, 4 C. IV, 20, 2 fulsit in orbe potens.
IV, 44 C. III, 30, 7 Subdere colla decet.
X, 3 cf. ad IV, 44.

Adventii versus in stylobate

4 C. III, 6, 53 Adde medullata in templis holocausta sacerdos.
6 C. III, 6, 54 hostia pura deo.

Agii carmen

228 C. IX, 2, 39 corpora terra tegit.
237 ib. 19 Sic quoque Sem et Iafeth patrum iustissima proles.
268 ib. 32 Est situs in tumulo cum Salomone suo.
282 ib. 18 nunc gravis arca premit.
292 ib. 34 Vivens sub pelago stat modo pressus humo.
306 ib. 37 cui nullus maior habetur.

BSB

Bertharii carmen

8 C. III, 30, 7 Subdere colla decet, quia sunt iuga dulcia.
37 C. II, 11, 20 Cura sacerdotum promptus ad omne bonum.
153 C. II, 16, 95 sacrati limina templi.

Poeta Saxo

I, 2 Spur. I, 43 pie corporis induit artus.
74 VM I, 300 divelli fana profana.
III, 119 VM III, 502 sedis honore.
582 C. IV, 7, 9 pietatis membra quiescunt.
618 C. IV, 7, 15 cecinit modulamine dulci.
IV, 235 VM I, 2 victricia signa reportans.

CORRIGENDA.

p. 27, 31 *adn. pro* II, 27 *legendum* XI, 25.
p. 31, 24 *adn. pro* Y *legendum* X.
p. 33, 6 *adn. pro* c. 1 *legendum* c. 2.
p. 73, 22 *pro* qariter *legendum* pariter.
p. 74 *dele locum quem e charta Chlodovechi attuli, cum falsa sit; cf. Havet, Questions Mérovingiennes 1885, II, p. 24.*

Typis expresserunt Breitkopf et Haertel Lipsienses.